

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: ข้อพิจารณาเกี่ยวกับคุณสมบัติ
และภาระหน้าที่ของโจทก์

โดย

นางสาววรัญญา พรพรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขากฎหมายธุรกิจ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: ข้อพิจารณาเกี่ยวกับคุณสมบัติ
และภาระหน้าที่ของโจทก์

โดย

นางสาววรัญญา พรพรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขากฎหมายธุรกิจ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

CLASS ACTION: CONSIDERATIONS ON QUALIFICATIONS
AND OBLIGATIONS OF LEAD PLAINTIFF

BY

MISS WARANYA PORNPAN

A THESIS OR DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF MASTER OF LAWS

BUSINESS LAW

FACULTY OF LAW

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2015

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะนิติศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวรัญญา พรพรรณ

เรื่อง

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ข้อพิจารณาเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2559

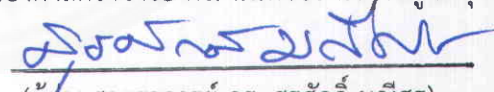
ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

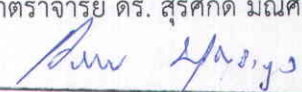

(ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตรา วิเชียรชม)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. นนทวิชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ มณีศรี)

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.วรรณชัย บุญบำรุง)

คณบดี

(ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รัฐอมฤต)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: ข้อพิจารณาเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์
ชื่อผู้เขียน	นางสาววรัญญา พรพรรณ
ชื่อปริญญา	นิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	กฎหมายธุรกิจ นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์ ดร. นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทยปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมา และมีผลบังคับใช้เรียบร้อยแล้วตั้งแต่พ้นกำหนด 240 วัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีความแตกต่างกับการดำเนินคดีสามัญ โดยเบื้องต้นคือการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องมีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเป็นการยุ่งยากกว่าหากจะให้ผู้เสียหายแต่ละคนต่างแยกไปดำเนินคดีแบบสามัญ โดยผู้เสียหายคนใดคนหนึ่งที่มีผลประโยชน์ร่วมกันกับผู้เสียหายรายอื่นๆ ในเหตุแห่งการฟ้องคดีนั้นๆ สามารถริเริ่มดำเนินคดีและเข้าเป็นผู้แทนกลุ่มในคดีแบบกลุ่มได้ซึ่งจะมีสถานะเป็นคู่ความในคดี และศาลจะพิจารณาคดีตลอดจนมีคำสั่งหรือคำพิพากษาไปในคราวเดียว โดยคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลดังกล่าวจะมีผลผูกพันสมาชิกในกลุ่มทุกคนด้วย แม้จะมีได้มีสถานะเป็นคู่ความแห่งคดีก็ตาม

บุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีแบบกลุ่มนั้นมีคุณสมบัติและภาระหน้าที่ตามกฎหมายที่แตกต่างไปจากคดีสามัญโดยสิ้นเชิง เนื่องจาก บุคคลที่ฟ้องคดีแบบกลุ่มหรือโจทก์ไม่ได้ดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองเท่านั้นเหมือนอย่างเช่นการดำเนินคดีสามัญ หากแต่โจทก์จะต้องดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของทั้งตนเองและผู้เสียหายทุกคนที่เป็นสมาชิกกลุ่มด้วย ดังนั้น การดำเนินคดี

แบบกลุ่มจึงไม่ได้เป็นการกระทบสิทธิของผู้ฟ้องคดีเพียงรายเดี่ยวนั้น แต่ยังเป็นการกระทบต่อสิทธิประโยชน์ของผู้เสียหายรายอื่นๆ ที่เป็นสมาชิกกลุ่มด้วย จะเห็นได้ว่า บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้ฟ้องคดีแบบกลุ่มจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์ไว้อย่างชัดเจนและเคร่งครัด

อย่างไรก็ตาม กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ส่งผลให้มีหลักการบางประการที่ไม่เหมาะสมกับระบบกฎหมายของประเทศไทยซึ่งเป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดให้โจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มเท่านั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิขององค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายตามกฎหมายเฉพาะและตัวผู้เสียหาย ในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ และอาจนำมาซึ่งปัญหาความมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่เป็นการปกป้องผลประโยชน์ของผู้เสียหายโดยรวมอย่างแท้จริง

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงได้เสนอแนะให้มีการแก้ปัญหาหรือข้อจำกัดเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มของกฎหมายไทย เพื่อให้โจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของผู้เสียหายหรือสมาชิกกลุ่มทั้งหมดได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นควรให้มีการกำหนดให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะสามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะได้ด้วย พร้อมกำหนดมาตรการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ด้วย เพื่อให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้เสียหายทั้งหมดอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การดำเนินคดีแบบกลุ่ม, คุณสมบัติของโจทก์, ภาระหน้าที่ของโจทก์

Thesis Title	Class Action: Considerations on Qualifications and Obligations of Lead Plaintiff
Author	Miss Waranya Pornpan
Degree	Master of Laws
Major Field/Faculty/University	Business Law Law Thammasat University
Thesis Advisor	Associate Professor Nontawat Nawatrakulpisit, Ph.D.
Academic Years	2015

ABSTRACT

In Thailand, Class Action was prescribed in The Code of Civil Procedure (Amendment) Act (No.26), officially enacted in The Government Gazette since April 2015 (B.E.2558). Its enforcement was effective, elapsing 240 days from the date of such enactment.

The basic difference of Class Action and Ordinary Action is the number of injured person in action. Class Action is characterized by several class members in common interest. Any of them is entitled to be the lead plaintiff to act on behalf the Class Members and bring the case to the court as Class Action. The lead plaintiff will then become a party in such action. Order or sentence by the court will be done in one round and their effects shall bind all Class Members although they are not the party in the action.

Lawful qualifications and obligations of the lead plaintiff authorized to bring the case for Class Action is completely different from theirs in Ordinary Action. For Class Action, the lead plaintiff does not bring a legal action, aimed at protecting his/her interests only, but extended to other class members' interests as well. Since

the effect of Class Action is not on the lead plaintiff only but on other injured persons in the Class Members as well, the lead plaintiff takes a major role on the Class Action. Therefore, qualifications of the lead plaintiff shall be clearly, strictly prescribed.

However, Thai class action law have been influenced by American class actions law which is the law of Common Law system. As a result, there are some principles that do not appropriate the legal system of Thailand which is the law of Civil Law system. Especially, The provision that the plaintiff must be a Class Member will affect the rights of the private organizations authorized to be sued on behalf of a large group of injured person in class action of lawsuit which be claimed the rights prescribed on special law and may lead to problems in the efficiency of Class Action that maybe not protect the interests of several injured persons.

Accordingly, some suggestions are presented in this thesis to eliminate any problem regarding qualifications and obligations of the lead plaintiff for Thai Class Action; in order that, lead plaintiff could protect Class Member's interest adequately and fairly. Namely, Author suggested that the private organizations authorized to be sued on behalf of a large group of injured person should be the lead plaintiff in class action of lawsuit which be claimed the rights prescribed on special law. Furthermore, the governing measures for the lead plaintiffs' obligations should be set out strictly in order that class action shall be accurately and completely protect the interests of Class Member.

Thailand's class action has been influenced by United States. The foundation of United States' class action is common law, while Thailand's one is based on civil law. With different legal systems, some common law-based provisions are considered inappropriate and efficiently inapplicable with Thailand's civil law. For common law, the lead plaintiff shall be the member of class action only. This provision of law can affect the rights of private organization, having litigation mandate on behalf of the lead plaintiff and the plaintiff oneself for any legal actions by

special law. The question on its consequence is efficiency of class action potentially hindering the protections of the class member's rights as collectively.

The objective of this study is to provide curative recommendations on restrictions on qualifications and obligations of the plaintiff in Thailand's class action, meant for adequate and fair rights' protection for the interest of the plaintiff or all class members. The author recommends that private organization having mandate for legal actions on behalf of collective plaintiffs by special law should be also entitled to be the lead plaintiff for class action for any right claims by special law. Moreover, some supervisory measures should be regulated for the lead plaintiff's obligations in class action to ensure the absolute class action for the interest of class member.

Keywords: class action, plaintiff qualifications, plaintiff obligations

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์ ที่ได้ให้ความกรุณาสละเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และกรรมการ ซึ่งท่านได้ให้โอกาส คำปรึกษา แนวทาง ข้อเสนอแนะ ตลอดจนความคิดเห็นที่มีคุณค่าเกี่ยวกับงานเขียน ช่วยตรวจแก้ความเรียบร้อย ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วง รวมทั้งให้ความเมตตาช่วยชี้แนะแนวทางการศึกษาวิจัย ที่ดีและโดยมีจรรยาบรรณ และที่สำคัญคือท่านเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้เขียนสนใจศึกษาหัวข้อ วิทยานิพนธ์นี้ ตั้งแต่ครั้งที่ผู้เขียนได้เรียนวิชาปัญหากฎหมายธุรกิจกับท่านในชั้นปีที่หนึ่ง ระดับปริญญาโท ทั้งนี้ ผู้เขียนไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าท่านคืออาจารย์ที่เปี่ยมไปด้วยจิตวิญญาณ ความเป็น “ครู” อย่างแท้จริง กราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. วิจิตรา วิเชียรชม ที่ได้ให้ความกรุณารับเป็นประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ ได้ให้ความรู้ ข้อเสนอแนะ ในประเด็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ มณีศรี และศาสตราจารย์พิเศษ ดร.วรรณชัย บุญบำรุง ที่ให้ความกรุณารับเป็นกรรมการวิทยานิพนธ์ อีกทั้งให้ข้อเสนอแนะต่างๆ แนะนำเอกสารข้อมูลสนับสนุนในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จ ลุล่วงด้วยดี

กราบขอบพระคุณบุพการี คุณพ่อและคุณแม่ ที่ได้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มกำลังแก่ลูก ในทุกๆ ด้านจนสามารถบรรลุถึงเป้าหมายได้ด้วยดี และเป็นกำลังใจที่สำคัญที่สุดของลูกเสมอมา

ขอขอบคุณเพื่อนคณะนิติศาสตร์ ปริญญาโท รหัส 57 ที่น่ารักทุกท่าน อาทิ พี่ชั้นเดย์ พี่แพรว และจูน สำหรับกำลังใจและความช่วยเหลือที่มีให้กันเสมอมา

ขอขอบคุณพี่อุ้ย ที่คอยช่วยเหลือ เป็นกำลังใจ และอยู่เคียงข้างกันเสมอมา ช่วยพิสูจน์อักษร อ่านงานเขียนพร้อมติชมอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนา งานเขียนของผู้เขียนอย่างยิ่ง

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณสถาบันอันเป็นที่รักที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้แก่ผู้เขียนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับปริญญาโท ได้แก่ โรงเรียนยอแซฟวิทยา โรงเรียน สตรีมารดา-พิทักษ์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตามลำดับ

นางสาววรัญญา พรพรรณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ขอบเขตของการศึกษา	10
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	10
1.4 วิธีการศึกษา	11
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา	12
บทที่ 2 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ชิวิลลอว์ และกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย	13
2.1 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และชิวิลลอว์	14
2.1.1 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และชิวิลลอว์	14
2.1.1.1 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์	15
2.1.1.2 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายชิวิลลอว์	16

2.1.2 หลักการพื้นฐานของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์และซีวิลลอว์	18
2.1.2.1 ข้อคล้ายคลึงของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์และซีวิลลอว์	18
(1) วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	18
(2) การเป็นผู้เสียหายของสมาชิกกลุ่ม	18
(3) การขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาล	19
(4) บทบาทเชิงรุกของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	20
(5) ผลของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	21
2.1.2.2 ข้อแตกต่างของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์และซีวิลลอว์	21
(1) เงื่อนไขเกี่ยวกับประเภทแห่งคดี	21
(2) การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม	22
(3) ผู้มีอำนาจดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหาย	22
(4) บทบาทของทนายความและเงินรางวัลทนายความ	23
2.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ของประเทศไทย	24
2.2.1 เงื่อนไขเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	27
2.2.1.1 เงื่อนไขเกี่ยวกับคดี	27
(1) มูลฐานแห่งคดีแบบกลุ่ม	27
(2) การขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาล	28
2.2.1.2 กระบวนพิจารณาคดีแบบกลุ่ม	31
(1) ชั้นก่อนดำเนินการพิจารณาคดีของศาล	32
(2) ชั้นพิจารณาคดีของศาล	33
(3) ชั้นทำคำพิพากษาของศาล	34
(4) ชั้นบังคับคดีและการขอรับชำระหนี้	34
2.2.1.3 ผู้เสียหายและผู้มีสิทธิดำเนินคดีแทนผู้เสียหาย	35
(1) ผู้เสียหาย	35
(2) ผู้มีสิทธิดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหาย	37
2.2.1.4 ทนายความของกลุ่ม	38
2.2.2 ผลของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	39

บทที่ 3 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย	40
3.1 คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	40
3.1.1 คุณสมบัติเชิงรูปแบบของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	41
3.1.1.1 โจทก์ต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิฟ้องคดีตามเงื่อนไขแห่งคดีสามัญ	41
3.1.1.2 การเป็นสมาชิกกลุ่มของโจทก์	42
(1) การเป็นผู้เสียหายของโจทก์	42
(2) สถานะทางกฎหมายของโจทก์	45
(3) บทบาทของพนักงานอัยการหรือองค์กรของรัฐต่อบริบทของการเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	48
3.1.2 คุณสมบัติเชิงเนื้อหาของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	50
3.1.2.1 ความเป็นแบบอย่างแห่งคดี	50
3.1.2.2 ความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม	52
3.2 ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	54
3.2.1 การคุ้มครองประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่ม	54
3.2.1.1 การดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่ม	54
(1) ชั้นริเริ่มดำเนินคดี	54
(2) ชั้นพิจารณาคดี	56
(3) ชั้นทำคำพิพากษา	57
(4) ชั้นบังคับคดีและขอรับชำระหนี้	58
3.2.1.2 มาตรการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์	58
(1) การกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์โดยสมาชิกกลุ่ม	59
(2) การกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์โดยศาล	59
3.2.2 หลักการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	60
3.2.2.1 คุณสมบัติเฉพาะตัวของโจทก์	61
3.2.2.2 หลักการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับมอบหมายความไว้วางใจ	61
3.3 ข้อพิจารณาอื่นๆ เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	62
3.3.1 กรณีมีการแบ่งกลุ่มย่อย	62
3.3.2 กรณีมีการยื่นขอดำเนินคดีหลายรายในสิทธิอย่างเดียวกัน	63

บทที่ 4 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วย การดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศ	66
4.1 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมาย ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์	66
4.1.1 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา	67
4.1.1.1 คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	71
(1) คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตาม Rule 23 FRCP	71
(2) คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามกฎหมายเฉพาะ	76
4.1.1.2 ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	77
4.1.1.3 ข้อพิจารณาอื่นๆ เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	81
4.1.1.4 ลักษณะเด่นของกฎหมายที่เกี่ยวกับโจทก์ในการดำเนินคดี แบบกลุ่ม	82
4.1.2 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศออสเตรเลีย	82
4.1.2.1 คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	84
4.1.2.2 ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	87
4.1.2.3 ข้อพิจารณาอื่นๆ เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	90
4.1.2.4 ลักษณะเด่นของกฎหมายที่เกี่ยวกับโจทก์ในการดำเนินคดี แบบกลุ่ม	91
4.2 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมาย ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์	93
4.2.1 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส	94
4.2.1.1 คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	98
4.2.1.2 ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	99
4.2.1.3 ข้อพิจารณาอื่นๆ เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	101

4.2.1.4 ลักษณะเด่นของกฎหมายที่เกี่ยวกับโจทก์ในการดำเนินคดี แบบกลุ่ม	101
4.2.2 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐอิตาลี	102
4.2.2.1 คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	104
4.2.2.2 ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	107
4.2.2.3 ข้อพิจารณาอื่นๆ เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม	108
4.2.2.4 ลักษณะเด่นของกฎหมายที่เกี่ยวกับโจทก์ในการดำเนินคดี แบบกลุ่ม	109
บทที่ 5 ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	111
5.1 ปัญหาหรือข้อจำกัดเรื่องความเหมาะสมของการกำหนดให้โจทก์ในการ ดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องเป็นผู้เสียหายเท่านั้น	111
5.1.1 ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มขององค์กรเอกชน ที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ	114
5.1.2 ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มในคดีที่มีสิทธิ เรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ	116
5.1.3 ปัญหาเกี่ยวกับกรณีมีการยื่นขอดำเนินคดีแบบกลุ่มหลายรายในสิทธิ อย่างเดียวกัน	117
5.1.4 ปัญหาภาระการวินิจฉัยของศาลเกี่ยวกับการพิจารณาความสามารถ ในการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ของโจทก์	118
5.1.5 ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีที่มีสิทธิ เรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ	119
5.2 ปัญหาหรือข้อจำกัดเรื่องบทบาทและการคานอำนาจระหว่างโจทก์ และทนายความ	120
5.3 ปัญหาหรือข้อจำกัดเรื่อง การเข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มกรณีมีกลุ่มย่อย	123
5.4 ปัญหาหรือข้อจำกัดเรื่องมาตรการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	124

บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	126
6.1 บทสรุป	126
6.2 ข้อเสนอแนะ	127
บรรณานุกรม	140
ภาคผนวก	155
ประวัติผู้เขียน	161

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทยได้เริ่มต้นอย่างเป็นทางการ¹ นับแต่เมื่อสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ได้ยกร่างพระราชบัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์ พ.ศ. โดยนำรูปแบบมาจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา (Class Action) ซึ่งอยู่ข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (Federal Rule of Civil Procedure (FRCP)) ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า ข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (Rule 23 FRCP) เนื่องจากในขณะนั้นประเทศไทยมักพบปัญหาการกระทำความผิดเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ ในตลาดหลักทรัพย์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายจำนวนมาก เช่น พฤติกรรมการปั่นหุ้น การตกแต่งบัญชีของบริษัทเพื่อหลอกลวงให้บุคคลทั่วไปเชื่อว่าบริษัทมีผลประกอบการดี และจะได้เข้ามาลงทุนซื้อหุ้นในบริษัท เป็นต้น สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) จึงได้มีมติเห็นชอบให้มีการร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์เพื่อช่วยให้ผู้ลงทุนได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากการฝ่าฝืนกฎหมายหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ โดยไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีเอง ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ได้ส่งร่างกฎหมายฯ ดังกล่าวให้คณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาเป็นการล่วงหน้าก่อนที่จะเสนอต่อคณะรัฐมนตรี² เพื่อพิจารณาต่อไป

¹ วรณชัย บุญบำรุง และ เรวดี วัฏทองยิม, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action): กฎแฉดอกรใหม่สำหรับการเข้าถึงความยุติธรรม”, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action), 2558: น. 14.

² คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์ พ.ศ. เมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2547, สืบค้นเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2558,

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตรวจพิจารณาร่างกฎหมายดังกล่าวแล้ว มีความเห็นว่า แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มน่าจะเป็นประโยชน์และอำนวยความสะดวกต่อผู้เสียหายจำนวนมาก เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มทำให้ผู้เสียหายจำนวนมากได้รับการเยียวยาความเสียหายจากการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว อีกทั้งเป็นการช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีอีกด้วย และเห็นว่าหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าวไม่ควรจำกัดการใช้ อยู่แต่เฉพาะในคดีหลักทรัพย์และคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์เท่านั้น แต่ควรขยายไปถึงการนำไปใช้กับคดีประเภทอื่นๆ ที่นอกเหนือจากคดีหลักทรัพย์และคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์ด้วย ซึ่งทำให้ประเภทแห่งคดีที่จะนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มไปใช้มีขอบเขตกว้างขึ้น ได้แก่ คดีทั่วไป เช่น คดีที่มีฐานจากการผิดสัญญา ละเมิด และคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะต่างๆ เช่น คดีแรงงาน คดีสิ่งแวดล้อม เป็นต้น คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จึงได้พิจารณาว่าควรปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในการนี้ คณะอนุกรรมการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยการแต่งตั้งของคณะกรรมการฯ ได้เริ่มยกร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในรูปแบบของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติในหมวดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเข้าไป เมื่อปี พ.ศ. 2544 และเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ต่อไป

จากนั้นสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ก็ได้ตรวจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) และลงมติเห็นควรประกาศใช้เป็นกฎหมายเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2557 จนได้มีการประกาศกฎหมายในราชกิจจานุเบกษา³ เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมา ในรูปของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม

จาก <http://www.soc.soc.go.th/SLK/showlist3.asp?Pagecode24395&pdate=2004/09/07&pno = 1&pagegroup =1>.

³ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558, สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2558, จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2558/A/028/1.pdf>.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้จะมีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนด 240 วัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป⁴

การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีความแตกต่างกับการดำเนินคดีสามัญ โดยเบื้องต้นคือการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องมีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเป็นการยุ่งยากกว่าหากจะให้ผู้เสียหายแต่ละคนต่างแยกไปดำเนินคดีแบบสามัญ โดยผู้เสียหายคนใดคนหนึ่งที่มีผลประโยชน์ร่วมกันกับผู้เสียหายรายอื่นๆ ในเหตุแห่งการฟ้องคดีนั้นๆ สามารถริเริ่มดำเนินคดีและเข้าเป็นผู้แทนกลุ่มในคดีแบบกลุ่มได้ซึ่งจะมีสถานะเป็นคู่ความในคดี และศาลจะพิจารณาคดีตลอดจนมีคำสั่งหรือคำพิพากษาไปในคราวเดียว โดยคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลดังกล่าวจะมีผลผูกพันสมาชิกในกลุ่มทุกคนด้วยแม้จะมีได้มีสถานะเป็นคู่ความแห่งคดีก็ตาม ทั้งนี้ บทบัญญัติของกฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ก่อนหน้านี้อีกมีหลักการที่คล้ายคลึงหรือสามารถเทียบเคียงกับกับผลของการดำเนินคดีแบบกลุ่มอยู่บ้าง ยกตัวอย่างเช่น มาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 กำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ ให้ถือว่าผูกพันเฉพาะคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลแรงงานที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง แต่ศาลแรงงานจะกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นผูกพันนายจ้างและลูกจ้างอื่น ซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีด้วยก็ได้ นอกจากนี้ บทบัญญัติในมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้ถ้าภายหลังที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีผู้บริโภคแล้ว ปรากฏว่ามีการฟ้อง ผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกันเป็นคดีผู้บริโภคอีกโดยข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอย่างเดียวกับคดีก่อนและศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้ว ศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติ เช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานก็ได้

จะเห็นได้ว่า กระบวนพิจารณาคดีแรงงานกับกระบวนพิจารณาคดีผู้บริโภค ตามบทบัญญัติ มาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 และ มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ดังกล่าว อาจเป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหายจำนวนมากโดยไม่จำเป็นต้องมีการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ได้

⁴ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2558, จาก <http://library2.parliament.go.th/giventake/content.../law28-080458-1.pdf>.

อย่างไรก็ตาม บุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีแบบกลุ่มมีคุณสมบัติและภาระหน้าที่ตามกฎหมายที่แตกต่างไปจากคดีสามัญโดยสิ้นเชิง เนื่องจาก บุคคลที่ฟ้องคดีแบบกลุ่มหรือโจทก์ จะไม่ได้ดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองเท่านั้นเหมือนอย่างเช่นการดำเนินคดีสามัญ หากแต่โจทก์จะต้องดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของทั้งตนเองและผู้เสียหายทุกคนที่เป็นสมาชิกกลุ่มด้วย ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงไม่ได้เป็นการกระหนาบสิทธิของผู้ฟ้องคดีเพียงรายเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็นการกระหนาบต่อสิทธิประโยชน์ของผู้เสียหายรายอื่นๆ ที่เป็นสมาชิกกลุ่มด้วย จะเห็นได้ว่า บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้ฟ้องคดีแบบกลุ่มจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 จึงต้องมีการกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของโจทก์ไว้ตลอดจนกำหนดหลักการเกี่ยวกับภาระหน้าที่ของโจทก์เอาไว้อย่างเคร่งครัดพร้อมทั้งกำหนดมาตรการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ไว้อีกด้วย

ผู้มีสิทธิเริ่มคดีในคดีแบบกลุ่มนั้น ได้แก่ ผู้แทนกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นผู้แทนกลุ่มที่มาจากฝ่ายโจทก์ และ/หรือจำเลยก็ได้ อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 กำหนดให้ผู้แทนกลุ่มในคดีแบบกลุ่มมิได้เฉพาะฝ่ายโจทก์เท่านั้น ส่วนฝ่ายจำเลยไม่สามารถริเริ่มดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเลือกศึกษาเฉพาะหลักการเกี่ยวกับตัวโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเท่านั้น ทั้งนี้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ได้มีการกำหนดคุณสมบัติพื้นฐานของโจทก์ไว้ ประกอบด้วย คุณสมบัติเชิงรูปแบบของโจทก์ประการหนึ่ง และคุณสมบัติเชิงเนื้อหาของโจทก์อีกประการหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับภาระหน้าที่ในการดำเนินคดีที่โจทก์ต้องรับผิดชอบ ซึ่งคุณสมบัติหลักๆ ของโจทก์มีอยู่ด้วยกัน 2 ประการ ได้แก่ โจทก์จะต้องมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่มประการหนึ่ง และโจทก์จะต้องสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมอีกประการหนึ่ง ทั้งนี้ ผู้ที่จะมีอำนาจฟ้องคดีแบบกลุ่มได้ จะต้องเป็นผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกกลุ่มในคดีนั้นๆ ด้วย

สำหรับภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถแบ่งได้เป็นสี่ขั้นตอน ได้แก่ 1) ชั้นริเริ่มคดี 2) ชั้นพิจารณาคดี 3) ชั้นทำคำพิพากษาของศาล และ 4) ชั้นบังคับคดี และขอรับชำระหนี้

ประการที่หนึ่ง ชั้นริเริ่มคดี โจทก์เป็นผู้ริเริ่มคดีสามัญโดยยื่นคำฟ้องต่อศาล และโจทก์ก็จะยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มมาพร้อมกันนี้ด้วย นอกจากผู้เป็นโจทก์จะต้องได้รับอนุญาตต่อศาลให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ทนายความฝ่ายโจทก์ก็จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากศาลให้ทำหน้าที่เป็นทนายความของกลุ่มด้วยเช่นกัน

ประการที่สอง ชั้นพิจารณาคดี เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ศาลจะต้องแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบโดยส่งคำบอกกล่าวเกี่ยวกับคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบ และประกาศทางหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลายเป็นเวลาสามวันติดต่อกันตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งโดยหลักโจทก์จะเป็นผู้รวบรวมบัญชีรายชื่อของสมาชิกกลุ่มดังกล่าวต่อศาล และโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มจะมีสถานะเป็นคู่ความแห่งคดีเพียงคนเดียวของกลุ่ม ทั้งนี้ โจทก์มีสิทธิหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายในกลุ่มทุกคนซึ่งมีจำนวนมาก ได้แก่ การรวบรวมและนำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ ต่อศาล ตลอดจนการต่อสู้ในประเด็นข้อกฎหมายกับฝ่ายจำเลย เป็นต้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มในทุกชั้นตอนจึงเป็นการดำเนินคดีโดยโจทก์ และทนายความของกลุ่มเป็นสำคัญ เนื่องจากในทางปฏิบัติสมาชิกกลุ่มอาจจะไม่ได้มาติดตามความเคลื่อนไหวในคดีโดยละเอียดทุกชั้นตอนเหมือนเช่นโจทก์ จึงอาจกล่าวได้ว่า โจทก์เป็นบุคคลเพียงคนเดียวในกลุ่มที่มีบทบาทหน้าที่ในการติดต่อกับทนายความของกลุ่มโดยตรง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผลแพ้ชนะแห่งคดีแบบกลุ่มขึ้นอยู่กับผลการดำเนินคดีของโจทก์เป็นหลัก

ประการที่สาม ชั้นคำพิพากษาของศาล ผลแห่งคำพิพากษาของศาลในคดีแบบกลุ่ม มีหลักการที่ยกเว้นจากหลักทั่วไปของคดีสามัญ กล่าวคือ โดยทั่วไปในคดีสามัญนั้น ผลของคำพิพากษาย่อมผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น (Res Judicata) อย่างไรก็ตาม ในคดีแบบกลุ่ม คำพิพากษาซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินคดีของโจทก์ มีผลผูกพันกับสมาชิกทุกคนในกลุ่มที่มีได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่ม แม้สมาชิกกลุ่มเหล่านั้นจะได้มีสถานะเป็นคู่ความแห่งคดีก็ตาม เนื่องจากโจทก์และจำเลยเท่านั้นที่ถือเป็นคู่ความในคดีแบบกลุ่ม

ประการที่สี่ ชั้นบังคับคดีและขอรับชำระหนี้ หากโจทก์เป็นฝ่ายชนะคดี ก็จะมีกระบวนการในชั้นบังคับคดีและขอรับชำระหนี้ต่อไป แต่หากศาลพิพากษาให้โจทก์แพ้คดี โจทก์ก็มีหน้าที่ต้องชำระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว

ด้วยเหตุที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น โจทก์จึงถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทั้งการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตัวโจทก์เองและสมาชิกกลุ่มทั้งหมด จะเห็นได้ว่า การกำหนดตัวโจทก์เพื่อให้ได้ตรงตามคุณสมบัติที่กฎหมายบัญญัติ จึงถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะเป็นกระบวนการด่านแรกที่จะมีผลต่อการดำเนินการทางคดีต่อไปอย่างมีนัยยะสำคัญ ศาลจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติของโจทก์อย่างชัดเจนและรอบคอบ เพราะการกระทำของโจทก์ในการดำเนินคดี จะส่งผลกระทบต่อสมาชิกในกลุ่มซึ่งเป็นผู้เสียหายจำนวนมาก ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 อาจถือได้ว่า กฎหมายฉบับดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะในทางเนื้อหาของโจทก์ไว้อย่างชัดเจนเหมาะสมและครอบคลุมพอสมควรแล้ว

เนื่องจากการวางหลักเกณฑ์ที่กำหนดให้โจทก์ต้องดำเนินคดีให้เป็นไปเพื่อการรักษาประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคนได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม อีกทั้งกฎหมายยังได้สร้างกลไกกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ไว้เพื่อป้องกันและแก้ไขเยียวยาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของโจทก์ ไม่ว่าจะเป็นการกำกับดูแลโดยศาล เช่น หากศาลเห็นว่าโจทก์ไม่มีความสามารถในการคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอ ศาลอาจสั่งให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอเข้าแทนที่โจทก์ได้ ในขณะที่เดียวกัน สมาชิกกลุ่มเองก็มีสิทธิในการกำกับดูแลการดำเนินคดีของโจทก์ เช่น สมาชิกกลุ่มอาจร้องขอให้ศาลสั่งแสดงว่าโจทก์ไม่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายละเอียดของบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับดังกล่าว พบว่า กฎหมายไทยยังคงมีปัญหาหรือข้อจำกัดบางประการเกี่ยวกับการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องดังต่อไปนี้ 1) ความเหมาะสมของการกำหนดคุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม 2) บทบาทและการคานอำนาจระหว่างโจทก์และทนายความ 3) กรณีมีการยื่นขอดำเนินคดีแบบกลุ่มหลายรายในสิทธิอย่างเดียวกัน 4) การเข้าเป็นโจทก์กรณีมีกลุ่มย่อย และ 5) ภาระหน้าที่ของโจทก์ในการพิสูจน์องค์ประกอบของคดีแบบกลุ่ม (Prerequisite)

ประการที่หนึ่ง ความเหมาะสมของการกำหนดคุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นว่า คุณสมบัติเบื้องต้นของโจทก์มี 2 ประการ คือโจทก์จะต้องมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่มและโจทก์จะต้องสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม มีปัญหาอยู่ว่าศาลยังไม่มีหลักเกณฑ์และแนวทางการพิจารณาเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์ดังกล่าวที่ชัดเจน เพื่อนำไปสู่บรรทัดฐานในการพิจารณาคดีให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันต่อไป และที่สำคัญคือการกำหนดให้โจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งหมายความว่าผู้เสียหายเท่านั้นที่จะมีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ เป็นการกำหนดคุณสมบัติเชิงรูปแบบของโจทก์ที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของคดีเฉพาะ เนื่องจากขอบเขตประเภทแห่งคดีในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีทั้งคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายทั่วไป และคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ เช่น คดีคุ้มครองผู้บริโภค คดีสิ่งแวดล้อม และคดีแรงงาน เป็นต้น ซึ่งโดยทั่วไปคดีตามกฎหมายเฉพาะมักมีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับองค์กรที่มีสิทธิในการฟ้องร้องคดีไว้โดยเฉพาะหรือมีองค์กรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับคดีนั้นๆ ในทางข้อเท็จจริง ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าองค์กรเหล่านี้มักจะได้รับความไว้วางใจจากผู้เสียหาย ประกอบกับมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ รวมทั้งงบประมาณ และที่สำคัญคือมีความเป็นกลางในการดำเนินคดี เช่น ในคดีสิ่งแวดล้อม องค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะด้านสิ่งแวดล้อมหรือองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organizations: NGO) อันเป็นองค์กรเอกชนอิสระเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการช่วยเหลือผู้เสียหาย

ในคดีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะและมีอำนาจในการเป็นผู้แทนในคดีสิ่งแวดล้อมที่มีการฟ้องร้องต่อศาล⁵ อย่างไรก็ตามในระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทย หากได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติเชิงรูปแบบของโจทก์ที่สอดคล้อง และ/หรือ รองรับให้องค์กรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับคดีเฉพาะนั้นๆ หรือมีสิทธิฟ้องคดีตามกฎหมายเฉพาะเข้าเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ อีกทั้งการที่กฎหมายมิได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่มในคดีเฉพาะให้แตกต่างกับโจทก์ในคดีทั่วไป อาจทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้ และในแต่ละประเภทคดีต่างมีเหตุผลเบื้องหลังหรือเจตนารมณ์ของกฎหมายที่จำเป็นต้องกำหนดตัวบุคคลที่มีสิทธิฟ้องคดีไว้เป็นการเฉพาะ

ประการที่สอง บทบาทและการคานอำนาจระหว่างโจทก์และทนายความ การกำหนดให้โจทก์ต้องเป็นผู้เสียหายเท่านั้น ทำให้มีข้อจำกัดตามมาว่า ผู้เสียหายทั่วไปมักขาดความรู้ ประสบการณ์ และ/หรือ ทุนทรัพย์ในการดำเนินคดี ซึ่งโดยหลักแล้ว โจทก์ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแต่เพียงผู้เดียว เริ่มตั้งแต่ค่าธรรมเนียมศาล เมื่อศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ก็ต้องมีค่าใช้จ่ายในการส่งคำบอกกล่าวของศาลไปยังสมาชิกกลุ่ม เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มแสดงเจตนาออกจากกลุ่ม (Opt-Out) ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด และค่าใช้จ่ายอื่นๆ อีกซึ่งค่อนข้างสูงกว่าการดำเนินคดีแบบสามัญ ด้วยเหตุนี้ จึงอาจส่งผลให้โจทก์จำเป็นต้องรับฟังทนายความของกลุ่มที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนมีความพร้อมด้านทุนทรัพย์ในการดำเนินคดีมากกว่าโจทก์ และอาจถึงขั้นที่ทนายความสามารถเข้าครอบงำหรือแทรกแซงการดำเนินคดีของโจทก์ได้ ทั้งนี้ มูลเหตุจูงใจที่อาจทำให้ทนายความโจทก์ในคดีแบบกลุ่มต้องการเข้าครอบงำการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็คือ การที่ทนายความโจทก์มีส่วนได้เสียในผลประโยชน์แห่งคดีอย่างยิ่ง โดยหากโจทก์ชนะคดี ทนายความโจทก์ก็จะได้รับเงินรางวัลทนายความที่นอกเหนือจากเงินตอบแทนทนายความแบบคดี ทำให้ทนายความโจทก์มุ่งดำเนินคดีเพื่อหวังผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าการคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคน

⁵ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 8 องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนตามมาตรา 7 แล้วอาจได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากทางราชการในเรื่องดังต่อไปนี้

(5) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้ได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากภาวะมลพิษอันเกิดจากการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของมลพิษ รวมทั้งเป็นผู้แทนในคดีที่มีการฟ้องร้องต่อศาล เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายนั้นด้วย...

ประการที่สาม กรณีมีการยื่นขอดำเนินคดีแบบกลุ่มหลายรายในสิทธิอย่างเดียวกัน ในกรณีที่บุคคลซึ่งมีสิทธิอย่างเดียวกันยื่นคำร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มมากกว่าหนึ่งรายไม่ว่าจะ ในศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน กฎหมายวางหลักให้ศาลรวมพิจารณาคำร้องขอเหล่านั้นเข้าด้วยกัน และสั่งให้ผู้ร้องรายหนึ่งรายใดเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม มีข้อนำพิจารณาอยู่ว่า ความไว้วางใจ (Trust) ของสมาชิกกลุ่มที่มีต่อโจทก์ซึ่งเป็นปัจเจกชน ถือเป็นเรื่องสำคัญ และละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง เนื่องจากผลแห่งการดำเนินคดีของโจทก์จะผูกพันสมาชิกในกลุ่มทั้งหมดด้วย และปฏิเสธไม่ได้ว่า การตัดสินใจแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มของผู้เสียหายนั้นอาจมีสาเหตุ ประการหนึ่งมาจากความไว้วางใจในตัวโจทก์ด้วย ดังนั้น การกำหนดให้รวมพิจารณาแบบกลุ่ม เป็นคดีเดียว และกำหนดให้มีการคัดเลือกโจทก์จากบรรดาระหว่างผู้ยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม หลายราย จะมีผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในตัวโจทก์ของสมาชิกกลุ่มหรือไม่ ทั้งมิติทางด้าน ประสบการณ์ ความสามารถ และการคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ

ประการที่สี่ การเข้าเป็นโจทก์กรณีมีกลุ่มย่อย แม้ว่าบทบัญญัติในประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งจะวางหลักให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถแบ่งกลุ่มย่อยตามความลักษณะ ความเสียหายของสมาชิกกลุ่มที่แตกต่างกันได้ อย่างไรก็ตาม กฎหมายไม่มีบทบัญญัติไว้ชัดเจนว่า สามารถมีโจทก์หรือผู้แทนกลุ่มในแต่ละกลุ่มย่อยได้ ซึ่งการมีผู้แทนกลุ่มย่อยทำให้เกิดประโยชน์ ในแง่ที่ว่าสมาชิกในแต่ละกลุ่มย่อยสามารถไว้วางใจได้ว่าจะมีผู้รักษาผลประโยชน์ให้ตนอย่างเต็มที่ เพราะลักษณะความเสียหายของผู้แทนกลุ่มย่อยกับสมาชิกกลุ่มย่อยมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน อย่างยิ่ง จึงมีข้อนำพิจารณาอยู่ว่าจะศาลจะสามารถอนุญาตให้มีโจทก์ผู้แทนกลุ่มย่อยได้หรือไม่

ประการที่ห้า ภาระหน้าที่ของโจทก์ในการพิสูจน์องค์ประกอบของคดีแบบกลุ่ม (Prerequisite) สำหรับหลักเกณฑ์ในการร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น โจทก์มีหน้าที่ ต้องพิสูจน์จนเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นๆ มีองค์ประกอบครบถ้วนถูกต้อง ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น โจทก์ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าการดำเนินคดี แบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญ ซึ่งมีข้อนำสังเกต อยู่ว่า การที่กฎหมายไทยวางหลักให้โจทก์ต้องพิสูจน์หรือแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาล ถึงองค์ประกอบเบื้องต้น (Prerequisite) ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น จะเป็นการสร้างภาระ แก่โจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายเกินสมควรหรือไม่ เนื่องจากการกำหนดให้โจทก์ต้องแสดงให้เป็นที่พอใจ แก่ศาล ทำให้โจทก์อาจคาดหมายได้ยากถึงขอบเขตในการพิสูจน์องค์ประกอบเบื้องต้นว่า จะต้องพิสูจน์อย่างไรและเพียงใด จึงจะเป็นที่พอใจแก่ศาลในการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม และที่สำคัญคือเกณฑ์การพิจารณาของศาลเกี่ยวกับองค์ประกอบเบื้องต้นของกลุ่มดังกล่าว จะมีมาตรฐานหรือแนวทางในการพิจารณาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ อย่างไร

ในทางกลับกัน กฎหมายต่างประเทศบางประเทศ เช่น กฎหมายอเมริกา โดยหลักแล้วศาลจะถือตามองค์ประกอบเบื้องต้นที่โจทก์แสดงหรือพิสูจน์ต่อศาลเป็นหลัก หรือหากเป็นกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ก็จะกำหนดให้ผู้แทนกลุ่มเป็นสมาคมผู้บริโภคที่ได้รับการรับรองจากรัฐ ซึ่งสภาพของความเป็นองค์กรที่เป็นนิติบุคคลและได้รับการรับรองจากรัฐแล้วดังกล่าว น่าจะเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการพิสูจน์องค์ประกอบของคดีแบบกลุ่ม (Prerequisite) มากกว่าให้ผู้เสียหายพิสูจน์หรือไม่

ในทรรศนะของผู้เขียน กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มยังถือเป็นเรื่องใหม่สำหรับหน่วยงานทุกภาคส่วนของวงการกฎหมายไทย ซึ่งอาจทำให้มีปัญหาในการพิจารณาได้ เช่น การพิจารณาความเหมาะสมของโจทก์ในการดำเนินคดีอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ จะมีหลักเกณฑ์การพิจารณาอย่างไร เป็นต้น ดังนั้น การศึกษากฎหมายต่างประเทศและประสบการณ์ผ่านคดีต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของต่างประเทศจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของประเทศไทยได้เปิดโลกทัศน์ มีความรู้ความเข้าใจในหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมากขึ้น เพื่อจะได้นำระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้กับประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งทำให้ศาลมีแนวทางในการพิจารณาคุณสมบัติของโจทก์ที่ชัดเจนขึ้น ตลอดจนมีบรรทัดฐานในการพิจารณาคดีแบบกลุ่มเป็นไปในแนวทางเดียวกันต่อไป ทั้งนี้ กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ได้ถูกยกร่างโดยนำต้นแบบมาจากข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ จึงเกิดคำถามตามมาว่าบทบัญญัติกฎหมายที่มีฐานมาจากกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของกฎหมายอเมริกาดังกล่าว มีความเหมาะสมกับระบบกฎหมายไทยเพียงใด การศึกษาระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงควรศึกษากฎหมายต่างประเทศให้ครอบคลุมทั้งระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ เพื่อประสิทธิภาพในการนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้ในประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดตามเจตนารมณ์ในการบัญญัติกฎหมายฉบับนี้

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มและการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มเพื่อปกป้องสิทธิประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคน ซึ่งจะเน้นศึกษาถึงปัญหาในส่วนของคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ ตามเหตุผลที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

1.2 ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่สถานะของการเป็นโจทก์ คุณสมบัติของโจทก์ ความเป็นอิสระในการดำเนินคดี และภาระความรับผิดชอบต่างๆ ของโจทก์
2. ศึกษาหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เฉพาะในส่วนของการดำเนินคดีโดยฝ่ายโจทก์
3. ศึกษากฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทั้งประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และประเทศในกลุ่มซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศสาธารณรัฐอิตาลี
4. ศึกษาคดีความในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเข้าเป็นโจทก์ คุณสมบัติ ความเป็นอิสระ ความสามารถในการดำเนินคดี เพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ และภาระความรับผิดชอบต่างๆ ของโจทก์

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

รายงานฉบับนี้ผู้เขียนได้ศึกษาหลักการทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเด็นการเข้าเป็นโจทก์ผู้แทนกลุ่ม ซึ่งจะพิจารณาถึงข้อจำกัด/อุปสรรค เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย เพื่อเสนอแนะแนวทางที่จะนำไปสู่กรอบในการปฏิบัติการใช้กฎหมายฉบับดังกล่าวที่ชัดเจน เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และเป็นแนวทางในการวินิจฉัยของศาลเกี่ยวกับการคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าเป็นโจทก์ ตลอดจนการเสนอแนะเพื่อปรับปรุงหรือพัฒนากฎหมายดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการขยายฐานขอบเขตของบุคคลที่มีสิทธิในการเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มให้ครอบคลุมไปถึงองค์กรตามกฎหมายเฉพาะ การสร้างกลไกคุ้มครองความเป็นอิสระในการดำเนินคดีของโจทก์ และการลดอุปสรรคในการเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยสามารถแบ่งวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาหลักการเข้าเป็นโจทก์ในกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย คือ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558
2. ศึกษาหลักการเข้าเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มโดยเปรียบเทียบกฎหมายและกรณีศึกษาจากต่างประเทศ สำหรับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศออสเตรเลีย และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซิวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศสาธารณรัฐอิตาลี
3. ศึกษาปัญหา ข้อจำกัด ผลกระทบ ประโยชน์ที่พึงได้รับ และความเหมาะสมของบทบัญญัติในการนำมาใช้กับประเทศไทย
4. ศึกษาหลักการเข้าเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม
5. ศึกษาการเข้าเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และพิจารณาความเหมาะสมของขอบเขตในการเป็นโจทก์ เพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการ และนำเสนอแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การเป็นโจทก์ และการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในกฎหมายไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.4 วิธีการศึกษา

การดำเนินการศึกษาวิจัยรายงานฉบับนี้ ใช้การศึกษาด้วยวิธีค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยมีแหล่งที่มาจากหนังสือ ตำรา บทความ ในวารสาร และ จุลสารกฎหมาย ทั้งในและต่างประเทศ รายงานการประชุมของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา รายงานการประชุมของสำนักงานคณะกรรมการหลักทรัพย์และกำกับหลักทรัพย์ รายงานการสัมมนา วิทยานิพนธ์ บทบัญญัติกฎหมายต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เอกสารเผยแพร่ของหน่วยงานราชการ ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์และอินเทอร์เน็ต และการเข้าร่วมสัมมนาวิชาการต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) สำหรับกฎหมาย

ต่างประเทศที่ผู้เขียนเลือกนำมาศึกษาเปรียบเทียบเป็นหลักมี 4 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศสาธารณรัฐอิตาลี ทั้งนี้ ผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์ เรียบเรียง และอ้างอิงประกอบเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาในแต่ละบทต่อไป

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. เพื่อทราบถึงหลักการเข้าเป็นผู้แทนกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย คือ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558
2. เพื่อเป็นแนวทางในการตีความและการนำกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย มาปรับใช้ โดยศึกษาหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเปรียบเทียบกฎหมายและกรณีศึกษาจากต่างประเทศ
3. เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ข้อจำกัด ผลกระทบ ประโยชน์ที่พึงได้รับและความเหมาะสมของบทบัญญัติในการนำมาปรับใช้กับบริบทของประเทศไทย
4. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม
5. เพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการ และนำไปสู่การนำเสนอข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การเป็นโจทก์ และการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในกฎหมายไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทที่ 2

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ชิวิลลอว์

และกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

ตามที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 เกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาว่าด้วยความเหมาะสมเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามบทบัญญัติ ในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ของประเทศไทย ซึ่งถูกยกร่างโดยมีต้นแบบมาจากข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ทั้งๆ ที่ระบบกฎหมายของประเทศไทยเป็นระบบกฎหมายชิวิลลอว์ ในบทนี้ ผู้เขียนจึงเห็นสมควรศึกษาการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้ครอบคลุมทั้งในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ชิวิลลอว์ และกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

การดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการดำเนินคดีแพ่งแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีแพ่งก่อนที่ระบบกฎหมายจะมีแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีทั้งรูปแบบการดำเนินคดีโดยเอกชนและโดยหน่วยงานของรัฐ ซึ่งรูปแบบในการดำเนินคดีเหล่านี้มีข้อจำกัดในตัวเองพอสมควร สำหรับรูปแบบการดำเนินคดีโดยเอกชนผู้เสียหายแต่ละรายมีข้อจำกัดอยู่ว่ากรณีที่มีผู้เสียหายหลายรายได้รับความเสียหายในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน ผู้เสียหายแต่ละรายเหล่านั้นจะต้องแยกฟ้องคดีต่างหากจากกัน¹ ซึ่งอาจทำให้ผลแห่งคำพิพากษาในคดีมีความแตกต่างกันได้ กล่าวคือ แม้ผู้เสียหายจะได้รับความเสียหายจากเหตุในทำนองเดียวกันแต่มีโอกาที่จะได้รับการเยียวยาทางกฎหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับเอกชนแต่ละรายอย่างเท่าเทียมเพียงพอ ส่วนรูปแบบการดำเนินคดีโดยหน่วยงานของรัฐ แม้กฎหมายจะกำหนดให้หน่วยงานของรัฐมีอำนาจในการฟ้องคดีแทนเอกชนผู้เสียหายได้ เพื่อเป็นการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) แต่ก็มีปัญหาอยู่หลายประการ เช่น ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้กระทำการละเมิดสิทธิของเอกชนเอง หากให้หน่วยงานของรัฐมีอำนาจฟ้องคดีแทนประชาชน ก็อาจจะเกิดความขัดแย้งกัน

¹ รชฎ บุญสิน, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และชิวิลลอว์”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), น. 7.

แห่งผลประโยชน์ (Conflict of Interest) ขึ้นได้ นอกจากนี้ หน่วยงานของรัฐอาจไม่มีความเชี่ยวชาญในกฎหมายบางประเภท โดยเฉพาะกฎหมายเกี่ยวกับธุรกิจการประกอบการ เช่น กฎหมายหลักทรัพย์ เป็นต้น ทำให้ไม่อาจคุ้มครองประโยชน์ให้เอกชนได้อย่างเต็มที่หากจะดำเนินคดีแทนเอกชนในขอบเขตแห่งคดีที่ไม่ถนัดหรือเชี่ยวชาญ เป็นต้น

ด้วยเหตุตามที่ได้กล่าวไปข้างต้น จึงทำให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยให้เอกชนรายใดรายหนึ่งเป็นผู้ดำเนินคดีแทนผู้เสียหายทั้งหมดมีต้นกำเนิดแรกสุดมาจากประเทศอังกฤษ² ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แนวคิดดังกล่าวพัฒนามาจากหลักความยุติธรรม (Equity) ซึ่งปรากฏในศาลแชนเซอร์รี่ (The Court of Chancery) ศาลดังกล่าวได้วางหลักให้เอกชนสามารถดำเนินคดีแทนกันได้โดยศาลกำหนดให้เอกชนผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแทนเอกชนรายอื่นที่มีจำนวนมากได้โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องเหล่านั้นจะต้องมีผลประโยชน์ได้เสียจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน มีข้อเรียกร้องเป็นอย่างเดียวกัน ตลอดจนมีคำขอให้ศาลตัดสินให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของบุคคลทุกคนในกลุ่มนั้นๆ ด้วย ทั้งนี้ เอกชนผู้ดำเนินคดีแทนผู้เสียหายรายอื่นจะต้องพิสูจน์ต่อศาลให้ได้ว่ามีคุณสมบัติเพียงพอที่จะดำเนินคดีแทนผู้เสียหายรายอื่นได้

2.1 การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

2.1.1 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายรายหนึ่งรายใดที่ดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและของบุคคลอื่นๆ ซึ่งอยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกัน โดยบุคคลนั้นถือเป็นผู้แทนของกลุ่มที่ไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลในกลุ่มให้ดำเนินคดีแทน และผลแห่งคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มที่ผู้แทนกลุ่มได้ดำเนินคดีไปนั้น จะผูกพันถึงบุคคลทุกคนในกลุ่มด้วย ซึ่งหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ ได้พัฒนาขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกและความยุติธรรมให้แก่บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีแพ่งที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันให้เข้าสู่

² วิชัย อริยนันท์ และคณะ, “กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม”, รายงานวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2549, น.4.

กระบวนการพิจารณาคดีในคราวเดียว ในปัจจุบันได้มีผู้นิยามความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้มากมาย ยกตัวอย่างเช่น Black's Law Dictionary 7th ed. 1999 ได้ให้ความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ว่า เป็นการดำเนินคดีที่บุคคลคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของคนกลุ่มใหญ่³ นอกจากนี้ Wikipedia ก็ได้นิยามการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มประเภทของคดีที่มีฝ่ายหนึ่งเป็นกลุ่มบุคคล ซึ่งมีผู้แทนกลุ่มเป็นหนึ่งในสมาชิกของกลุ่มนั้นๆ⁴

2.1.1.1 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

ก่อนที่แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหายทางแพ่งจะเกิดขึ้นในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นั้น ได้มีหลักการให้ผู้เสียหายใช้สิทธิขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดี แต่ก็พบว่าเมื่ออุปสรรคเช่นว่าในกรณีที่เอกชนผู้เสียหายแต่ละรายได้รับความเสียหายในจำนวนเล็กน้อย อาจจะไม่ประสงค์ขอเข้าเป็นโจทก์ร่วม ด้วยเหตุที่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากและเมื่อชั่งน้ำหนักแล้วอาจไม่คุ้มค่ากับเวลาและค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการดำเนินคดี และกรณีที่มีบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีเป็นจำนวนมากขึ้นทำให้การเข้าร่วมเป็นคู่ความในคดีเช่นเดิมไม่เป็นการสะดวกอีกต่อไปจากข้อจำกัดดังกล่าว ทำให้ได้เกิดการพัฒนามาสู่หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เกิดขึ้นครั้งแรกในศาลแชนเซอร์รี่ (The Court of Chancery) ของประเทศอังกฤษ ซึ่งเกิดขึ้นจากหลักความยุติธรรม (Equity)⁵ ที่ศาลได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชน สำหรับหลัก Equity นั้น เป็นหลักความเป็นธรรมที่ศาลในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นำมาใช้พิจารณาตัดสินคดีนอกเหนือจากหลักกฎหมายบรรทัดฐาน (Precedent) ของศาลคอมมอนลอว์ ซึ่งศาลจะต้องวินิจฉัยให้เป็นไปตามผลแห่งคำพิพากษาที่มีอยู่เดิม

³ A lawsuit in which a single person or a small group of people represent the interests of a large group.

⁴ A type of lawsuit where one of the parties is a group of people who are represented collectively by a member of that group.

⁵ รชฎ บุญสิน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น.11

เกณฑ์การพิจารณาอนุญาตให้ผู้เสียหายรายใดรายหนึ่งสามารถดำเนินคดีแทนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในฐานะผู้แทนกลุ่มได้ มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้คือ⁶ 1) จำนวนของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีมีจำนวนมาก และทำให้การดำเนินคดีร่วมกันกระทำไม่ได้โดยสะดวก 2) ผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกกลุ่มทุกคนมีผลประโยชน์ร่วมกันในประเด็นแห่งคดีเดียวกัน และ 3) ผู้แทนกลุ่มที่เป็นคู่ความสามารถปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอ หากคดีมีเงื่อนไขครบถ้วนตามองค์ประกอบดังกล่าวแล้ว ศาลก็จะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายจำนวนมากได้ โดยคำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ได้รับการดำเนินคดีแทน ทั้งนี้ กฎหมายอเมริกาถือเป็นต้นแบบของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับแนวคิดมาจากหลักความยุติธรรม (Equity) ของประเทศอังกฤษดังกล่าว ทั้งนี้ ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ จะยอมรับหลักการให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและบุคคลอื่นได้ เนื่องจากประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์ยึดถือในหลักความเท่าเทียมกันของสถานะของกลุ่ม โดยมองว่า หากผู้เสียหายเป็นเอกชนและเป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชนด้วยกัน ผู้ที่มีสิทธิเริ่มการดำเนินคดี แบบกลุ่มในฐานะผู้แทนกลุ่มหรือโจทก์ย่อมเป็นเอกชนนั้นๆ ด้วยเช่นเดียวกัน เอกชนแต่ละรายมีอำนาจและสิทธิในการดำเนินคดีด้วยตนเองเสมอ เพราะบุคคลทุกคนย่อมเท่าเทียมกันทางกฎหมาย

2.1.1.2 แนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายซีวิลลอว์

แนวคิดและกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งเป็นการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ได้เริ่มต้นขึ้นในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์เมื่อไม่นานมานี้ กล่าวคือ ประมาณหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา โดยรับแนวคิดมาจากระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มาปรับใช้ หากสังเกตการเรียกชื่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศเหล่านี้ จะพบว่ากลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์จะไม่ใช้คำว่า “Class Action” แต่จะใช้คำว่า “Group Action” “Group Litigation” “Collective Action” หรือ “Public Litigation” เป็นต้น เนื่องจากแต่เดิมกฎหมายของกลุ่มประเทศดังกล่าวไม่มีระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มอันเป็นหลักการที่กำหนดให้เอกชนผู้เสียหายมีสิทธิดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและเอกชนรายอื่นได้ ทั้งนี้ กลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ยึดถือหลักการคุ้มครองประโยชน์ของเอกชนโดยรัฐ หรือหลักการคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมภายใต้ภาระหน้าที่ของรัฐ โดยกำหนดให้รัฐมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนอันเป็นประโยชน์

⁶ John J. Cound and Jack H. Friedenthal and others, Civil Procedure, Cases and Materials, Fifth Edition (St. Paul, Minn.:West Publishing Co., 1989), p.656.

สาธารณะ (Public Interest) มิใช่มอบหมายให้เอกชนรายใดรายหนึ่งเป็นผู้ดูแล⁷ ซึ่งแนวคิดนี้ก็ได้ส่งผลต่อหลักการของกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วย กล่าวคือ ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายจำนวนมาก จะถูกจำกัดเพียงเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชนที่รัฐรับรองให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเท่านั้น ส่วนเอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหายแต่ละรายไม่สามารถเป็นผู้ริเริ่มคดีแบบกลุ่มด้วยตนเองได้ยกตัวอย่างเช่น ระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศฝรั่งเศส กำหนดให้สมาคมผู้บริโภคระดับชาติที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายของรัฐเป็นผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้บริโภคได้⁸ ส่วนขอบเขตประเภทของคดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกฎหมายเฉพาะ ได้แก่ คดีผู้บริโภค ซึ่งถือว่ากฎหมายฝรั่งเศสจำกัดขอบเขตประเภทของคดีไว้ค่อนข้างแคบ ประกอบกับแนวคิดที่ไม่ยอมรับหลักการแต่งตั้งตัวเอง (Self-appointment) เข้าเป็นคู่ความแทนบุคคลอื่นในคดีเพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ จึงทำให้หลักเกณฑ์วิธีการในการเข้าดำเนินคดีแทนผู้บริโภคของสมาคมผู้บริโภคฯ นั้น จะต้องได้รับการมอบอำนาจจากผู้เสียหายก่อนโดยทำในรูปแบบของหนังสือมอบอำนาจ (Power of Attorney) จะเห็นได้ว่า แม้ประเทศในกลุ่มกฎหมายซีวิลลอว์จะรับหลักการมาจากระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์แต่ก็รับมาแต่เพียงหลักการเท่านั้น ส่วนเนื้อหาในรายละเอียดยังคงอัตลักษณ์ความเป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์อยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการคุ้มครองประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากหรือประโยชน์ส่วนรวมโดยรัฐหรือองค์กรที่รัฐรับรอง จึงสะท้อนข้อกำหนดที่ออกมาในรูปของการกำหนดให้สมาคมผู้บริโภคฯ เท่านั้นที่มีอำนาจเป็นผู้แทนกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

⁷ Harald Koch, “Non-class Group litigation under EU and German Law,” *Duke Journal of Comparative & International Law*, (Spring/ Summer, 2001) available from <http://www.Lexis.com> [2015, September]

⁸ นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธ์, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส (Action de Groupe-Class Action a la francaise)”, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2558, น.5.

2.1.2 หลักการพื้นฐานของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

แม้ว่าแนวคิดและที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์จะมีความแตกต่างกันตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มของทั้งสองระบบก็ยังคงมีจุดร่วมหรือข้อคล้ายคลึงกันอยู่ ซึ่งสามารถกำหนดหลักการทั่วไปที่เป็นสากลของการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งต่อไปจะได้กล่าวถึงข้อคล้ายคลึงและข้อแตกต่างของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ดังนี้

2.1.2.1 ข้อคล้ายคลึงของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

(1) วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกระบวนการพิจารณาคดีที่กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีแพ่งที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันสามารถเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในคราวเดียวได้ โดยบุคคลเหล่านั้นไม่ต้องเข้าเป็นโจทก์ร่วม ซึ่งส่งผลให้ไม่ต้องเข้าร่วมในการพิจารณาคดีและไม่มีสถานะเป็นคู่ความแห่งคดี แต่เพียงแค่ว่าเป็นสมาชิกในกลุ่มก็จะผูกพันตามคำพิพากษาของคดีแล้วกับทั้งมีใช้กรณีของการฟ้องคดีแทนผู้เสียหายตามหลักการเดิมที่มีอยู่ด้วย ซึ่งระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นรูปแบบการดำเนินคดีที่มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลักสองประการ ได้แก่

- 1) เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งมีความยุ่งยากในกรณีที่มีผู้เสียหายในคดีเป็นจำนวนมาก และ
- 2) เพื่อป้องกันการขัดแย้งของคำพิพากษาในกรณีที่ผู้เสียหายแต่ละรายถูกกระทบสิทธิภายใต้สถานการณ์ในทำนองเดียวกัน

นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์อื่นๆ อีก เช่น ช่วยฉีกกำลังให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้เมื่อได้รับความเสียหาย อีกทั้งยังช่วยให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ลดความซ้ำซ้อนในการฟ้องคดี และ ตลอดจนช่วยลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

(2) การเป็นผู้เสียหายของสมาชิกกลุ่ม

โดยหลักการแล้ว สมาชิกกลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลย ซึ่งจะต้องปรากฏข้อเท็จจริงแล้วว่ามี ความเสียหายเกิดขึ้นจริงกับผู้เสียหายจำนวนมากที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือกลุ่มบุคคลเหล่านั้น หากโจทก์ไม่อาจแสดงให้เห็นได้ว่าสมาชิกกลุ่มเป็นผู้เสียหาย ศาลก็จะไม่พิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังคดี Markue V. America

Honda Motor Co.18 ที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา คดีนี้โจทก์ฟ้องบริษัทจำเลยผู้ออกแบบรถจักรยานยนต์ว่าตนได้รับความเสียหาย จากความบกพร่องในการออกแบบของจำเลย และทำให้โจทก์ประสบอุบัติเหตุได้รับความเสียหาย โจทก์จึงร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนการแสดงจำนวนผู้เสียหายว่ามีจำนวนมากพอที่จะขอให้ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น โจทก์เพียงแต่แสดงหนังสือรับรองจากผู้เชี่ยวชาญว่าจะมีความบกพร่อง เกิดขึ้นในขั้นตอนการผลิตโดยจะบกพร่อง 1 ชิ้น ทุก ๆ การผลิต 50 ชิ้น ศาลจึงพิจารณาว่าคำร้องของโจทก์เป็นการคาดคะเนถึงว่าบุคคลอื่นอาจจะได้รับความเสียหายเช่นเดียวกันแต่ไม่ได้ระบุหรือยืนยันว่ามีผู้เสียหายเช่นเดียวกับโจทก์แล้วเป็นจำนวนมาก ศาลจึงยกคำร้องดังกล่าว เพราะฉะนั้น จึงสรุปได้ว่าสมาชิกกลุ่มจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายอย่างแน่นอนเท่านั้น หากเพียงเป็นการคาดคะเนว่าอาจจะได้รับความเสียหาย ก็จะต้องด้วยคุณสมบัติของการเป็นสมาชิกกลุ่ม

(3) การขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาล

ผู้ที่ได้รับผลแห่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่กระทำโดยโจทก์ผู้แทนกลุ่มนั้น มิได้จำกัดเพียงคู่ความในคดีคือโจทก์และจำเลยเท่านั้น แต่รวมถึงสมาชิกกลุ่มทั้งหมด ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มของโจทก์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่โจทก์จะต้องคุ้มครองรักษาผลประโยชน์ให้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ของโจทก์และสมาชิกกลุ่มทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงต้องกำหนดบทบาทของศาลในการพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ด้วย ซึ่งกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ ศาลจะพิจารณาถึงเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตาม ข้อ 23 (a) และข้อ 23 (b) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (Federal Rule of Civil Procedure (FRCP)) อย่างไรก็ตาม แม้ระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มในบางประเทศจะไม่ได้กำหนดขั้นตอนให้โจทก์ยื่นคำขออนุญาตต่อศาลให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้โดยชัดแจ้ง แต่ขั้นตอนในการพิจารณารับฟ้องของศาลก็ย่อมเป็นการพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยปริยายอยู่แล้ว เช่น ประเทศฝรั่งเศส ในชั้นริเริ่มคดีกำหนดให้โจทก์ยื่นคำฟ้องต่อศาล โดยไม่มีการบัญญัติถึงการยื่นคำขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม แต่หากศาลรับฟ้องก็เท่ากับว่าเป็นการพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มไปด้วยโดยปริยายเป็นต้น

สำหรับเงื่อนไขเกี่ยวกับกลุ่มที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องปรากฏว่ามีองค์ประกอบพื้นฐานของกลุ่มเพียงพอที่จะเข้าการพิจารณาคดีแบบคดีแบบกลุ่มได้หรือไม่ ได้แก่ การที่สมาชิกกลุ่มมีลักษณะของพฤติกรรมและมูลเหตุแห่งคดีที่เหมือนหรือคล้ายกัน กล่าวคือ มีปัญหาข้อเท็จจริง และ/หรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกันในกลุ่มประการหนึ่ง

และการที่สมาชิกกลุ่มมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกัน หรือมีสิทธิ หรือผลประโยชน์ร่วมกันเพียงพอที่จะพิจารณาคดีไปพร้อมกันได้ ทั้งนี้ เพื่อความเป็นเอกภาพในการดำเนินคดีและป้องกันมิให้เกิดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วย⁹

(4) บทบาทเชิงรุกของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

"หลักความประสงค์ของคู่ความ (Principle of Disposition)" ถือเป็นหลักการทั่วไปในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความแพ่งนั้น คู่ความมีสิทธิดำเนินคดีเพื่อรักษาประโยชน์ของตนอย่างเต็มที่ ตั้งแต่การนำเสนอคดี นำเสนอพยานหลักฐานแห่งคดี กำหนดทิศทางของคดี ถอนคดี ตลอดจนตกลงประนีประนอมยอมความ ส่วนศาลจะเป็นเพียงผู้กำหนดมาตรการในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความเพื่อระงับข้อพิพาทของคู่ความเท่านั้น เว้นเสียแต่ว่าเป็นกรณีเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีหรือเพื่ออำนวยความสะดวกหรือบรรเทาความทุกข์ทรมาน ศาลมีอำนาจกำหนดหรือกำกับการดำเนินคดีมิให้มีการประวิงคดีเกิดขึ้น หรือช่วยคู่ความในการค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มีซึ่งความถูกต้องที่สุดของคำพิพากษาเท่านั้น โดยมีได้เป็นการกระทำแทนคู่ความแต่อย่างใด แต่เป็นเพียงเพื่อเข้าช่วยเหลือเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การพิจารณาคดีแบบกลุ่ม ศาลจะมีบทบาทในเชิงรุก (Pro-Active) เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มมิได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคู่ความเท่านั้น หากแต่ต้องรักษาสิทธิของสมาชิกในกลุ่มด้วย บทบาทหน้าที่ในเชิงรุกของศาล เช่น ศาลจะเป็นผู้ใช้ดุลพินิจพิจารณาว่าควรอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มตามคำขอของโจทก์หรือไม่ หากศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มตามคำร้องของโจทก์แล้ว ศาลมีอำนาจหน้าที่ในการส่งคำบอกกล่าวไปยังสมาชิกกลุ่มเพื่อเปิดโอกาสให้โจทก์เลือกแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-Out) นอกจากนี้ ในระหว่างดำเนินคดี ศาลก็ยังคงมีอำนาจในการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ หากศาลเห็นว่าโจทก์ผู้แทนกลุ่มมิได้ดำเนินคดีเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอีกต่อไป ศาลอาจสั่งให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอเข้าแทนที่โจทก์ในคดี เป็นต้น ทั้งนี้ บทบาทในเชิงรุกของศาลถือเป็นลักษณะเด่นของการการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างหนึ่ง ดังที่ Professor Homburger¹⁰ ได้กล่าวไว้โดยมีใจความสำคัญโดยย่อว่า ลักษณะที่เด่นชัดที่สุด

⁹ ปราณี สาร, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), น.43.

¹⁰ อัง โด ย Mauro Cappeletti, The Judicial Process in comparative Perspective, pp. 300-302.

อย่างหนึ่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น น่าจะเป็นบทบาทในเชิงรุกซึ่งไม่ปรากฏในการดำเนินคดีส่วนบุคคล ซึ่งผู้พิพากษาจะต้องกำหนดบทบาทของตัวเองในการควบคุมและกำกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาความดังกล่าว

(5) ผลของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายรายหนึ่งรายใดที่ดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและของบุคคลอื่นๆ ซึ่งอยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกัน โดยบุคคลนั้นถือเป็นผู้แทนของกลุ่มที่ไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลในกลุ่มให้ดำเนินคดีแทน ทั้งนี้ ผลแห่งคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มที่ผู้แทนกลุ่มได้ดำเนินคดีไปนั้น นอกจากจะผูกพันคู่ความในคดี (Res Judicata) คือโจทก์และจำเลย ซึ่งเป็นคู่ความที่ได้จากการเผชิญหน้ากันของคู่ความในคดี โดยการนำข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ตลอดจนพยานหลักฐานต่างๆ มาแสดงต่อหน้าศาลโดยอิสระแล้ว ยังผูกพันถึงสมาชิกทุกคนในกลุ่มด้วย แม้สมาชิกในกลุ่มจะมีได้มีสถานะเป็นคู่ความในคดีก็ตาม ด้วยเหตุที่ว่าแม้สมาชิกกลุ่มจะไม่ได้เข้ามาดำเนินคดี แต่การที่บุคคลแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มย่อมถือได้ว่าเป็นการเข้ารับรักษาผลประโยชน์ของตนเองแล้ว ในคดีที่มีผู้แทนกลุ่มดำเนินคดีแทนเพื่อปกป้องผลประโยชน์ให้กับสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอ และเป็นธรรม ดังนั้น ไม่ว่าผลของคำพิพากษาในคดีจะออกมาเป็นผลร้ายหรือผลดี สมาชิกกลุ่มที่แสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มก็ต้องรับผลดังกล่าวไปด้วย

2.1.2.2 ข้อแตกต่างของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

(1) เจื่อนไขเกี่ยวกับประเภทแห่งคดี

ระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการดำเนินคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพราะฉะนั้น โดยหลักการแล้ว ประเภทแห่งคดีที่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ก็คือคดีแพ่งนั่นเอง ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มักจะกำหนดประเภทของการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สามารถมีได้ทั้งในคดีทั่วไป เช่น คดีละเมิด คดีผิดสัญญา และคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ เช่น กฎหมายหลักทรัพย์ กฎหมายแรงงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ส่วนใหญ่จะกำหนดประเภทแห่งคดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ไว้แคบกว่าของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ กล่าวคือจำกัดประเภทของคดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ไว้เฉพาะคดีที่ใช้สิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะเท่านั้น เช่น กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของฝรั่งเศส กำหนดให้อาจมีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ในคดีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

(2) การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

โดยหลักการแล้ว กลุ่มบุคคลจะต้องประกอบไปด้วยสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ส่วนกฎหมายจะกำหนดจำนวนขั้นต่ำของสมาชิกกลุ่มหรือไม่ อย่างไรก็ตามก็ต้องไปศึกษาจากกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของแต่ละประเทศ ทั้งนี้ ต้องปรากฏด้วยว่าการที่สมาชิกกลุ่มมีจำนวนมากนั้นจะทำให้เกิดความยุ่งยากในทางปฏิบัติ หากจะให้สมาชิกกลุ่มแต่ละรายแยกดำเนินคดีต่างหากจากกัน สิ่งสำคัญคือผู้แทนกลุ่มจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าสมาชิกกลุ่มมีจำนวนมาก ซึ่งหากผู้แทนกลุ่มไม่อาจพิสูจน์ประเด็นการมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมากได้ ศาลก็จะไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยระบบการแสดงเจตนาเป็นสมาชิกกลุ่มสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระบบใหญ่ๆ ได้แก่ ระบบที่หนึ่ง การแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-Out) เป็นระบบที่พบได้ทั่วไปในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ระบบ Opt-Out คือระบบการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยผลของกฎหมาย ซึ่งผู้เสียหายจะเป็นสมาชิกกลุ่มโดยอัตโนมัติทันทีที่มีการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์ผู้แทนกลุ่มไม่จำเป็นต้องได้รับมอบอำนาจจากสมาชิกกลุ่มให้ฟ้องคดีแทนหากผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกกลุ่มไม่ประสงค์จะผูกพันในคดีก็ต้องแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ประเทศที่ใช้ระบบ Opt-Out เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนระบบที่สอง การแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-In) เป็นระบบที่ใช้กันส่วนใหญ่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เนื่องจาก ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ค่อนข้างนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มไปปรับใช้อย่างระมัดระวัง ตามระบบ Opt-In ผู้เสียหายจะมีสถานะเป็นสมาชิกกลุ่มก็ต่อเมื่อได้แสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยชัดแจ้ง ซึ่งการแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มนี้ถือเสมือนเป็นการมอบอำนาจหรือให้ความยินยอมแก่ผู้แทนกลุ่มในการดำเนินคดีแทนตนเอง ประเทศที่ใช้ระบบ Opt-In เช่น ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

(3) ผู้มีอำนาจดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหาย

การดำเนินคดีแบบกลุ่มจำเป็นจะต้องมีผู้ดำเนินคดีแทนผู้เสียหาย หรือ ที่เรียกว่า ผู้แทนกลุ่ม (Class Representative) นั่นเอง ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ บางประเทศอาจมีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ทั้งฝ่ายโจทก์ (Plaintiff Class Action) และฝ่ายจำเลย (Defendant Class Action) เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา แต่โดยส่วนใหญ่แล้วมักพบการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยฝ่ายโจทก์มากกว่า โจทก์ผู้มีสิทธิฟ้องคดีแบบกลุ่มต้องเป็นเอกชนที่ เป็นผู้เสียหาย เช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่ม ในทางปฏิบัติสมาชิกกลุ่มอาจจะมีได้มาติดตามความเคลื่อนไหวในคดีโดยละเอียดทุกขั้นตอนเหมือนเช่นโจทก์ โจทก์เป็นบุคคลเพียงคนเดียวในกลุ่มที่มีบทบาทหน้าที่

ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยตรง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าผลแพ้ชนะแห่งคดีแบบกลุ่มขึ้นอยู่กับ การดำเนินคดีของโจทก์เป็นหลัก การที่กฎหมายกำหนดให้เอกชนทั่วไปสามารถเข้าเป็นโจทก์ผู้แทน กลุ่มและดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มทั้งหมดได้ การกำหนดคุณสมบัติของโจทก์ผู้แทนกลุ่ม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งตามมา โดยโจทก์ผู้แทนกลุ่มจะต้องมีคุณสมบัติเบื้องต้น 2 ประการ ประกอบด้วย โจทก์จะต้องมีชื่อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม และโจทก์ จะต้องสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ในทางตรงกันข้าม การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายซีวิลลอว์มักไม่ยอมรับการให้ผู้เสียหายที่เป็นเอกชนเช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มมีอำนาจดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายจำนวนมากได้ หากแต่ จะกำหนดให้อำนาจในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรตามกฎหมายที่รัฐ รับรองแล้วเท่านั้น

(4) บทบาทของนายความและเงินรางวัลนายความ

นายความของโจทก์จะทำหน้าที่เป็นนายความของกลุ่มด้วย ซึ่งบทบาท ของนายความในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์มีความแตกต่างกันอย่างยิ่ง เหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้บทบาทของนายความทั้งสองระบบกฎหมายแตกต่างกัน ก็สืบเนื่องมาจากการกำหนดผู้มีอำนาจดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหาย โดยในระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์ นายความของกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญมากในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพราะกฎหมาย กำหนดให้ผู้แทนกลุ่มต้องเป็นผู้เสียหาย ซึ่งโดยทั่วไปผู้เสียหายมักขาดความรู้และประสบการณ์ ในการดำเนินคดี จึงต้องพึ่งพาการดำเนินคดีโดยนายความเป็นหลัก อีกทั้งนายความของกลุ่ม มีภาระหน้าที่สูงกว่าทนายความคดีทั่วไป เนื่องจากต้องดูแลรักษาผลประโยชน์ของทั้งลูกความ ซึ่งเป็นคู่ความในคดีและสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงต้องมีการคุณสมบัติ ของนายความของกลุ่มไว้ ว่าต้องสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม และต้องไม่มีผลประโยชน์ขัดหรือแย้งกับสมาชิกกลุ่ม และในทางปฏิบัติ นายความ ของกลุ่มต้องเป็นผู้รับความเสี่ยงในการออกค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการดำเนินคดีไปก่อน ซึ่งกฎหมายก็มี กลไกจูงใจให้นายความของกลุ่มดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของโจทก์และสมาชิกกลุ่มอย่างเต็มที่ ด้วยการกำหนดให้เงินรางวัลนายความในกรณีที่โจทก์ชนะคดีกล่าวคือ เป็นการกำหนดค่าตอบแทน นายความโดยคิดจากส่วนได้เสียในผลแห่งคดี (Contingency Fee) อย่างไรก็ตาม หลักการ ดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ส่วนใหญ่แล้วทนายความจะไม่มีโอกาสเข้ามา มีบทบาทในคดีได้มากนัก เนื่องจากผู้มีอำนาจดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากเป็นหน่วยงาน ของรัฐหรือองค์กรตามกฎหมายที่รัฐรับรองแล้ว ซึ่งแน่นอนว่าองค์กรเหล่านี้ จะมีความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนความเชี่ยวชาญและความน่าเชื่อถือเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว การดำเนินคดีโดยองค์กรฯ เหล่านี้

จึงเป็นการถ่วงดุลหรือคานอำนาจกับทนายความของกลุ่มไปในตัวนั่นเอง อีกทั้งโดยหลักการพื้นฐานของระบบกฎหมายซีวิลลอว์ไม่ยอมรับหลักการคิดค่าตอบแทนทนายความจากส่วนได้เสียในผลแห่งคดี หรือหลัก Contingency Fee เพราะมองว่าเข้าข่ายเป็นการค้าความ

2.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

แม้ว่าประเทศไทยจะอยู่ในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ แต่กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทยได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก ได้แก่ ข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประเทศสหรัฐอเมริกา อันส่งผลให้หลักกฎหมายที่สำคัญมีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มากกว่า เช่น การกำหนดให้โจทก์ต้องเป็นผู้เสียหายเท่านั้น ทั้งนี้ ประเทศไทยได้บัญญัติกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีการประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมา และมีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนด 240 วัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ได้แก่ วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2558¹¹

สำหรับที่มาของกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทยนั้นได้เริ่มต้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม นับแต่เมื่อสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ได้มีแนวคิดที่จะนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ โดยใช้บังคับเฉพาะกับการดำเนินคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ เพื่อเป็นกลไกในการคุ้มครองสิทธิของผู้ลงทุนในตลาดทุนอย่างมีประสิทธิภาพ¹² เนื่องจากในขณะนั้นประเทศไทยมักพบปัญหาการกระทำความผิดเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ลงทุนจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น การเปิดเผยข้อมูลในตลาดทุนอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงอันควรบอกให้แจ้ง การตกแต่งบัญชีของบริษัทเพื่อหลอกลวงให้บุคคลทั่วไป

¹¹ พระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2558, จาก <http://library2.parliament.go.th/giventake/content.../law28-080458-1.pdf>.

¹² รชฎ บุญสิน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น.80.

เชื่อว่าบริษัทมีผลประโยชน์ ฯลฯ อีกทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น ได้แก่ พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ไม่มีประสิทธิภาพหรือมาตรการในการเยียวยาผู้เสียหายดังกล่าวอย่างเพียงพอ ยกตัวอย่างเช่น การกำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้ในบางกรณีเท่านั้น ซึ่งถือเป็นการจำกัดอำนาจของ ก.ล.ต. ในการฟ้องคดีแทนผู้เสียหาย เช่น ก.ล.ต.ไม่มีสิทธิฟ้องคดีแทนผู้เสียหายที่เป็นผู้ถือหุ้นที่มีประกันได้ เป็นต้น นอกจากนี้ บทบัญญัติในพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ได้กำหนดบทบัญญัติไว้ค่อนข้างสั้นและขาดความชัดเจน ด้วยเหตุนี้ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) จึงได้มีมติเห็นชอบให้มีการร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์เพื่อช่วยให้ผู้ลงทุนได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากการฝ่าฝืนกฎหมายหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์โดยไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีเอง โดยยกร่างกฎหมายในรูปแบบของ “ร่างพระราชบัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์ พ.ศ.” ซึ่งร่างพระราชบัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์ พ.ศ. ได้ยกร่างโดยนำรูปแบบมาจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก ซึ่งอยู่ในข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และพิจารณาจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น กฎหมายของประเทศออสเตรเลีย¹³ โดยประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ¹⁴ ได้แก่ 1) องค์กรประกอบพื้นฐานและเงื่อนไขเบื้องต้นของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งกำหนดให้ศาลเป็นผู้พิจารณามีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม 2) การดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งมีทั้งหลักการที่เหมือนหรือนำหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ และหลักการเฉพาะที่แตกต่างจากหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และ 3) ข้อกำหนดเพื่อจูงใจนายความฝ่ายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากนายความฝ่ายโจทก์ถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ ซึ่งในทางปฏิบัตินายความฝ่ายโจทก์จะเป็นบุคคลหลักที่ผลักดันและดำเนินคดีแบบกลุ่ม กฎหมายจึงได้กำหนดให้มีเงินรางวัลนายความ เพื่อจูงใจนายความฯ ให้ดำเนินการทางคดีอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ได้ส่งร่างกฎหมายฯ ดังกล่าว ที่ยกร่างแล้วเสร็จประมาณปลายปี พ.ศ. 2546 ให้คณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาเป็นการล่วงหน้าก่อนที่จะเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาต่อไป

¹³ รชฎ บุญสิน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น.82.

¹⁴ วรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองยิ้ม, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action): กุญแจดอกใหม่สำหรับการเข้าถึงความยุติธรรม”, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action), (2558), น.14.

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง¹⁵ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตรวจพิจารณาร่างกฎหมายดังกล่าวแล้ว มีความเห็นว่า แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มน่าจะเป็นประโยชน์และอำนวยความสะดวกต่อผู้เสียหายจำนวนมาก เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มทำให้ผู้เสียหายจำนวนมากได้รับการเยียวยาความเสียหายจากการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว อีกทั้งเป็นการช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีอีกด้วย และเห็นว่าหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าวไม่ควรจำกัดการใช้อยู่แต่เฉพาะในคดีหลักทรัพย์และคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์เท่านั้น แต่ควรขยายไปถึงการนำไปใช้กับคดีประเภทอื่นๆ ที่นอกเหนือจากคดีหลักทรัพย์และคดีที่เกี่ยวกับหลักทรัพย์ด้วย ซึ่งทำให้ประเภทแห่งคดีที่จะนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มไปใช้มีขอบเขตกว้างขึ้น ได้แก่ คดีทั่วไป เช่น คดีที่มีฐานจากการผิดสัญญา ละเมิด และคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะต่างๆ เช่น คดีแรงงาน คดีสิ่งแวดล้อม เป็นต้น คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงได้พิจารณาว่าควรปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในการนี้ คณะอนุกรรมการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม¹⁶ โดยการแต่งตั้งของคณะกรรมการฯ ได้เริ่มยกร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในรูปแบบของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติ

¹⁵ องค์ประกอบของคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (พ.ศ.2544) ประกอบด้วย 1. นายจรัส เขมะจารุ (ประธานคณะกรรมการฯ) 2. หม่อมหลวงไกรฤกษ์ เกษมสันต์ 3. นายจรัญ ภัคดิธนากุล 4. นายชูเกียรติ รัตนชัยชาญ 5. นายดำรง แจ่มสุธี 6. นายทวีศักดิ์ วรพิวุฒิ 7. นายปราโมทย์ ผลาภิรมย์ 8. นายมรุธา วัฒนชีวะกุล 9. นายสมชาย พงษ์ธา 10. นายสีมา วรณโกวิท 13. นายสุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย 14. นายอรอนนิติ ดิษฐอำนาจ 15. นายอัชพร จารุจินดา 16. นายวรรณชัย บุญบำรุง (กรรมการและเลขานุการฯ) 17. นางสาวเรวดี ขวัญทองยิ้ม (กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการฯ) 18. นางสาววรรณา เจริญพลนภัชชัย (กรรมการและเลขานุการฯ)

¹⁶ รายนามคณะอนุกรรมการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ประกอบด้วย 1. นายสมบูรณ์ บุญภินันท์ (ประธานอนุกรรมการฯ) 2. นายไกรสร บารมีอวยชัย 3. นางจันทิมา เพียรเวช 4. นายชูเกียรติ รัตนชัยชาญ 5. นายทวีศักดิ์ วรพิวุฒิ 6. นายธานีศ เกศวพิทักษ์ 7. นายปราโมทย์ ผลาภิรมย์ 8. นายมรุธา วัฒนชีวะกุล 9. นายวรรณชัย บุญบำรุง (อนุกรรมการและเลขานุการฯ) 10. นางสาวเรวดี ขวัญทองยิ้ม (อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการฯ) 11. นางสาวศศิมา ถิณรัตน์ (อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการฯ) 12. นางสาวสมบูรณ์สุข แซ่ไคว้ (อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการฯ)

ในหมวดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เข้าไป เมื่อปี พ.ศ. 2544 และเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ต่อไป เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ก็ได้ตรวจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) และลงมติเห็นควรประกาศใช้เป็นกฎหมายเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2557 จนได้มีการประกาศกฎหมายในราชกิจจานุเบกษา เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมา ในรูปของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้จะมีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนด 240 วัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

2.2.1 เจื่อนไขเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีหลักการและเจื่อนไขที่แตกต่างไปจากการดำเนินคดีแบบสามัญทั่วไป ด้วยเหตุที่กระบวนการดำเนินคดีทั้งสองระบบดังกล่าวมีข้อความคิดเบื้องหลังและเจตนาธรรมของกฎหมายที่แตกต่างกันตามที่ได้กล่าวไปข้างต้น ซึ่งเจื่อนไขเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่สำคัญของประเทศไทย ประกอบด้วย เจื่อนไขเกี่ยวกับคดี ผู้เสียหายและผู้มีสิทธิดำเนินคดีแทนผู้เสียหาย หมายความของกลุ่ม เจื่อนไขเกี่ยวกับศาล และเจื่อนไขที่ศาลจะพิจารณานุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

2.2.1.1 เจื่อนไขเกี่ยวกับคดี

สำหรับเจื่อนไขเกี่ยวกับคดีของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น จะเริ่มอธิบายตั้งแต่ขอบเขตประเภทแห่งคดีที่สามารถร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มูลฐานแห่งคดี และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาล การประกาศและส่งคำบอกกล่าวไปยังสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งกระบวนการพิจารณาคดีซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้คือ 1) ขั้นตอนดำเนินการพิจารณาคดีของศาล 2) ขั้นตอนพิจารณาคดีของศาล 3) ขั้นตอนทำคำพิพากษาของศาล และ 4) ขั้นตอนบังคับคดีและการขอรับชำระหนี้

(1) มูลฐานแห่งคดีแบบกลุ่ม

ประเภทแห่งคดีที่บุคคลผู้ถูกโต้แย้งสิทธิสามารถร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต้องเป็นคดีแพ่งเท่านั้นจะไม่รวมถึงคดีปกครอง ซึ่งสามารถแบ่งมูลฐานแห่งคดีแบบกลุ่มได้เป็น 2 ประเภทหลักๆ ตามมาตรา 222/8 ได้แก่ คดีทั่วไป ซึ่งมีมูลเหตุมาจากฐาน

ของการผิดสัญญาหรือละเมิด และคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ เช่น คดีสิ่งแวดล้อม คดีผู้บริโภค คดีแรงงาน คดีว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า คดีสิ่งแวดล้อม และคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะอื่นๆ เป็นต้น ทั้งนี้ อาจตีความได้ว่า ขอบเขตประเภทของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม มีขอบเขตที่กว้างขวางครอบคลุมถึงคดีทุกประเภทที่อยู่ภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย

(2) การขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาล

ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มไทย ได้แก่ ศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่ง เว้นแต่ศาลแขวงตามมาตรา 222/3 โดยหากเป็นการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่มีมูลฐานแห่งคดีตามกฎหมายทั่วไป ศาลที่มีอำนาจพิจารณาก็คือศาลแพ่ง แต่หากมูลฐานแห่งคดีเป็นการเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีก็จะเป็นศาลที่กฎหมายวิธีพิจารณาความได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ เช่น ในคดีแรงงาน ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีก็คือศาลแรงงาน เป็นต้น สำหรับการริเริ่มดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเริ่มต้นจากการที่ผู้เสียหายได้ยื่นคำฟ้องในคดีสามัญ ซึ่งแบบฟอร์มที่โจทก์ผู้เสียหายใช้ในการยื่นคำฟ้องนั้นเป็นแบบฟอร์มอย่างเดียวกันกับการยื่นฟ้องคดีสามัญทั่วไป แต่วิธีการที่แตกต่างกับคดีสามัญก็คือโจทก์จะต้องยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มมา พร้อมกับคำฟ้องนี้ด้วย ทั้งนี้ โจทก์จะต้องแสดงเหตุผลตามสมควรที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม (มาตรา 222/9) เช่น โจทก์จะต้องแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่า กลุ่มบุคคลที่โจทก์ประสงค์จะเป็นผู้แทนกลุ่มมีสมาชิกกลุ่มเป็นจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก เป็นต้น ส่วนลักษณะคำฟ้องของโจทก์นั้น จะต้องทำเป็นหนังสือและแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาคำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างอันอาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเดียวกับโจทก์ ในระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายไทย โจทก์มีสิทธิทำคำขอบังคับได้ทั้งการขอให้จำเลยกระทำการ งดเว้นกระทำการ ตลอดจนชดเชยค่าเสียหายให้แก่โจทก์และสมาชิกกลุ่ม อย่างไรก็ตาม หากโจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นตัวเงิน โจทก์จะต้องระบุหลักการและวิธีการคำนวณเพื่อชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่าที่จะระบุได้ แต่ไม่จำเป็นต้องแสดงจำนวนเงินที่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายจะได้รับ (มาตรา 222/10) เนื่องจากในชั้นขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้ โจทก์ยังไม่อาจทราบในรายละเอียดได้แน่ชัดว่าสมาชิกกลุ่มแต่ละรายได้รับความเสียหายเพียงใดจากนั้นก็จะเป็นการพิจารณาของศาลว่าจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งศาลจะต้องจัดส่งสำเนาคำฟ้องและคำร้องของโจทก์ไปให้จำเลยในกรณีที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม กระบวนพิจารณาคดีก็จะตกอยู่ในกระบวนพิจารณาอย่างคดีสามัญต่อไป (มาตรา 222/12)

สำหรับเงื่อนไขหลักเกี่ยวกับกลุ่มที่ศาลจะพิจารณารับดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์จะต้องแสดงให้เห็นปรากฏในคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มของโจทก์ โดยโจทก์ต้องแสดงให้เห็นศาลเห็นจนเป็นที่พอใจถึงองค์ประกอบเบื้องต้นดังกล่าว ตามมาตรา 222/12¹⁷ สามารถแบ่งได้เป็น 3 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง สมาชิกกลุ่มต้องมีจำนวนมาก (Numerosity) ซึ่งเงื่อนไขที่เป็นองค์ประกอบสำคัญควบคู่กันของการมีจำนวนสมาชิกกลุ่มมากก็คือ ทำให้การดำเนินคดีอย่างสามัญเกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก (Impracticity)

ประการที่สอง กลุ่มจะต้องมีประเด็นแห่งคดีร่วมกัน (Commonality) กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มจะต้องมีประเด็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงร่วมกัน เรียกได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของสมาชิกกลุ่ม และประเด็นร่วมกันนั้นต้องมีลักษณะที่หากได้รับการแก้ไขแล้ว จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดี สำหรับข้อเท็จจริงที่มีร่วมกันนั้น จะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ก่อให้เกิด

¹⁷ มาตรา 222/12 ในการพิจารณาคำร้องขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้ศาลจัดส่งสำเนาคำฟ้องและคำร้องเช่นนั้นไปให้จำเลย เมื่อศาลได้ฟังคู่ความทุกฝ่ายและทำการไต่สวนตามที่เห็นสมควรแล้ว ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อเป็นที่พอใจแก่ศาลว่า

(1) สภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ และข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มบุคคลมีลักษณะตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 222/10

(2) โจทก์ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนเพียงพอเพื่อให้รู้ได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใด

(3) กลุ่มบุคคลมีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก

(4) การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญ

(5) โจทก์ได้แสดงให้เห็นว่าโจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ถ้ามีและโจทก์รวมทั้งนายความที่โจทก์เสนอให้เป็นนายความของกลุ่มสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอ และเป็นธรรม

สิทธิเรียกร้องร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ส่วนการมีประเด็นข้อกฎหมายร่วมกัน หมายถึง การมีสภาพแห่งข้อหาและข้ออ้างอันอาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเหมือนกันอย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่ม อาจไม่จำเป็นต้องมีประเด็นแห่งคดีร่วมกันทุกประเด็น เพียงแต่มีปัญหาข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย เป็นอย่างเดียวกันเพียงประเด็นเดียวก็ได้ แต่ที่สำคัญคือจะต้องเป็นประเด็นที่มีร่วมกันในบรรดา ระหว่างสมาชิกกลุ่มแต่ละคน

ประการที่สาม ผู้แทนกลุ่มต้องมีชื่อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นแบบเดียวกัน กับสมาชิกกลุ่ม (Typicality) บ้างก็ใช้คำว่าความเป็นแบบอย่างของคดี และสามารถปกป้อง ผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ซึ่งเงื่อนไขนี้ปรากฏอยู่ในมาตรา 222/12 (4) มีใจความสำคัญว่าศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อโจทก์ได้แสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาล ว่า โจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดถึงการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม หมายความว่า ข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของผู้แทนกลุ่มจะต้องเป็นแบบอย่างหรือเป็นไปในทิศทาง เดียวกันกับข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งหลักการข้อนี้เน้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะช่วยกรองโจทก์ให้ตรงตามคุณสมบัติในการดำเนินคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม ได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม เพราะหากโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มมีส่วนได้เสีย หรือได้รับความเสียหายตลอดจนผลกระทบที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกับสมาชิกกลุ่มแล้ว ก็มีแนวโน้มสูงที่โจทก์ จะดำเนินคดีเพื่อผลประโยชน์โดยรวมของสมาชิกกลุ่ม กล่าวคือ เป็นการตัดปัญหาเกี่ยวกับการขัดแย้ง ทางผลประโยชน์ของโจทก์และสมาชิกกลุ่มในเบื้องต้นได้

ภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้วศาล จะมีคำสั่งรับฟ้องของโจทก์ไว้พิจารณาเมื่อได้ส่งหมายเรียกให้จำเลยแล้ว และจำเลยจะต้องทำ คำให้การเป็นหนังสือต่อศาลภายใน 1 เดือน ส่วนทนายความของโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มในคดี แบบกลุ่ม จะถือเป็นทนายความของกลุ่มด้วยมาตรา 222/12 นอกจากนี้ ศาลจะดำเนินการประกาศ และส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบซึ่งขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งที่ศาลจำเป็นต้องใช้ช่องทางในการประกาศและบอกกล่าวถึงคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม อย่างมีประสิทธิภาพ ให้สมาชิกทราบมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มที่ประสงค์ จะออกจากกลุ่มสามารถแสดงเจตนาออกจากกลุ่มได้และภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยศาล จะประกาศทางหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลายเป็นเวลา 3 วันติดต่อกัน ตลอดจนทางสื่อมวลชนอื่น หรือ วิธีการอื่นๆ ตามที่ศาลเห็นสมควร (มาตรา 222/15) ซึ่งคำบอกกล่าวและประกาศจะต้องมี รายละเอียดเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้รับรู้ถึงสิทธิของตนเอง

และเพื่อความสะดวกในการติดตามคดี¹⁸ โดยสามารถจำแนกหมวดหมู่รายการที่ต้องมีในประกาศและคำบอกกล่าวได้ ดังนี้

-หมวดที่ 1 รายละเอียดเกี่ยวกับศาลได้แก่ ชื่อศาลและเลขคดี ข้อความที่แสดงว่าศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม และวันเดือนปีที่ศาลมีคำสั่ง และชื่อและตำแหน่งผู้พิพากษาผู้ออกคำบอกกล่าวและประกาศ

-หมวดที่ 2 รายละเอียดเกี่ยวกับคู่ความได้แก่ ชื่อและที่อยู่ของคู่ความและทนายความฝ่ายโจทก์ และข้อความโดยย่อของคำฟ้องของโจทก์และลักษณะของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจน

-หมวดที่ 3 รายละเอียดเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ สิทธิของสมาชิกกลุ่ม ทั้งกรณี que secederet จะแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มและกรณีที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ระยะเวลาการแสดงเจตนาประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ผลของการออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม และผลของคำพิพากษาที่จะผูกพันสมาชิกกลุ่ม

คำบอกกล่าวจะต้องมีลักษณะชัดเจน เข้าใจง่าย ทำให้ทราบถึงลักษณะคดี ผู้เสียหายที่มีชื่อเป็นสมาชิกกลุ่มตามบัญชีรายชื่อที่โจทก์รวบรวมและแนะนำเสนอต่อศาลจะถือเป็นสมาชิกกลุ่มในเบื้องต้นโดยอัตโนมัติและโดยผลของกฎหมาย ซึ่งหากสมาชิกกลุ่มไม่ประสงค์จะผูกพันตามคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มก็สามารถรักษาสิทธิของตนได้โดยการแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ โดยแจ้งความประสงค์เป็นหนังสือยื่นต่อภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดด้วย (มาตรา 222/16) มิฉะนั้น ต้องถือว่าบุคคลนั้นเป็นสมาชิกกลุ่ม ระบบการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มของประเทศไทยเป็นไปตามระบบ Opt-Out (การแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม)

2.2.1.2 กระบวนพิจารณาคดีแบบกลุ่ม

กระบวนการขั้นตอนในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม สามารถแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนก่อนดำเนินการพิจารณาคดีของศาล 2) ขั้นตอนพิจารณาคดีของศาล 3) ขั้นตอนคำพิพากษาของศาล และ 4) ขั้นตอนบังคับคดีและการขอรับชำระหนี้ โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

¹⁸ ภูมินทร์ บุตรอินทร์ และ อานันท์ กระบวนศรี, “บทวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) (โดยทีมงาน ThaiLawWatch)” สืบค้นเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2558 จาก http://thailawwatch.org/wp-content/uploads/2014/11/TLW_ClassActionWeb.pdf

(1) ขั้นตอนดำเนินการพิจารณาคดีของศาล

กระบวนการดำเนินคดีแบบกลุ่มในขั้นตอนดำเนินการพิจารณาคดีของศาล (Pre-Trial) เป็นขั้นตอนที่เจ้าพนักงานคดีแบบกลุ่มเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือหรือสนับสนุนการดำเนินคดีของศาลตามที่ได้รับมอบหมาย ประกอบด้วย การไต่ถามคดีแบบกลุ่ม การตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน การบันทึกคำพยาน การดำเนินให้มีการคุ้มครองสิทธิของคู่ความและสมาชิกกลุ่มก่อนพิจารณาคดี เป็นต้น ทั้งนี้ เจ้าพนักงานคดีแบบกลุ่มมีอำนาจในการเรียกให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่ว่าจะเป็นคู่ความแห่งคดีหรือไม่ก็ตามมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาใดๆ ในคดีแบบกลุ่ม (มาตรา 222/5) โดยกระบวนการดังกล่าวนับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะช่วยอำนวยความสะดวกในการทำงานของศาลเกี่ยวกับการแสวงหาข้อเท็จจริง¹⁹ จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการในขั้นตอนดำเนินการพิจารณาคดีของศาลนี้เป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยให้การพิจารณาคดีของศาลเป็นไปโดยรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ต้องการให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการที่ประหยัดเวลาในการดำเนินคดีมากขึ้น

นอกจากนี้ ศาลอาจมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้ก่อนกระบวนการพิจารณาหรือระหว่างพิจารณาคดีตามที่ศาลเห็นสมควร กล่าวคือ สามารถกระทำได้ทั้งสองช่วงดังกล่าว ได้แก่ 1) การแบ่งกลุ่มย่อย (มาตรา 222/24) 2) คำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง (มาตรา 222/28) 3) คำสั่งอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ (มาตรา 222/29) และ 4) คำสั่งอนุญาตให้เสนอข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการเป็นผู้ชี้ขาด (มาตรา 222/20) เป็นต้น

สำหรับการแบ่งกลุ่มย่อยนั้น โดยหลักแล้วศาลอาจยกขึ้นพิจารณาด้วยตนเอง หรืออาจเกิดจากคู่ความร้องขออนุญาตให้แบ่งกลุ่มย่อยก็ได้ โดยศาลอาจมีคำสั่งให้มีการแบ่งกลุ่มย่อยในกรณีที่สมาชิกในกลุ่มมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์และคำนวณจำนวนค่าเสียหายของสมาชิกกลุ่มแต่ละราย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้เสียหายมีโอกาสที่จะได้รับความเสียหายที่แตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญ เช่น บรรดาระหว่างสมาชิกกลุ่มที่เป็นผู้เสียหาย ได้สุดตมควันพิษที่ปล่อยมาจากโรงงานอุตสาหกรรมในปริมาณที่ไม่เท่ากัน เป็นต้น

¹⁹ วรรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองยิ้ม, *อ้างแล้ว* เจริญธรรมที่ 14, น.16-17.

นอกจากนี้ การถอนฟ้อง การประนีประนอมยอมความ ตลอดจน การเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการเป็นผู้ชี้ขาด ศาลก็อาจมีคำสั่งอนุญาตให้กระทำการดังกล่าวได้ ในขั้นนี้ อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตอยู่ว่าก่อนที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตให้โจทก์ดำเนินการข้างต้นได้ ศาลจะต้องแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบเสียก่อนเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสคัดค้าน ซึ่งหากสมาชิกกลุ่มไม่เห็นด้วยกับการดังกล่าว สมาชิกกลุ่มก็ยังมีโอกาสแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้อีกในขั้นนี้ เพื่อที่จะได้ไม่ต้องผูกพันกับผลของคำสั่งอนุญาตถอนฟ้อง ประนีประนอมยอมความ หรือการเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการเป็นผู้ชี้ขาด

(2) ขั้นตอนพิจารณาคดีของศาล

ศาลอาจมีคำสั่งระหว่างพิจารณาคดีอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้ได้แก่ การแบ่งกลุ่มย่อย คำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง คำสั่งอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ และคำสั่ง อนุญาตให้เสนอข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการเป็นผู้ชี้ขาดก็ได้ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ภายใต้เงื่อนไขร่วมกันประการหนึ่งที่ศาลจะต้องแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบเสียก่อนเพื่อให้ สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสคัดค้านโดยเมื่อมีศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและจำเลย ยื่นคำให้การแล้ว ศาลจะกำหนดวันนัดพร้อมให้คู่ความทุกฝ่ายมาศาลเพื่อดำเนินการไต่ถามหรือ นำวิธีอนุญาตตุลาการมาใช้ และโจทก์มีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาให้ตรวจสอบ ได้แก่ ต้นฉบับ พยานเอกสารหรือพยานวัตถุทั้งหมดที่ประสงค์จะอ้างอิงและอยู่ในความครอบครองของตน ที่สามารถนำมาแสดงต่อศาลได้ เพื่อให้ศาลและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ ตามมาตรา 222/20 ซึ่งจะเป็นการช่วยประหยัดเวลาในการนำสืบชั้นพิจารณาคดีไปได้มาก โดยวันนัดพร้อมวันแรก ถือเป็นวันชี้สองสถานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และก่อนที่จะถึงวันนัด พร้อมโจทก์และจำเลยจะต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนา ตามมาตรา 222/21 ทั้งนี้ ในชั้นพิจารณาคดีศาลมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริง โดยศาลมีอำนาจเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือ ผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความเป็นพยานศาลได้ ตามมาตรา 222/23²⁰ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในคดี แบบกลุ่มนี้จะไม่เหมือนกับในคดีสามัญในคดีแบบกลุ่มศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ มาให้ถ้อยคำซึ่งจะไม่มีลักษณะของการซักถามแบบการสืบผู้ผู้เชี่ยวชาญในคดีสามัญแต่อย่างใด

²⁰ วรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองยิ้ม, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 14*, น.20.

(3) ขั้นตอนทำคำพิพากษาของศาล

ตามที่ได้กล่าวไปแล้วเบื้องต้นว่า คำพิพากษาของศาลในคดีแบบกลุ่ม มีผลผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มทั้งหมดที่มีได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ดังนั้น การทำคำพิพากษาของศาลในคดีแบบกลุ่มจึงต้องมีขั้นตอนที่ซับซ้อนเป็นพิเศษกว่า การทำคำพิพากษาในคดีสามัญ ซึ่งหากศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี โจทก์หรือทนายความฝ่ายโจทก์อันถือเป็นทนายความของกลุ่มด้วยจะมีอำนาจในการดำเนินการบังคับคดีแทนโจทก์ และสมาชิกกลุ่มต่อไป (มาตรา 222/35) แต่หากโจทก์แพ้คดี โจทก์ผู้แทนกลุ่มก็จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเองทั้งหมด ในส่วนของคำพิพากษาของศาลนั้นจะต้องแสดงรายการให้ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ลักษณะโดยชัดเจนของกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มย่อยที่จะต้องถูกผูกพันตามคำพิพากษา จำนวนเงินที่จำเลยจะต้องชำระให้แก่โจทก์ ตลอดจนหลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณในการชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่ม (ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน) และการกำหนดจำนวนเงินรางวัลทนายความ เป็นต้น (มาตรา 222/36) และที่สำคัญศาลจะต้องแจ้งคำพิพากษาให้สมาชิกกลุ่มทราบตามวิธีการเช่นเดียวกับการส่งคำบอกกล่าวคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม (มาตรา 222/39)

สำหรับการกำหนดเงินรางวัลทนายความนั้น ศาลจะเป็นผู้กำหนดเงินรางวัลทนายความให้เมื่อการดำเนินคดีสิ้นสุดแล้ว ตามมาตรา 222/37 กำหนดให้ศาลพิจารณาจากความยากง่ายของคดี และระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินคดี แต่จำนวนเงินรางวัลทนายความจะต้องไม่เกินจำนวนร้อยละ 30 ของจำนวนค่าเสียหายที่สมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับ โดยจำเลยเป็นผู้มีหน้าที่จ่ายเงินรางวัลให้ทนายความโดยตรงหากจำเลยแพ้คดี

(4) ขั้นตอนบังคับคดีและการขอรับชำระหนี้

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีแล้ว ศาลจะต้องแจ้งคำพิพากษาให้กับอธิบดีกรมบังคับคดีและสมาชิกกลุ่มทราบ (มาตรา 222/39 วรรคหนึ่ง) เพื่อให้อธิบดีกรมบังคับคดีเตรียมการในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับการบังคับคดีแบบกลุ่ม และให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มมีสิทธิโต้แย้งคัดค้านคำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มคนอื่นได้ และหากมีการโต้แย้งคัดค้านคำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่ม เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนและมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด ในกรณีที่สมาชิกกลุ่มที่ไม่พอใจคำสั่งของเจ้าพนักงานบังคับคดี สามารถอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวได้ ในส่วนของการขอรับชำระหนี้ นั้น โดยหลักแล้วจะต้องเป็นไปตามลำดับการขอรับชำระหนี้ที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 222/44 กล่าวคือ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะจ่ายเงินให้แก่

ผู้มีสิทธิได้รับชำระหนี้ตามลำดับ หลังจากที่จำเลยนำเงินหรือทรัพย์สินมาวางต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี หรือเมื่อได้ขายทอดตลาดหรือจำหน่ายทรัพย์สินของจำเลยโดยวิธีอื่น หรือเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดี ได้รวบรวมทรัพย์สินอื่นใดของจำเลยเสร็จเรียบร้อยแล้ว และหักค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีแล้ว ดังนี้

1. เจ้าหนี้บุริมสิทธิ
2. เงินรางวัลนายความ
3. ค่าฤชาธรรมเนียมใช้แทนโจทก์และ
4. โจทก์ สมาชิกกลุ่ม และเจ้าหนี้สามัญอื่นๆ

2.2.1.3 ผู้เสียหายและผู้มีสิทธิดำเนินคดีแทนผู้เสียหาย

(1) ผู้เสียหาย

การดำเนินคดีแบบกลุ่มตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558²¹ หมายถึง การดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก โดยผู้เสียหายคนใดคนหนึ่งที่มีผลประโยชน์ร่วมกันกับผู้เสียหายรายอื่นๆ ในเหตุแห่งการฟ้องคดีนั้นๆ และ กลุ่มบุคคล หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกัน อันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเกณฑ์การพิจารณาการเป็นสมาชิกกลุ่มจะต้องพิจารณาจากการเป็นผู้เสียหายเสียก่อน แล้วจึงพิจารณาองค์ประกอบของกลุ่มบุคคลต่อไปได้แก่

-บุคคลมีสิทธิอย่างเดียวกัน เช่น กลุ่มบุคคลมีสิทธิตามกฎหมายที่จะเรียกร้องให้ผู้กระทำละเมิดชดใช้ค่าเสียหายเป็นตัวเงินได้

-บุคคลมีข้อเท็จจริงร่วมกัน ซึ่งจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องร่วมกันของกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่ง²² และ

²¹ มาตรา 222/1 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558

²² วรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองยิ้ม, *อ้างแล้ว* เจริญธรรมที่ 14.

-บุคคลมีข้อกำหนดเดียวกัน หมายถึง มีสภาพแห่งข้อหาและข้ออ้างอันอาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเหมือนกัน

ผู้เสียหายที่เข้ามาอยู่ในกระบวนการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จะเรียกว่าสมาชิกกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ในส่วนของความเสียหายของสมาชิกแต่ละรายไม่จำเป็นต้องเหมือนกันก็ได้ ซึ่งหากมีความแตกต่างกันเรื่องความเสียหายอย่างมีนัยยะสำคัญ ไม่ว่าจะก่อนหรือระหว่างการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม หากศาลเห็นว่าสมาชิกในกลุ่มได้รับความเสียหายที่ต่างกัน ศาลก็สามารถแบ่งสมาชิกในกลุ่มออกเป็นกลุ่มย่อย (Sub-Class) ได้ เพื่อความสะดวกในการพิสูจน์เรื่องจำนวนค่าเสียหายตั้งนั้น คดีแบบกลุ่มในบางคดีอาจมีกลุ่มเพียงกลุ่มเดียว ในขณะที่บางคดีอาจประกอบด้วยกลุ่มใหญ่ที่เป็นกลุ่มหลัก ซึ่งรวมสมาชิกทุกคนในกลุ่ม และกลุ่มย่อยซึ่งมีจำนวนตั้งแต่ 2 กลุ่มย่อยขึ้นไปก็ได้ โดยแบ่งกลุ่มตามความเสียหายที่แตกต่างกันเป็นเกณฑ์

เมื่อเข้าองค์ประกอบดังกล่าวแล้ว ยังต้องพิจารณาเงื่อนไขของสมาชิกกลุ่มที่สามารถแบ่งได้เป็น 2 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขเชิงปริมาณ และเงื่อนไขเชิงคุณภาพ ซึ่งเงื่อนไขเชิงปริมาณก็คือ สมาชิกกลุ่มจะต้องมีจำนวนมาก ซึ่งกฎหมายไม่ได้กำหนดจำนวนที่แน่นอนตายตัวเองไว้ จึงต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลที่พิจารณาคดีนั้นๆ ส่วนเงื่อนไขเชิงคุณภาพ หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มมีจำนวนมากนั้นจะเป็นเหตุให้การดำเนินคดีอย่างสามัญเกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก (มาตรา 222/12 (3)) นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มจะต้องมีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเป็นเรื่องเดียวกัน ตลอดจนมีข้อเรียกร้องอย่างเดียวกันด้วย ทั้งนี้ การกำหนดสมาชิกกลุ่มที่จะอยู่ในกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม ไม่จำเป็นที่จะต้องกำหนดเป็นรายบุคคล แต่อาจจะกำหนดเป็นเพียงขอบเขตของกลุ่มบุคคล

ผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกกลุ่มตามบัญชีรายชื่อที่โจทก์รวบรวมและนำเสนอต่อศาลจะถือเป็นสมาชิกกลุ่มในเบื้องต้น ซึ่งภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ศาลจะต้องส่งคำบอกกล่าวและประกาศให้แก่สมาชิกกลุ่มทราบถึงการฟ้องคดีแบบกลุ่ม ถ้าสมาชิกกลุ่มไม่ประสงค์จะผูกพันตามคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มก็สามารถเลือกแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ (Opt-Out) โดยแจ้งความประสงค์เป็นหนังสือยื่นต่อภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดด้วย (มาตรา 222/16) มิฉะนั้นต้องถือว่าบุคคลนั้นเป็นสมาชิกกลุ่ม และยอมผูกพันต่อผลแห่งคำพิพากษาในคดีที่ได้ดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าว ทั้งนี้ ระบบ Opt-Out เป็นหลักการที่ช่วยอธิบายที่มาของอำนาจของโจทก์ผู้แทนกลุ่มได้เป็นอย่างดีว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มภายใต้ระบบนี้ โจทก์ผู้แทนกลุ่มไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากสมาชิกกลุ่มก่อน เนื่องจาก การที่สมาชิกกลุ่มไม่แสดงเจตนาออกจากกลุ่ม ย่อมถือได้ว่าสมาชิกกลุ่มประสงค์จะผูกพันกับ

การดำเนินคดีที่กระทำโดยโจทก์แล้ว สำหรับสิทธิของผู้เสียหายที่แสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด จะมีสิทธิบางประการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น สิทธิในการเข้าฟังการพิจารณาคดีแบบกลุ่ม สิทธิในการแต่งตั้งทนายความเพื่อเข้าฟังการพิจารณาคดี เป็นต้น

(2) ผู้มีสิทธิดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหาย

ระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทย ฝ่ายโจทก์เท่านั้นที่จะมีสิทธิขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามมาตรา 222/9 ดังนั้น ในปัจจุบันตามกฎหมายไทย การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงมีได้เฉพาะแต่ฝ่ายโจทก์เท่านั้น ทั้งนี้ กฎหมายกำหนดให้โจทก์ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มอาจร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ตามประเภทแห่งคดีที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 222/8) อีกทั้งยังปรากฏความในมาตรา 222/12 (5) ว่า “...โจทก์ได้แสดงให้เห็นว่าโจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ถ้ามี...” ประกอบกับ มาตรา 222/1 วรรคสอง ได้กำหนดนิยามสมาชิกกลุ่มไว้ว่า หมายถึง บุคคลใดๆ ที่อยู่ในกลุ่มบุคคล ซึ่งในมาตราเดียวกันนี้เองได้กำหนดนิยามของกลุ่มบุคคลไว้ในวรรคหนึ่ง โดยให้ความหมายว่า กลุ่มบุคคล หมายถึง บุคคลหลายคนที่มีสิทธิอย่างเดียวกัน อันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกันแม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า คุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ที่จะเข้าเป็นโจทก์ก็ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มเสียก่อน ซึ่งสมาชิกกลุ่มหมายถึงผู้เสียหายคนใดคนหนึ่งที่มีสิทธิอย่างเดียวกันกับผู้เสียหายรายอื่นๆ อันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม ข้อที่น่าสังเกตคือการที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าสมาชิกกลุ่มอาจเป็นบุคคลใดๆ ที่อยู่ในกลุ่มบุคคล แม้เป็นการบัญญัติสถานะของสมาชิกกลุ่มไว้อย่างกว้างๆ โดยใช้คำว่า “บุคคล” ซึ่งทำให้อาจตีความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ว่าผู้เสียหายดังกล่าวจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ ทั้งนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าคำว่า “บุคคล” ในนิยามของสมาชิกกลุ่มและกลุ่มบุคคลน่าจะมีได้จำกัดเพียงเฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น แต่ยักรวมถึงนิติบุคคลที่เป็นผู้เสียหายด้วยเช่นกัน เนื่องจากนิติบุคคลก็มีโอกาสได้รับความเสียหายได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เช่น กรณีบริษัทจำกัดได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดหรือจากฐานของสัญญา เป็นต้น

ผู้เสียหายคนใดคนหนึ่งที่จะประสงค์จะริเริ่มดำเนินคดีแบบกลุ่มและเข้าเป็นผู้แทนกลุ่ม จะต้องยื่นคำฟ้องคดีสามัญและยื่นคำร้องขออนุญาตต่อศาลให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม หากศาลพิจารณาแล้วเห็นสมควรให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลก็จะมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในทางกลับกัน หากศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม คดีที่โจทก์ยื่นฟ้องก็จะมี การดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ ทั้งนี้ ศาลจะต้องพิจารณาว่าโจทก์มีคุณสมบัติ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ ซึ่งโจทก์มีอำนาจหน้าที่ในการรักษาสีทธิประโยชน์ ของตนเองและผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกในกลุ่มทั้งหมด และเมื่อศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม แล้ว โจทก์ผู้แทนกลุ่มก็ต้องดำเนินคดีเพื่อตนเองและสมาชิกกลุ่มทั้งหมดจนเสร็จสิ้น รวมถึง มีอำนาจในการบังคับคดีตามคำพิพากษาด้วย และที่สำคัญคือแม้โจทก์จะถือเป็นผู้แทนกลุ่ม แต่ที่มา แห่งอำนาจของโจทก์นั้นก็มิได้มาจากการรับมอบอำนาจให้กระทำการแทนหรือการแต่งตั้งโดย สมาชิกกลุ่ม หากแต่มาจากการที่โจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายคนหนึ่งตั้งตัวเองขึ้นเป็นผู้แทนกลุ่มพร้อมกับการยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม และศาลก็ได้มีคำสั่งให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากการก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลก็ต้องพิจารณาองค์ประกอบพื้นฐาน ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มและคุณสมบัติของโจทก์แล้วว่ามีคุณสมบัติเพียงพอตามที่กฎหมายกำหนด ในการเป็นผู้แทนกลุ่มได้

2.2.1.4 หมายความของกลุ่ม

หลังจากที่ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว หมายความ ของโจทก์จะทำหน้าที่เป็นหมายความของกลุ่มด้วย²³ ซึ่งบทบาทของหมายความของกลุ่มนี้ ก็มีความสำคัญไม่แพ้ตัวโจทก์ เพราะหมายความจะเป็นผู้รวบรวมผู้ที่ได้รับความเสียหาย รวบรวมพยานหลักฐาน รวมทั้งจ่ายเงินทรรองในการดำเนินคดีทั้งหมดไปก่อน เช่น ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐานและค่าใช้จ่ายในการติดต่อประสานงานสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งคุณสมบัติของหมายความโจทก์ตามที่กฎหมายกำหนด ได้แก่ หมายความฝ่ายโจทก์ ต้องสามารถ ดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม และต้องไม่มีผลประโยชน์ขัดหรือแย้ง กับสมาชิกกลุ่ม หากปรากฏว่าหมายความไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม หรือเมื่อ หมายความถอนตัว สมาชิกกลุ่มสามารถร้องขอต่อศาลให้มีการเปลี่ยนตัวหมายความฝ่ายโจทก์ได้ หมายความของกลุ่มจึงมีภาระหน้าที่สูงกว่าหมายความคดีทั่วไป เนื่องจากต้องดูแลรักษาผลประโยชน์

²³ มาตรา 222/12 วรรคสี่ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้ศาล รับคำฟ้องไว้พิจารณาเมื่อได้ส่งหมายเรียกให้จำเลยแล้ว ให้จำเลยทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาล ภายในหนึ่งเดือนและให้ถือว่าหมายความของโจทก์เป็นหมายความของกลุ่มด้วย

ให้คนเป็นจำนวนมาก และในทางปฏิบัติต้องเป็นผู้รับความเสี่ยงในการออกค่าใช้จ่ายต่างๆ ไปก่อน ซึ่งกฎหมายก็มีกลไกจูงใจให้ทุนความของกลุ่มดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม อย่างเต็มที่ด้วยการกำหนดให้เงินรางวัลทุนความในกรณีที่โจทก์ชนะคดี

2.2.2 ผลของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

โดยหลักการทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว ผลของคำพิพากษาในคดีจะผูกพันคู่ความแห่งคดี ไม่ว่าจะเป็นโจทก์ โจทก์ร่วม หรือจำเลย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผลของคำพิพากษาในระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม นอกจากจะผูกพันคู่ความ อันได้แก่โจทก์/ผู้แทนกลุ่ม และจำเลย ยังผูกพันสมาชิกในกลุ่มทั้งหมดอีกด้วยแม้สมาชิกกลุ่มเหล่านั้น จะมิได้มีสถานะเป็นคู่ความแห่งคดีก็ตาม ซึ่งหลักการดังกล่าว เป็นหลักการที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ แห่งกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ประสงค์จะให้มีการพิจารณาคดีไปในคราวเดียวและ แก้ปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งกันของผลแห่งคำพิพากษาในคดีที่เป็นเรื่องเดียวกันนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาในบทนี้เกี่ยวกับระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พบว่า โครงสร้างและเนื้อหาโดยรวมในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ของประเทศไทยเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับข้อ 23 ของ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยเฉพาะข้อกำหนดในประเด็นหลักๆ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้ 1) การกำหนดให้บุคคลที่ เป็นผู้เสียหายด้วยกันสามารถดำเนินคดีแทนกันได้ 2) การกำหนดหลักเกณฑ์การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มตามระบบการแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิก กลุ่ม หรือ Opt-Out และ 3) การกำหนดบทบาทของทุนความกลุ่มและเงินรางวัลทุนความ โดยเปิดช่องให้ทุนความของกลุ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และกำหนดให้มี เงินรางวัลทุนความและการคำนวณเงินรางวัลตามหลัก Contingency Fee สำหรับในบทต่อไป จะได้กล่าวถึงโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยศึกษาข้อพิจารณาเกี่ยวกับคุณสมบัติและ ภาระหน้าที่ของโจทก์ตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

บทที่ 3

คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมาย

ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 เป็นหลักการที่ได้รับแนวคิดและยกร่างมาจากข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งเป็นกฎหมายอเมริกาที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ในขณะที่ประเทศไทยมีพื้นฐานแนวคิดตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ในบทนี้ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย เพื่อจะได้นำมาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของบทบัญญัติตามกฎหมายไทยต่อไป

3.1 คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทยได้จำกัดให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยฝ่ายโจทก์เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้แทนกลุ่มจึงต้องเป็นฝ่ายโจทก์เท่านั้นเนื่องจากระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นนวัตกรรมใหม่ประเทศไทย คณะร่างกฎหมายมองว่า หากให้จำเลยขออนุญาตเป็นผู้แทนกลุ่มได้ ถ้าจำเลยผู้แทนกลุ่มดำเนินคดีเสียหาย ก็จะมีผลกระทบหรือผลร้ายต่อสมาชิกกลุ่มในทางกลับกัน หากฝ่ายโจทก์เป็นฝ่ายดำเนินคดีแบบกลุ่ม และโจทก์เป็นฝ่ายแพ้คดี สมาชิกกลุ่มก็เพียงไม่ได้รับชดใช้ค่าเสียหายจากจำเลย

3.1.1 คุณสมบัติเชิงรูปแบบของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

3.1.1.1 โจทก์ต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิฟ้องคดีตามเงื่อนไขแห่งคดีสามัญ

ตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บุคคลที่จะเสนอต่อศาลได้นั้น ต้องปรากฏเป็นบุคคลที่มีสิทธิตามกฎหมาย ตามสุภาษิตกฎหมายที่ว่า “Ubi jus, ibi remedium (where there is a right, there is a remedy) ดังนั้น ในการเสนอคดีแพ่งต่อศาล โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ตนเป็นผู้มีสิทธิจะได้รับความคุ้มครองและเยียวยาตามกฎหมายโดยศาลได้¹ ซึ่งในระบบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายไทย โจทก์ก็จะต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิฟ้องคดีตามเงื่อนไขแห่งคดีสามัญเสียก่อน หมายความว่า จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงโจทก์ที่จะฟ้องร้องคดีแบบกลุ่ม มีอำนาจฟ้องคดี (The Right of Action) ในคดีสามัญก่อน ไม่ว่าจะเป็นการถูกโต้แย้งสิทธิตามกฎหมายทั่วไปหรือกฎหมายเฉพาะก็ตาม เพราะขั้นตอนการร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นจำเป็นต้องยื่นพร้อมกับคำฟ้องขอดำเนินคดีสามัญ เช่น หากโจทก์เป็นผู้เสียหายที่ถูกโต้แย้งสิทธิตามกฎหมายว่าด้วยละเมิดซึ่งเป็นกฎหมายทั่วไป และประสงค์จะฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนโจทก์ก็ต้องพิสูจน์ต่อศาลให้ได้ว่าตนเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องคดีละเมิด กล่าวคือ ตนได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด อันเกิดจากการกระทำของจำเลยโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อซึ่งทำโดยผิดกฎหมาย² หรือหากโจทก์เป็นผู้เสียหายในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะและประสงค์จะฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อเรียกร้องสิทธิ โจทก์ก็ต้องพิสูจน์ต่อศาลให้ได้ว่าตนเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องคดีเฉพาะนั้นๆ เช่น ในกรณีที่โจทก์เป็นลูกจ้างและได้รับความเสียหายจากการไม่จ่ายเงินชดเชยตามกฎหมายแรงงานของนายจ้าง โจทก์ถือเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิฟ้องคดีได้ตามมาตรา 123 พ.ร.บ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541³ ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะ ดังนั้น โจทก์จึงสามารถยื่นฟ้องเป็นคดีสามัญคือคดีแรงงานและยื่นคำขอดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาลได้ เป็นต้น

¹ รชฎ บุญสิน, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), น. 15

² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

³ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 123 ในกรณีที่นายจ้างฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามเกี่ยวกับสิทธิได้รับเงินอย่างหนึ่งอย่างใดตามพระราชบัญญัตินี้และลูกจ้างมีความประสงค์ให้

3.1.1.2 การเป็นสมาชิกกลุ่มของโจทก์

(1) การเป็นผู้เสียหายของโจทก์

แม้ระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทยจะไม่ได้กำหนดนิยามของโจทก์หรือผู้แทนคดีไว้โดยชัดแจ้ง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ปรากฏความในมาตรา 222/12 (5) ว่า “...โจทก์ได้แสดงให้เห็นว่าโจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสียรวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ถ้ามี...” ประกอบกับ มาตรา 222/1 วรรคสอง ได้กำหนดนิยามสมาชิกกลุ่มไว้ว่า หมายถึง บุคคลใดๆ ที่อยู่ในกลุ่มบุคคล ซึ่งในมาตราเดียวกันนี้เองได้กำหนดนิยามของกลุ่มบุคคลไว้ในวรรคหนึ่ง โดยให้ความหมายว่า กลุ่มบุคคล หมายถึง บุคคลหลายคนที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกันแม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม ดังนั้น คุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ที่จะเข้าเป็นโจทก์ก็ก็ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มเสียก่อน ซึ่งเป็นผู้เสียหายคนใดคนหนึ่งที่มีสิทธิอย่างเดียวกันกับผู้เสียหายรายอื่นๆ อันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกันแม้ว่าจะมีลักษณะความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม และการที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าสมาชิกกลุ่มอาจเป็นบุคคลใดๆ ที่อยู่ในกลุ่มบุคคล แม้เป็นการบัญญัติสถานะของสมาชิกกลุ่มไว้อย่างกว้างๆ โดยใช้คำว่า “บุคคล” ซึ่งทำให้อาจตีความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ว่าผู้เสียหายดังกล่าวจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ ทั้งนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าคำว่า “บุคคล” ในนิยามของสมาชิกกลุ่มและกลุ่มบุคคลน่าจะมีได้จำกัดเพียงเฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น แต่รวมถึงนิติบุคคลที่เป็นผู้เสียหายด้วยเช่นกัน เนื่องจาก นิติบุคคลก็มีโอกาสได้รับความเสียหายได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เช่น กรณีบริษัทจำกัดได้รับความเสียหายจากการถูกทำลายละเมิดหรือจากฐานของสัญญา เป็นต้น ในที่นี้จะยกตัวอย่างลักษณะการเป็นผู้เสียหาย เช่น ในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้เสียหายคือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการที่สิ่งแวดล้อมมีสภาพเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องจากการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมของบุคคลใดๆ ซึ่งอาจเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย ทรัพย์สินก็ได้ ไม่ว่าจะความเสียหายนั้นจะเกิดขึ้นทันที หรือเกิดการสะสมมาแต่ยังไม่แสดงอาการก็ได้

พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ลูกจ้างมีสิทธิยื่นคำร้องต่อพนักงานตรวจแรงงานแห่งท้องที่ที่ลูกจ้างทำงานอยู่ หรือที่นายจ้างมีภูมิลำเนาอยู่ตามแบบที่อธิบดีกำหนด ในกรณีที่เกี่ยวกับสิทธิได้รับเงินอย่างหนึ่งอย่างใดตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าลูกจ้างถึงแก่ความตายให้ทายาทโดยธรรมมีสิทธิยื่นคำร้องต่อพนักงานตรวจแรงงานได้

ซึ่งถือเป็นกรณีความเสียหายในอนาคต⁴ ทั้งนี้ ความเสียหาย ในคดีสิ่งแวดล้อมสามารถแบ่งได้เป็น
 ความเป็นผู้เสียหายในคดีแพ่ง และ ความเป็นผู้เสียหายในคดีปกครอง ซึ่งในที่นี่จะกล่าวถึงเฉพาะกรณี
 ความเป็นผู้เสียหายในคดีแพ่ง โดยบุคคลที่ได้รับ ความเสียหายจากการที่สิ่งแวดล้อมมีสภาพ
 เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากการกระทำของบุคคลดังกล่าว สามารถใช้สิทธิทางศาลในคดีแพ่งตาม
 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ในกรณีที่มีการโต้แย้งสิทธิสำหรับคดีไม่มีข้อพิพาทและ
 จะต้องใช้สิทธิทางศาล และในกรณีที่มีการโต้แย้งสิทธิเป็นคดีมีข้อพิพาท (Contentious Case)
 ซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนี้สามารถเข้าเป็นโจทก์ผู้แทนกลุ่มดำเนินคดีแทนผู้เสียหายรายอื่นๆ
 ที่มีจำนวนมากในคดีแบบกลุ่มได้

เมื่อพิจารณาการเป็นสมาชิกกลุ่มตามหลักเกณฑ์ของการเป็นผู้เสียหาย
 และเป็นบุคคลในกลุ่มบุคคลเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณสมบัติของโจทก์ จะพบว่าโจทก์ในการดำเนินคดี
 แบบกลุ่มจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับ ความเสียหายแล้วเท่านั้น ซึ่งการเป็นผู้เสียหายของโจทก์นี้จะนำมา
 อาศัยเป็นที่มาแห่งการโต้แย้งแห่งสิทธิในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ โดยข้อสรุปเกี่ยวกับคุณสมบัติ
 เชิงรูปแบบของโจทก์ประการแรกที่กล่าวไปแล้วนี้เกิดจากการพิจารณาหลักในมาตรา 222/12 (5)
 ประกอบกับ มาตรา 222/1 ในนิยามของคำว่าสมาชิกกลุ่มและกลุ่มบุคคลนั่นเอง

นอกจากนี้กฎหมายยังได้กำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณสมบัติ
 ของโจทก์ไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559
 (ต่อไปจะเรียกว่า “ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา”) ซึ่งมีข้อกำหนดที่สำคัญ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง โจทก์จะต้องเป็นผู้ได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม
 โดยสุจริต (ข้อ 7) โดยโจทก์ที่จะขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและสมาชิกกลุ่มที่จะขอเข้าแทนที่โจทก์
 ตามมาตรา 222/25 ต้องเป็นผู้ได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยสุจริต ตามที่บัญญัติไว้ใน หมวด 2
 การขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ยกตัวอย่างเช่น
 ในคดีหลักทรัพย์ซึ่งเป็นคนที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ โจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายจากการซื้อ
 หลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์ต้องเป็นผู้ลงทุนที่แท้จริงในตลาดหลักทรัพย์⁵ กล่าวคือมีเจตนา

⁴ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม”, (วิทยานิพนธ์
 มหบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), น. 102.

⁵ 15 U.S. Code § 78u-4 - Private Securities Litigation Reform Act of 1995-
 PSLRA

ที่จะลงทุนอย่างแท้จริงแล้วได้รับความเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใดจากการลงทุนนั้น ในทางกลับกัน หากโจทก์เข้าซื้อหลักทรัพย์ตามข้ออ้างข้อเรียกร้องจากการชี้แนะของนายความโจทก์ หรือโจทก์ รับเงินใดๆ มาเพื่อสนับสนุนการเข้าเป็นผู้แทนกลุ่ม⁶ หรือซื้อหลักทรัพย์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเฉพาะ เพื่อจะได้แสวงหาประโยชน์จากเงินค่าสินไหมทดแทนที่อาจได้จาก จำเลยต่อไป กรณีเช่นนี้ก็อาจจะถือได้ว่าเป็นการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยไม่สุจริต ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ฯ

ประการที่สอง โจทก์จะต้องไม่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มก่อนสิ้นระยะเวลาที่กำหนดในคดีอื่น โดยกำหนดไว้ในข้อ 33 ความว่า “กรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ยื่นฟ้องคดีไว้ก่อน สิ้นกำหนดระยะเวลาของการออกจากสมาชิกกลุ่ม เมื่อความปรากฏต่อศาลหรือคู่ความฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งร้องขอ ให้ศาลที่รับฟ้องไว้มีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ

กรณีตามวรรคหนึ่ง หากข้อเท็จจริงเป็นที่สงสัยว่าโจทก์ในคดีที่ได้ยื่นฟ้องไว้เป็นสมาชิกกลุ่มหรือไม่ ศาลอาจไต่สวนตามที่เห็นสมควรก่อนมีคำสั่งก็ได้”

จากบทบัญญัติดังกล่าว สามารถอธิบายได้ว่า ผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกกลุ่มของคดีแบบกลุ่มคดีหนึ่งคดีใดอยู่ก่อนแล้ว หากยื่นฟ้องเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มอีกคดีหนึ่ง ภายหลังโดยไม่ได้แสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มในคดีก่อนทั้งที่ยังไม่พ้นกำหนดระยะเวลา การแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มดังกล่าว จะก่อให้เกิดผลทางกฎหมายตามมา ได้แก่ ศาลที่รับฟ้องในคดีหลังจะต้องมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ จึงอาจกล่าวได้ว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มก่อนสิ้นระยะเวลาที่กำหนดในคดีอื่นของโจทก์ ถือเป็นคุณสมบัติต้องห้ามของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

(A) ...*(ii) states that the plaintiff did not purchase the security that is the subject of the complaint at the direction of plaintiff’s counsel or in order to participate in any private action arising under this chapter;*”

⁶ 15 U.S. Code § 78u-4 - Private Securities Litigation Reform Act of 1995-PSLRA “ ...*the plaintiff will not accept any payment for serving as a representative party on behalf of a class beyond the plaintiff’s pro rata share of any recovery, except as ordered or approved by the court in accordance with paragraph (4)*”

กล่าวโดยสรุปคือ บุคคลที่จะเข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ “การเป็นสมาชิกของกลุ่ม” เสียก่อน ซึ่งเกณฑ์การพิจารณาการเป็นสมาชิกกลุ่มเบื้องต้นก็ต้องพิจารณาว่าบุคคลนั้นๆ เป็น “ผู้เสียหาย” หรือไม่ ทั้งนี้ โจทก์ในคดีแบบกลุ่มจะต้องเป็นหนึ่งในผู้เสียหายที่มีสิทธิอย่างเดียวกันกับผู้เสียหายหลายคนรายอื่นๆ ในกลุ่มเดียวกัน กล่าวคือ ได้รับความเสียหายจากเหตุอย่างเดียวกันกับผู้เสียหายจำนวนมากหรือไม่ นอกจากนี้ มีข้อสังเกตอันเป็นประเด็นที่น่าพิจารณาต่อไปอยู่ 2 ประการ ดังนี้ ประการแรก สถานะของโจทก์ ในคดีแบบกลุ่มถือเป็นสถานะทางกฎหมายแบบใด และ ประการที่สอง พนักงานอัยการหรือองค์กรของรัฐมีอำนาจหน้าที่ในการเข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มได้หรือไม่ เพียงใด ดังจะกล่าวต่อไปนี้

(2) สถานะทางกฎหมายของโจทก์

ความสัมพันธ์ระหว่างโจทก์กับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งโจทก์มีฐานะเป็นผู้แทนของกลุ่มนั้น หากจะเทียบเคียงกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวการกับตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อาจกล่าวได้ว่า โดยหลักการแล้ว บุคคลที่จะเข้าเป็นตัวแทนหรือมีอำนาจกระทำการแทนบุคคลใดบุคคลหนึ่งทีเรียกว่าตัวการได้นั้นจะต้องได้รับการแต่งตั้งจากตัวการเสียก่อน ซึ่งวิธีการแต่งตั้งตัวแทนมีทั้งการแต่งตั้งโดยชัดแจ้งและการแต่งตั้งโดยปริยาย⁷ ทั้งนี้ การเป็นตัวแทนมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง การที่ตัวแทนมีอำนาจกระทำการต่างๆ กับบุคคลภายนอกในนามของตัวการและเพื่อประโยชน์ของตัวการ โดยให้ถือเสมือนเป็นการกระทำของตัวการเอง ประการที่สอง เป้าหมายและผลผูกพันของการกระทำการ ตัวแทนกระทำการแทนตัวการก็ประโยชน์ของตัวการ โดยนัยดังกล่าว ตัวแทนกระทำการแทนตัวการเพื่อมุ่งให้เกิดผลประโยชน์ผูกพันระหว่างตัวการกับบุคคลภายนอกนั่นเอง นอกจากนี้ การปฏิบัติหน้าที่ของตัวแทนตั้งอยู่บนฐานของหลักการปฏิบัติหน้าที่ของตัวแทนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ (Trust) ที่ตัวการมีต่อตัวแทน เนื่องจากการเป็นตัวแทนถือเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว (Intuitus Personae) ซึ่งบุคคลที่รับหน้าที่เป็นตัวแทนนั้นจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยตนเอง ส่วนข้อพิจารณาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเป็นตัวแทน เช่น กรณีบำเหน็จของตัวแทน โดยหลักแล้ว ตัวแทนจะไม่มีสิทธิได้รับบำเหน็จจากตัวการ เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น⁸ เป็นต้น

⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 797 อันว่าสัญญาตัวแทนนั้น คือสัญญาซึ่งให้บุคคลคนหนึ่งเรียกว่าตัวแทน มีอำนาจทำการแทนบุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าตัวการ และตกลงจะทำการตั้งนั้นอันความเป็นตัวแทนนั้นจะเป็นโดยตั้งแต่งตั้งแสดงออกชัดหรือโดยปริยายก็ย่อมได้

⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 803

ส่วนการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นเป็นหลักการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากเป็นการทั่วไป โดยผู้เสียหาย และเพื่อผู้เสียหาย⁹ โดยโจทก์เป็นหนึ่งในผู้เสียหายนั้นด้วย และกระทำการในนามของกลุ่ม¹⁰ ซึ่งเป้าหมายในการดำเนินคดีนั้น นอกจากโจทก์จะฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อประโยชน์ของตนเองแล้ว โจทก์ยังต้องฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายอื่นๆ ที่เป็นสมาชิกกลุ่มด้วย ดังนั้น การฟ้องและการดำเนินคดีของโจทก์ย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคนด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ โจทก์ในคดีแบบกลุ่มจะต้องดำเนินคดีแบบกลุ่ม “แทนและเพื่อประโยชน์” ของกลุ่มบุคคล ซึ่งในกลุ่มบุคคลประกอบไปด้วยทั้งโจทก์และผู้เสียหายรายอื่นๆ ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม อีกทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ (Trust) ที่สมาชิกกลุ่มมีต่อโจทก์ เนื่องจากโจทก์จะถูกคาดหวังให้เป็นผู้แทนกลุ่มที่สามารถรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม นอกจากนี้ หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดให้โจทก์ในคดีแบบกลุ่มมีสิทธิได้รับบำเหน็จหรือค่าตอบแทนใดๆ จากการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้แทนกลุ่มแต่อย่างใด

หากเทียบเคียงกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว อาจถือได้ว่าการที่สมาชิกกลุ่มเลือกที่จะไม่แสดงเจตนาออกจากกลุ่มภายในระยะเวลาที่กำหนด (Opt-Out) เป็นการแสดงเจตนาแต่งตั้งโจทก์ในคดีแบบกลุ่มเป็นตัวแทนของตนโดยปริยายได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแล้ว พบว่า แม้โจทก์ในคดีแบบกลุ่มไม่ได้มีลักษณะเฉพาะที่ตรงกับการเป็นตัวแทนเสียทั้งหมด แต่ก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการเป็นตัวแทนอย่างมีนัยยะสำคัญ (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) กล่าวคือ การที่ตัวแทนกระทำการในนามของตัวการและเพื่อประโยชน์ของตัวการ เช่นเดียวกับการที่โจทก์ฟ้องและดำเนินคดีในนามของกลุ่ม (Class) และเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม อย่างไรก็ตาม มีข้อแตกต่างกันอยู่เล็กน้อย ได้แก่ เรื่องวัตถุประสงค์และผลผูกพันของการกระทำการ โดยความมุ่งหมายของตัวแทนในการทำกิจการใดๆ กับบุคคลภายนอก ก็เพื่อกระทำการแทนตัวการเท่านั้น ให้เกิดผลผูกพันระหว่างตัวการกับบุคคลภายนอกในการที่ตัวแทนทำไปภายในขอบอำนาจของการเป็นตัวแทน¹¹ โดยถือว่าตัวแทนเป็นเพียงสื่อกลางในการถ่ายทอดเจตนาของตัวการ

⁹ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ศึกษากรณีเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายฝรั่งเศส (Action de Groupe-Class Action a la francaise)”, รายงานการศึกษาวิจัยเสนอศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พฤษภาคม 2559.

¹⁰ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, *เพิ่งอ้าง*, น.37

¹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 820

ไปยังบุคคลภายนอก¹² แต่โจทก์ในคดีแบบกลุ่มนั้นจะดำเนินคดีเพื่อปกป้องรักษาสิทธิทั้งของตนเองและสมาชิกกลุ่มด้วย และผลของคำสั่งหรือคำพิพากษาอันเกิดจากการดำเนินคดีของโจทก์ในคราวเดียวกันนั้น ก็จะผูกพันทั้งตัวโจทก์เองและสมาชิกกลุ่มทั้งหมดที่ไม่ได้แสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มภายในระยะเวลาที่กำหนด อีกทั้งในคดีแบบกลุ่ม โจทก์และสมาชิกกลุ่มทุกคนจะมีผลประโยชน์ร่วมกันในผลแห่งคดีเสมือนเป็นบุคคลเดียวกันเลย

ด้วยเหตุที่การเป็นตัวแทนกับสถานะการเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้เขียนจึงเห็นว่าอาจนำหลักการเป็นตัวแทนตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับกับความสัมพันธ์ระหว่างโจทก์ในคดีแบบกลุ่มกับสมาชิกกลุ่มได้โดยอนุโลม ในทำนองเดียวกับกรณีความสัมพันธ์ระหว่างกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัท ตามบทบัญญัติว่าด้วยบริษัทจำกัดแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งแม้กรรมการบริษัทจะมีได้มีสถานะเป็นตัวแทนของบริษัทโดยตรง หากแต่มีลักษณะหลายประการที่คล้ายคลึงกับการเป็นตัวแทน โดยนัยดังกล่าว กรรมการมีฐานะเป็นผู้แทนนิติบุคคลของบริษัทจำกัด กรรมการจึงมีอำนาจในการก่อนิติสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกแทนบริษัท ในนามของบริษัท และเพื่อประโยชน์ของบริษัท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำสัญญากับบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการค้าของบริษัท¹³ ดังนั้น กฎหมายจึงได้บัญญัติให้นำหลักการเรื่องตัวแทนมาใช้โดยอนุโลมดังปรากฏในมาตรา 1167 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ความว่า

“ความเกี่ยวพันกันในระหว่างกรรมการและบริษัท และบุคคลภายนอกนั้น ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยตัวแทน”

(3) บทบาทของพนักงานอัยการ หรือองค์กรของรัฐต่อบริบทของการเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

ระบบการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากเป็นระบบการดำเนินคดีที่มีในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งโดยมากจะมีการกำหนดให้อำนาจหน้าที่แก่พนักงานอัยการ

¹² สลิตย์ เล็งไธสง, “สัญญาตัวแทน” วารสารกฎหมาย, ฉบับที่ 2 ปีที่ 10, น.25. (ธันวาคม 2528).

¹³ นนทวิชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์, หลักกฎหมาย ห้างหุ้นส่วน บริษัทจำกัด และบริษัทมหาชน จำกัด (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558) น. 227.

และ/หรือองค์กรของรัฐเข้ามาดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากรวมทั้งองค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายตามกฎหมายเฉพาะ ดังจะเห็นได้จากกฎหมายเฉพาะหลายฉบับที่กำหนดให้พนักงานอัยการ และ/หรือ องค์กรของรัฐเข้าฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้บริโภคจำนวนมากได้ ซึ่งอาจมีความเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในแง่ที่ว่าคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะเหล่านั้นอาจนำมาใช้เป็นฐานในการฟ้องและร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ยกตัวอย่างเช่น ในคดีคุ้มครองผู้บริโภค ได้กำหนดกลไกให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค¹⁴ ตลอดจนพนักงานอัยการเข้าฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้บริโภคได้ ในมาตรา 39 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ความว่า

“มาตรา 39 ในกรณีที่คณะกรรมการเห็นสมควรเข้าดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค หรือเมื่อได้รับคำร้องจากผู้บริโภคที่ถูกละเมิดสิทธิ ซึ่งคณะกรรมการเห็นว่า การดำเนินคดีนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคเป็นส่วนรวม คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งพนักงานอัยการโดยความเห็นชอบของอธิบดีกรมอัยการ หรือข้าราชการในสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งมีคุณสมบัติไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ เป็นเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคเพื่อให้มีหน้าที่ดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในศาล และเมื่อคณะกรรมการได้แจ้งไปยังกระทรวงยุติธรรมเพื่อแจ้งให้ศาลทราบแล้ว ให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจดำเนินคดีตามที่คณะกรรมการมอบหมายได้

ในการดำเนินคดีในศาล ให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจฟ้องเรียกทรัพย์สิน หรือค่าเสียหายให้แก่ผู้บริโภคที่ร้องขอได้ด้วย และในการนี้ให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง”

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในบริบทของระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งไม่ใช่หลักการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายโดยทั่วไปดังกล่าว แต่เป็นหลักการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากเป็นการทั่วไป โดยผู้เสียหาย และเพื่อผู้เสียหาย ซึ่งแม้จะมีบทบัญญัติรองรับให้มีการฟ้องคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะเป็นคดีแบบกลุ่มได้ แต่ทั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคก็ดี และเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคก็ดี อันได้แก่ พนักงานอัยการ หรือข้าราชการในสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ไม่สามารถเป็นเข้าโจทก์ในคดีแบบกลุ่มเพื่อฟ้องคดีแทนผู้เสียหายได้ เนื่องจากคุณสมบัติของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม จะต้องเป็นสมาชิกกลุ่มหรือผู้เสียหายในกลุ่มบุคคลนั้นเท่านั้น กล่าวคือ ต้องมีชื่อเรียกร้องเป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม เพื่อเป็นหลักประกันว่า

¹⁴ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้างแล้ว* เจริญธรรมที่ 9

โจทก์จะดำเนินคดีอย่างเต็มที่เพื่อประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่มทั้งหมด¹⁵ ในทางกลับกัน พนักงานอัยการมีสถานะแยกต่างหากจากการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือผู้เสียหายโดยตรง¹⁶ อย่างสิ้นเชิง พนักงานอัยการจึงไม่มีโอกาสที่จะเข้าเป็นหนึ่งในกลุ่มบุคคลได้โดยสภาพ ด้วยเหตุนี้ จึงอาจสรุปได้ว่า ระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยไม่ได้สร้างกลไกรองรับอำนาจของพนักงานอัยการ ให้สามารถฟ้องคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายได้

ในประเด็นนี้มีผู้วิเคราะห์ไว้ว่า หากกฎหมายสร้างกลไกในการขยาย บทบาทของพนักงานอัยการให้มีอำนาจเป็นโจทก์ดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนประชาชนผู้เสียหายจะทำให้ ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความสามารถของผู้แทนกลุ่ม เนื่องจากพนักงานอัยการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชน และไม่มีส่วนได้เสียใดๆ ในการดำเนิน คดี จึงย่อมมีความเป็นกลางและได้รับความเชื่อถือจากเอกชนผู้เสียหายเพียงพอที่จะทำหน้าที่เป็นผู้แทน ในการเรียกค่าเสียหายแทนประชาชน¹⁷ ตลอดจนช่วยลดปัญหากรณีทนายความเข้ามาแสวงหา ผลประโยชน์ส่วนตัวจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วย นอกจากนี้ ยังเป็นการเสริมสถานะของโจทก์ ให้เข้มแข็งขึ้น เพราะข้อโต้แย้งของพนักงานอัยการย่อมมีน้ำหนักที่จะรับฟังได้มากกว่าข้อโต้แย้ง ของคู่ความที่เป็นเอกชน

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า การกำหนดคุณสมบัติเชิงรูปแบบของโจทก์ ที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของคดีเฉพาะ เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายเท่านั้นที่จะเป็นผู้มีสิทธิ ริเริ่มคดีแบบกลุ่ม ทั้งๆ ที่ขอบเขตประเภทแห่งคดีในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีทั้งคดีเรียกร้องสิทธิ ตามกฎหมายทั่วไป และคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ เช่น คดีคุ้มครองผู้บริโภค

¹⁵ วัชรวิ สุตะโล, “พนักงานอัยการในฐานะทนายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ศึกษาเฉพาะกรณีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและกฎหมายสิ่งแวดล้อม” (วิทยานิพนธ์ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551). น. 15.

¹⁶ เจริญชัย อัสวพิริยอนันต์, ข้อพิจารณาเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่งเพื่อกำหนดกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม, น.13-14. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2559, จาก http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge_report/jrp2555_10_111.pdf

¹⁷ ภาธินี บุรณะกิจไพบูลย์, “บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีแพ่งเพื่อ คุ้มครองประโยชน์สาธารณะ: ศึกษากรณีการเรียกร้องค่าเสียหายแทนประชาชน” (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น.69-70.

คดีสิ่งแวดล้อม และคดีแรงงาน เป็นต้น ซึ่งโดยทั่วไป คดีตามกฎหมายเฉพาะมักมีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับองค์กรที่มีสิทธิในการฟ้องร้องคดีไว้โดยเฉพาะหรือมีองค์กรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับคดีนั้นๆ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าในทางข้อเท็จจริง องค์กรเหล่านี้มักจะได้รับควมไว้วางใจจากผู้เสียหาย ประกอบกับมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ รวมทั้งงบประมาณ และที่สำคัญคือมีความเป็นกลางในการดำเนินคดี เช่น ในคดีสิ่งแวดล้อม องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (Non-Governmental Organizations: NGO) อันเป็นองค์กรเอกชนอิสระซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม ในระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทย หากได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติเชิงรูปแบบของโจทก์ที่สอดรับหรือรองรับให้องค์กรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับคดีเฉพาะนั้นๆ หรือมีสิทธิฟ้องคดีตามกฎหมายเฉพาะเข้าเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

3.1.2 คุณสมบัติเชิงเนื้อหาของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

3.1.2.1 ความเป็นแบบอย่างแห่งคดี

คุณสมบัติด้านความเป็นแบบอย่างแห่งคดี (Typicality) ของโจทก์ หมายถึง การที่โจทก์ต้องมีสิทธิเป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ และข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเป็นอย่างเดียวกันกับของสมาชิกกลุ่ม คุณสมบัติของโจทก์เรื่องความเป็นแบบอย่างแห่งคดี มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไปว่า คำว่า “เป็นอย่างเดียวกัน” นั้น โจทก์จำเป็นต้องมีข้อเรียกร้องและข้อต่อสู้ที่ “เหมือนกัน” ทุกประการ หรือเพียง “คล้ายคลึง” กับสมาชิกกลุ่มในประเด็นแห่งคดีที่สำคัญก็เพียงพอ ทั้งนี้ หมวด 4 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ไม่ได้กำหนดให้รายละเอียดไว้ถึงขนาดว่าโจทก์ต้องมีสิทธิ “เหมือน” หรือ “คล้ายคลึง” กับสมาชิกกลุ่ม อีกทั้งยังไม่เคยเกิดคดีแบบกลุ่มขึ้นจริงในกระบวนการพิจารณาของประเทศไทย จึงจำเป็นต้องศึกษาจากกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบในการร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย โดยพบว่า หลักการในข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีการบัญญัติถึงคุณสมบัติของโจทก์เรื่องความเป็นแบบอย่างในคดีไว้อย่างกว้างๆ ในทำนองเดียวกับกฎหมายไทย ดังจะเห็นได้จากข้อ 23 (a) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง¹⁸ ความว่า

¹⁸ Rule 23. FRCP Class Actions (a) Prerequisites to a Class Action. One or more members of a class may sue or be sued as representative parties on behalf of

“...(3) the claims or defenses of the representative parties are typical of the claims or defenses of the class...” ซึ่งเพียงบัญญัติให้ผู้แทนกลุ่มจะต้องมีข้อเรียกร้องและข้อต่อสู้ที่เป็นอย่างเดียวกัน (Typicality) กับสมาชิกกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ศาลสหรัฐอเมริกาได้เคยวินิจฉัยวางหลักการพิจารณาความเป็นแบบอย่างในคดีของโจทก์ไว้ ดังนี้ ประการแรก สมาชิกกลุ่มได้รับความเสียหายหรือผลกระทบที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกับผู้แทนกลุ่มหรือไม่ ประการที่สอง คดีที่ฟ้องร้องไม่มีลักษณะพิเศษโดยเฉพาะสำหรับผู้แทนกลุ่มที่อยู่เหนือสมาชิกกลุ่ม และประการที่สาม ความเสียหายหรือผลกระทบของสมาชิกกลุ่มเกิดจากเหตุการณ์หรือพฤติกรรมเดียวกับคดีของผู้แทนกลุ่ม

จากแนวทางวินิจฉัยของศาลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ศาลมิได้พิจารณาถึงขนาดให้โจทก์ต้องมีข้อเรียกร้องและข้อต่อสู้ที่เหมือนกันทุกประการกับสมาชิกกลุ่มแต่อย่างใด โจทก์เพียงต้องมีข้อเรียกร้องและข้อต่อสู้ที่คล้ายกัน ซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทุกประเด็นกับสมาชิกกลุ่มก็เพียงพอแล้ว ดังคำวินิจฉัยของศาลสหรัฐอเมริกาในคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์คดีหนึ่ง¹⁹ ซึ่งผู้ลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ได้รับความเสียหายจากการตกแต่งสถานะทางการเงิน (Financial Statement) และข้อมูลเท็จเกี่ยวกับมูลค่าพื้นฐาน (Fundamental Value) ของบริษัท โดยศาลปฏิเสธข้อโต้แย้งที่ว่า บริษัทค้าหุ้นสถาบันที่ใหญ่ที่สุด (The Largest Institutional Trading Firms) ในสหรัฐอเมริกา และผู้ค้าหลักทรัพย์ที่เป็นนายหน้ารับอนุญาต (A Licensed Broker-Dealer) ในโคโลราโด ขาดคุณสมบัติด้านความเป็นแบบอย่างแห่งคดี (Being Atypical) เนื่องจากเป็นนักลงทุนประเภทผู้ค้าหุ้นแบบรายวัน (A Day-Trader) และโดยทั่วไปแล้ว Day-Trader ย่อมจะต้องไม่หลงเชื่อในสถานะทางการเงินหรือมูลค่าพื้นฐานของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ คดีนี้ศาลปฏิเสธข้อกล่าวอ้างดังกล่าวโดยให้เหตุผลว่า หากมีข้อมูลเท็จหรือพฤติกรรมที่หลอกลวงเกิดขึ้นในตลาดหลักทรัพย์แล้ว นักลงทุนทั้งหมดทุกประเภทในตลาดหลักทรัพย์ย่อมมีโอกาสได้รับความเสียหายด้วยกันทั้งนั้น

all only if (1) the class is so numerous that joinder of all members is impracticable, (2) there are questions of law or fact common to the class, (3) the claims or defenses of the representative parties are typical of the claims or defenses of the class, and (4) the representative parties will fairly and adequately protect the interests of the class.

¹⁹ In re Royal Ahold N.V. Sec. & ERISA Litig., 219 F.R.D. 343, 354-55 (D. Md. 2003)

โดยนัยดังกล่าว โจทก์จะต้องบรรยายฟ้องว่าโจทก์มีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ในประเด็นแห่งคดี (Common in Major Issue) เหมือนกันกับสมาชิกกลุ่ม อันเกิดจากการกระทำของจำเลยที่ทำให้โจทก์และบุคคลอื่น (สมาชิกกลุ่ม) ได้รับความเสียหาย โดยความเสียหายที่ได้รับของสมาชิกกลุ่มจะต้องมีลักษณะเดียวกันกับโจทก์ และค่าขอบังคับของโจทก์เป็นค่าขอบังคับอย่างเดียวกันกับของกลุ่ม²⁰ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือการประกันการรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดกลุ่ม เนื่องจาก หากผลประโยชน์ของโจทก์ผู้แทนกลุ่มเป็นไปในทำนองเดียวหรือสอดคล้องกันกับผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มแล้ว โจทก์ก็ย่อมจะรักษาผลประโยชน์ ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมต่อไป ซึ่งเงื่อนไขความเป็นแบบอย่างแห่งคดีดังกล่าวนี้ไม่ใช่เงื่อนไขที่ต้องมีความเหมือนกันระหว่างโจทก์กับสมาชิกกลุ่มโดยเคร่งครัด ศาลอาจจะพิจารณาเพียงว่ากรณีไม่มีข้อขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของผู้แทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มก็เพียงพอแล้ว²¹ ซึ่งเป็นการตีความให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้สมมติเจตนารมณ์มากกว่า เนื่องจาก หากกำหนดเคร่งครัดถึงขนาดให้โจทก์ต้องมีข้อเรียกร้องและข้อต่อสู้ที่เหมือนกันทุกประการกับสมาชิกกลุ่มแล้ว โอกาสที่โจทก์ผู้ยื่นฟ้องคดีจะเข้าคุณสมบัติข้อนี้เรื่องความเป็นแบบอย่างในคดีอาจมีอยู่เพียงเล็กน้อย

3.1.2.2 ความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม

โจทก์ผู้แทนกลุ่มจะต้องมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรมการกำหนดคุณสมบัติของผู้แทนกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดี แบบกลุ่มในข้อนี้ ปรากฏอยู่ในมาตรา 222/12 (5) ที่กำหนดให้ “...โจทก์ได้แสดงให้เห็นว่าโจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ถ้ามี และโจทก์รวมทั้งนายความที่โจทก์เสนอให้เป็นนายความของกลุ่มสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้” การที่โจทก์ต้องสามารถคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ ก็ด้วยเหตุที่ว่าโจทก์ไม่เพียงแต่ดำเนินคดีเพื่อปกป้องสิทธิประโยชน์ของตนเท่านั้น แต่โจทก์มีหน้าที่ต้องปกป้อง

²⁰ สุประวัตติ สมดี, “บทบาทเชิงรุกของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), น.109.

²¹ วรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองยิ้ม, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action): กุญแจดอกใหม่สำหรับการเข้าถึงความยุติธรรม”, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action), (2558). น.18.

คุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดด้วย เนื่องจากสมาชิกกลุ่มยอมผูกพันตามคำพิพากษาตามสิทธิของสมาชิกแต่ละรายและที่เป็นประโยชน์แก่ตนตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น หากบุคคลใดประสงค์ที่จะเข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม ก็ย่อมถือได้ว่าบุคคลนั้นประสงค์ที่จะดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นด้วย บุคคลนั้นจึงต้องดำเนินคดีเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้รับการเยียวยาสิทธิที่เป็นประโยชน์ตามกฎหมายแก่สมาชิกกลุ่ม²² อย่างเป็นธรรมและเพียงพอด้วย การบัญญัติกฎหมายเช่นนี้เป็นการใช้ถ้อยคำอย่างกว้างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจในการตีความคุณสมบัติของโจทก์ในข้อนี้ซึ่งย่อมมีผลต่อการพิจารณากรอบหลักเกณฑ์ว่าผู้แทนกลุ่มแต่ละรายมีความเหมาะสมที่จะเป็นผู้แทนกลุ่มหรือไม่ ซึ่งทั้งในบทบัญญัติในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความสามารถในการคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมไว้ จึงจำเป็นต้องศึกษาจากแนวคำวินิจฉัยของศาลสหรัฐอเมริกา

ปัจจัยที่ศาลใช้ในการพิจารณาความเหมาะสมของผู้แทนในประเด็นเกี่ยวกับ Adequacy จากแนวคำวินิจฉัยของศาลสหรัฐอเมริกา เช่น ผู้แทนกลุ่มมีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียไม่ขัดหรือแย้งกับผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม มีความเข้าใจข้อเท็จจริงพื้นฐานของคดีแต่ไม่จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องมากนัก มีความน่าไว้วางใจ ซื่อสัตย์ เสียสละ มีความพร้อมในด้านค่าใช้จ่ายและด้านการดำเนินคดี ซึ่งหากจะกล่าวอย่างเป็นรูปธรรมในด้านการพิจารณาถึงความเสียสละหรือความพร้อมในการดำเนินคดีของโจทก์ ศาลอาจพิจารณาจากกรณีที่โจทก์มีการจัดทำแผนการล่วงหน้าเพื่อประสานงานภายในกลุ่ม การประสานงานกับทนายความโจทก์ มีการจัดประชุมรายไตรมาสซึ่งแสดงให้เห็นถึงการจัดการดำเนินคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ²³ เป็นต้น

²² น้ำแท้ มีบุญสร้าง, *อ้าวแล้ว เจริญรรถที่ 4*, น.15.

²³ In re Host America Corp. Securities Litigation Case No. 3:05cv1250 (JBA) ปี 2006.

3.2 ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มจะมีสถานะเป็นคู่ความแห่งคดีเพียงคนเดียวของกลุ่มโดยโจทก์มีสิทธิหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายในกลุ่มทุกคนที่มีจำนวนมาก ซึ่งเป็นการดำเนินคดีเพื่อรักษาประโยชน์ของตนเองและประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคน ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทยจึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับภาระหน้าที่ของโจทก์อย่างรัดกุมในทุกกระบวนการขั้นตอน เพื่อให้โจทก์ดำเนินคดีโดยปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม อันถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอย่างยิ่งของผู้เป็นโจทก์ซึ่งภาระหน้าที่ของโจทก์ในกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มสามารถแบ่งได้เป็น 4 ชั้น ได้แก่ ชั้นริเริ่มดำเนินคดี ชั้นพิจารณาคดี ชั้นทำคำพิพากษาและชั้นบังคับคดีและขอรับชำระหนี้ดังต่อไปนี้

3.2.1 การคุ้มครองประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่ม

3.2.1.1 การดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่ม

(1) ชั้นริเริ่มดำเนินคดี

ในชั้นริเริ่มคดี โจทก์จะต้องยื่นคำฟ้องเป็นคดีสามัญพร้อมคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาล (มาตรา 222/9) ซึ่งโจทก์ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงองค์ประกอบพื้นฐานของการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามที่กฎหมายกำหนดไว้ดังที่ได้กล่าวไปแล้วซึ่งนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดอันมีผลต่อการพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับการบรรยายฟ้องของโจทก์เพื่อริเริ่มคดีนั้น นอกจากคำฟ้องจะต้องแสดงถึงรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เหตุผล และคำขอบังคับแล้ว การขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องแสดงให้ศาลเห็นว่า 1) คดีดังกล่าวมีลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนเพียงพอให้รู้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใด 2) กลุ่มบุคคลดังกล่าวมีจำนวนมาก ทำให้การดำเนินคดีอย่างสามัญจะก่อให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก 3) การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีแบบสามัญ 4) โจทก์ผู้ริเริ่มคดี เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ และส่วนได้เสียในกลุ่ม (มาตรา 222/12) และ 5) ส่วนการบรรยายในคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์จะต้องระบุขอบเขตของกลุ่มให้ชัดเจนเท่าที่จะสามารถระบุได้ และระบุสมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบ นอกจากนี้ ให้ระบุสถานที่ติดต่อโดยสะดวก หมายเลขโทรศัพท์ และที่อยู่สำหรับจัดส่งเอกสารทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์

ของสมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบไว้ด้วย ตามที่บัญญัติไว้ในข้อ 9 หมวด 2 การขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559

จากนั้น เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ศาลจะสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมาวางต่อศาลตามจำนวนที่เห็นสมควรภายใน 7 วันนับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง นอกจากนี้อาจมีค่าใช้จ่ายในการประกาศและส่งคำบอกกล่าว ถ้าโจทก์เพิกเฉยไม่นำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมาวางต่อศาล ศาลจะมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มและให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ ตามมาตรา 222/14 ซึ่งในทางปฏิบัติของต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่ทนายความโจทก์มักจะทรงจ่ายค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีทั้งหมดไปก่อน อย่างไรก็ตาม โดยหลักกฎหมายแล้ว โจทก์ในคดีแบบกลุ่มมีหน้าที่รับภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแต่เพียงผู้เดียวของผู้แทนกลุ่ม ทั้งๆ ที่ดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมหรือผลประโยชน์ของกลุ่ม เพราะกฎหมายมองว่าโจทก์จำเลยเท่านั้นที่เป็นคู่ความในคดี ส่วนสมาชิกในกลุ่มมิใช่คู่ความแห่งคดี ซึ่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าการดำเนินคดีแบบสามัญ

การประกาศและส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มทราบเกี่ยวกับการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีรายชื่อเป็นสมาชิกกลุ่มสามารถแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้นั้น มาตรา 222/15 (6) วางหลักให้ศาลส่งคำบอกกล่าวคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบ และประกาศทางหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลายเป็นเวลาสามวันติดต่อกัน รวมทั้งทางสื่อมวลชนอื่นหรือวิธีการอื่นใดเพิ่มเติมตามที่สมควรโดยจะต้องมีรายการครบถ้วนเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด อย่างไรก็ตาม แม้บทบัญญัติข้างต้นจะได้ระบุภาระหน้าที่ในการประกาศและส่งคำบอกกล่าวให้เป็นหน้าที่ของศาลไว้ชัดเจน อย่างไรก็ตาม โจทก์ก็มีภาระหน้าที่ในกระบวนการดังกล่าวร่วมกับศาลด้วย ดังปรากฏอยู่ในหมวด 2 การขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 ได้แก่

-การรวบรวมรายชื่อของสมาชิกกลุ่มและที่อยู่ของสมาชิกกลุ่มที่สามารถติดต่อได้ต่อศาล

ในเบื้องต้น โจทก์มีหน้าที่ในการรวบรวมรายชื่อของสมาชิกกลุ่มและที่อยู่ของสมาชิกกลุ่มที่สามารถติดต่อได้ต่อศาล เพื่อเป็นฐานข้อมูลให้ศาลได้ส่งคำบอกกล่าวคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มไปยังสมาชิกกลุ่ม ซึ่งแม้กฎหมายไม่ได้ระบุหน้าที่ในการรวบรวมรายชื่อของสมาชิกกลุ่มและที่อยู่ของสมาชิกกลุ่มที่สามารถติดต่อได้ดังกล่าวไว้โดยชัดแจ้ง แต่ก็อาจตีความได้

จากบทบัญญัติข้อ 27 วรรคหนึ่ง ความว่า “การส่งคำบอกกล่าวคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มให้แก่สมาชิกกลุ่มที่ปรากฏชื่อและที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ ให้ส่งสำเนาคำบอกกล่าวทางไปรษณีย์ตอบรับ หรือทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ถ้ามี” หรืออีกนัยหนึ่ง ผู้เขียนมองว่าการรวบรวมรายชื่อและที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ของสมาชิกกลุ่มเป็นขั้นตอนหนึ่งของการรวบรวมสมาชิกกลุ่มนั่นเอง

-การจัดทำข้อความสำหรับคำบอกกล่าวและประกาศ

ในกรณีที่ศาลกำหนดให้โจทก์จัดทำข้อความสำหรับคำบอกกล่าวและประกาศ โจทก์มีหน้าที่จะต้องจัดทำข้อความสำหรับคำบอกกล่าวและประกาศซึ่งมีข้อความตามรายการที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 222/15 วรรคสอง ส่งต่อศาลภายในระยะเวลาตามที่เห็นสมควร (ข้อ 28)

-การเสนอแผนงานในการเผยแพร่คำบอกกล่าวและประกาศ

ในกรณีที่ศาลกำหนดให้โจทก์เสนอแผนงานในการเผยแพร่คำบอกกล่าวและประกาศ โจทก์มีหน้าที่จะต้องเสนอแผนงานในการเผยแพร่คำบอกกล่าวและประกาศที่จะทำให้สมาชิกกลุ่มทราบข้อมูลอย่างทั่วถึง (ข้อ 29 วรรคสอง) ทั้งนี้ ช่องทางการเผยแพร่คำบอกกล่าวและประกาศที่โจทก์อาจเสนอต่อศาล เช่น การปิดประกาศไว้ที่ศาล ทางเว็บไซต์ของศาล หรือ การส่งข้อความผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในกระบวนการพิจารณาคดีเบื้องต้น (Pre-Trial) โจทก์จะต้องนำต้นฉบับพยานเอกสารหรือพยานวัตถุทั้งหมดที่ประสงค์จะอ้างอิงและอยู่ในความครอบครองของโจทก์ ที่สามารถนำมาได้มาแสดงต่อศาล เพื่อให้ศาลและจำเลยได้ตรวจสอบความถูกต้อง (มาตรา 222/20 (2))

(2) ชั้นพิจารณาคดี

ในชั้นพิจารณาคดี หน้าที่หลักของโจทก์ผู้แทนกลุ่ม คือ การรวบรวมและนำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ ต่อศาล ตลอดจนการต่อสู้ในประเด็นข้อกฎหมายกับฝ่ายจำเลย เป็นต้น ซึ่งโจทก์จะมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินคดีและติดต่อประสานงานกับทนายความของกลุ่มเป็นสำคัญ เนื่องจากโจทก์ถือเป็นคู่ความในคดีแบบกลุ่มซึ่งมีหน้าที่ดำเนินคดีเพื่อรักษาประโยชน์ของตนเองและประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคน อีกทั้งในทางปฏิบัติสมาชิกกลุ่มอาจจะมิได้มีความสะดวกในการติดตามความเคลื่อนไหวในคดีโดยละเอียดทุกขั้นตอนเหมือนเช่นโจทก์และทนายความของกลุ่ม จึงอาจกล่าวได้ว่า โจทก์เป็นบุคคลเพียงคนเดียวในกลุ่มที่มีบทบาทหน้าที่ ในการติดต่อกับทนายความ

ของกลุ่มโดยตรง อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการพิจารณา หากความปรากฏต่อศาลว่า หน่วยงานฝ่ายโจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม หรือหน่วยงานฝ่ายโจทก์ขอถอนตัวจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์จัดหาหน่วยงานคนใหม่มาดำเนินคดีแทนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดได้²⁴ ซึ่งในกรณีนี้ โจทก์ก็มีหน้าที่จะต้องจัดหาหน่วยงานคนใหม่มาดำเนินคดีแทนตามคำสั่งศาลนั่นเอง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ผลแพ้ชนะแห่งคดีแบบกลุ่มขึ้นอยู่กับผลการดำเนินคดีของโจทก์รวมทั้งหน่วยงานของกลุ่มเป็นหลัก ความสามารถของโจทก์ในการดำเนินคดีโดยคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรมจึงถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง และโจทก์จะต้องแสดงให้เห็นว่าตนมีคุณสมบัติดังกล่าวอยู่ตลอดระยะเวลาของการปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

(3) ชั้นทำคำพิพากษา

หากศาลมีคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่ม คำพิพากษาก็จะมีผลผูกพันคู่ความ ได้แก่ โจทก์ผู้แทนกลุ่มและจำเลยนอกจากนี้คำพิพากษายังผูกพันสมาชิกกลุ่มทั้งหมดที่มีได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มภายในระยะเวลาที่กำหนดด้วย ศาลจะกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่มเอาไว้อย่างชัดเจน และในกรณีที่โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดี ศาลจะกำหนดหลักการและวิธีคำนวณค่าเสียหายให้กับสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนกำหนดจำนวนเงินรางวัลนายความด้วย ตามมาตรา 222/36 ในส่วนภาระหน้าที่ของโจทก์ โจทก์ก็ยังคงมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการบังคับคดีแทนสมาชิกกลุ่ม

²⁴ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 หมวด 3 การพิจารณาคดีแบบกลุ่ม ข้อ 34 “กรณีที่ความปรากฏต่อศาลในระหว่างการพิจารณาว่า หน่วยงานฝ่ายโจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม หรือหน่วยงานฝ่ายโจทก์ขอถอนตัวจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์จัดหาหน่วยงานคนใหม่มาดำเนินคดีแทนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

หากโจทก์ไม่จัดหาหน่วยงานคนใหม่ภายในระยะเวลาตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลประกาศให้สมาชิกกลุ่มจัดหาหน่วยงานคนใหม่มาดำเนินคดีแทนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด โดยให้นำข้อ 29 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ประกาศตามวรรคสองต้องระบุถึงผลของการที่ศาลอาจสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ หากไม่มีการจัดหาหน่วยงานคนใหม่มาดำเนินคดีแทนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

อย่างเพียงพอเป็นธรรมต่อไป²⁵ และโจทก์มีสิทธิในการยื่นคำขอต่อศาลเพื่อตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีให้ดำเนินการในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้เป็นอย่างอื่น และจำเป็นต้องมีการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์แก่การบังคับตามคำพิพากษา ตามมาตรา 222/39 ในทางกลับกัน หากศาลมีพิพากษาให้โจทก์แพ้คดีโจทก์ก็มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีทั้งหมดที่เกิดขึ้นแต่เพียงผู้เดียว

(4) ชั้นบังคับคดีและขอรับชำระหนี้

ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี โจทก์ในคดีแบบกลุ่มยังคงมีภาระหน้าที่ในชั้นบังคับคดีและขอรับชำระหนี้ต่อไป แม้ศาลจะทำคำพิพากษาแล้วก็ตาม โดยโจทก์หรือทนายความฝ่ายโจทก์จะมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการบังคับคดีแทนสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรมต่อไป โจทก์ซึ่งเป็นคู่ความในคดีแบบกลุ่มอาจขอตรวจและโต้แย้งคำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มผู้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้โดยใช้สิทธิตามมาตรา 222/40 เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่มทั้งหมด และในกรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีใช้อำนาจเรียกคู่ความในคดีมาสอบสวนเกี่ยวกับคำขอรับชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่ม โจทก์ก็ยังคงต้องให้คำสอบสวนดังกล่าวกับเจ้าพนักงานบังคับคดีด้วย ตามมาตรา 222/41 อีกทั้งหากปรากฏว่าทนายความของกลุ่มไม่สามารถดำเนินการบังคับคดีเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม และศาลมีคำสั่งให้โจทก์จัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินการบังคับคดีแทน โจทก์ก็มีหน้าที่ที่จะต้องจัดหาทนายความคนใหม่มาดำเนินการคดีแทนตามคำสั่งศาล (ข้อ 50 แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา) ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ในการจัดหาทนายความแทนในชั้นบังคับคดีนี้ มีลักษณะเช่นเดียวกันกับกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้โจทก์จัดหาทนายความคนใหม่ในชั้นพิจารณาคดี ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติให้นำวิธีการตามข้อ 34 แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา มาใช้บังคับโดยอนุโลมด้วย

3.2.1.2 มาตรการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์

ด้วยเหตุที่โจทก์ถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ประกอบกับที่โดยหลักแล้วการดำเนินคดีของโจทก์จะมีผลต่อสมาชิกกลุ่มทั้งหมดด้วย

²⁵ มาตรา 222/35 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 คำพิพากษาของศาลมีผลเป็นการผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่ม และในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ให้โจทก์หรือทนายความฝ่ายโจทก์มีอำนาจดำเนินการบังคับคดีแทนโจทก์และสมาชิกกลุ่ม

เนื่องจากผลแห่งคำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน ดังนั้นกฎหมายจึงต้องสร้างกลไกในการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ให้เป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของกลุ่มอย่างดีที่สุด โดยการกำกับดูแลโจทก์จะมีทั้งการกำกับดูแลโดยศาลและการกำกับดูแลโดยสมาชิกกลุ่ม ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

(1) การกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์โดยสมาชิกกลุ่ม

ในระหว่างพิจารณาคดี หากสมาชิกกลุ่มเห็นว่าโจทก์ขาดคุณสมบัติดังกล่าว สมาชิกกลุ่มก็มีสิทธิร้องขอให้ศาลสั่งแสดงว่าโจทก์ไม่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย หรือการได้มา ซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตามมาตรา 222/17 (2) ก็ได้ นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มภายในระยะเวลาที่กำหนด ยังมีสิทธิในการร้องขอเข้าแทนที่โจทก์ สมาชิกกลุ่มตามมาตรา 222/17 (5) ตลอดจนมีสิทธิในการคัดค้านการกระทำที่เกี่ยวกับโจทก์ ได้แก่

- 1) การร้องขอเข้าแทนที่โจทก์ ตามมาตรา 222/25
- 2) การที่โจทก์ขอลอนฟ้อง ตามมาตรา 222/28
- 3) การที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี ตามมาตรา 222/29 และ
- 4) การที่คู่ความตกลงกันเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการเป็นผู้ชี้ขาด ตามมาตรา 222/30

(2) การกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์โดยศาล

หากปรากฏต่อศาลว่า โจทก์ไม่มีคุณสมบัติตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 222/12 (5) กล่าวคือโจทก์มิได้มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย หรือสิทธิในการเป็นสมาชิกกลุ่ม และที่สำคัญโจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมซึ่งศาลอาจหยิบยกประเด็นนี้ขึ้นพิจารณาเองหรือโดยมีคำร้องขอจากสมาชิกกลุ่มก็ได้ ศาลมีอำนาจกำหนดให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอเข้าแทนที่โจทก์ตามมาตรา 222/25 โดยศาลจะกำหนดวันตามที่เห็นสมควร แต่ต้องไม่น้อยกว่า 45 วัน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอดังกล่าว รวมทั้งกำหนดวันยื่นคำคัดค้านวันนัดไต่สวนคำขอเข้าแทนที่โจทก์ ส่งคำบอกกล่าวให้สมาชิกกลุ่มเท่าที่ทราบและประกาศโดยใช้วิธีการตามที่ศาลเห็นสมควร และเมื่อศาลมีคำสั่งให้สมาชิกกลุ่มเข้าแทนที่โจทก์แล้วโจทก์เดิมก็จะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มคนหนึ่งอยู่ เพียงแต่ไม่ได้เป็นผู้แทนกลุ่มแล้วเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ในกรณีโจทก์ไม่สามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม นอกจากศาลอาจจะให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอเข้าแทนที่โจทก์แล้ว ศาลยังมีอำนาจสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มเลยก็ได้ ตามมาตรา 222/19 วรรคหนึ่ง ด้วยเพราะถือว่าโจทก์ขาดคุณสมบัติอย่างร้ายแรง หากปล่อยให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไปก็อาจทำให้เกิดความเสียหายต่อกลุ่มอย่างมหาศาลได้ โดยในระหว่างพิจารณา หากความปรากฏ

ต่อศาลหรือตามคำแถลงของฝ่ายจำเลยว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะไม่คุ้มครองหรือเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ หรือไม่มีความจำเป็นที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มอีกต่อไป ให้ศาลมีอำนาจสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มและดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ ในส่วนกระบวนการพิจารณาที่ได้ดำเนินไปแล้วก่อนหน้าก็ให้ถือว่ามิผลผูกพันการดำเนินคดีสามัญของโจทก์และจำเลยต่อไปด้วย ซึ่งมีข้อสังเกตอยู่ว่า การกำกับดูแลประเภทหลังนี้ที่จะส่งผลให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกคดีแบบกลุ่มจะเกิดขึ้นเฉพาะในระหว่างพิจารณาคดีเท่านั้น แต่กรณีการกำกับดูแลโดยศาลจะกำหนดให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอเข้าแทนที่โจทก์ อาจเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ชั้นก่อนพิจารณาคดีก็ได้ เพราะบทบัญญัติในมาตรา 222/25 ไม่ได้กำหนดให้การดำเนินการดังกล่าวต้องทำในระหว่างพิจารณาคดีเท่านั้น

นอกจากนี้ ในกรณีที่โจทก์ผู้แทนกลุ่มถอนฟ้องก็จำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบและอนุญาตจากศาลก่อนด้วย เพราะอาจเป็นการกระทบผลประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่มคนอื่นๆ²⁶ การถอนฟ้องถือเป็นการใช้สิทธิยกเลิกดำเนินคดีแบบกลุ่มของโจทก์ที่ศาลจะเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการทำหน้าที่ของโจทก์ว่ากระทำเพื่อความเป็นธรรมแก่สมาชิกกลุ่มที่ไม่มีสิทธิดำเนินคดีเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง อย่างไรก็ตาม การถอนฟ้องดำเนินคดีแบบกลุ่มบางประเภทก็ไม่จำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบและอนุญาตจากศาลก่อน หากไม่ใช่ประเด็นที่อาจกระทบสิทธิประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม เช่น การถอนฟ้องอันเนื่องมาจากคดีไม่อยู่ในเขตอำนาจศาล เป็นต้น

3.2.2 หลักการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า บทบัญญัติในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 และ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มไว้เป็นการเฉพาะ รวมทั้งมาตรการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มของโจทก์จะมีผลกระทบต่อสิทธิและส่วนได้เสียของผู้เสียหายทุกคนที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มร่วมกับโจทก์โดยอัตโนมัติ²⁷ แม้ว่าสมาชิกกลุ่มจะมีได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดีด้วยก็ตาม ในการคัดเลือกผู้เสียหายรายใดรายหนึ่งเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มนั้น ทั้งสมาชิกกลุ่มและศาลที่พิจารณาคดีนั้นๆ จึงจำเป็นต้องพิจารณา “คุณสมบัติเฉพาะตัว”²⁸ ของบุคคลดังกล่าว

²⁶ สุประวัตติ สมดี, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 21*, น.70

²⁷ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 9*, น.45

²⁸ *เพ็ญอ้าง*, น.45.

เป็นสาระสำคัญด้วย เพื่อให้มั่นใจว่าโจทก์ในคดีแบบกลุ่มเป็นผู้ที่สามารถให้ “ความไว้วางใจ” ในการดำเนินคดีแทนและเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดได้

3.2.2.1 คุณสมบัติเฉพาะตัวของโจทก์ (Intuitus Personae)

ด้วยเหตุที่การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีผลกระทบต่อสิทธิประโยชน์และส่วนได้เสียของสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก การเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มจึงเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการพิจารณาคุณสมบัติเฉพาะตัว และได้รับความไว้วางใจในตัวของบุคคลจากสมาชิกกลุ่ม ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 เช่น การกำหนดให้สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามมาตรา 222/16 มีสิทธิร้องขอให้ศาลสั่งแสดงว่าโจทก์มิได้มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย และการได้มาซึ่งการเป็นสมาชิกกลุ่มตามที่กฎหมายกำหนดไว้ (มาตรา 222/17 (2)) ในทำนองเดียวกัน การที่ศาลแต่งตั้งสมาชิกกลุ่มรายใดรายหนึ่งเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม ศาลย่อมต้องพิจารณาคุณสมบัติเฉพาะตัวของบุคคลและมอบหมายความไว้วางใจแล้วว่า บุคคลที่คัดเลือกให้มาเป็นโจทก์นั้นสามารถดำเนินคดีเพื่อปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม ซึ่งหากความปรากฏต่อศาลหรือตามคำแถลงของคู่ความว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะไม่คุ้มครองหรือเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มอย่าง ศาลก็มีอำนาจสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ (222/19 วรรคหนึ่ง)

3.2.2.2 หลักการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับมอบหมายความไว้วางใจ (Fiduciary Duty)

จากการที่กฎหมายกำหนดคุณสมบัติและการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในฐานะผู้แทนกลุ่มให้ต้องมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม จะเห็นได้ว่าแท้จริงแล้ว หลักการตามคุณสมบัติดังกล่าวเป็นลักษณะของ “หลักการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับมอบหมายความไว้วางใจ” อันเป็นหลักการปฏิบัติหน้าที่ที่โจทก์พึงต้องมีต่อสมาชิกกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการดำเนินคดีของโจทก์นั่นเอง²⁹

ด้วยเหตุที่การเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มเป็นเรื่อง “คุณสมบัติเฉพาะตัว” ของบุคคลผู้เป็นโจทก์ และที่สำคัญคือโจทก์ในคดีแบบกลุ่มเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายความไว้วางใจจากทั้งศาลและสมาชิกกลุ่มด้วย จึงก่อให้เกิดหลักการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์บนพื้นฐานของหลักการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับมอบหมายความไว้วางใจ (Fiduciary Duty) ได้แก่

²⁹ Peter Cashman, *Class Action Law and Practice* (Federation Press, 2007) 330.

1) หลักการปฏิบัติหน้าที่ด้วยตัวเอง โดยโจทก์จะต้องดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วยตัวโจทก์เอง จะมอบหมายให้บุคคลอื่นกระทำการแทนไม่ได้ 2) หลักการปฏิบัติหน้าที่ตามขอบอำนาจของตน โดยโจทก์จะต้องดำเนินการต่างๆ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคนเป็นหลัก และจะกระทำการเพื่อการอย่างอื่นอันมิใช่เพื่อประโยชน์ของกลุ่มไม่ได้ และ 3) หลักการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง (Duty of Care) และซื่อสัตย์สุจริต (Duty of Loyalty) โดยโจทก์จะต้องดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดด้วยความระมัดระวัง ซื่อสัตย์สุจริต ไม่กระทำการใดๆ อันเป็นปฏิปักษ์ต่อประโยชน์หรือส่วนได้เสียของสมาชิกกลุ่มทุกคนในกลุ่มบุคคล³⁰

3.3 ข้อพิจารณาอื่นๆ เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

3.3.1 กรณีมีการแบ่งกลุ่มย่อย

แม้ว่าตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 จะกำหนดให้ศาลมีคำสั่งให้มีการแบ่งกลุ่มย่อยได้ โดยพิจารณาความเสียหายที่แตกต่างกันของบุคคลในกลุ่มเป็นเกณฑ์ ดังปรากฏความว่า

“มาตรา 222/24 ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการแบ่งกลุ่มย่อยเนื่องจากมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันระหว่างบุคคลในกลุ่ม และในกรณีเช่นนี้ ศาลอาจมีคำสั่งให้มีการนำสืบถึงความเสียหายของกลุ่มย่อยให้ชัดเจนด้วยก็ได้”

นอกจากนี้ ในกรณีที่มีการแบ่งกลุ่มย่อยตามมาตรา 222/24 กฎหมายได้กำหนดให้ศาลกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณในการชำระเงิน หรือมาตรการแก้ไขเยียวยาให้แก่สมาชิกในกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มให้ชัดเจนด้วย ตามข้อ 47 หมวด 4 ว่าด้วยคำพิพากษา และการบังคับคดีแห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ อย่างไรก็ตาม พ.ร.บ. ฉบับดังกล่าว หาได้มีบทบัญญัติที่กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการตั้งกลุ่มย่อยไม่ ทั้งนี้ มีข้อน่าพิจารณาอยู่ว่าเมื่อศาลมีคำสั่งให้แบ่งกลุ่มย่อยแล้ว ในแต่ละกลุ่มย่อยจะมีโจทก์หรือผู้แทนของกลุ่มย่อยได้หรือไม่

³⁰ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 9*, น.46

ซึ่งนักกฎหมายได้มีการตีความในประเด็นดังกล่าว โดยมีความเห็นแตกต่างกันเป็น 2 แนวทาง ดังต่อไปนี้

นักกฎหมายฝ่ายที่หนึ่ง มีความเห็นว่า เมื่อบทบัญญัติเกี่ยวกับการแบ่งกลุ่มย่อย ในมาตรา 222/24 ไม่ได้กำหนดให้ตั้งผู้แทนกลุ่มสำหรับกลุ่มย่อยได้ ดังนั้น หากตีความจากบทบัญญัติดังกล่าวโดยเคร่งครัดแล้ว จึงอาจสรุปได้ว่าศาลเพียงมีอำนาจสั่งให้แบ่งกลุ่มย่อยเท่านั้น แต่ไม่อาจมีคำสั่งแต่งตั้งผู้แทนของกลุ่มย่อยได้ ดังนี้ ในคดีแบบกลุ่มหนึ่งๆ ไม่ว่าจะประกอบไปด้วยกลุ่มย่อยจำนวนเท่านั้นก็ตาม โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนของกลุ่มสามารถมีได้เพียงคนเดียวเท่านั้น

ในทางตรงกันข้าม นักกฎหมายอีกฝ่ายหนึ่ง มีความเห็นว่า แม้ในบทบัญญัติ จะไม่ได้กำหนดให้สามารถมีผู้แทนกลุ่มในกลุ่มย่อยได้โดยชัดแจ้ง อย่างไรก็ตาม ศาลก็อาจมีคำสั่งให้สมาชิกกลุ่มคนหนึ่งคนใดในกลุ่มย่อยเข้าเป็นผู้แทนกลุ่มในกลุ่มย่อยได้ ซึ่งการตีความเช่นนี้ ถือเป็นการตีความที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจาก ในบรรดาระหว่างกลุ่มย่อย แต่ละกลุ่ม ย่อมมีลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับความเสียหายของสมาชิกกลุ่มที่แตกต่างกันไป ดังนั้น การกำหนดให้มีผู้แทนกลุ่มในกลุ่มย่อยได้ ก็จะช่วยให้ผู้แทนกลุ่มของกลุ่มย่อยปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มย่อยโดยเฉพาะอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งก็น่าจะป้องกันหรือลดความเสียหายในกรณี ที่โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มเป็นสมาชิกกลุ่มของกลุ่มย่อยกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด และอาจมุ่งดำเนินคดี เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มย่อยที่ตนสังกัดอยู่มากกว่าการคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้เสียหาย โดยรวมทุกคน

3.3.2 กรณีมีการยื่นขอดำเนินคดีหลายรายในสิทธิอย่างเดียวกัน

ในกรณีที่มีผู้ร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับกับสิทธิอย่างเดียวกัน ตั้งแต่สองรายขึ้นไป ไม่ว่าจะในศาลเดียวกันหรือศาลต่างกัน ศาลจะรวมการพิจารณาคำร้องขอของผู้ร้องเหล่านั้นเข้าด้วยกัน พร้อมทั้งมีคำสั่งให้ผู้ร้องเพียงรายเดียวในบรรดาระหว่างผู้ร้องด้วยกัน ทั้งหมดเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (มาตรา 222/13³¹) กล่าวคือ เมื่อศาลรวมพิจารณาคำร้องแล้ว จะมีผู้ร้องเพียงรายหนึ่งรายใดเท่านั้นที่มีสถานะเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มที่ถูกรวมพิจารณา

³¹ มาตรา 222/13 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับสิทธิอย่างเดียวกันหลายรายในศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน ให้ศาลรวมการพิจารณาคำร้องขอเหล่านั้นเข้าด้วยกัน และมีคำสั่งให้ผู้ร้องรายหนึ่งรายใดเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามมาตรา 222/2 คำสั่งของศาลตามมาตรา 222/13 นี้ให้เป็นที่สุด เว้นแต่จะเป็นกรณีตามมาตรา 222/12 วรรคสาม

คดีนั้นๆ ซึ่งหลักเกณฑ์การคัดเลือกผู้ร้องรายหนึ่งรายใดเป็นโจทก์นั้น ปรากฏอยู่ในข้อ 23 หมวด 2 การขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 โดยกำหนดให้ “การรวมการพิจารณาคำร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มหลายรายเข้าด้วยกัน เมื่อได้ฟังคู่ความทุกฝ่ายแล้ว ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ร้องขอรายหนึ่งรายใดเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยให้คำนึงถึงว่าผู้ร้องรายหนึ่งรายใดและทนายความที่ผู้ร้องรายนั้นเสนอให้เป็นทนายความของกลุ่มจะสามารถดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมมากกว่ากัน ในการนี้ ศาลอาจทำการไต่สวนตามที่เห็นสมควรก็ได้...”

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกโจทก์ในกรณีที่มีการรวมการพิจารณาคำร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเข้าด้วยกัน ศาลจะต้องพิจารณาถึงความสามารถของผู้ร้องและทนายความของผู้ร้องในการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม โดยไม่มีการบัญญัติให้ศาลถือเอาตามลำดับการยื่นคำขอ กล่าวคือ ผู้ร้องรายใดยื่นคำขอดำเนินคดีแบบกลุ่มก่อนเป็นรายแรก ก็ไม่มีผลให้ศาลต้องพิจารณาผู้ร้องรายนั้นเป็นโจทก์เมื่อรวมพิจารณาคดีแล้ว และไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงการที่ผู้ร้องมีประเด็นแห่งคดีร่วมกันกับสมาชิกกลุ่มหรือมีข้อเรียกร้องข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่มแค่ไหน เพียงใด ในทางกลับกัน ศาลจะต้องคำนึงถึงความพร้อมของศักยภาพของโจทก์และทนายความกลุ่มว่า โจทก์จะต้องมีความสามารถในการดำเนินคดีได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอนั่นเอง

กล่าวโดยสรุป โดยหลักการของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 เรื่อง การดำเนินคดีแบบกลุ่ม คุณสมบัติของผู้เป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม ประกอบด้วย 1) โจทก์จะต้องเป็นผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เป็นบุคคลธรรมดาเช่นเดียวกับผู้เสียหายรายอื่นๆ ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม และ 2) โจทก์จะต้องมีข้อเรียกร้องและข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกับสมาชิกกลุ่ม (Typicality) พร้อมทั้งสามารถดำเนินคดีแทนผู้เสียหายรายอื่นๆ โดยรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (Adequacy) ส่วนภาระหน้าที่ของโจทก์นั้น โจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายรายหนึ่งอาจเริ่มต้นดำเนินคดีโดยยื่นคำฟ้องและคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีต่อศาล และหากศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแล้ว โจทก์ผู้ริเริ่มคดีก็จะมีสถานะเป็นผู้แทนของกลุ่ม ซึ่งการดำเนินการใดๆ ในคดีแบบกลุ่มของโจทก์ จะถือเป็น การกระทำแทนสมาชิกกลุ่มทั้งหมดด้วย เพราะสมาชิกกลุ่มที่มีได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มจะต้องผูกพันในคำพิพากษาแห่งคดี อันเป็นผลมาจากการดำเนินคดีของโจทก์และทนายโจทก์ ตั้งแต่ต้นจนคดีเสร็จสิ้น โจทก์จึงถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ที่จะต้องดำเนินคดี เพื่อประโยชน์ของตัวโจทก์เองและสมาชิกกลุ่มทั้งหมด จะเห็นได้ว่า การกำหนดตัวโจทก์เพื่อให้ได้ตรงตามคุณสมบัติที่กฎหมายบัญญัติ จึงถือเป็นขั้นตอนที่จะมีผลต่อการดำเนินการทางคดีต่อไปอย่างมีนัยยะสำคัญ ศาลจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติของโจทก์อย่างชัดเจนและรอบคอบ กรณีจึงเป็นที่น่าสนใจว่ากฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศได้กำหนดคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ ตลอดจนมาตรการในการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ไว้อย่างไรบ้าง ซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อจากนี้ไป

บทที่ 4

คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วย การดำเนินคดีแบบกลุ่มในต่างประเทศ

หลังจากที่ได้ศึกษาหลักการและเงื่อนไขเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ของประเทศไทยโดยสังเขปในบทที่ 3 แล้วนั้น ในบทนี้จะได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักการและเงื่อนไขเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของกฎหมายต่างประเทศ โดยแบ่งพิจารณาออกเป็นกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เนื่องจาก กลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายสองระบบดังกล่าวมีแนวคิดและพัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่แตกต่างกันดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 ที่ผ่านมา

4.1 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์

หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ยกตัวอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศออสเตรเลีย ซึ่งกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยถือเป็นต้นแบบของการร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของหลายๆ ประเทศ ซึ่งรวมถึงประเทศออสเตรเลียด้วย จึงทำให้หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มส่วนใหญ่ของประเทศออสเตรเลียมีความคล้ายคลึงกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

4.1.1 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา

ด้วยเหตุที่ประเภทของคดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ประกอบด้วย คดีแพ่งทั่วไป และคดีแพ่งที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา จึงได้วางข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ในข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งถือเป็นกฎหมายกลางหรือกฎหมายทั่วไปของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ ข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เป็นต้นแบบ (Model) ในการร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของหลายๆ ประเทศ ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา อาจมีได้ทั้งการดำเนินคดีแบบกลุ่มฝ่ายโจทก์ (Plaintiff Class Action) และฝ่ายจำเลย (Defendant Class Action) แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยฝ่ายโจทก์มากกว่า ในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงเฉพาะการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยฝ่ายโจทก์เท่านั้น ส่วนขอบเขตประเภทของคดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้นั้นค่อนข้างมีขอบเขตที่กว้างขวาง กล่าวคือ การดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถใช้ได้กับการดำเนินคดี ตามกฎหมายสารบัญญัติทุกประเภท เช่น กฎหมายสิ่งแวดล้อม กฎหมายป้องกันการผูกขาดทางการค้า กฎหมายล้มละลาย กฎหมายละเมิด กฎหมายหลักทรัพย์ เป็นต้น¹

การดำเนินคดีกลุ่มจะกระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลเสียก่อน ซึ่งหลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาอนุญาต ประกอบด้วย เงื่อนไขเบื้องต้นของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Prerequisites to A Class Action) ตาม ข้อ 23(a) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และเงื่อนไขเพิ่มเติมหรือความมีอยู่ของหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Maintainable) ตามข้อ 23(b) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังต่อไปนี้

¹ รชฎ บุญสิน, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), น. 4.

เงื่อนไขเบื้องต้นของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Prerequisites to A Class Action) ปรากฏอยู่ใน ข้อ 23(a) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง² ความว่า

“สมาชิกกลุ่มหนึ่งรายหรือหลายรายอาจฟ้องหรือถูกฟ้องในฐานะเป็น คู่ความผู้แทนเพื่อกระทำการแทนบุคคลทั้งหมดในกลุ่มได้ หากความปรากฏว่า (1) สมาชิกกลุ่ม มีจำนวนมากจนทำให้การเข้าเป็นคู่ความร่วมมือสามารถกระทำได้ยาก (2) มีปัญหาข้อเท็จจริง หรือข้อกฎหมายร่วมกันในกลุ่ม (3) ข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของผู้แทนกลุ่มเป็นอยู่อย่างเดียวกันกับ ข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของกลุ่ม และ (4) ผู้แทนกลุ่มจะปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้ อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ”

นอกเหนือจากการพิจารณาเงื่อนไขเบื้องต้น (Prerequisites) ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ศาลยังต้องพิจารณาเงื่อนไขเพิ่มเติมหรือความมีอยู่ของหลักเกณฑ์ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Maintainable) อย่างใดอย่างหนึ่งตามข้อ 23(b) ของกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง³ ด้วย ได้แก่

² Rule 23(a) FRCP “PREREQUISITES. One or more members of a class may sue or be sued as representative parties on behalf of all members only if:

(1) the class is so numerous that joinder of all members is impracticable;

(2) there are questions of law or fact common to the class;

(3) the claims or defenses of the representative parties are typical of the claims or defenses of the class; and

(4) the representative parties will fairly and adequately protect the interests of the class.”

³ Rule 23(b) FRCP “if Rule 23(a) is satisfied and if:

(1) prosecuting separate actions by or against individual class members would create a risk of:

(A) inconsistent or varying adjudications with respect to individual class members that would establish incompatible standards of conduct for the party opposing the class;

or

(1) การนำสืบว่าหากดำเนินคดีแยกโดยสมาชิกกลุ่ม อาจก่อให้เกิดความเสียหายในแง่ที่อาจมีการพิจารณาและพิพากษาคดีที่แตกต่างกันหรือไม่สอดคล้องกัน ตลอดจนอาจกระทบกระเทือนถึงสิทธิประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่ไม่ใช่คู่ความในคดีในทางปฏิบัติได้

(2) การนำสืบว่าคู่ความฝ่ายตรงข้ามได้กระทำการ หรือปฏิเสธที่จะกระทำการใดๆ ในเรื่องที่ใช้บังคับต่อกลุ่ม อันเป็นผลให้ศาลจะมีคำสั่งห้าม หรือคำสั่งบังคับในลักษณะเดียวกันต่อกลุ่มทั้งหมด

(3) ศาลเห็นว่าปัญหาข้อกฎหมาย หรือข้อเท็จจริงของกลุ่มมีความสำคัญเหนือกว่าปัญหาที่กระทบต่อสมาชิกแต่ละคน และการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นวิธีการที่ดีกว่าวิธีอื่นๆ ในการพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทได้อย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ

(B) adjudications with respect to individual class members that, as a practical matter, would be dispositive of the interests of the other members not parties to the individual adjudications or would substantially impair or impede their ability to protect their interests;

(2) the party opposing the class has acted or refused to act on grounds that apply generally to the class, so that final injunctive relief or corresponding declaratory relief is appropriate respecting the class as a whole; or

(3) the court finds that the questions of law or fact common to class members predominate over any questions affecting only individual members, and that a class action is superior to other available methods for fairly and efficiently adjudicating the controversy. The matters pertinent to these findings include:

(A) the class members' interests in individually controlling the prosecution or defense of separate actions;

(B) the extent and nature of any litigation concerning the controversy already begun by or against class members;

(C) the desirability or undesirability of concentrating the litigation of the claims in the particular forum; and

(D) the likely difficulties in managing a class”

จากเงื่อนไขเกี่ยวกับกลุ่มดังกล่าวถือเป็นเงื่อนไขประการสำคัญที่โจทก์ต้องพิสูจน์ให้ศาลถึงเงื่อนไขพื้นฐานของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และศาลจะถือข้ออ้างของโจทก์นี้เป็นความจริงในเบื้องต้น เพื่อนำมาใช้เป็นปัจจัยหนึ่งในการพิจารณารับรองกลุ่ม (Class Certification) ควบคู่กับการพิจารณาความมีอยู่ของหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Maintainable) ตามข้อ 23(b) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ต่อไป กล่าวคือ การที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่นั้น ต้องปรากฏว่ามีเงื่อนไขพื้นฐานของกลุ่มเพียงพอที่จะเข้าการพิจารณาคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งเป็นหน้าที่ของโจทก์ผู้แทนกลุ่มที่จะแสดงต่อศาล ทั้งนี้ เงื่อนไขประการแรก ได้แก่ การที่กลุ่มจะต้องประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก (Numerosity) จนกระทั่งทำให้การเข้าเป็นคู่ความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดกระทำได้ยาก ในส่วนของเงื่อนไขที่ว่าสมาชิกกลุ่มมีจำนวนมากนั้น ข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่ได้กำหนดจำนวนสมาชิกกลุ่มไว้แน่นอน⁴ จึงจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นรายคดีไป⁵ อย่างไรก็ตาม กรณีที่ถือว่า “กระทำได้ยาก” ไม่จำเป็นต้องถึงขนาด “เป็นไปไม่ได้” แต่เพียงทำให้กระบวนการพิจารณาของศาลเป็นไปโดย “ไม่สะดวก” ก็เพียงพอแล้ว⁶ ทั้งนี้ ปัจจัยที่ใช้ประกอบการพิจารณาว่าสมาชิกกลุ่มมีจำนวนมากจนทำให้การเข้าร่วมดำเนินคดีเป็นไปได้ยาก (Impracticality) เช่น ขนาดของกลุ่ม ภูมิฐานะของสมาชิกกลุ่ม ความสามารถในการระบุดตัวสมาชิกกลุ่ม ความสามารถในการฟ้องร้องดำเนินคดีเอง และมาตรการเยียวยาที่ร้องขอ เป็นต้น ในที่นี้จะยกตัวอย่างคดี Comes v. Microsoft Corp., (2002)⁷ คดีนี้ผู้เสียหายฟ้องร้องบริษัท Microsoft เป็นคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากผู้เสียหาย

⁴ Timothy E. Eble, “Mandatory Prerequisites for Class Certification” The Federal Class Action Practice Manual, Accessed January 30, 2016, <http://www.classactionlitigation.com/fcapmanual/chapter2.html>

⁵ Petitioner v. Mariano S. FALCON., “GENERAL TELEPHONE COMPANY OF the SOUTHWES”, Accessed January 30, 2016, <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/457/147>

⁶ Nicholas M. Pace, RAND Institute for Civil Justice, Santa Monica, Class actions in the United States of America: an overview of the process and the empirical literature, Accessed January 10, 2016, http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/USA__National_Report.pdf

⁷ Comes v. Microsoft Corp., 646 N.W.2d 440 (2002), Accessed January 30, 2016, <http://caselaw.findlaw.com/ia-supreme-court/1360100.html>

จำนวนมากได้รับความเสียหายจากการใช้อำนาจเหนือกลไกตลาดของ Microsoft ทำให้ราคาซอฟต์แวร์ของบริษัทสูงเกินไป ซึ่งเป็นการผูกขาดทางการค้า โดยผู้เสียหายจำนวนมากนี้ หมายถึงผู้เสียหายในทุกมรัฐที่ได้มีการวางขายซอฟต์แวร์ ศาลวินิจฉัยว่าหากให้ผู้เสียหายจำนวนมากดังกล่าวแต่ละรายฟ้องคดีเอง จะทำให้เกิดความยุ่งยากและเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ศาลจึงตัดสินว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด

เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ขั้นตอนต่อไปก็คือการส่งคำบอกกล่าวให้แก่สมาชิกกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีสิทธิแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-Out) ซึ่งการแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มสามารถทำได้ในหลายช่วงเวลา⁸ เช่น การออกจากกลุ่มในระยะแรก (Initial Opt-Out) โดยสมาชิกกลุ่มมีสิทธิขอออกจากกลุ่มก่อนมีการประนีประนอมยอมความ การออกจากกลุ่มในระยะกลาง (Intermediate Opt-Out) หรือระหว่างกระบวนการพิจารณาคดี และการออกจากกลุ่มในระยะสุดท้าย (Back-End Opt-Out) ซึ่งผลของคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มนั้นจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ไม่ได้แสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-Out) ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด แม้สมาชิกกลุ่มเหล่านั้นจะไม่ได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดีก็ตาม

4.1.1.1 คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้วางข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ ซึ่งขั้นตอนการแต่งตั้งโจทก์ผู้แทนกลุ่มที่มีคุณสมบัติตามกฎหมายจะกระทำหลังจากศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว และในชั้นนี้เองศาลจะให้ความเห็นชอบกับลักษณะของกลุ่ม ขอบเขตของกลุ่ม และกำหนดประเด็นพิจารณาแห่งคดีต่อไป

(1) คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

คุณสมบัติที่สำคัญของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ปรากฏอยู่ในบทบัญญัติ ข้อ 23(a) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ ดังต่อไปนี้

⁸ AHP Diet Drug Settlement IN RE: diet drugs, Accessed January 30, 2016, http://www.settlementdietdrugs.com/index.asp?page=dsp_pto1415

-โจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม

บทบัญญัติใน ข้อ 23(a) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กำหนดไว้ชัดเจนว่าสมาชิกกลุ่มรายใดรายหนึ่งหรือหลายรายเป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดีแบบกลุ่ม ดังนั้น บุคคลที่ไม่มีสถานะเป็นสมาชิกกลุ่มจึงไม่มีอำนาจในการฟ้องคดีแบบกลุ่มได้ ทั้งนี้ ในบรรดาระหว่างสมาชิกกลุ่มนั้น จะต้องมีประเด็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงแห่งคดีร่วมกัน (Commonality) สำหรับกรณีที่มีปัญหาข้อกฎหมาย หรือข้อเท็จจริงหลายประการ สมาชิกกลุ่มไม่จำเป็นต้องมีปัญหาเหมือนกันทั้งหมด เพียงแต่มีประเด็นร่วมกันอย่างน้อยหนึ่งประเด็นก็เพียงพอแล้ว ดังจะเห็นได้จากคำวินิจฉัยของศาลสหรัฐ เช่น คดี Lewis Tree Service, Inc. v Lucent Technologies, Inc (2002)⁹ โจทก์ฟ้องคดีแบบกลุ่มเนื่องจากได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง ซึ่งสมาชิกกลุ่มซื้อสินค้าที่แตกต่างกันมากกว่า 60 ประเภทและแต่ละรุ่นก็มีฟังก์ชันแตกต่างกัน โจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่าความชำรุดบกพร่องของสินค้าที่สมาชิกกลุ่มแต่ละคนได้รับเกิดจากสาเหตุอย่างเดียวกัน ศาลจึงวินิจฉัยว่าไม่มีปัญหาข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม จึงไม่อาจดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ นอกจากนี้ข้อสำคัญในการพิจารณาความมีประเด็นแห่งคดีร่วมกันคือประเด็นที่สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมกันนั้นจะต้องมีลักษณะที่หากได้รับการแก้ไขแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีต่อไป¹⁰

-โจทก์ต้องมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกันกับของสมาชิกกลุ่มหรือความเป็นแบบอย่างแห่งคดี (Typicality)

การกำหนดคุณสมบัติด้านความเป็นแบบอย่างแห่งคดีของโจทก์ก็เพื่อเป็นหลักประกันว่าโจทก์จะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้แทนกลุ่มโดยดำเนินคดีไปในทิศทางเดียวกับสมาชิกกลุ่ม กล่าวคือดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มนั่นเอง ส่งผลให้มีความเป็นเอกภาพในการดำเนินคดีและป้องกันไม่ให้เกิดการขัดกันทางผลประโยชน์ระหว่างโจทก์กับสมาชิกกลุ่ม

⁹ Lewis Tree Service, Inc. v Lucent Technologies, Inc (2002), Accessed January 30, 2016, <http://law.justia.com/cases/federal/districtcourts/FSupp2/239/322/2412750>

¹⁰ Sprague v. General Motors Corp., 133 F.3d 388, 397 (6th Cir.1998), Accessed January 29, 2016, <http://caselaw.findlaw.com/us-6th-circuit/1254340.html>

อันจะทำให้โจทก์ขาดความสามารถในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป¹¹ ส่วนปัจจัยที่ศาลใช้ในการพิจารณาคุณสมบัติด้านความเป็นแบบอย่างแห่งคดีของโจทก์ เช่น สมาชิกกลุ่มได้รับความเสียหายหรือผลกระทบที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกับโจทก์ ข้อเรียกร้องของโจทก์ไม่มีลักษณะที่พิเศษโดยเฉพาะหรือเหนือกว่า (Superior) ของสมาชิกกลุ่ม และความเสียหายหรือผลกระทบของสมาชิกกลุ่มเกิดจากเหตุการณ์หรือพฤติกรรมเดียวกันกับคดีของโจทก์¹² เป็นต้น

จากแนวทางวินิจฉัยของศาลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ศาลมิได้พิจารณาถึงขนาดให้โจทก์ต้องมีข้อเรียกร้องและข้อต่อสู้ที่เหมือนกันทุกประการกับสมาชิกกลุ่มแต่อย่างใด โจทก์เพียงแค่มิใช่ข้อเรียกร้องและข้อต่อสู้ที่คล้ายกัน ซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทุกประเด็นกับสมาชิกกลุ่มก็เพียงพอแล้ว ดังคำวินิจฉัยของศาลสหรัฐอเมริกาในคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์คดีหนึ่ง¹³ ซึ่งผู้ลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ได้รับความเสียหายจากการตกแต่งสถานะทางการเงิน (Financial Statements) และข้อมูลเท็จเกี่ยวกับมูลค่าพื้นฐาน (Fundamental Value) ของบริษัท โดยศาลปฏิเสธข้อโต้แย้งที่ว่า บริษัทค้าหุ้นสถาบันที่ใหญ่ที่สุด (The Largest Institutional Trading Firms) ในสหรัฐอเมริกา และผู้ค้าหลักทรัพย์ที่เป็นนายหน้ารับอนุญาต (A Licensed Broker-Dealer) ในมลรัฐโคโลราโด ขาดคุณสมบัติด้านความเป็นแบบอย่างแห่งคดี (Being Atypical) เนื่องจากเป็นนักลงทุนประเภทผู้ค้าหุ้นแบบรายวัน (A Day-Trader) และโดยทั่วไปแล้ว ผู้ลงทุนประเภทนี้ย่อมต้องไม่หลงเชื่อในสถานะทางการเงิน หรือมูลค่าพื้นฐานของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ คดีนี้ศาลปฏิเสธข้อกล่าวอ้างดังกล่าวโดยให้เหตุผลว่า หากมีข้อมูลเท็จหรือพฤติกรรมที่หลอกลวงเกิดขึ้นในตลาดหลักทรัพย์แล้ว นักลงทุนทั้งหมดทุกประเภทในตลาดหลักทรัพย์ย่อมมีโอกาสได้รับความเสียหายด้วยกันทั้งนั้น

¹¹ ปราณี สาโร, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), น.43.

¹² Sarah Somers, Rule 23 Class Certification Requirements, Accessed May 16, 2016, <http://www.federalpracticemanual.org/chapter7/section2>

¹³ In re Royal Ahold N.V. Sec. & ERISA Litig., 219 F.R.D. 343, 354-55 (D. Md. 2003) Catherine C. Blake, Accessed January 29, 2016, <http://www.mdd.uscourts.gov/Opinions/Opinions/PartialLiftingofDiscoveryStay.pdf>

ในทางตรงกันข้าม คดี In re Safeguard Scientifics, 216 F.R.D. 577, 582-83 (E.D. Pa. 2003) J. Curtis Joyner 14 มีการยื่นขอดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยมีผู้ร้องขอเป็นผู้แทนกลุ่มหลายราย และหนึ่งในผู้ร้องขอเป็นผู้แทนกลุ่มก็คือ DMC Group คดีนี้ DMC Group ได้อ้างต่อศาลว่า โจทก์ที่ได้รับการเสนอให้เป็นผู้แทนกลุ่ม (Proposed Representative Plaintiff) ในชั้นขอรับรองกลุ่ม ได้เข้าถือหุ้นเพิ่มขึ้นภายหลังจากที่ความจริงเปิดเผยต่อสาธารณชนแล้วว่าการซื้อขายหุ้นดังกล่าวมีการฉ้อฉลทุจริต (Fraud) เกิดขึ้น ดังนั้น จึงถือได้ว่าโจทก์ไม่มีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม (Being Atypical) เพราะการที่โจทก์เข้าซื้อหุ้นภายหลังจากทราบถึงข่าวการฉ้อฉลทุจริตดังกล่าว กรณีย่อมทำให้เกิดประเด็นตามมาว่าโจทก์มีข้อต่อสู้ (Defense) ที่มีลักษณะเฉพาะตัวอันไม่เป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่มรายอื่นๆ ซึ่งอาจมีข้อโต้แย้งต่อโจทก์เกี่ยวกับความไว้วางใจในตัวโจทก์ผู้แทนกลุ่มได้ และในที่สุด ศาลได้มีคำสั่งปฏิเสธคำขอเป็นผู้แทนกลุ่มของโจทก์รายดังกล่าวด้วยเหตุผลตามที่ DMC Group กล่าวอ้าง

-โจทก์ต้องมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (Adequacy)

การมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ ถือเป็นคุณสมบัติของโจทก์ที่เป็นหัวใจหลักของการพิจารณาอนุญาตให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจาก การดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ใช่การดำเนินคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของโจทก์เท่านั้น แต่เป็นการดำเนินคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้เสียหายรายอื่นที่เป็นสมาชิกกลุ่มด้วย และผลแห่งคดีก็ได้ผูกพันเฉพาะตัวโจทก์เองเท่านั้น หากแต่มีผลผูกพันต่อสมาชิกกลุ่มทั้งหมดที่ไม่ได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มภายในระยะเวลาที่กำหนดด้วย ทั้งนี้ หลักเกณฑ์หรือแนวทางการพิจารณาคุณสมบัติประการดังกล่าว มีปรากฏอยู่ในแนวคำพิพากษาของศาลสหรัฐ ยกตัวอย่างเช่น

1. โจทก์จะต้องดำเนินคดีอย่างจริงจังและเต็มที่ (Vigorous Prosecution) กล่าวคือ โจทก์ต้องมีความตั้งใจในการดำเนินคดี มีความพร้อมที่จะสละเวลาและมีความพร้อมทางด้านสุขภาพ มีความพยายามมาดำเนินคดี ปฏิบัติตามคำสั่งศาลภายในระยะเวลาที่กำหนด รวมทั้งมีการติดตามตรวจสอบการทำงานของทนายความโจทก์ด้วย

¹⁴ In re Safeguard Scientifics, 216 F.R.D. 577, 582-83 (E.D. Pa. 2003) J. Curtis Joyner, Accessed January 30, 2016, http://securities.stanford.edu/filings-documents-1019/SFE01/200647_r01o_0103208.pdf

2. โจทก์จะต้องมีความรู้ในเนื้อหาของคดี (Knowledge of the Case) กล่าวคือโจทก์ต้องมีความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริงพื้นฐานแห่งคดี แต่ไม่จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องมากนัก รวมทั้งรู้จักสมาชิกบางส่วน ตลอดจนมีการติดต่อกับทนายความของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ยกตัวอย่างเช่น คดี Host America Corp. Securities Litigation Case No. 3:05cv1250 (JBA)¹⁵ ปี 2006 บริษัท Host America ถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีแบบกลุ่ม โจทก์มีการจัดทำแผนการล่วงหน้าเพื่อประสานงานภายในกลุ่ม การประสานงานกับทนายความโจทก์ มีการจัดประชุมรายไตรมาสซึ่งแสดงให้เห็นถึงการจัดการดำเนินคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพของโจทก์ เป็นต้น

3. โจทก์จะต้องมีความซื่อสัตย์ คุณลักษณะที่ดี และน่าเชื่อถือ (Honest, Good Character, and Credibility) ซึ่งการพิจารณาคุณสมบัติข้อนี้เป็นดุลพินิจอย่างกว้างขวางของศาล โดยศาลอาจพิจารณาจากการกระทำในอดีตหรือประวัติอาชญากรรมของโจทก์หรือความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างโจทก์กับทนายความ ซึ่งอาจมีแนวโน้มที่จะมีการตกลงกันโดยไม่สุจริตเพื่อให้ทนายความเข้ามาแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวจากเงินรางวัลทนายความ¹⁶ เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น คดี Bohn v. Phamavite, 2013¹⁷ โจทก์ในคดีนี้มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับทนายความในฐานะเพื่อนสนิท ซึ่งความสัมพันธ์ส่วนตัวดังกล่าวอาจทำให้โจทก์ให้ความไว้วางใจทนายความเกินสมควร หรือกรณีร้ายแรงที่สุดก็คือ อาจมีข้อกังขาว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มมิได้มุ่งคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างแท้จริง หากแต่โจทก์เพียงต้องการช่วยเหลือเพื่อนสนิท

¹⁵ In re Host America Corp. Securities Litigation Case No. 3:05cv1250 (JBA) ปี 2006 Joella W. Cheek, Accessed January 25, 2016, http://securities.stanford.edu/filings-documents/1034/CAFE05_01/2006622_r01c_051250.pdf

¹⁶ Gavin Broady, “Pharmavite Ducks Class Cert. In Vitamin Supplements Suit”, Accessed May 5, 2016, <http://www.law360.com/articles/463513> Law360, New York

¹⁷ ผู้พิพากษา George H. King ให้ความเห็นคดีนี้ว่า “...Plaintiff may have, at best, unduly relied on her close friend, or, at worst, have no real interest in prosecuting this action other than to assist her close friend in recovering a sizeable fee award relative to the small individual recoveries of the class members.”

ที่เป็นทนายความเพื่อให้ได้รับเงินรางวัลทนายความจำนวนมหาศาลที่เกี่ยวข้องกับเงินค่าสินไหมทดแทนที่สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะได้รับเพียงเล็กน้อย

4. โจทก์จะต้องมีผลประโยชน์ร่วมกันกับสมาชิก และไม่มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสีย ขัดหรือแย้งกับผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม (Lack of Conflict of Interest) ดังจะเห็นได้จากแนวคำพิพากษาของศาลสหรัฐ เช่น คดี *Georgine v. Amchem Products Inc PLC* (1996)¹⁸ คดีนี้โจทก์ผู้แทนกลุ่มฟ้องคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากได้รับความเสียหายจากการสัมผัสแร่ใยหินของจำเลยโดยโจทก์มีอาการที่เกิดจากการสัมผัสแร่ใยหินปรากฏแล้ว แต่สมาชิกกลุ่มยังไม่มีอาการปรากฏ ศาลจึงวินิจฉัยว่าโจทก์ในคดีแบบกลุ่มนี้มีผลประโยชน์แตกต่างกันกับสมาชิกกลุ่ม

นอกจากนี้ ศาลยังวินิจฉัยคุณสมบัติเกี่ยวกับความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของโจทก์ผู้แทนกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรมจากการพิจารณาความเหมาะสมของทนายความโจทก์ประกอบด้วย ทั้งนี้ ทนายความโจทก์ซึ่งมีฐานะเป็นทนายความกลุ่มจะต้องมีคุณสมบัติ ประสบการณ์และความสามารถที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วย¹⁹

(2) คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายเฉพาะ

ข้อกำหนดตามกฎหมายเฉพาะนั้น ส่วนใหญ่จะมีการบัญญัติข้อกำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์ไว้ ที่เพิ่มเติมไปจากบทบัญญัติในตามข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะของคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะแต่ละประเภทนั่นเอง ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ (Private Securities Litigation Reform Act of 1995-PSLRA) ได้กำหนดให้คุณสมบัติของโจทก์ในคดีหลักทรัพย์ไว้เป็นการเฉพาะ²⁰ ซึ่งนอกเหนือไปจากเงื่อนไขขั้นต้นที่โจทก์ต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียและมีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขของข้อ 23(a) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ มีบัญญัติให้โจทก์แต่ละราย

¹⁸ BECKER, Circuit Judge. *GEORGINE v. AMCHEM PRODUCTS INC PLC*, Accessed January 25, 2016, <http://caselaw.findlaw.com/us-3rd-circuit/1221716.html>

¹⁹ ปราณี สารโ, *อ้างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 11*, น. 44

²⁰ In re Host America Corp. Securities Litigation, Case No. 3:05cv1250 (JBA) Joella W. Cheek, *อ้างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 15*

ที่ประสงค์จะดำเนินคดีเป็นผู้แทนกลุ่มในนามของกลุ่มจะต้องสาบานต่อศาล²¹ ตามคำปฏิญาณใน 15 U.S.C. 78u-4(a)(2)(A) กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ อันมีใจความดังต่อไปนี้

1. โจทก์ได้ตรวจสอบคำร้อง (Complaint) และอำนาจในการฟ้องคดีแล้วว่าเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย
2. โจทก์ไม่ได้เข้าซื้อหลักทรัพย์ตามที่กล่าวอ้างจากการชี้แนะของนายความโจทก์ หรือเข้าซื้อหลักทรัพย์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มีสิทธิเข้าร่วมในการดำเนินคดีหลักทรัพย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ โจทก์จะต้องเป็นผู้ลงทุนที่แท้จริงนั่นเอง
3. โจทก์มีเจตนาที่จะดำเนินคดีในฐานะผู้แทนกลุ่มอย่างเต็มใจเพื่อดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มทั้งหมด ซึ่งรวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสืบพยานและชั้นพิจารณาคดี (ถ้ามี)
4. โจทก์ได้ดำเนินธุรกรรมเกี่ยวกับหลักทรัพย์ (Transactions) ตามคำร้องในช่วงระยะเวลาเดียวกันกับช่วงระยะเวลาการดำเนินการซื้อขายหลักทรัพย์ของกลุ่มตามที่ระบุไว้ในคำร้อง
5. โจทก์ต้องระบุถึงคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์อื่นๆ ที่โจทก์ได้ยื่นฟ้องในช่วงระยะเวลา 3 ปี ก่อนหน้าที่จะยื่นฟ้องคดีปัจจุบัน ซึ่งโจทก์มีฐานะเป็นผู้แทนกลุ่มกระทำการแทนสมาชิกกลุ่มในคดีที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้นี้ดังกล่าว
6. โจทก์จะต้องไม่รับเงินใดๆ ซึ่งถูกเสนออันเนื่องมาจากการที่โจทก์เป็นผู้แทนกลุ่ม โดยนอกเหนือไปจากค่าเสียหายที่โจทก์พึงได้ตามสัดส่วน เว้นแต่มีคำสั่งศาลหรือได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้น

4.1.1.2 ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มตาม ข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาคความแพ่ง สามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ชั้นริเริ่มคดีแบบกลุ่ม 2) ชั้นหลังศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม และ 3) ชั้นหลังศาลมีคำพิพากษา ดังจะกล่าวในรายละเอียดดังต่อไปนี้

²¹ Manual for Complex Litigation, Fourth, Judge Stanley Marcus, Federal Judicial Center 2004.

1) ชั้นริเริ่มคดีแบบกลุ่ม:

1. ยื่นคำฟ้องเป็นคดีสามัญและคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ผู้ริเริ่มคดีแบบกลุ่มจะต้องยื่นคำฟ้องเป็นคดีสามัญและยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยการยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้อาจยื่นพร้อมหรือภายหลังคำฟ้องก็ได้ อีกทั้งโจทก์ต้องยื่นเอกสารและหลักฐานประกอบคำขอให้ศาลมีคำสั่งฟ้องคดีแบบกลุ่มซึ่งในคำร้องขอโจทก์จะต้องแสดงให้เห็นว่าข้อเท็จจริงในคดีครบองค์ประกอบของเงื่อนไขเบื้องต้น (Prerequisites) ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามข้อ 23(a) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง²² ดังรายละเอียดที่กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้

นอกจากการแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบของเงื่อนไขเบื้องต้น (Prerequisites) ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว โจทก์ยังมีหน้าที่นำเสนอให้ศาลเห็นถึงเงื่อนไขเพิ่มเติมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Maintainable) อย่างไรก็ดีอย่างหนึ่งตาม ข้อ 23(b) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง²³ ด้วย ได้แก่

(1) การนำเสนอว่าหากดำเนินคดีแยกโดยสมาชิกกลุ่มแต่ละราย อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงในแง่ที่จะมีการพิจารณาและพิพากษาคดีที่แตกต่างกันหรือไม่สอดคล้องกัน ตลอดจนอาจกระทบกระเทือนถึงสิทธิประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่ไม่ใช่คู่ความในคดีในทางปฏิบัติได้

(2) การนำเสนอว่าคู่ความฝ่ายตรงข้ามได้กระทำการ หรือปฏิเสธที่จะกระทำการใดๆ ในเรื่องที่ใช้บังคับต่อกลุ่ม อันเป็นผลให้ศาลจะมีคำสั่งห้าม หรือคำสั่งบังคับในลักษณะเดียวกันต่อกลุ่มทั้งหมด

(3) ศาลเห็นว่าปัญหาข้อกฎหมาย หรือข้อเท็จจริงของกลุ่มมีความสำคัญเหนือกว่าปัญหาที่กระทบต่อสมาชิกแต่ละคน และการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นวิธีการที่ดีกว่าวิธีอื่นๆ ในการพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทได้อย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ

²² Rule 23(a) FRCP, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2

²³ Rule 23(b) FRCP, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 3

2) ชั้นหลังศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม:

- รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

โดยหลักแล้ว โจทก์ผู้แทนกลุ่มจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเองทั้งหมด เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติภาระออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมักตกอยู่ที่ทนายความกลุ่ม

- ส่งคำบอกกล่าวให้แก่สมาชิกกลุ่ม

โดยที่เงื่อนไขเพิ่มเติมของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Maintainable) ตามข้อ 23(b) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 3 ประการข้างต้น ซึ่งโจทก์ในคดีแบบกลุ่มอาจจะริเริ่มเข้าสู่การดำเนินคดีแบบกลุ่มทางใดทางหนึ่งจากสามประการดังกล่าวก็ได้ อย่างไรก็ตาม โดยหลักแล้ว หน้าที่ในการส่งคำบอกกล่าวให้แก่สมาชิกกลุ่มของโจทก์จะใช้กับเฉพาะกับกรณีที่ศาลเห็นว่าปัญหาข้อกฎหมาย หรือข้อเท็จจริงของกลุ่มมีความสำคัญเหนือกว่าปัญหาที่กระทบต่อสมาชิกแต่ละคน และการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นวิธีการที่ดีกว่าวิธีอื่นๆ ในการพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทได้อย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพตามข้อ 23(b)(3) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เท่านั้น

โดยทั่วไปแล้ว โจทก์มีหน้าที่ส่งคำบอกกล่าวซึ่งลงนามโดยศาลหรือเจ้าหน้าที่ศาล²⁴ ตามที่ศาลได้กำหนดทิศทางการส่งคำบอกกล่าวไว้ไปยังสมาชิกกลุ่มทุกคน การบอกกล่าวเกี่ยวกับคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือคำสั่งศาลต่างๆ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์จะต้องแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบด้วยวิธีการที่ดีที่สุดเท่าที่สามารถกระทำได้ตามพฤติการณ์แห่งคดี โดยคำบอกกล่าวต้องมีลักษณะชัดเจน เข้าใจง่าย ทำให้ทราบถึงลักษณะคดี ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งสิทธิหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกกลุ่มใช้สิทธิออกจากกลุ่มภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ ในกรณีที่โจทก์ทราบชื่อและที่อยู่ของสมาชิกกลุ่ม ช่องทางการส่งก็มักจะส่งเป็นหนังสือบอกกล่าวไปยังสมาชิกรายนั้นโดยตรง²⁵ ในทางกลับกัน หากโจทก์ไม่ทราบชื่อ

²⁴ ปราณี สารโ, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 11*, น. 50.

²⁵ Rule 23(c)(3) FRCP “Notice.

(A) For (b)(1) or (b)(2) Classes. For any class certified under Rule 23(b)(1) or (b)(2), the court may direct appropriate notice to the class.

และที่อยู่ของสมาชิกที่แน่นอน โจทก์อาจส่งคำบอกกล่าวโดยการประกาศโฆษณาในหนังสือพิมพ์²⁶ อย่างไรก็ตาม หากโจทก์ปฏิบัติหน้าที่ในการส่งคำบอกกล่าวโดยไม่ถูกต้อง เช่น โจทก์ทราบชื่อและที่อยู่โดยชัดเจนของสมาชิกกลุ่ม แต่กลับไม่ส่งหนังสือบอกกล่าวไปยังสมาชิกกลุ่มโดยตรง กรณีนี้ถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ดำเนินคดีโดยขัดกับหลักกระบวนการอันชอบธรรมตามกฎหมาย (Due Process of Law)²⁷ ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มอาจยกขึ้นเป็นข้ออ้างเพื่อให้คำพิพากษาในคดีที่โจทก์เป็นผู้แทนกลุ่มนั้นไม่ผูกพันตัวสมาชิกกลุ่มนั้นๆ²⁸

(B) For (b)(3) Classes. For any class certified under Rule 23(b)(3), the court must direct to class members the best notice that is practicable under the circumstances, including individual notice to all members who can be identified through reasonable effort. The notice must clearly and concisely state in plain, easily understood language:

- (i) the nature of the action;*
- (ii) the definition of the class certified;*
- (iii) the class claims, issues, or defenses;*
- (iv) that a class member may enter an appearance through an attorney if the member so desires;*
- (v) that the court will exclude from the class any member who requests exclusion;*
- (vi) the time and manner for requesting exclusion; and*
- (vii) the binding effect of a class judgment on members under Rule 23(c)(3).”*

²⁶ Richard H.Field, *supra* note 27, p.1262.

²⁷ Richard H.Field, *ibid*, p. 1261-1262.

²⁸ ปราณี สาโร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 11*, น. 51.

3) ชั้นหลังศาลทำคำพิพากษา:

- ดำเนินการเกี่ยวกับการขอรับชำระหนี้

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีแล้ว โจทก์จะต้องดำเนินการเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้รับชำระหนี้ต่อไป ซึ่งนอกเหนือจากการแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบว่าชนะคดี โจทก์ยังต้องส่งแบบคำร้อง (Claim Form) ไปยังสมาชิกกลุ่มด้วยเพื่อให้สมาชิกกลุ่มดำเนินการขอรับชำระหนี้ โดยแบบคำร้องดังกล่าวจะต้องมีข้อความกำหนดวิธีการในการขอรับค่าเสียหายที่ศาลกำหนดไว้ในคำพิพากษา

4.1.1.3 ข้อพิจารณาอื่นๆ เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

จากข้อพิจารณาเกี่ยวกับภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มข้างต้น พบว่า โจทก์ในคดีแบบกลุ่มมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบมากกว่าโจทก์ในกระบวนการพิจารณาคดีทั่วไป ด้วยเหตุที่การดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์ไม่เพียงแต่จะดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองเท่านั้น หากแต่ยังต้องดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดด้วย และที่สำคัญโดยหลักแล้ว โจทก์ในคดีแบบกลุ่มต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในคดีเองทั้งหมด²⁹ ซึ่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มส่วนใหญ่แล้ว อัตราค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีจะสูงกว่าคดีทั่วไปอย่างมาก จึงมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าควรกำหนดให้มีค่าตอบแทนแก่โจทก์ในการดำเนินคดี (Incentive Award) หรือไม่

แม้ว่าในปัจจุบัน ข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ยังไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้ค่าตอบแทนโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม รวมทั้งไม่มีแนวคำพิพากษาของศาลเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนพบว่าได้มีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับค่าตอบแทนโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม (Incentive Award to Class Action Plaintiff)³⁰ ไว้ ซึ่งรวบรวมชุดข้อมูลจากความเห็นต่างๆ (Opinions) เกี่ยวกับการชำระหนี้ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Settlements) ที่ถูกตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงระหว่างปี 1993 ถึง 2002 ในการศึกษาดังกล่าวพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพิจารณากำหนดค่าตอบแทนโจทก์ในคดีแบบกลุ่มมีอยู่ 2 ปัจจัย ได้แก่ เงินทศรองจ่ายสำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี (Cost Reimbursement) และสัดส่วนค่าตอบแทนกับเงิน

²⁹ แม้ว่าในทางปฏิบัติทนายความจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีก็ตาม แต่ตามกฎหมายแล้วเป็นหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

³⁰ Incentive Award to class action plaintiffs: An empirical study, Theodore Eisenberg & Geoffrey P. Miller

ที่ได้รับชำระหนี้ ส่วนรางวัลตอบแทนสำหรับผู้แทนกลุ่มที่ปฏิบัติหน้าที่บริการในการดำเนินคดีอย่างดี (Superior Service) ไม่ถูกนำมาพิจารณาเป็นปัจจัยการกำหนดค่าตอบแทนการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์แต่อย่างใด นอกจากนี้ ประเภทของคดีแบบกลุ่มที่มีผู้ให้ความเห็นว่าควรมีการกำหนดค่าตอบแทนโจทก์มากที่สุด ได้แก่ คดีคุ้มครองผู้บริโภค

4.1.1.4 ลักษณะเด่นของกฎหมายที่เกี่ยวกับโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

จากบทบัญญัติในข้อ 23(a) ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แสดงให้เห็นว่า บุคคลที่จะเข้าเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องมีคุณสมบัติเป็นสมาชิกกลุ่มเสียก่อน เนื่องจากกำหนดให้สมาชิกกลุ่มรายใดรายหนึ่งหรือหลายรายเป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งบุคคลที่มีสิทธิเป็นสมาชิกกลุ่มก็ต้องเป็นเอกชนที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นมูลฐานแห่งการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยนัยดังกล่าว การวางหลักให้โจทก์ต้องเป็นเอกชนที่ได้รับความเสียหายเท่านั้น ถือเป็นลักษณะเด่นของระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกาเลยทีเดียว โดยเป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อความคิด (Concept) ทางกฎหมายของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่ยึดหลักความเท่าเทียมกัน กล่าวคือ เมื่อเอกชนมีข้อพิพาทระหว่างการดำเนินคดีระงับข้อพิพาทก็ควรให้เอกชนแต่ละฝ่ายมีอำนาจปกป้องสิทธิของตนด้วยตนเอง แทนที่การให้พนักงานอัยการ หรือองค์กรของรัฐเข้ามาดูแลผลประโยชน์ส่วนตัวของเอกชน

4.1.2 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศออสเตรเลีย

กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศออสเตรเลียเริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 4 มีนาคม ค.ศ. 1992³¹ ซึ่งได้บัญญัติไว้ใน ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย (Part IVA Federal Court of Australia Act (Cth.)) แก้ไขเพิ่มเติมโดย Federal Court of Australia Amendment Act 1991 โดยเรียกการดำเนินคดีแบบกลุ่มว่า Representative Proceedings ทั้งนี้ หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มส่วนใหญ่ของประเทศออสเตรเลียมีความคล้ายคลึงกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้รับอิทธิพลมาจากข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา³² อย่างไรก็ตาม ยังคงมีหลักการสำคัญบางประการที่แตกต่างกัน

³¹ วิชัย อริยนันทกะ และคณะ, กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม, รายงานวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2549, น.9.

³² ปราณี สารโร, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 11, น. 55.

อยู่บ้าง ยกตัวอย่างเช่น ในชั้นริเริ่มคดี การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อศาลได้อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มตามคำร้องขออนุญาตและมีการรับรองกลุ่ม (Class Certification) เสียก่อน ในทางกลับกัน ประเทศออสเตรเลียไม่มีข้อกำหนดให้ต้องมีกระบวนการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม หากแต่โจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ความมีอยู่ขององค์ประกอบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามที่กฎหมายกำหนดต่อศาล ทั้งนี้ ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของออสเตรเลีย มาตรา 33C(1) กำหนดให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะสามารถกระทำต่อเมื่อมีสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปที่มีชื่อเรียกร้องต่อจำเลยรายเดียวกันอันเกิดจากสถานการณ์ที่เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน หรือเกี่ยวข้องกัน โดยชื่อเรียกร้องเหล่านี้ต้องก่อให้เกิดประเด็นข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายสำคัญร่วมกันอย่างน้อยหนึ่งประเด็น³³ ทั้งนี้ หากสมาชิกกลุ่มไม่ประสงค์จะผูกพันกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม สมาชิกกลุ่มจะต้องแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-Out) ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด โดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาล³⁴ ส่วนผลของคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มนั้นจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ไม่ได้แสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-Out) ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด³⁵ ไม่ว่าจะสมาชิกกลุ่มรายนั้นจะได้รับคำบอกกล่าวหรือรับรู้ถึงการดำเนินคดีหรือไม่ก็ตาม

³³ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33C “*Commencement of proceeding*

(1) *Subject to this Part, where:*

(a) *7 or more persons have claims against the same person; and*

(b) *the claims of all those persons are in respect of, or arise out of, the same, similar or related circumstances; and*

(c) *the claims of all those persons give rise to a substantial common issue of law or fact;*

a proceeding may be commenced by one or more of those persons as representing some or all of them.”

³⁴ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33J “(1) *The Court must fix a date before which a group member may opt out of a representative proceeding.*

(2) *A group member may opt out of the representative proceeding by written notice given under the Rules of Court before the date so fixed. ...”*

³⁵ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33ZB “*Effect of judgment*

4.1.2.1 คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

คุณสมบัติที่สำคัญของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม Federal Court of Australia Act, 1976 สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ ดังต่อไปนี้

-โจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม และมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ เป็นอย่างเดียวกันกับของสมาชิกกลุ่ม

บทบัญญัติที่สำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับการริเริ่มคดี และมีข้อกำหนดเกี่ยวกับ คุณสมบัติเบื้องต้นของโจทก์ ได้แก่

ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศ ออสเตรเลีย มาตรา 33C(1)³⁶ ความว่า

“ในกรณีที่บุคคลตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป มีข้อเรียกร้องต่อบุคคลรายเดียวกัน อันเกิดจากสถานการณ์ที่เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน หรือเกี่ยวข้องกัน โดยข้อเรียกร้องเหล่านี้ก่อให้เกิด ประเด็นข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายสำคัญร่วมกันอย่างน้อยหนึ่งประเด็น บุคคลดังกล่าวเพียงคนเดียว หรือหลายคนอาจริเริ่มดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนบุคคลเหล่านั้นบางรายหรือทั้งหมดก็ได้”

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้มีสิทธิในการริเริ่มดำเนินคดี แบบกลุ่มจะต้องเป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มเสียก่อน ซึ่งโดยหลักแล้ว โจทก์ในคดีแบบกลุ่มไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมของสมาชิกกลุ่มก่อน³⁷ กล่าวคือ โจทก์ต้องมีข้อเรียกร้องต่อบุคคลรายเดียวกัน

A judgment given in a representative proceeding: ...

(b) binds all such persons other than any person who has opted out of the proceeding under section 33J.”

³⁶ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33C(1), *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 33*

³⁷ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33E “(1) *The consent of a person to be a group member in a representative proceeding is not required unless subsection (2) applies to the person.*

(2) None of the following persons is a group member in a representative proceeding unless the person gives written consent to being so:

(a) the Commonwealth, a State or a Territory;

อันเกิดจากสถานการณ์ที่เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน หรือเกี่ยวข้องกัน โดยข้อเรียกร้องเหล่านี้ก่อให้เกิดประเด็นข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายสำคัญร่วมกันอย่างน้อยหนึ่งประเด็นกับสมาชิกกลุ่มรายอื่นๆ ในส่วนของการ “มีข้อเรียกร้องต่อบุคคลรายเดียวกัน” นั้น แนวทางการวินิจฉัยของศาลแต่เดิมได้วางหลักให้ในกรณีที่มีจำเลยหลายคน สมาชิกกลุ่มจะต้องมีข้อเรียกร้องต่อจำเลยทุกคนนั้นเช่นเดียวกัน³⁸ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ศาลออสเตรเลียได้ผ่อนคลายนโยบายการวินิจฉัยองค์ประกอบดังกล่าว โดยกำหนดว่า สมาชิกกลุ่มแต่ละคนมีข้อเรียกร้องต่อจำเลยเพียงรายเดียวก็เพียงพอ โดยไม่จำเป็นต้องมีข้อเรียกร้องต่อจำเลยทุกคนเหมือนกันก็ได้³⁹

-โจทก์ต้องมีส่วนได้เสียเพียงพอในการฟ้องคดี

บทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์ในการมีส่วนได้เสียเพียงพอในการฟ้องคดีปรากฏอยู่ในส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย มาตรา 33D ความว่า

“บุคคลตาม มาตรา 33C(1)(a) ผู้ซึ่งมีส่วนได้เสียเพียงพอที่ริเริ่มดำเนินคดีด้วยตนเองกับบุคคลอื่น ต้องมีส่วนได้เสียเพียงพอที่จะริเริ่มดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนบุคคลในกลุ่มนั้นกับบุคคลอื่นด้วย

(b) a Minister or a Minister of a State or Territory;

(c) a body corporate established for a public purpose by a law of the Commonwealth, of a State or of a Territory, other than an incorporated company or association; or

(d) an officer of the Commonwealth, of a State or of a Territory, in his or her capacity as such an officer.”

³⁸ Symington & Anor v Hoechst Schening Agreve & Ors

³⁹ Bray v F Hoffman-La Roche Ltd , “Class Actions Instituted only for the Benefit of the Clients of the Class Representative’s Solicitors”, Accessed January 11, 2016, <http://www.austlii.edu.au/au/journals/SydLRev/2007/1.pdf>

เมื่อบุคคลใดริเริ่มดำเนินคดีแบบกลุ่ม บุคคลนั้นยังคงจะต้องมีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีต่อไป และมีสิทธิยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาได้ แม้ว่าสิทธิเรียกร้องของบุคคลนั้นที่มีต่อจำเลยจะได้สิ้นสุดลงแล้วก็ตาม”

โดยนัยดังกล่าว คุณสมบัติของโจทก์ในข้อนี้ที่ต้องมีส่วนได้เสียเพียงพอในการฟ้องคดี หมายถึง โจทก์ต้องมีอำนาจในการฟ้องคดี (Standing) นั้นเอง

-โจทก์ต้องมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเพียงพอ (Adequacy of Representation)

บทบัญญัติเกี่ยวกับความสามารถของการเป็นผู้แทนกลุ่ม ปรากฏอยู่ในส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย มาตรา 33T⁴⁰ ความว่า

“เมื่อสมาชิกกลุ่มร้องขอ และความปรากฏต่อศาลว่าผู้แทนกลุ่มไม่สามารถดำเนินคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่มย่อยได้อย่างเพียงพอ ศาลอาจสั่งให้บุคคลอื่นเข้าเป็นโจทก์ผู้แทนกลุ่มแทนก็ได้ตามที่เห็นสมควร”

วัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของการกำหนดคุณสมบัติของโจทก์ให้ต้องสามารถคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอ ก็เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (Conflicts of Interest) ระหว่างโจทก์กับกลุ่มบุคคล⁴¹ ซึ่งรวมถึงกรณีที่โจทก์เข้าเป็นผู้แทนกลุ่มโดยไม่สุจริตด้วย เช่น โจทก์ผู้แทนกลุ่มกับทนายความอาจตกลงร่วมกันโดยไม่สุจริตหรือรู้เห็นเป็นใจกันเข้าดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อประสงค์จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ของกลุ่ม ดังตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นในศาล Victoria ได้แก่ คดี Melbourne City

⁴⁰ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33T “...(1) If, on an application by a group member, it appears to the Court that a representative party is not able adequately to represent the interests of the group members, the Court may substitute another group member as representative party and may make such other orders as it thinks fit. ...”

⁴¹ Legg, ‘Entrepreneurs and Figureheads’, above n 27, 923.

Investments Pty Ltd v Treasury Wine Estates Ltd Ferguson J⁴² คดีนี้ ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดย ปรากฏข้อเท็จจริงต่อศาลว่าทนายความ (โดยสำนักทนายความ) ซึ่งกระทำการในฐานะเป็นทนายความฝ่ายโจทก์นั้นเป็นกรรมการบริษัทและผู้ถือหุ้นของโจทก์ผู้แทนกลุ่มด้วย ทั้งนี้ ศาลให้เหตุผลว่า การที่ทนายความ ฝ่ายโจทก์เป็นกรรมการบริษัทและผู้ถือหุ้นของโจทก์ด้วย ถือได้ว่าบุคคลทั้งสองต่างไม่มีความเป็นอิสระในตัวเอง กล่าวคือ อาจมีการใช้อิทธิพลครอบงำจากอีกฝ่ายหนึ่งได้ ทำให้มีความเสี่ยงเกี่ยวกับการเข้ามาลงทุนหรือกอบโกยผลประโยชน์จากการดำเนินคดีแบบกลุ่มของทนายความ ถึงแม้ว่ากรณีนี้ทั้งโจทก์และทนายความจะมีเจตนาที่ดีในการฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ตาม แต่ก็ยังคงมีความเสี่ยงอยู่ว่าโจทก์และทนายความจะมีการยึดถือผลประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้งเหนือกว่าประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดได้⁴³

4.1.2.2 ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มตาม ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย สามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ชั้นริเริ่มคดีแบบกลุ่ม 2) ชั้นหลังศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม และ 3) ชั้นหลังศาลมีคำพิพากษา ดังจะกล่าวในรายละเอียดดังต่อไปนี้

⁴² REPLACING INADEQUATE CLASS REPRESENTATIVES IN FEDERAL CLASS ACTIONS: *QUO VADIS?*, VINCE MORABITO, Accessed April 18, 2016, <http://www.austlii.edu.au/au/journals/UNSWLJ/2015/6.html>

⁴³ “...The risks associated with entrepreneurial lawyers acting in group proceedings ... are exacerbated here where the plaintiff and the solicitor are not independent of one other. I have a concern that, whilst MCI is the plaintiff and Mr Elliott its solicitor, despite their best intentions, there is a risk (which cannot be dismissed as remote) that self-interest will dominate over the interests of group members. Ordinarily, lead plaintiffs have the benefit of independent advice about what they should or should not do taking into account the interests of group members. Ordinarily, the solicitor is not facing any possibility of adverse costs orders that will affect them if the plaintiff fails in expensive interlocutory disputes or does not succeed at trial. Mr. Elliott is simply not in a position to give detached advice to MCI.”

1) ชั้นริเริ่มคดีแบบกลุ่ม:

- ฟ้องและร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การริเริ่มคดีแบบกลุ่ม โจทก์จะต้องฟ้องและร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในส่วนของคำร้องขอเริ่มต้นดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือเอกสารประกอบคำร้องขอ โจทก์ต้องบรรยาย รายละเอียดต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งรวมถึงการระบุตัวสมาชิกของกลุ่มและเนื้อหาของข้อเรียกร้องที่สร้างขึ้นในฐานะสมาชิกกลุ่มและค่าขอบังคับ รวมทั้งประเด็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม รายละเอียดและการระบุเกี่ยวกับตัวสมาชิกกลุ่ม ไม่จำเป็นต้องระบุชื่อหรือจำนวนที่แน่นอนของสมาชิกกลุ่มก็ได้⁴⁴

2) ชั้นหลังศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

- ส่งคำบอกกล่าว

บทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับรายละเอียดของการส่งคำบอกกล่าว รวมถึงหน้าที่เกี่ยวกับการส่งคำบอกกล่าวของคุณภาพ ปรากฏอยู่ใน ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธี

⁴⁴ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33H

“(1) An application commencing a representative proceeding, or a document filed in support of such an application, must, in addition to any other matters required to be included:

(a) describe or otherwise identify the group members to whom the proceeding relates; and

(b) specify the nature of the claims made on behalf of the group members and the relief claimed; and

(c) specify the questions of law or fact common to the claims of the group members.

(2) In describing or otherwise identifying group members for the purposes of subsection (1), it is not necessary to name, or specify the number of, the group members.”

พิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย มาตรา 33Y(3) ความว่า คำสั่งศาลเกี่ยวกับการส่งคำบอกกล่าวจะต้องกำหนดผู้รับ วิธีการส่งคำสั่ง และอาจจะระบุให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (A Party) จัดหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการส่งคำบอกกล่าว รวมทั้งศาลอาจจะระบุเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการส่งคำบอกกล่าวไว้ด้วย⁴⁵

จะเห็นได้ว่า แม้อำนาจศาลไม่ได้กำหนดให้โจทก์มีหน้าที่ในการส่งคำบอกกล่าวโดยตรง อย่างไรก็ตาม โจทก์อาจต้องรับผิดชอบจัดหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการส่งประกาศ เช่น ชื่อและที่อยู่ของสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น รวมทั้งรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการประกาศหากมีคำสั่งศาลระบุข้อกำหนดในหน้าที่ดังกล่าวให้โจทก์เป็นผู้รับผิดชอบ

3) ชั้นหลังศาลมีคำพิพากษา

- ออกค่าใช้จ่ายในคดี (กรณีที่โจทก์แพ้คดี)

กฎหมายได้วางหลักให้คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีจะต้องชำระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแก่ฝ่ายที่ชนะคดี ซึ่งรวมถึงค่าทนายความด้วย⁴⁶ โดยกำหนดห้ามเรียกค่าใช้จ่ายจากสมาชิกกลุ่มไว้ชัดเจน นอกจากโจทก์ซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นฟ้องคดี⁴⁷ ตาม ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย มาตรา 43(1A) ดังนั้น หน้าที่ในการออกค่าใช้จ่ายในคดีสามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณี ได้แก่ กรณีที่โจทก์ชนะคดี โจทก์ก็ไม่จำเป็นต้องออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีและค่าทนายความแต่อย่างใด เพราะจำเลยจะต้องเป็นผู้ชำระค่าใช้จ่ายดังกล่าวทั้งหมด

⁴⁵ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33 Y (3) “The Court must, by order, specify: (a) who is to give the notice; and (b) the way in which the notice is to be given;”

⁴⁶ วิชัย อริยนันท์ทกะ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 31*. น. 12.

⁴⁷ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 43(1A) (Austral.) “In a representative proceeding commenced under Part IVA or a proceeding of a representative character commenced under any other Act that authorises the commencement of a proceeding of that character, the Court or Judge may not award costs against a person on whose behalf the proceeding has been commenced (other than a party to the proceeding who is representing such a person) except as authorised by:”

ส่วนกรณีที่โจทก์แพ้คดี โจทก์จะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี รวมทั้งค่าทนายความโจทก์ แต่เพียงผู้เดียว อย่างไรก็ตาม กระบวนพิจารณาคดีแบบกลุ่มของประเทศออสเตรเลีย ศาลอาจอนุญาตให้สมาชิกกลุ่มเฉพาะรายปรากฏตัวต่อศาลเพื่อให้ศาลวินิจฉัยประเด็นที่เกี่ยวกับข้อเรียกร้องของสมาชิกกลุ่มรายนั้นได้⁴⁸ ตาม ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย มาตรา 33R(1) ทั้งนี้ สมาชิกกลุ่มรายนั้นๆ ซึ่งไม่ใช่คู่ความในคดีต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการวินิจฉัยประเด็นเฉพาะรายดังกล่าว⁴⁹ ตามส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย มาตรา 33R(2) โดยโจทก์ซึ่งเป็นคู่ความในคดีไม่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายใดๆ ในกรณีวินิจฉัยประเด็นเฉพาะรายของสมาชิกกลุ่ม

4.1.2.3 ข้อพิจารณาอื่นๆ เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

โดยที่คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นเรื่องสำคัญ และเคร่งครัดอย่างยิ่ง เพื่อว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะได้เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดจนสามารถคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างแท้จริง กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยจึงมีบัญญัติเกี่ยวกับบทลงโทษกรณีโจทก์ขาดคุณสมบัติหรือใช้สิทธิโดยไม่สุจริตไว้ด้วย

ดังปรากฏในหมวดว่าด้วยการรักษาไว้ซึ่งสิทธิและอำนาจ มาตรา 33 ZG(c) (i)⁵⁰ ความว่า

⁴⁸ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33R(1) *“In giving directions under section 33Q, the Court may permit an individual group member to appear in the proceeding for the purpose of determining an issue that relates only to the claims of that member.”*

⁴⁹ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33R(2) *“In such a case, the individual group member, and not the representative party, is liable for costs associated with the determination of the issue.”*

⁵⁰ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33 ZG(c) (i) *“the operation of any law relating to: vexatious litigants (however described)”*

“เว้นแต่จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น บทบัญญัติในหมวดนี้ไม่กระทบถึงการดำเนินการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคู่ความที่ก่อความวุ่นวาย หรือการดำเนินคดีโดยผู้รับมอบอำนาจ การเข้าเป็นคู่ความร่วมมือ การสังสรรค์ หรือการวางประกันค่าเสียหาย”

โดยนัยดังกล่าว หากโจทก์เป็นผู้ฟ้องคดีแบบกลุ่มเพื่อประสงค์จะกลั่นแกล้งจำเลย (Vexatious Litigants) โจทก์ก็ย่อมถูกลงโทษด้วยการดำเนินคดีตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไป

4.1.2.4 ลักษณะเด่นของกฎหมายที่เกี่ยวกับโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

บทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศออสเตรเลียมีข้อกำหนดเกี่ยวกับกลุ่มย่อย (Group Class) ไว้ชัดเจน โดยกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาปัญหาของกลุ่มย่อยและของบุคคลแต่ละคนไว้ ส่งผลให้ศาลออสเตรเลียไม่ปฏิเสธการดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับคดีที่เป็นข้อเรียกร้องกลุ่มโดยมีความเกี่ยวเนื่องร่วมกัน (A Mass of Individual Claims with Some Common Connections)⁵¹ ซึ่งแตกต่างจากศาลของสหรัฐอเมริกาที่มักปฏิเสธคดีในลักษณะดังกล่าว ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม การแบ่งกลุ่มย่อยปรากฏอยู่ในหมวดว่าด้วย "การวินิจฉัยประเด็นที่แตกต่างกัน" (Determination of Issues Where Not All Issues Are Common) ทั้งนี้ ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย มาตรา 33Q(2)⁵² กำหนดให้ในกรณีที่ประเด็นข้อเรียกร้องของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างเดียวกันเพียงบางส่วน ศาลอาจจัดตั้งกลุ่มย่อยขึ้น ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มแต่ละกลุ่ม และแต่งตั้งบุคคลรายใดรายหนึ่งเป็นโจทก์ประจำกลุ่มย่อย (A Sub-group Representative Party) เพื่อดำเนินคดีในนามของสมาชิกกลุ่มย่อย

ข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับโจทก์กรณีแบ่งกลุ่มย่อยมีอยู่ว่า ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย มาตรา 33Q(2) ได้กำหนดให้มีการ

⁵¹ วิชัย อริยนันทกะ, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 31*. น. 13

⁵² Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33Q(2) *“In the case of issues common to the claims of some only of the group members, the directions given by the Court may include directions establishing a sub-group consisting of those group members and appointing a person to be the sub-group representative party on behalf of the sub-group members.”*

แต่งตั้งโจทก์ผู้แทนกลุ่มย่อยไว้ชัดเจนเพื่อดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มย่อย อีกทั้ง ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย ยังได้บัญญัติข้อกำหนดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ประจำกลุ่มย่อยไว้อย่างรัดกุมด้วย เช่น ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย มาตรา 33T(2) และ มาตรา 33Q(3) เป็นต้น ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์ประจำกลุ่มย่อย และการขอเข้าแทนที่โจทก์ประจำกลุ่มย่อย บัญญัติไว้ใน ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย มาตรา 33T(2)⁵³ ซึ่งวางหลักเกณฑ์ให้มีการพิจารณาความเหมาะสมของการเป็นคู่ความดำเนินคดีแทนไว้ โดยกำหนดให้เมื่อสมาชิกกลุ่มย่อยร้องขอ และความปรากฏต่อศาลว่าผู้แทนกลุ่มย่อยไม่สามารถดำเนินคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มย่อยได้อย่างเพียงพอ ศาลอาจสั่งให้บุคคลอื่นเข้าเป็นโจทก์ประจำกลุ่มย่อยแทนก็ได้ ตามที่เห็นสมควร ซึ่งแม้บทบัญญัติดังกล่าวจะไม่ได้กำหนดให้บุคคลที่จะเข้าแทนที่โจทก์ประจำกลุ่มย่อยว่าจะต้องเป็นสมาชิกกลุ่มย่อย แต่ก็ย่อมตีความได้ว่าบุคคลนั้นต้องมีคุณสมบัติเป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มย่อยเสียก่อน

ประการที่สอง ข้อกำหนดเกี่ยวกับภาระหน้าที่ของโจทก์ประจำกลุ่มย่อย บัญญัติไว้ใน ส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย มาตรา 33Q(3)⁵⁴ โดยกำหนดให้ในกรณีที่ศาลแต่งตั้งบุคคลซึ่งมิใช่โจทก์ประจำกลุ่มให้เป็นโจทก์ประจำกลุ่มย่อย โจทก์ประจำกลุ่มย่อยนั้นจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยประเด็น

⁵³ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33T(2) “If, on an application by a sub-group member, it appears to the Court that a sub-group representative party is not able adequately to represent the interests of the sub-group members, the Court may substitute another person as sub-group representative party and may make such other orders as it thinks fit.”

⁵⁴ Federal Court of Australia Act, 1976 Article 33Q(3) “Where the Court appoints a person other than the representative party to be a sub-group representative party, that person, and not the representative party, is liable for costs associated with the determination of the issue or issues common to the sub-group members.”

แห่งคดีซึ่งสมาชิกกลุ่มย่อยมีร่วมกันจะเห็นได้ว่า ข้อกำหนดดังกล่าวเป็นหลักเกณฑ์ที่ล้อตามบทบัญญัติของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มทุกๆ ไปนั่นเอง

4.2 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบชีวิตลอร์

หลังจากได้ศึกษาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอร์ไปแล้ว ต่อไปจะได้ศึกษาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบชีวิตลอร์ โดยในที่นี้จะศึกษากฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสและสาธารณรัฐอิตาลี ซึ่งทั้งสองประเทศนี้เป็นรัฐสมาชิกของสหภาพยุโรป ทั้งนี้ ประเทศในสหภาพยุโรปเป็นประเทศต้นแบบของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบชีวิตลอร์ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้เริ่มต้นจากการที่คณะกรรมการแห่งสหภาพยุโรปได้มีความพยายามผลักดันให้ประเทศต่างๆ ในสหภาพยุโรปมีกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมาเป็นระยะเวลายาวนานแล้ว นับแต่ ปี ค.ศ. 1985 โดยได้มีการเชิญชวนให้รัฐสมาชิกจัดให้มีระบบภายในเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ส่วนรวมตามข้อเสนอแนะ (Recommendation de la CE) แห่งสหภาพยุโรป ในปี ค.ศ. 2013 ที่ผ่านมา ต่อมา ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสและสาธารณรัฐอิตาลีที่ต่างเป็นรัฐสมาชิกหนึ่งในสหภาพยุโรปด้วยก็ได้ถือกำเนิดกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้น โดยปรากฏอยู่ในกฎหมายฉบับหลัก ได้แก่ รัฐบัญญัติที่ 2014-344 ฉบับลงวันที่ 17 มีนาคม ค.ศ. 2014 ว่าด้วยการบริโภค แก้ไขเพิ่มเติมหมวด 3 ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประมวลกฎหมายว่าด้วยการบริโภค (Code de la consommation) ของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประมวลกฎหมายว่าด้วยการบริโภค (Consumer Code) มาตรา 140 bis ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมโดย Legislative Decree ฉบับลงวันที่ 20 ธันวาคม ค.ศ. 2009 ของประเทศสาธารณรัฐอิตาลี ซึ่งกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของทั้งสองประเทศดังกล่าวจะต้องมีข้อกำหนดที่เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำของข้อเสนอแนะ (Recommendations) แห่งคณะกรรมการแห่งสหภาพยุโรป

4.2.1 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีระบบการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากโดยสมาคมตามกฎหมายเกี่ยวกับการบริโภคมาก่อนที่ระบบการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากโดย “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” จะมีผลใช้บังคับแล้ว ทว่า การดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากในรูปแบบเดิมนั้น มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดให้สมาคมผู้บริโภคที่มีอำนาจในการฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจะต้องได้รับมอบหมายหรือรับมอบอำนาจจากผู้บริโภคทุกรายเป็นหนังสือ เพื่อให้สมาคมผู้บริโภคนั้นๆ ฟ้องและดำเนินคดีแทน อีกทั้งยังบัญญัติห้ามไม่ให้สมาคมผู้บริโภคประกาศให้ผู้บริโภคทำการมอบอำนาจให้แก่สมาคมเป็นการทั่วไปไว้ด้วย นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายที่เป็นผู้บริโภคจำนวนมาก เช่น แม้ผู้บริโภคที่ตกอยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันจะได้รับความเสียหายจากการกระทำของผู้ประกอบการรายเดียวกัน แต่ผู้บริโภคอาจตัดสินใจไม่ดำเนินการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนหากความเสียหายที่ได้รับมีจำนวนเพียงเล็กน้อย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบระหว่างค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีกับค่าสินไหมทดแทนที่อาจมีสิทธิได้รับแล้วไม่คุ้มค่ากัน⁵⁵

ด้วยเหตุนี้ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงได้ตรากฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้นเพื่อแก้ปัญหาสำหรับข้อจำกัดดังกล่าว ได้แก่ รัฐบัญญัติ (Loi) ที่ 2014-344 ฉบับลงวันที่ 17 มีนาคม ค.ศ. 2014 (ต่อไปนี้จะเรียกว่า “รัฐบัญญัติฯ”) ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายว่าด้วยการบริโภค (Code de la Consommation) หมวด 3 ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทั้งนี้ บทบัญญัติในรัฐบัญญัติฯ ฉบับดังกล่าวได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในหลายประเด็นด้วยกัน อย่างไรก็ตาม มีการแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องสำคัญอยู่สองเรื่อง ได้แก่ เรื่องที่หนึ่ง การกำหนดนิยามคำว่า “ผู้บริโภค” จากเดิมไม่เคยกำหนดนิยามผู้บริโภคไว้อย่างชัดเจนมาก่อน และ เรื่องที่สอง การกำหนดให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น นอกจากจะมีบทบัญญัติในรัฐบัญญัติฯ แล้ว ยังมีการกำหนดรายละเอียดปลีกย่อยไว้ในกฎหมายลำดับรองไว้ด้วย ได้แก่ รัฐกฤษฎีกา (Décret) ที่ 2014-1081 ฉบับลงวันที่ 24 กันยายน ค.ศ. 2014

⁵⁵ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ศึกษากรณีเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายฝรั่งเศส (Action de Groupe-Class Action a la francaise)” รายงานการศึกษาวิจัยเสนอศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษา. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พฤษภาคม 2559, น. 59.

(ต่อไปนี้จะเรียกว่า “รัฐกฤษฎีกา”) ตลอดจนมีการออกหนังสือเวียน (Circulaire) ฉบับลงวันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 2014 โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไปเกิดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าวที่ถือเป็นเรื่องใหม่ของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

บทบัญญัติหลักที่สำคัญของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นถูกบัญญัติไว้ในมาตรา L. 423-1 รัฐบัญญัติ⁵⁶ ความว่า

“สมาคมเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคในระดับประเทศที่ได้รับการรับรองตามมาตรา L. 411-1 สามารถฟ้องคดีต่อศาลแพ่งเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคแต่ละคนที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน อันเนื่องมาจากเหตุอย่างเดียวกันเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามสัญญาหรือตามกฎหมายของผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกัน

⁵⁶ *Chapitre III Action de groupe Section 1 Champ d'application de l'action de groupe et qualité pour agir*

« Art. L. 423-1.-Une association de défense des consommateurs représentative au niveau national et agréée en application de l'article L. 411-1 peut agir devant une juridiction civile afin d'obtenir la réparation des préjudices individuels subis par des consommateurs placés dans une situation similaire ou identique et ayant pour cause commune un manquement d'un ou des mêmes professionnels à leurs obligations légales ou contractuelles :

« 1° A l'occasion de la vente de biens ou de la fourniture de services ;

« 2° Ou lorsque ces préjudices résultent de pratiques anticoncurrentielles au sens du titre II du livre IV du code de commerce ou des articles 101 et 102 du traité sur le fonctionnement de l'Union européenne.

« L'action de groupe ne peut porter que sur la réparation des préjudices patrimoniaux résultant des dommages matériels subis par les consommateurs.

1-ในการขายสิ่งของหรือการให้บริการ

2-หรือเมื่อความเสียหายนั้นเกิดขึ้นจากการกระทำอันเป็นการขัดต่อการแข่งขันทางการค้าตามนัยหมวด II ของบรรพ IV แห่งประมวลกฎหมายพาณิชย์หรือตามนัยมาตรา 101 และ 102 ของอนุสัญญาเกี่ยวกับการดำเนินการของสหภาพยุโรป

การดำเนินคดีแบบกลุ่มใช้ได้ก็เฉพาะแต่เพื่อการเยียวยาความเสียหายที่เป็นตัวเงินอันเนื่องมาจากความเสียหายทางทรัพย์สินที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภค”⁵⁷

จากการพิจารณาบทบัญญัติหลักในมาตรา L. 423-1 รัฐบัญญัติฯ ซึ่งได้กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ ประกอบกับ เจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ประสงค์จะเยียวยาความเสียหายที่ผู้บริโภคแต่ละคนได้รับจากการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎหมายหรือจากฐานของสัญญาของผู้ประกอบธุรกิจ จึงเห็นได้ว่าขอบเขตแห่งคดีที่สามารถขอดำเนินคดีแบบกลุ่มได้จำกัดอยู่เฉพาะคดีแพ่ง 2 ประเภท คือ คดีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค อันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎหมายหรือจากฐานของสัญญาของผู้ประกอบธุรกิจ และคดีที่เกี่ยวกับการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้าด้วย (มาตรา L. 423-1 ประมวลกฎหมายว่าด้วยการบริโภค) เท่านั้น ส่วนผู้มีอำนาจฟ้องคดีแบบกลุ่มก็คือ สมาคมคุ้มครองผู้บริโภคในระดับประเทศที่ได้รับการรับรองจากองค์กรของรัฐมีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนและในนามของผู้บริโภคจำนวนมากที่เป็นบุคคลธรรมดา⁵⁸ ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะมีสถานะเป็นสมาชิกกลุ่มในระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยองค์ประกอบของสมาชิกกลุ่มที่สมาคมผู้บริโภคจะฟ้องคดีแทนได้ จะต้องเป็นผู้บริโภคที่เป็นบุคคลธรรมดาที่ซื้อสิ่งของหรือบริการซึ่งมิได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ในการประกอบกิจการค้าของตน ไม่ว่าจะเป็นการประกอบกิจการทางพาณิชย์ อุตสาหกรรม งานฝีมือ หรือวิชาชีพอิสระ⁵⁹ และได้รับความเสียหายจากการกระทำของผู้ประกอบการ

⁵⁷ นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 55*, น.64-65.

⁵⁸ Marc E. Shelley and Emily R. Fedeles, “New French Class Action Law Could Span The Gamut”, Law360, New York, Accessed January 25, 2016, <http://www.law360.com/articles/534323/new-french-class-action-law-could-span-the-gamut>

⁵⁹ “Article préliminaire.-Au sens du présent code, est considérée comme un consommateur toute personne physique qui agit à des fins qui n'entrent pas dans le cadre de son activité commerciale, industrielle, artisanale ou libérale.”

รายเดียวกันในสถานการณ์เดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน และมีสาเหตุร่วมกันเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามสัญญาหรือตามกฎหมายของผู้ประกอบธุรกิจอันเนื่องจากการขายสิ่งของหรือให้บริการ หรือเนื่องจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้าของผู้ประกอบการ

ด้วยเหตุที่กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสไม่ได้กำหนดจำนวนขั้นต่ำของสมาชิกกลุ่มไว้ตายตัว การดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายจำนวนมากดังกล่าว กลุ่มบุคคลจึงอาจประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ 2 รายขึ้นไปก็ได้ อย่างไรก็ตาม ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสเคยมีคดีที่ยื่นฟ้องโดยสมาคมคุ้มครองผู้บริโภค “UFC Que Choisir” โดยระบุจำนวนผู้บริโภคที่เป็นสมาชิกกลุ่มไว้เพียง 10 คน เท่านั้น⁶⁰ ส่วนการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นไปตามระบบ Opt-In กล่าวคือ ผู้บริโภคที่เข้าเงื่อนไขเป็นสมาชิกกลุ่มและประสงค์จะได้รับประโยชน์จากการดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มภายในระยะเวลาและ ตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ซึ่งศาลจะกำหนดกลุ่มผู้บริโภคที่ผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบและกำหนดหลักเกณฑ์ในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มไว้ ตามมาตรา L. 423-6⁶¹ รัฐบัญญัติฯ ทั้งนี้ การแสดงเจตนา Opt-In ดังกล่าวมีผลเป็นการมอบอำนาจ (Mandate) แก่สมาคมโดยอัตโนมัติเพื่อการดำเนินการให้ได้รับสินไหมทดแทน⁶² โดยขั้นตอนการแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจะเกิดขึ้นหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาเกี่ยวกับความรับผิดของผู้ประกอบการเรียบร้อยแล้ว ส่วนผลของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่กำหนดให้ผู้ประกอบการรับผิดชอบจะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

⁶⁰ Kami Haeri, “Class actions are now a reality in France, august & debouzy avocats” Accessed January 10, 2016, <http://www.august-debouzy.com/fr/node/999>

⁶¹ Art. L. 423-6 “Toute somme reçue par l'association au titre de l'indemnisation des consommateurs lésés est immédiatement versée en compte de dépôt à la Caisse des dépôts et consignations. Ce compte ne peut faire l'objet de mouvements en débit que pour le versement des sommes dues aux intéressés.”

⁶² “Dans la même décision prononçant la responsabilité du professionnel, le juge fixe le délai dont disposent les consommateurs pour adhérer au groupe afin d'obtenir la réparation de leur préjudice. Ce délai ne peut être inférieur à deux mois ni supérieur à six mois après l'achèvement des mesures de publicité ordonnées par lui.”

4.2.1.1 คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติหลักในมาตรา L. 423-1 รัฐบัญญัติฯ จะเห็นได้ว่า โจทก์ผู้มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่มตามบทบัญญัติมาตรา L. 423-1 แห่งประมวลกฎหมายว่าด้วยการบริโภค จะต้องเป็นสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคในระดับประเทศที่ได้รับการรับรองตามมาตรา L. 411-1 แห่งประมวลกฎหมายว่าด้วยการบริโภคเท่านั้น (ต่อไปจะเรียกว่า “สมาคมคุ้มครองผู้บริโภค”) โดยสามารถจำแนกเงื่อนไขที่สำคัญของสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งมีสิทธิได้รับการพิจารณาให้เป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม ดังต่อไปนี้⁶³

-เงื่อนไขเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของสมาคม

โจทก์จะต้องเป็นสมาคมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นสำคัญซึ่งเงื่อนไขด้านวัตถุประสงค์ของสมาคมนี้ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้บัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับข้อแนะนำวันที่ 11 มิถุนายน 2013 ของคณะกรรมการแห่งสหภาพยุโรป ที่ประสงค์ให้รัฐสมาชิกมอบหมายอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้เฉพาะแก่องค์กรที่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไร⁶⁴ (Non-Profit Organization) ผลที่ตามมา คือ ผู้บริโภคที่เป็นผู้เสียหายไม่สามารถฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วยตนเองได้

-เงื่อนไขเกี่ยวกับอำนาจกระทำแทนในระดับประเทศของสมาคม

สมาคมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคที่จะมีอำนาจฟ้องคดีแบบกลุ่มได้จะต้องเป็นสมาคมที่มีอำนาจกระทำแทนในระดับประเทศ ซึ่งสมาคมระดับประเทศเหล่านี้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเกี่ยวกับการดำเนินคดีในแต่ละประเภท ตลอดจนประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับสมาคมและติดต่อได้โดยง่าย เนื่องจากสมาคมจะมีประกาศเป็นการทั่วไปในเว็บไซต์ของสมาคม เว็บไซต์เครือข่ายสมาคมคุ้มครอง และเว็บไซต์ขององค์กรของรัฐเป็นการทั่วไป นอกจากนี้ สมาคมยังมีช่องทางอื่นๆ สำหรับใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริโภคกับสมาคม เช่น Facebook และ Twitter เป็นต้น ซึ่งช่องทางเหล่านี้อาจเป็นช่องทางที่ผู้บริโภคสามารถใช้ในการแจ้งความประสงค์เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มด้วย

⁶³ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 55*, น. 66-67.

⁶⁴ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 55*, น. 66.

-เงื่อนไขเกี่ยวกับการได้รับการรับรองจากองค์กรของรัฐ

สมาคมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคในระดับประเทศต้องได้รับการรับรองจากองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ ได้รับการรับรองตามกฎหมายกระทรวง ซึ่งออกร่วมกันโดยรัฐมนตรีด้านการบริโภค และยุติธรรม (ปัจจุบันมี 16 องค์กร)

4.2.1.2 ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มตามประมวลกฎหมายว่าด้วยการบริโภคของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส สามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ชั้นริเริ่มคดีแบบกลุ่ม 2) ชั้นหลังศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งว่าผู้ประกอบการมีความรับผิด และ 3) ชั้นชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่กลุ่มสมาชิก ดังจะกล่าวในรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ชั้นริเริ่มคดีแบบกลุ่ม:

- ยื่นฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ในชั้นริเริ่มคดีของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในกระบวนการทั่วไปที่ไม่ใช่กระบวนการแบบไม่ซับซ้อน สมาคมคุ้มครองผู้บริโภคจะยื่นฟ้องผู้ประกอบการเป็นคดีแบบกลุ่มเพื่อให้ศาลพิจารณาคดีเกี่ยวกับความรับผิดของผู้ประกอบการ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม สมาคมคุ้มครองผู้บริโภคย่อมมีหน้าที่ในการพิสูจน์แสดงต่อศาลเกี่ยวกับเงื่อนไขและองค์ประกอบต่างๆ ในการฟ้องคดีแบบกลุ่มตามที่กฎหมายกำหนด ได้แก่ คุณสมบัติของสมาคมฯ ที่มีอำนาจฟ้องคดีแบบกลุ่ม ประเภทแห่งคดี ที่ฟ้องเป็นคดีแบบกลุ่ม และเงื่อนไขเกี่ยวกับผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหาย⁶⁵

2) ชั้นหลังศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งว่าผู้ประกอบการมีความรับผิด:

- รับแจ้งความประสงค์ในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (กรณีผู้บริโภคแจ้งความประสงค์ผ่านทางสมาคมคุ้มครองผู้บริโภค)

เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งว่าผู้ประกอบการมีความรับผิดแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือการจัดกลุ่มสมาชิกซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริโภค โดยผู้บริโภคสามารถแจ้งความประสงค์ในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยตรงต่อผู้ประกอบการที่ต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหม

⁶⁵ นนทวิชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 55*, น. 73.

ทดแทนแก่ผู้บริโภค หรือผ่านสมาคมคุ้มครองผู้บริโภค หรือผู้ประกอบการวิชาชีพทางกระบวนการยุติธรรมที่ศาลมีคำสั่งให้มาช่วยดำเนินการแก่สมาคมคุ้มครองผู้บริโภคที่ฟ้องคดีแบบกลุ่มก็ได้⁶⁶ หากผู้บริโภคเลือกแจ้งความประสงค์ดังกล่าวผ่านสมาคมคุ้มครองผู้บริโภค สมาคมคุ้มครองผู้บริโภค ก็มีหน้าที่ต้องรับแจ้งความประสงค์ในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-In) ของผู้บริโภคด้วย

3) ชั้นขดใช้คำสั่งใหม่ทดแทนให้แก่กลุ่มสมาชิก:

- ชำระหรือจัดสรรเงินคำสั่งใหม่ทดแทนแก่ผู้บริโภคที่มีสิทธิได้รับ

เมื่อศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งให้ผู้ประกอบการชำระคำสั่งใหม่ทดแทนแก่ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายตาม L. 423-7⁶⁷ ผู้ประกอบการมีหน้าที่ต้องดำเนินการชำระคำสั่งใหม่ทดแทนแก่ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายแต่ละคนตามเงื่อนไขและวิธีการที่ศาลกำหนด⁶⁸ โดยผู้ประกอบการที่ต้องคำพิพากษาให้รับผิดชอบจะต้องดำเนินการโอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากของสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคที่ฟ้องคดีแบบกลุ่มซึ่งเปิดไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ เพื่อการชำระคำสั่งใหม่ทดแทนแก่ผู้บริโภคที่เป็นสมาชิกกลุ่มในคดีแบบกลุ่มแต่ละคดีเป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ สมาคมคุ้มครองผู้บริโภคหรือโจทก์ย่อมมีหน้าที่ในการดำเนินการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีเงินฝากนั้น เพื่อชำระหรือจัดสรรเงินคำสั่งใหม่ทดแทนแก่ผู้บริโภคที่มีสิทธิได้รับเท่านั้น⁶⁹ โดยนัยดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า โจทก์มีหน้าที่ในการจัดให้มีบัญชีเงินฝากเพื่อการชำระคำสั่งใหม่ทดแทนแก่ผู้บริโภคที่เป็นสมาชิกกลุ่มเป็นรายคดีไปรวมทั้งหน้าที่ในการดำเนินการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีเงินฝากนั้น เพื่อชำระหรือจัดสรรเงินคำสั่งใหม่ทดแทนแก่ผู้บริโภคที่มีสิทธิได้รับด้วย

ในกรณีที่ผู้ประกอบการผู้ต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลให้รับผิดชอบได้โต้แย้งหรือปฏิเสธการชดใช้คำสั่งใหม่ทดแทนแก่ผู้บริโภคบางราย ด้วยการยกข้อต่อสู้ต่างๆ เช่น ผู้ประกอบการอ้างว่าผู้บริภครายนั้นไม่ใช่ผู้เสียหายที่แท้จริง กรณีนี้ ศาลจะพิจารณาและมีคำสั่งเกี่ยวกับคำขอรับชำระคำสั่งใหม่ทดแทนที่ผู้ประกอบการไม่ดำเนินการให้เช่นว่านี้ ซึ่งบทบาทหน้าที่

⁶⁶ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 55, น. 74.

⁶⁷ Art. L. 423-7 “Le juge fixe le délai dans lequel doit intervenir la réparation des préjudices des consommateurs lésés, ainsi que celui ouvert, à cette échéance, pour le saisir en application de l'article L. 423-12 des demandes d'indemnisation auxquelles le professionnel n'a pas fait droit.”

⁶⁸ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 55, น. 74.

⁶⁹ Art. L. 423-6 C, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 61

ของโจทก์ในชั้นนี้ ได้แก่ โจทก์ซึ่งเป็นสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคย่อมต้องกระทำการแทนผู้บริโภคซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มที่ถูกปฏิเสธคำขอรับชำระค่าสินไหมทดแทนให้มีการบังคับให้ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลต่อไป⁷⁰

4.2.1.3 ข้อพิจารณาอื่นๆ เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

-สิทธิเรียกค่าใช้จ่ายกรณีโจทก์ดำเนินการประกาศคำพิพากษาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ

โดยหลักการแล้ว ผู้ประกอบการมีหน้าที่ในการดำเนินการประกาศคำพิพากษาที่กำหนดความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ⁷¹ เพื่อให้ผู้บริโภคที่อาจเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มได้ทราบ และแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่อไป ซึ่งในคำพิพากษาของศาลจะกำหนดระยะเวลาดำเนินการประกาศไว้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้ประกอบการไม่ดำเนินการประกาศดังกล่าว สมาคมคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งเป็นโจทก์ในคดีสามารถดำเนินการประกาศได้โดยเรียกค่าใช้จ่ายในการประกาศจากผู้ประกอบการนั้น

4.2.1.4 ลักษณะเด่นของกฎหมายที่เกี่ยวกับโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

โดยที่สมาคมคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้บริโภคจำนวนมาก ซึ่งสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคเป็นองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์เฉพาะคดี กระบวนพิจารณาคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงไม่ได้กำหนดบังคับให้โจทก์จำเป็นต้องมีนายความโจทก์หรือนายความของกลุ่มเสมอ อย่างไรก็ตาม หากสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคที่เข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มมีนายความในการดำเนินคดีด้วย บทบาทของนายความฝ่ายโจทก์ก็จะเป็นเพียงผู้ดำเนินคดีหรือดำเนินการเพื่อสนับสนุนการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคในระดับประเทศที่ได้รับการรับรองจากองค์กรของรัฐเท่านั้น ทั้งนี้ บทบาทหลักในการดำเนินคดีกรณีนี้ยังคงอยู่ที่โจทก์ ดังนั้น นายความฝ่ายโจทก์ตามระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงมีบทบาทเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับบทบาทของนายความฝ่ายโจทก์ตามระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งกฎหมายให้ความสำคัญกับบทบาทของนายความเป็นหลัก

⁷⁰ Art. L. 423-7 C, *อ้างแล้ว* เชิงอรรถที่ 67

⁷¹ นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้างแล้ว* เชิงอรรถที่ 55, น. 63

4.2.2 คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐอิตาลี

กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Azione di classe) ของประเทศสาธารณรัฐอิตาลีนั้น ก่อนที่จะมีผลบังคับใช้เช่นในปัจจุบันก็ได้ผ่านการพัฒนากฎหมายที่ใช้ระยะเวลาค่อนข้างยาวนาน ซึ่งได้ผ่านการต่อสู้ทางการเมืองมาอย่างหนัก จากเดิม กฎหมายจะมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 10 กรกฎาคม 2008 ก็ถูกเลื่อนการบังคับใช้ไปอีกหลายครั้ง⁷² กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสาธารณรัฐอิตาลีถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายว่าด้วยการบริโภค (Consumer Code) มาตรา 140 bis ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย Legislative Decree ที่ประกาศเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2009 โดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2010 ที่ผ่านมา หลังจากนั้นก็ได้มีการออกกฎหมายลำดับรองเกี่ยวกับกฎเกณฑ์การทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีผลใช้บังคับ (Rules to make class actions effective)⁷³ ในรูปแบบของพระราชกฤษฎีกา (Legislative Decree) ฉบับที่ 1 ลงวันที่ 24 มกราคม ค.ศ. 2012 (ต่อไปนี้จะเรียกว่า “พระราชกฤษฎีกา”) ซึ่งได้รับการรับรองโดยพระราชกฤษฎีกา (Legislative Decree) ฉบับที่ 27 ลงวันที่ 24 มีนาคม ค.ศ. 2012 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 25 มีนาคม ค.ศ. 2012 เป็นต้นไป

มาตรา 140 bis-2 พระราชกฤษฎีกา ได้กำหนดประเภทของคดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ ดังต่อไปนี้⁷⁴

⁷² Nicolo Calcagno, *Italian Class Action: The Beginning*, SOCIAL SCIENCE RESEARCH NETWORK, July 1, 2011, “Introduction,” Accessed March 10, 2016, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1875424.

⁷³ “Class action in Italy: Recent Developments”, *Jones Day*, May 2013, Accessed March 20, 2016, <http://www.jonesday.com/files/Publication/>

⁷⁴ Article 140 bis-2 “L'azione di classe ha per oggetto l'accertamento della responsabilità e la condanna al risarcimento del danno e alle restituzioni in favore degli utenti consumatori. L'azione tutela:

a) i diritti contrattuali di una pluralità di consumatori e utenti che versano nei confronti di una stessa impresa in situazione omogenea, inclusi i diritti relativi a contratti stipulati ai sensi degli articoli 1341 e 1342 del codice civile;

-คดีที่มีฐานจากสิทธิตามสัญญาซึ่งผู้บริโภครหรือผู้ใช้ที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันต่อองค์กรเดียวกัน ประกอบด้วย สิทธิที่เกี่ยวข้องกับสัญญาตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1341 และ 1342 แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง (มาตรา 140 bis-2(a) พระราชกฤษฎีกา)

-คดีเรียกร้องสิทธิของผู้บริโภคชั้นสุดท้ายที่ฟ้องผู้ผลิตเกี่ยวกับสินค้า แม้ไม่มีความสัมพันธ์ทางสัญญา (มาตรา 140 bis-2(b) พระราชกฤษฎีกา)

-คดีเรียกร้องสิทธิในค่าเสียหายของผู้บริโภคหรือผู้ใช้ที่เกี่ยวข้องกับการค้าที่ไม่เป็นธรรมหรือพฤติกรรมกีดกันการแข่งขันทางการค้า (มาตรา 140 bis-2(c) พระราชกฤษฎีกา)

ส่วนการริเริ่มฟ้องคดีแบบกลุ่มนั้น ผู้บริโภคหรือผู้ใช้สามารถฟ้องคดีได้ด้วยตนเองหรือจะผ่านทางสมาคมผู้บริโภคก็ได้⁷⁵ ตามมาตรา 140 bis-1 พระราชกฤษฎีกา นอกจากนี้ยังได้กำหนดตัวจำเลยในคดีแบบกลุ่มโดยจำกัดให้เฉพาะผู้ประกอบการธุรกิจ (Impresa) เท่านั้นที่จะสามารถถูกดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งอาจเป็นบริษัทผู้ประกอบการธุรกิจสัญชาติอิตาลีหรือสัญชาติต่างประเทศก็ได้⁷⁶ ส่วนการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มตามกฎหมายดังกล่าวจะเป็นไปตามระบบ Opt-In (มาตรา 140 bis พระราชกฤษฎีกา) กล่าวคือ ผู้เสียหายต้องแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มก่อน

b) i diritti omogenei spettanti ai consumatori finali di un determinato prodotto o servizio nei confronti del relativo produttore, anche a prescindere da un diretto rapporto contrattuale;

c) i diritti omogenei al ristoro del pregiudizio derivante agli stessi consumatori e utenti da pratiche commerciali scorrette o da comportamenti anticoncorrenziali.”

⁷⁵ Article 140 bis-1 “I diritti individuali omogenei dei consumatori e degli utenti di cui al comma 2 nonché gli interessi collettivi sono tutelabili anche attraverso l’azione di classe, secondo le previsioni del presente articolo. A tal fine ciascun componente della classe, anche mediante associazioni cui dà mandato o comitati cui partecipa, può agire per l’accertamento della responsabilità e per la condanna al risarcimento del danno e alle restituzioni.”

⁷⁶ Nicolo Calcagno, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 72*, น. 2

จึงจะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ๆ ได้ ซึ่งสาเหตุสำคัญที่ประเทศสาธารณรัฐอิตาลีเลือกใช้ระบบ Opt-In ดังกล่าว ก็ด้วยต้องการคงอัตลักษณ์ของกระบวนการพิจารณาในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ที่มุ่งเน้นให้มีการดำเนินคดีแบบสองฝ่าย (Bilateral Actions) เป็นหลักเท่านั้น⁷⁷ ส่วนจำนวนของสมาชิกกลุ่มนั้น มาตรา 140 bis พระราชกฤษฎีกาฯ ไม่ได้กำหนดจำนวนขั้นต่ำของสมาชิกกลุ่มไว้ตายตัว แต่มีแนวคำพิพากษาของศาลวินิจฉัยไว้ว่าสมาชิกกลุ่มต้องมีประมาณ 30 รายขึ้นไป⁷⁸ ในระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของอิตาลี ผู้บริโภคที่แสดงเจตนา Opt-In เป็นสมาชิกกลุ่ม จะไม่ถือเป็นคู่ความแห่งคดีฝ่ายโจทก์ แต่โจทก์ผู้แทนกลุ่มเท่านั้นที่จะถือเป็นคู่ความแห่งคดี (ฝ่ายโจทก์) จึงอาจอธิบายได้ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะดำเนินไปโดยคู่ความสองฝ่าย ในกระบวนการพิจารณา หากแต่ผลแห่งคดีจะผูกพันบุคคลทั้งกลุ่มด้วย⁷⁹

ในขั้นตอนการพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มของศาล มาตรา 140 bis-6 พระราชกฤษฎีกาฯ ได้บัญญัติเกณฑ์การพิจารณาให้ศาลสั่งไม่อนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม หากปรากฏว่าข้อเรียกร้อง (Claim) ของโจทก์ไม่มีมูลอย่างชัดเจน (Clearly Ungrounded) หรือโจทก์ขาดคุณสมบัติการเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

4.2.2.1 คุณสมบัติของโจทก์ในการคดีแบบกลุ่ม

บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายจากเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นมูลฐานแห่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม มาตรา 140 bis-2 พระราชกฤษฎีกาฯ ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น สามารถริเริ่มดำเนินคดีแบบกลุ่มได้โดยการดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วยตัวเอง หรือมอบอำนาจให้สมาคมผู้บริโภคดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนก็ได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า โจทก์ในคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสาธารณรัฐอิตาลีสามารถเป็นได้ทั้งสมาคมผู้บริโภคหรือบุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายก็ได้ ตามที่ มาตรา 140 bis-1

⁷⁷ Nicolo Calcagno, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 72*, น. 2

⁷⁸ Thomas F. Cullen, Jr., “Class Actions in Italy: Recent Developments”, Accessed February 14, 2016, <http://www.jonesday.com/files/Publication/b4455abe-2b4d-4ae7-aa25-4812121db83b/Presentation/PublicationAttachment/7d08d564-b343-4c12-ba5b-4c7c802ef6c3/Class%20Actions%20in%20Italy.pdf>

⁷⁹ Nicolo Calcagno, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 72*, น. 2.

พระราชกฤษฎีกาฯ ได้บัญญัติไว้⁸⁰ ดังนั้น เราสามารถแยกประเภทของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

-กรณีโจทก์เป็นผู้เสียหาย

บุคคลธรรมดาซึ่งเป็นผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายมีสิทธิเริ่มเป็นโจทก์ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ โดยคุณสมบัติของโจทก์ในกรณีนี้จะต้องประกอบไปด้วยลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง การเป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดีสามัญตามประเภทแห่งคดีที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ (มาตรา 140 bis-6 พระราชกฤษฎีกาฯ) เช่น โจทก์เป็นผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายตามสัญญาซื้อขายในฐานะที่ตนเป็นผู้ซื้อ เป็นต้น ประการที่สอง การมีสิทธิอย่างเดียวกันกับผู้บริโภคคนอื่นที่เป็นสมาชิกกลุ่ม (มาตรา 140 bis-1 พระราชกฤษฎีกาฯ) แต่ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดมีสิทธิเหมือนกันในทุกประเด็น⁸¹ เพียงแต่มีประเด็นแห่งสิทธิร่วมกันก็เพียงพอแล้ว⁸² และ ประการที่สาม การมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอ (Adequacy) และไม่มีความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (Conflict of Interest) (มาตรา 140 bis-6 พระราชกฤษฎีกาฯ)

อย่างไรก็ตาม ระบบการพิจารณาคดีของประเทศสาธารณรัฐอิตาลี มีความเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่ง นั่นคือ การอนุญาตให้โจทก์แต่งตั้งสมาคมผู้บริโภคหรือคณะกรรมการมาเป็นผู้แทน (Mandate) เพื่อฟ้องและดำเนินคดีแทนตนได้โดยการมอบอำนาจ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงว่าโจทก์เป็นสมาชิกของสมาคมผู้บริโภคนั้นๆ หรือไม่⁸³ จึงอาจกล่าวได้ว่า ในทางปฏิบัติ ผู้แทนกลุ่มซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาแทบจะไม่ได้มีบทบาทที่สำคัญใดๆ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากกลไกกระบวนการพิจารณาคดีของประเทศสาธารณรัฐอิตาลีมุ่งให้อำนาจในการริเริ่ม

⁸⁰ Nicolo Calcagno, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 72*, น. 1.

⁸¹ Giulia Principe, “ Italian Class Actions. AN UPDATE”, Accessed March 10, 2016, <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/ItalianClassActionsPrincipe.pdf>

⁸² “...if consumers want to file a class action they do not need to have identical interests; homogenous rights would suffice...”

⁸³ Giulia Principe, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 81*.

และควบคุมการดำเนินคดีแก่สมาคมผู้บริโภคเป็นหลัก⁸⁴ ด้วยเหตุผลที่ว่า การให้อำนาจสมาคมผู้บริโภคดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายจะช่วยคุ้มครองผลประโยชน์มหาชน (Public Interest) ได้มากกว่า ทั้งเป็นการหลีกเลี่ยงและป้องกันกรณีโจทก์และทนายความโจทก์ริเริ่มคดีแบบกลุ่มเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินจากค่าเสียหายจำนวนมหาศาลที่กลุ่มจะได้รับด้วย

-กรณีสมาคมผู้บริโภคที่ได้รับการรับรองจากองค์กรรัฐเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทนผู้เสียหาย

กฎหมายกำหนดให้สมาคมที่ได้รับการรับรองจากองค์กรรัฐสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้บริโภคได้ ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าสมาคมที่จะเข้าเป็นโจทก์นั้นต้องได้รับมอบอำนาจจากผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ริเริ่มคดีก่อน ทั้งนี้ คุณสมบัติของสมาคมผู้บริโภคที่จะเข้าเป็นโจทก์อาจจำแนกได้ ดังนี้ ประการที่หนึ่ง ต้องได้รับมอบอำนาจจากผู้บริโภคที่มีสิทธิฟ้องคดีแบบกลุ่ม โดยมีสิทธิเป็นอย่างเดียวกันกับผู้บริโภครายอื่นที่เป็นสมาชิกกลุ่มนั่นเอง ประการที่สอง ต้องมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอ (Adequacy) และไม่มีความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (มาตรา 140 bis-6 พระราชกฤษฎีกาฯ) ระหว่างโจทก์กับสมาชิกกลุ่ม โจทก์กับทนายความฝ่ายโจทก์ หรือโจทก์กับจำเลย อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏข้อกำหนดว่าด้วยเกณฑ์การพิจารณาเกี่ยวกับความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอ (Adequacy) ในมาตรา 140 bis พระราชกฤษฎีกาฯ จึงจำเป็นต้องพิจารณาหลักเกณฑ์การพิจารณาความสามารถของโจทก์ในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอ (Adequacy) ของศาลจากแนวคำพิพากษาของศาลที่ผ่านมา และจากการรวบรวมคำพิพากษาคดีแบบกลุ่มที่เกิดขึ้นในศาลอิตาลี สามารถสรุปเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติด้านความสามารถของโจทก์ฯ ที่สำคัญซึ่งศาลนำมาใช้ตัดสินอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้สมาคมผู้บริโภคดำเนินคดีแบบกลุ่ม ได้แก่ สมาคมที่มีอำนาจดำเนินคดีแทนผู้บริโภค สมาคมที่มีความพร้อมด้านค่าใช้จ่าย สมาคมที่ได้รับการรับรองจากสารบบที่เก็บรักษาโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการดำเนินคดีอย่างมีประสิทธิภาพ (Registered in the directory kept by the Ministry of Productive Actions)⁸⁵ ซึ่งรายนามของสมาคมต่างๆ ที่อยู่ในสารบบดังกล่าวประกอบไปด้วยสมาคมที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคทั่วประเทศ (All over

⁸⁴ Giulia Principe, *อ้างแล้ว* เซิงอรรถที่ 81.

⁸⁵ Tribunal of Turin, I Section, *Altronconsumo v. BancaIntesa San Paolo*, rg 31190/2010.

the country) นอกจากนี้ยังอาจพิจารณาจากการเป็นสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคที่ไม่แสวงหากำไรด้วย⁸⁶

คดีที่จะกล่าวต่อไปนี้จะเป็นการยกตัวอย่างคดีแบบกลุ่มที่ได้มีการฟ้องร้องกันในปี ค.ศ. 2014 ที่ผ่านมา เพื่อแสดงให้เห็นถึงโจทย์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คดีนี้เป็นคดีที่สมาคมผู้บริโภคชื่อว่า “Altroconsumo” เป็นโจทก์ ได้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนกลุ่มผู้บริโภค โดย Altroconsumo เป็นสมาคมผู้บริโภคที่ได้ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1973 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งและคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค คดีนี้ Altroconsumo เป็นโจทก์ฟ้องบริษัทผู้ผลิตรถยนต์ Volkswagen ในเดือนกันยายน ค.ศ. 2014 เนื่องจาก Volkswagen ได้ให้ข้อมูลต่อผู้บริโภค โดยบิดเบือนเกี่ยวกับปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของรถโมเดลที่น้อยกว่าความเป็นจริง ทำให้ผู้บริโภคที่ได้ทดลองขับรถโมเดลดังกล่าวเชื่อและซื้อรถยนต์จนได้รับความเสียหายเกิดขึ้น ซึ่งสมาชิกกลุ่มในคดีนี้มีจำนวน 9,645 คน ทั้งนี้โจทก์ได้เรียกร้องให้ศาลสั่งให้ Volkswagen จำเลย ชดใช้ค่าเสียหายแก่สมาชิกกลุ่ม

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า โจทย์ในคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐอิตาลี อาจเป็นได้ทั้งสมาคมผู้บริโภคหรือผู้เสียหายที่เป็นผู้บริโภคเองก็ได้ อย่างไรก็ตาม Thomas E. Hudson ได้ตั้งข้อสังเกตว่ากฎหมายอิตาลีดังกล่าวได้สนับสนุนให้องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคดำเนินคดีแบบกลุ่มมากกว่าที่จะให้ผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องคดีแบบกลุ่มด้วยตนเอง โดยให้ความเห็นว่ากฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของอิตาลีแม้จะมีความเป็นเอกลักษณ์ แต่ก็มีคามกำกวมในขณะเดียวกัน⁸⁷

4.2.2.2 ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

ภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐอิตาลี สามารถแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ชั้นริเริ่มคดีแบบกลุ่ม 2) ชั้นหลังศาลมีคำสั่งให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังจะกล่าวในรายละเอียดดังต่อไปนี้

⁸⁶ Assoconsum is a non-profit organization founded in 2002 with the scope to protect consumers' interests and improve their rights. It counts more than 40.000 members.

⁸⁷ Thomas E. Hudson, a William Sampson Fellow, Accessed March 25, 2016, https://app.pelorous.com/media_manager/public/138/Silver%20v%20Imax .pdf

1) ชั้นริเริ่มคดีแบบกลุ่ม

- ยื่นฟ้องคดีแบบกลุ่มต่อศาล

ผู้ประสงค์จะดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องยื่นคำฟ้องต่อศาล โดยบรรยายสภาพแห่งข้อหาให้ชัดเจน และจะต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าไม่มีการขัดแย้งกันทางผลประโยชน์ระหว่างตนเองกับสมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้ ในบรรดาระหว่างสมาชิกกลุ่มจะต้องมีมูลเหตุแห่งข้อกล่าวอ้างเป็นอย่างเดียวกันหรือตกอยู่ในสถานการณ์อย่างเดียวกัน และที่สำคัญก็คือจะต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าผู้ยื่นฟ้องคดีแบบกลุ่มมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่ศาลจะนำมาใช้พิจารณารับหรือไม่รับฟ้องของโจทก์ในวันนัดไต่สวนครั้งแรก (First Hearing)

2) ชั้นหลังศาลมีคำสั่งให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

- รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

โดยหลักแล้ว ผู้บริโภคที่เข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มจะต้องแบกรับภาระในการออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ซึ่งหากโจทก์ได้มอบหมายให้สมาคมผู้บริโภคดำเนินคดีแทน ภาระในการออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีดังกล่าวก็จะโอนจากโจทก์ไปยังสมาคมผู้บริโภคด้วย อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ภาระในการออกค่าใช้จ่ายอาจถูกถ่ายโอนกลับไปหาสมาชิกกลุ่มได้ เนื่องจากสมาคมผู้บริโภคมักจะร้องขอให้สมาชิกกลุ่มหรือบุคคลที่กำลังจะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มสมทบทุนเพื่อเป็นเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี⁸⁸

4.2.2.3 ข้อพิจารณาอื่นๆ เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

การที่ประเทศสาธารณรัฐอิตาลียอมรับหลักกฎหมายในการให้เอกชนเข้าเป็นผู้แทนกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ดังกล่าวแล้ว ก็ได้บัญญัติกฎหมายในส่วนอื่นให้สอดคล้องตามมาด้วยอย่างแยบยล ซึ่งมีข้อพิจารณาอื่นๆ เกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่มที่สำคัญ เช่น แม้โดยหลักแล้ว ผู้บริโภคสามารถเป็นโจทก์ฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วยตนเอง โดยกฎหมายไม่ได้บังคับให้จำเป็นต้องมีทนายความฝ่ายโจทก์ (มาตรา 140 bis-3 พระราชกฤษฎีกาฯ) อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่โจทก์มีทนายความดำเนินคดีแบบกลุ่ม ระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ได้ยอมรับให้โจทก์กับทนายความโจทก์สามารถทำข้อตกลงว่าด้วยการกำหนดค่าตอบแทนทนายความได้ (Contingency

⁸⁸ Thomas E. Hudson, *Ibid*

Fee Agreement) เนื่องจากในกรณีที่เอกชนเป็นผู้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเอง ทางข้อเท็จจริงมักจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดีเป็นทุนเดิมเข้ามาเกี่ยวข้อง อีกทั้งการที่กฎหมายอนุญาตให้มี Contingency Fee Agreement ค่าตอบแทนความความดังกล่าวก็เป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยเป็นแรงจูงใจให้ทนายความใช้ความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มนั่นเอง

4.2.2.4 ลักษณะเด่นของกฎหมายที่เกี่ยวกับโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

จุดเด่นของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสาธารณรัฐอิตาลีที่น่าสนใจก็คือ การกำหนดคุณสมบัติของผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้มีลักษณะเป็นลูกผสมระหว่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยกำหนดให้ผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีแบบกลุ่มอาจเป็นองค์กรที่ได้รับการรับรองจากองค์กรรัฐให้มีอำนาจในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ได้แก่ องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคต่างๆ ซึ่งเป็นหลักการที่คล้ายคลึงกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศในกลุ่มซีวิลลอว์อย่างประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส หรืออาจเป็นผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาก็ได้ ซึ่งเป็นหลักการที่คล้ายคลึงกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์อย่างประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวิเคราะห์แล้ว พบว่า กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสาธารณรัฐอิตาลีได้นำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศในกลุ่มซีวิลลอว์และประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์มาผสมผสานกันได้อย่างลงตัว กล่าวอีกนัยหนึ่งคืออาจเป็นการพยายามหาจุดสมดุลระหว่างหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มของทั้งสองระบบดังกล่าว เพื่อให้กฎหมายมีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้นและสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด กล่าวคือ สาธารณรัฐอิตาลียังคงอัตลักษณ์ของระบบกฎหมายซีวิลลอว์ไว้อยู่ โดยการกำหนดให้สมาคมที่ได้รับการรับรองจากองค์กรรัฐ มีอำนาจในการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็เพื่อประสงค์ให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายหลายคน หรือส่วนรวมอย่างแท้จริง เนื่องจากองค์กรเหล่านี้มีภารกิจในการดำเนินคดีแบบกลุ่มและไม่ต้องมีข้อกั่วงวลหรือปัญหาเกี่ยวกับความไม่เป็นกลางหรือการขัดกันทางผลประโยชน์ (Conflict of Interest) ระหว่างผู้แทนกลุ่มกับผู้เสียหายซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มด้วย ในขณะที่เดียวกันก็ยังเปิดโอกาสให้เอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงเข้ามาเป็นผู้แทนกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นการยอมรับและผ่อนปรนหลักการของประเทศสหรัฐอเมริกาไปปรับใช้กับระบบกฎหมายของตนนั่นเอง

บทสรุป

เมื่อศึกษาหลักการเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มของกฎหมายต่างประเทศ จำนวน 4 ประเทศ ประกอบด้วย ประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และประเทศในกลุ่มซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสกับประเทศสาธารณรัฐอิตาลี จะเห็นได้ว่า หลักการดังกล่าวของประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือ กฎหมายของประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์ทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศออสเตรเลียได้กำหนดคุณสมบัติของโจทก์ให้ต้องเป็นผู้เสียหายที่มีคุณสมบัติเป็นสมาชิกกลุ่มเท่านั้น ซึ่งมีระบบการแสดงเจตนาเป็นสมาชิกกลุ่มโดยใช้ระบบการแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-Out) ส่วนหลักการเกี่ยวกับภาระหน้าที่ของโจทก์ที่สำคัญก็คือ โจทก์จำเป็นจะต้องมีความเกี่ยวพันหรือประสานงานในการดำเนินคดีแบบกลุ่มร่วมกับทนายความอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะ ทนายความถือเป็นองค์ประกอบหลักองค์ประกอบหนึ่งของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในทางกลับกัน ประเทศในกลุ่มซีวิลลอว์นั้น โดยหลักแล้วกฎหมายจะกำหนดให้โจทก์ในคดีแบบกลุ่มต้องเป็นองค์กรเอกชนที่ได้รับการรับรองจากรัฐ ซึ่งเป็นหลักการของกฎหมายทั้งประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสกับประเทศสาธารณรัฐอิตาลี ทั้งนี้ องค์กรเอกชนดังกล่าวส่วนใหญ่จะมีสถานะเป็นนิติบุคคล ดังนั้น คุณสมบัติของโจทก์จึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายและสมาชิกกลุ่มเหมือนเช่นกฎหมายของประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์ ส่วนระบบการแสดงเจตนาเป็นสมาชิกกลุ่มใช้ระบบการแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-In) นอกจากนี้ กฎหมายของประเทศสาธารณรัฐอิตาลียังได้กำหนดให้ผู้เสียหายสามารถเป็นโจทก์ดำเนินคดีแบบกลุ่มเองได้ด้วย ซึ่งมีลักษณะเป็นลูกผสมระหว่างหลักการของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ องค์กรเอกชนซึ่งเป็นสมาคมผู้บริโภคระดับชาติที่ได้รับการรับรองจากรัฐจะเข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มดำเนินคดีแทนผู้เสียหายเองเกือบทั้งสิ้น ส่วนภาระหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายในกลุ่มประเทศซีวิลลอว์นั้น โจทก์จะเป็นผู้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นหลัก ทั้งนี้ หากมีทนายความเข้าร่วมดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วยก็จะเป็นลักษณะของการดำเนินคดีร่วมกันระหว่างองค์กรเอกชนดังกล่าวกับทนายความ เนื่องจากองค์ประกอบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่จำเป็นต้องมีทนายความเข้าร่วมในการดำเนินคดีเสมอไป อย่างไรก็ตาม ภาระหน้าที่ของโจทก์ที่เหมือนกันระหว่างกฎหมายของประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ ได้แก่ หน้าที่ในการปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวม (Common Interest) หรือสมาชิกกลุ่มทุกคนอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ

บทที่ 5

ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

เมื่อนำหลักการในบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของต่างประเทศ ตามที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 4 ที่ผ่านมา อาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยรับเอาหลักการของประเทศ สหรัฐอเมริกามาใช้เป็นส่วนใหญ่ ทำให้กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย มีลักษณะใกล้เคียงกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกามากที่สุด อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่าหลักการในบทบัญญัติดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาความไม่เหมาะสมบางประการกับระบบกฎหมายของประเทศไทยที่เป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับ คุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 ปัญหาหรือข้อจำกัดเรื่องความเหมาะสมของการกำหนดให้โจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ต้องเป็นผู้เสียหายเท่านั้น

จากการพิจารณาบทบัญญัติในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558¹ ประกอบกับเจตนารมณ์แห่งกฎหมายฉบับนี้ ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 ทำให้สรุปได้ว่า บุคคลที่จะเข้าเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จะต้องเป็น “สมาชิกกลุ่ม” ซึ่งนิยามของสมาชิกกลุ่มหมายถึง บุคคลใดๆ ที่อยู่ใน “กลุ่มบุคคล” กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันโจทก์ จึงต้องเป็น “ผู้เสียหาย” เท่านั้น

โดยนัยดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาที่สำคัญตามมาสองประการ ดังต่อไปนี้

ปัญหาที่หนึ่ง ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของ “องค์กรเอกชนที่มีสิทธิฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ” ซึ่งการกำหนดให้โจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มหรือผู้เสียหายเท่านั้นย่อมส่งผลกระทบต่อองค์กรเอกชนที่มีสิทธิฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ โดยไม่อาจเข้ามาดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายจำนวนมากได้

¹ มาตราที่เกี่ยวข้อง เช่นมาตรา 222/8 มาตรา 222/12(1) มาตรา 222/17 มาตรา 222/25 และ มาตรา 222/26 วรรคหนึ่ง

โดยเฉพาะในขอบเขตคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ เช่น สมาคมและมูลนิธิ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคหรือต่อต้านการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้า ซึ่งได้รับการรับรองจากคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคตามกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค สหภาพแรงงานซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์หรือกฎหมายว่าด้วยแรงงาน รัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ตามกฎหมายเกี่ยวกับแรงงาน หรือองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่จดทะเบียนไว้กับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 มีหลักการหรือเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ดี กล่าวคือ การกำหนดให้โจทก์ ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มหรือผู้เสียหาย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแบบกลุ่มได้ โดยตรง ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกให้แกผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนผู้เสียหายมีความคล่องตัวในการฟ้องคดีด้วยตนเองมากยิ่งขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องร้องขอความช่วยเหลือจากองค์กรหรือหน่วยงานใดๆ ทั้งนี้ การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการที่สามารถคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากในการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว และสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายที่ไม่มีความสามารถฟ้องคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายด้วยตนเองได้ หรือผู้เสียหาย ที่ได้รับความเสียหายจำนวนเพียงเล็กน้อย² อีกทั้ง หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ยังมีความสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (Rule 23 FRCP) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นกฎหมายต้นแบบของการร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตาม การที่กำหนดให้โจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มเท่านั้น ซึ่งหมายถึงเอกชนผู้เสียหายที่เป็นบุคคลธรรมดา อาจถือได้ว่า การร่างกฎหมายฉบับนี้ยังขาดการพิจารณาในทางปฏิบัติอย่างเพียงพอ ด้วยเหตุที่ว่า แม้กฎหมายจะวางหลักการให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีด้วยตนเองได้โดยตรง แต่ทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ มักพบว่า ไม่มีผู้เสียหายรายใดฟ้องคดีด้วยตนเอง ดังจะเห็นได้จากหลักการที่กฎหมายกำหนดให้ผู้บริโภคสามารถฟ้องคดีผู้บริโภคได้ด้วยตนเองตามกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค³ ซึ่งผู้บริโภคมักไม่ต้องการฟ้องคดีด้วยตนเอง สำหรับในแง่ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น เอกชนผู้เสียหายที่เป็นบุคคลธรรมดานั้นก็มีข้อจำกัดในการดำเนินคดีด้วยตนเองเช่นเดียวกัน

² หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558

³ มาตรา 20 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

เพราะด้วยลำพังแต่โจทก์จะดำเนินคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ก็เป็นเรื่องยากแล้ว โจทก์ในคดีแบบกลุ่มยังมีบทบาทที่ซับซ้อนขึ้นอีก กล่าวคือ โจทก์ต้องปกป้องผลประโยชน์ของผู้เสียหายรายอื่นๆ ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทั้งหมดอย่างเป็นธรรมและเพียงพอด้วย⁴ ด้วยเหตุนี้ แม้ระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะอำนวยความสะดวกในการให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีได้ด้วยตนเอง แต่ผู้เสียหายตามคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะก็น่าจะมีแนวโน้มที่ประสงค์ขอความช่วยเหลือจากองค์กรที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนมากกว่าที่จะดำเนินคดีด้วยตนเองด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

ปัญหาที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของ “พนักงานอัยการ” และ “องค์กรของรัฐ” การกำหนดให้โจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มหรือผู้เสียหายเท่านั้น นอกจากจะส่งผลกระทบต่ออำนาจหน้าที่ขององค์กรเอกชนที่มีสิทธิฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อพนักงานอัยการและองค์กรของรัฐทำให้ไม่สามารถเข้ามาดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายจำนวนมากได้ด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า การที่พนักงานอัยการและองค์กรของรัฐไม่อาจเข้ามาเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ก็ถือเป็นกรณีที่ต้องด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว เนื่องด้วยเหตุผลดังนี้ ประการที่หนึ่ง กฎหมายมุ่งประสงค์ให้สิทธิในการฟ้องคดีแบบกลุ่มแก่ “เอกชนผู้เสียหาย” ได้โดยตรง และไม่เป็นการทำลายหลักการตามกฎหมายต้นร่าง กล่าวคือ ข้อ 23 กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งวางหลักให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากและโดยผู้เสียหายซึ่งเป็น “เอกชน” เท่านั้น ในทางกลับกัน หาก “องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนหรือได้รับการรับรองจากรัฐ” ซึ่งมีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ ไม่สามารถฟ้องคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายจำนวนมากในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะได้ อาจทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ ทั้งที่องค์กรเอกชนดังกล่าว มีสถานะเป็น “เอกชน” เช่นเดียวกับผู้เสียหายและมีความสามารถในการคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากได้ และ ประการที่สอง หากกำหนดให้ “พนักงานอัยการ” และ “องค์กรของรัฐ” เป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม น่าจะเป็นการไม่สอดคล้องกับแนวคิดทางกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของทั้งระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

การกำหนดให้โจทก์ต้องเป็นผู้เสียหายเท่านั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มอื่นๆ ตามมาอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาที่เป็นผลกระทบต่อองค์ประกอบสำคัญของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในหลายๆ ด้าน โดยในที่นี้ ผู้เขียนจะแบ่งประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับ

⁴ มาตรา 222/12(5)

ความเหมาะสมของการกำหนดให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยพิจารณาจากลักษณะของผลกระทบของปัญหาเป็นเกณฑ์ ประกอบด้วยปัญหา 4 ประการ ดังต่อไปนี้ 1) ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มขององค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ 2) ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายตามกฎหมายเฉพาะ 3) ปัญหาเกี่ยวกับกรณีมีการยื่นขอดำเนินคดีแบบกลุ่มหลายรายในสิทธิอย่างเดียวกัน 4) ปัญหาภาระการวินิจฉัยของศาลเกี่ยวกับการพิจารณาความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของโจทก์ และ 5) ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

5.1.1 ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มขององค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ

การที่กฎหมายกำหนดให้โจทก์ในคดีแบบกลุ่มต้องเป็นสมาชิกกลุ่มเท่านั้น เท่ากับเป็นการกำหนดให้เฉพาะเอกชนผู้เสียหายเท่านั้นที่สามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ อย่างไรก็ตาม โดยที่ประเภทของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นประกอบด้วยคดีทั่วไปและคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ ทำให้เกิดปัญหาตามมาว่าองค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะจะสามารถเข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มเพื่อฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากได้หรือไม่ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า องค์กรเอกชนเหล่านั้นไม่ได้มีสถานะเป็นผู้เสียหายโดยตรง จึงไม่อาจเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีสิทธิเข้าเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ กล่าวคือ มีผลเป็นการตัดอำนาจขององค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะในการฟ้องคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายโดยอัตโนมัติ ทั้งที่องค์กรเอกชนดังกล่าวจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในด้านนั้นๆ โดยตรง⁵ ตลอดจนมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการดำเนินคดีเฉพาะนั้นๆ กรณีจึงเป็นปัญหาที่กระทบต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรเอกชนที่ได้รับการจดทะเบียนหรือรับรองในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะดังกล่าว

⁵ นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ศึกษากรณีเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายฝรั่งเศส (Action de Groupe-Class Action a la francaise)”, รายงานการศึกษาวิจัยเสนอศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พฤษภาคม 2559, น.93

คดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะนั้นค่อนข้างมีความละเอียดอ่อน เพราะด้วยลักษณะเฉพาะของคดีที่คู่กรณีมักมีสถานะไม่เท่าเทียมกันโดยมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่มีสถานะ ต่ำกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง จึงจำเป็นต้องใช้บุคคลหรือองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดี มากเป็นพิเศษ ยกตัวอย่างเช่น

-ในคดีผู้บริโภค คู่กรณีประกอบด้วยฝ่ายผู้บริโภคและฝ่ายผู้ประกอบการ จึงมีองค์กรเอกชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค เช่น มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค (มพบ.) เป็นองค์กรพัฒนา เอกชนสาธารณประโยชน์ที่จดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักคือ การส่งเสริม ให้ผู้บริโภคได้รับการคุ้มครองตามสิทธิอันพึงมีพึงได้⁶

-ในคดีสิ่งแวดล้อม คู่กรณีมักประกอบด้วยฝ่ายผู้เสียหายซึ่งเป็นประชาชนหรือ ชุมชนและฝ่ายผู้ประกอบการภาคอุตสาหกรรม จึงมีองค์กรเอกชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อคุ้มครองการใช้สิทธิ ของประชาชนและชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (EnLAW) ซึ่งเป็นองค์กร เอกชนที่ได้รับการจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ เป็นต้น⁷

-ในคดีแรงงาน คู่กรณีประกอบด้วยฝ่ายลูกจ้างและฝ่ายนายจ้าง จึงต้องมีองค์กร เพื่อการคุ้มครองดูแลสิทธิประโยชน์ของลูกจ้าง เช่น สภาพแรงงาน ซึ่งเป็นองค์กรเอกชน ที่จดทะเบียนจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์⁸

นอกจากนี้ ความผิดที่เกิดขึ้นตามกฎหมายเฉพาะมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบาย สาธารณะที่กระทบต่อประโยชน์ส่วนรวมด้วย และที่สำคัญองค์กรเอกชนเหล่านั้นได้รับความเชื่อถือ และไว้วางใจจากประชาชนผู้เสียหายมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยนัยดังกล่าว องค์กรเอกชน ที่ได้รับการรับรองหรือจดทะเบียนแล้วตามกฎหมายเฉพาะนี้ได้ผ่านการคัดกรองจากรัฐมาโดยถี่ถ้วน แล้วว่ามีคุณสมบัติและความสามารถเพียงพอในการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ การกำหนดให้โจทก์ในคดีแบบกลุ่มต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม จึงมีผลเป็นการตัดอำนาจองค์กรเอกชน ที่ได้รับการรับรองหรือจดทะเบียนฯ ไม่ให้ฟ้องคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ซึ่งทำให้อ องค์กรเอกชนเหล่านี้ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยประโยชน์ให้ประชาชนผู้เสียหายได้อย่างเต็มที่

⁶ มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2559, <http://thaigiving.org/organization/detail/1100/info>.

⁷ มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2559, http://enlawfoundation.org/newweb/?page_id=4.

⁸ ฐานข้อมูลสหภาพแรงงานไทย, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2559, <http://www.thailabordatabase.org/th/union.php?c=about>

อย่างที่ควรจะเป็นตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรนั้นๆ และตามความรู้ความสามารถเฉพาะด้านที่มีอยู่

อย่างไรก็ตาม มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าผู้เสียหายสามารถมอบอำนาจให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ เพื่อเข้าเป็นโจทก์ฟ้องคดีแบบกลุ่มแทนและเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคนได้ ต่อข้อสังเกตดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า ไม่มีกฎหมายใดเปิดช่องหรือรองรับให้ผู้เสียหายมอบอำนาจให้องค์กรเอกชนดังกล่าวดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนได้ ไม่ว่าจะเป็นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 รวมทั้งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา⁹ ซึ่งเป็นกฎหมายลำดับรองที่กำหนดให้อำนาจ แก่องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะให้สามารถเข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มโดยการรับมอบอำนาจจากผู้เสียหายหรือสมาชิกกลุ่มได้ในทางกลับกัน หากตีความให้มีการมอบอำนาจในลักษณะดังกล่าวได้ ก็จะเป็นการใช้กฎหมายที่ขัดกับบทบัญญัติโดยชัดแจ้ง เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้คุณสมบัติของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มไว้ว่าต้องเป็นสมาชิกกลุ่มเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น ยังจะเป็นการขัดกับเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติที่มุ่งหมายจะให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องและดำเนินคดีแทนและเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายด้วยกันเป็นสำคัญ⁹

5.1.2 ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ

โดยทั่วไปแล้ว ในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ ผู้เสียหายมีสิทธิขอให้องค์กรเอกชนที่ได้รับการรับรองหรือจดทะเบียนจากรัฐฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้เสียหายได้ เช่น ลูกจ้างที่ได้รับความเสียหายจากการถูกเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรมสามารถขอให้สหภาพแรงงานฟ้องและดำเนินคดีแรงงานแทนตนเพื่อให้นายจ้างเยียวยาค่าเสียหายแทนได้ ทว่า ผู้เสียหายที่ต้องการจะริเริ่มคดีแบบกลุ่มแต่ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีด้วยตนเองนั้น ไม่สามารถใช้สิทธิขอให้องค์กรเอกชนดังกล่าวฟ้องคดีแทนตนและสมาชิกกลุ่มจำนวนมากได้อีกต่อไป เนื่องจากองค์กรเอกชนเหล่านั้นขาดคุณสมบัติในการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยสภาพ จึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ

ด้วยเหตุนี้ ผู้เสียหายที่ประสงค์จะริเริ่มคดีแบบกลุ่มเพื่อได้รับการเยียวยาความเสียหายจำเป็นต้องเป็นโจทก์ดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วยตนเองเท่านั้นอย่างไม่มีทางเลือกอื่น ซึ่งอาจมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการดำเนินคดี การรับภาระค่าใช้จ่ายและค่าฤชาธรรมเนียมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งส่งผลให้

⁹ นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 5*, น. 95

ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์จำเป็นต้องพึ่งพาทนายความเป็นหลักในการดำเนินคดี นอกจากนี้ โจทก์ซึ่งเป็นเอกชนผู้เสียหายอาจไม่ได้รับความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่มเท่าที่ควรด้วย อาจมีข้อกังขาหรือเคลือบแคลงเกี่ยวกับคุณสมบัติ ความสามารถ หรือความซื่อสัตย์ของโจทก์ เป็นต้น เพราะสมาชิกกลุ่มเองก็ไม่ได้รู้จักโจทก์ซึ่งเป็นเอกชนผู้เสียหายมาก่อนเหมือนเช่นการรู้ประวัติความเป็นมาขององค์กรเอกชนที่ได้รับการรับรองหรือจดทะเบียน ซึ่งมีการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้อยู่แล้ว ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในการรวบรวมพยานหลักฐานอาจเป็นไปด้วยความยากลำบากหากไม่ได้รับความไว้วางใจหรือความร่วมมือจากสมาชิกกลุ่มทั้งหมดอย่างเพียงพอ

ยิ่งไปกว่านั้น ในแง่ภาระหน้าที่ของโจทก์ในการพิสูจน์เงื่อนไขพื้นฐานของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Prerequisites) ตามมาตรา 222/12 ที่กำหนดให้ในการพิจารณาคำร้องขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อโจทก์ได้แสดงให้เห็นถึงเงื่อนไขพื้นฐานของการดำเนินคดีแบบกลุ่มจนเป็นที่พอใจแก่ศาล เช่น การพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าโจทก์มีความสามารถในการดำเนินคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ เป็นต้น ซึ่งกฎหมายเพียงแต่วางหลักการไว้กว้างๆ อย่างเป็นนามธรรม ทำให้โจทก์ต้องรับภาระหนักในการพิสูจน์ถึงเงื่อนไขพื้นฐานดังกล่าวให้ “เป็นที่พอใจแก่ศาล” ว่าโจทก์มีความสามารถในการดำเนินคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดอย่างเป็นธรรมและเพียงพออย่างไร ซึ่งประเทศไทยยังไม่มีข้อกำหนดหรือแนวคำพิพากษาปรากฏให้เห็นชัดเจน อย่างเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ดังกล่าวว่าต้องพิสูจน์อย่างไร ในขอบเขตเพียงใด จึงจะ “เป็นที่พอใจแก่ศาล” ในทางกลับกัน โดยหลักแล้ว ศาลสหรัฐอเมริกาจะถือตามข้อเท็จจริงที่โจทก์แสดงเกี่ยวกับเงื่อนไขพื้นฐานของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทำให้ภาระหน้าที่ในการพิสูจน์เงื่อนไขพื้นฐานของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของโจทก์ดังกล่าว ในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่เคร่งครัดเท่าของโจทก์ตามกฎหมายไทย

5.1.3 ปัญหาเกี่ยวกับกรณีมีการยื่นขอดำเนินคดีแบบกลุ่มหลายรายในสิทธิอย่างเดียวกัน

ด้วยเหตุที่กฎหมายกำหนดให้โจทก์ในคดีแบบกลุ่มต้องเป็นเอกชนผู้เสียหาย ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่ม ในทางปฏิบัติจึงมีความเป็นไปได้สูงที่อาจมีการยื่นขอดำเนินคดีแบบกลุ่มหลายรายในสิทธิอย่างเดียวกันโดยโจทก์ผู้แทนกลุ่มมากกว่าหนึ่งราย ประเด็นมีอยู่ว่าเมื่อศาลได้มีคำสั่งแต่งตั้ง

โจทก์รายใดรายหนึ่งที่ศาลเห็นว่ามีความสมบัตในการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มมากที่สุด¹⁰ เป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนสมาชิกกลุ่มจากหลายๆ กลุ่มในตอนแรก โจทก์ที่ได้รับการแต่งตั้งดังกล่าวจะได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่มที่มาจากกลุ่มอื่นๆ หรือไม่เพียงใด เนื่องจากสมาชิกกลุ่มเหล่านั้นมักจะไม่มีข้อมูล ประวัติ ความเป็นมา เกี่ยวกับโจทก์ที่เป็นเอกชนผู้เสียหาย ในทางกลับกัน หากให้องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนหรือได้รับการรับรองจากรัฐ เป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มได้ ก็จะเป็นการตัดปัญหากรณีมีเอกชนมากกว่าหนึ่งรายยื่นคดีแบบกลุ่มในสิทธิอย่างเดียวกันโดยอัตโนมัติ

5.1.4 ปัญหาการระงับการวินิจฉัยของศาลเกี่ยวกับการพิจารณาความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของโจทก์

สืบเนื่องจากปัญหาการระงับการวินิจฉัยของโจทก์ในการพิสูจน์เงื่อนไขพื้นฐานของการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามที่ได้กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้ ศาลที่พิจารณาคดีแบบกลุ่มก็ต้องแบกรับภาระในการวินิจฉัยว่าเงื่อนไขพื้นฐานของการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีอยู่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ ซึ่งบทบัญญัติในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 เพียงกำหนดหลักการไว้กว้างๆ ไม่เป็นรูปธรรม อีกทั้งแม้จะมีการออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 ตามมาภายหลังข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ๆ ดังกล่าวก็ไม่มีบทบัญญัติที่ให้แนวทางการวินิจฉัยต่อศาลไว้ด้วย จึงทำให้เกิดปัญหาตามมาว่าอาจมีความเสี่ยงที่แนวทางการพิจารณาของศาลเกี่ยวกับเงื่อนไขพื้นฐานของการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าวในแต่ละคดีไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน หรือกำหนดมาตรฐานที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพิจารณาคณะสมมติของโจทก์เกี่ยวกับความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม เป็นต้น อย่างไรก็ตามหากกำหนดให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ เป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม ก็น่าจะช่วยให้ศาลสามารถพิจารณาคณะสมมติดังกล่าวของโจทก์ได้อย่างชัดเจนและเหมาะสมยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

ประการแรก องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ตามกฎหมายเฉพาะซึ่งอาจเป็นองค์กรเอกชนที่จดทะเบียนหรือได้รับการรับรองจากรัฐจะมีความน่าเชื่อถือมากกว่าเอกชนบุคคลธรรมดา เนื่องจากองค์กรเอกชนดังกล่าวย่อมผ่านการคัดกรอง

¹⁰ ข้อ 23 หมวด 2 การขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559

คุณสมบัติมาแล้วอย่างน้อยขั้นหนึ่งจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ในขั้นตอนการจัดตั้งองค์กร เพื่อให้ได้รับอนุมัติจดทะเบียนหรือได้รับการรับรอง แล้วแต่กรณี โดยนัยดังกล่าว หน่วยงานของรัฐที่พิจารณาอนุมัติจดทะเบียนหรือรับรองนั้นย่อมต้องมีการตรวจสอบคุณสมบัติขององค์กรเหล่านี้ โดยถี่ถ้วนพอสมควรแล้ว เช่น ประวัติความเป็นมา วิสัยทัศน์ แผนการดำเนินงาน และความพร้อมด้านต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรเอกชนดังกล่าวเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กรอย่างแท้จริง

ประการที่สอง องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ตามกฎหมายย่อมมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการดำเนินคดีเฉพาะด้าน มีการคลุกคลีอยู่กับผู้เสียหายในคดีเฉพาะมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ศาลและสมาชิกกลุ่มจึงสามารถไว้วางใจได้ว่าองค์กรเอกชนดังกล่าวจะใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่เพื่อดำเนินคดีปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม

ประการที่สาม องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ตามกฎหมาย ย่อมมีความเป็นกลางในการดำเนินคดี ดำเนินคดีโดยปราศจากอคติ และไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัวขัดแย้งกับสมาชิกกลุ่ม ทุนความใจทัก หรือจำเลยด้วย เพราะโดยสภาพของความเป็นองค์กรแล้วจะไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งแตกต่างกับกรณีเอกชนบุคคลธรรมดา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร นอกจากนี้การดำเนินการใดๆ จะต้องจำกัดอยู่ในกรอบของวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรเท่านั้น กล่าวคือ เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจำนวนมาก ซึ่งนับเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับคุณสมบัติของใจทักตามที่ระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มประสงค์ไว้ กล่าวคือ การกำหนดให้ใจทักต้องมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดอย่างเพียงพอและเป็นธรรมนั่นเอง

5.1.5 ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ

โดยที่การกำหนดให้ใจทักต้องเป็นผู้เสียหายซึ่งมีคุณสมบัติเป็นสมาชิกกลุ่มเท่านั้นสามารถเป็นใจทักในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ เท่ากับเป็นการตัดสิทธิขององค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ ซึ่งอาจก่อให้เกิดข้อจำกัดในด้านคุณสมบัติและการปฏิบัติหน้าที่ของเอกชนผู้เป็นใจทักในการดำเนินคดีแบบกลุ่มหลายประการ ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ข้อจำกัดด้านการขาดความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการดำเนินคดีของใจทัก ทำให้มีความเสี่ยงว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มของใจทักอาจไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอเหมือนเช่นองค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ

ประการที่สอง ข้อจำกัดด้านความเป็นกลางหรือความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (Conflict of Interest) ระหว่างโจทก์กับบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี การที่โจทก์เป็นเอกชนผู้เสียหายย่อมมีความเสี่ยงว่าโจทก์อาจดำเนินคดีอย่างไม่เป็นกลาง กล่าวคือ โจทก์ดำเนินคดีในทิศทางที่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว (Self-Interest) เป็นหลักมากกว่าผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมด ยิ่งไปกว่านั้น โจทก์ที่เป็นเอกชนผู้เสียหายมีแนวโน้มที่จะมีความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (Conflict of Interest) หรือส่วนได้เสียระหว่างโจทก์กับบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีมากกว่าการให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายตามกฎหมายเฉพาะเป็นโจทก์ เนื่องจากองค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายตามกฎหมายเฉพาะถูกจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์และพันธกิจเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและหรือประโยชน์ของสมาชิกในองค์กร¹¹ ซึ่งเป็นหลักประกันได้ว่าองค์กรเอกชนเหล่านี้มีความเป็นกลางในการดำเนินคดี รวมทั้งไม่มีส่วนได้เสียเป็นพิเศษกับคู่ความ สมาชิกกลุ่มหรือทนายความแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม โจทก์ที่เป็นเอกชนผู้เสียหายธรรมดาอาจมีโอกาที่จะมีความเกี่ยวพันหรือมีส่วนได้เสียกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีได้มากกว่า เช่น กรณีโจทก์ในคดีแบบกลุ่มเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ของสำนักทนายความที่ทนายความกลุ่มสังกัดอยู่ ทำให้อาจเป็นประเด็นปัญหาที่สมาชิกกลุ่ม จำเลย หรือศาลยกขึ้นอ้างได้ว่าโจทก์กับทนายความโจทก์มีส่วนได้เสียระหว่างกัน ยกตัวอย่างเช่น มีความเป็นไปได้ที่โจทก์และทนายโจทก์อาจตกลงร่วมกันโดยไม่สุจริตหรือรู้เห็นเป็นใจกันเพื่อเข้าดำเนินคดีเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวจากเงินค่าสินไหมทดแทนจำนวนมหาศาลและเงินรางวัลทนายความ ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์ของตัวเองมากกว่าประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากที่เป็นสมาชิกกลุ่มทั้งหมด

ประการที่สาม ข้อจำกัดด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่สูงกว่าการดำเนินคดีทั่วไป ทำให้การเข้าถึงการดำเนินคดีแบบกลุ่มของเอกชนบุคคลธรรมดาอาจมีอุปสรรคหรือเป็นกำแพงให้เข้าถึงกระบวนการพิจารณาคดีดังกล่าวได้ยาก

จากข้อจำกัดข้างต้น อาจส่งผลให้โจทก์ในคดีแบบกลุ่มต้องพึ่งพาทนายความเป็นส่วนใหญ่ จนกระทั่งทนายความเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินคดีมากเกินไป ดังจะได้กล่าวรายละเอียดในปัญหาดังต่อไปนี้

¹¹ เจริญชัย อัครพิริยอนันต์, ข้อพิจารณาเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์และสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเพื่อกำหนดกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม, น. 24 สืบค้นเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2559, http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge_report/jrp2555_10_111.pdf.

5.2 ปัญหาหรือข้อจำกัดเรื่องบทบาทและการคานอำนาจระหว่างโจทก์และทนายความ

โดยที่การดำเนินคดีแบบกลุ่มจำเป็นต้องมีทนายความโจทก์ซึ่งมีฐานะเป็นทนายความของกลุ่ม¹² และกฎหมายกำหนดให้ทนายความโจทก์มีบทบาทหน้าที่สำคัญๆ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม จนทนายความโจทก์ถึงขนาดเป็นองค์ประกอบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มเลยทีเดียว ซึ่งมีลักษณะคล้ายเป็นผู้จัดการคดีแบบกลุ่ม¹³ โดยทนายความกลุ่มจะจัดการในทุกขั้นตอนของคดี ตั้งแต่ชั้นริเริ่มฟ้องคดีแบบกลุ่ม ชั้นพิจารณาคดี จนถึงชั้นบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล นอกจากนี้ การกำหนดให้มีเงินรางวัลทนายความกรณีโจทก์ชนะคดี¹⁴ ส่งผลให้อาจเป็นแรงจูงใจให้ทนายความเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ประกอบกับการที่กฎหมายกำหนดให้โจทก์เป็นสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้เสียหายบุคคลธรรมดาด้วยแล้ว ยิ่งทำให้ทนายความสามารถใช้อิทธิพลเหนือโจทก์ได้โดยสะดวก เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปในทิศทางที่ทนายความได้ผลประโยชน์สูงสุดจากเงินรางวัลทนายความ โดยไม่คำนึงถึงการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดเป็นหลัก นอกจากนี้ การที่โจทก์ขาดความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินคดี ยังทำให้ไม่สามารถสอบถามหรือถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีของทนายความได้อย่างรอบคอบและรัดกุมเท่าที่ควร

ดังจะเห็นได้จากแนวคำวินิจฉัยของศาลสหรัฐ กรณีเกี่ยวกับความสัมพันธ์และบทบาทระหว่างทนายความกลุ่มกับโจทก์ เช่น คดี *Bohn v. Phamavite*, 2013 U.S. Dist. LEXIS 125006 โดยโจทก์ในคดีนี้มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับทนายความในฐานะเพื่อนสนิท ซึ่งศาลเกรงว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวจะทำให้โจทก์ให้ความไว้วางใจทนายความเกินสมควร หรือกรณีร้ายแรงที่สุดก็คือ อาจมีข้อกังขาว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มมิได้มุ่งคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างแท้จริง หากแต่โจทก์เพียงต้องการช่วยเหลือเพื่อนสนิทที่เป็นทนายความเพื่อให้ได้รับเงินรางวัลทนายความจำนวนมหาศาลที่เกี่ยวข้องกับเงินค่าสินไหมทดแทนที่สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะได้รับเพียงเล็กน้อย¹⁵ กล่าวคือโจทก์และทนายความอาจตกลงกันโดยไม่สุจริตเพื่อให้ทนายความได้รับเงินรางวัลตอบแทนในสัดส่วน

¹² มาตรา 222/12 วรรคสี่ ป.วิ.พ.

¹³ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 5*, น. 98

¹⁴ มาตรา 222/37 วรรคสี่ ป.วิ.พ.

¹⁵ “...suggest that Plaintiff may have, at best, unduly relied on her close friend, or, at worst, have no real interest in prosecuting this action other than to assist her close friend in recovering a sizeable fee award relative to the small individual recoveries of the class members...”

ที่สูงกว่าเงินค่าสินไหมทดแทนที่สมาชิกกลุ่มแต่ละคนพึงได้รับเกินสมควร¹⁶ การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงอาจขึ้นอยู่กับความพอใจหรือดุลยพินิจของทนายความโจทก์เป็นหลัก ซึ่งหากทนายความเข้ามาดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อมุ่งหวังเงินรางวัลทนายความแล้ว ก็มีความเสี่ยงที่สมาชิกกลุ่มจะได้รับการปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์จากการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างไม่เป็นธรรมและเพียงพอ

จึงเห็นได้ว่า ในทางปฏิบัติมีโอกาสที่จะเกิดปัญหาเกี่ยวกับบทบาทและการคานอำนาจระหว่างโจทก์ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและทนายความโจทก์ กล่าวคือ ทนายความโจทก์อาจเข้ามามีอิทธิพลและบทบาทเหนือคดีแบบกลุ่มยิ่งไปกว่าโจทก์ โดยทนายความอาจเป็นผู้กำหนดทิศทางในการดำเนินคดีเองทั้งหมด ซึ่งทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ได้เป็นไปตามความประสงค์ของโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายอย่างเต็มที่ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย หากแต่ในทางปฏิบัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้นอยู่กับทนายความกลุ่มเป็นหลัก รวมทั้งทนายความกลุ่มอาจกระทำการใดๆ โดยไม่สุจริต (Abuse) ในการดำเนินคดีด้วย เช่น ทนายความกลุ่มเข้าทำความตกลงกับจำเลยเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือกระทำการอื่นใดที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างแท้จริง จนอาจไปถึงขั้นร้ายแรงที่สุด ในกรณีที่การริเริ่มคดีแบบกลุ่มไม่ได้มาจากความประสงค์ของผู้เสียหายที่เข้าเป็นโจทก์ในคดีอย่างแท้จริง แต่เริ่มต้นขึ้นจากความประสงค์ของทนายความที่ต้องการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์หรือลงทุนในคดีแบบกลุ่มก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามหากกฎหมายให้อำนาจแก่องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ เช่น สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนหรือได้รับการรับรองจากรัฐ เป็นต้น เข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มเพื่อดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก องค์กรเอกชนเหล่านี้ย่อมมีศักยภาพในการสอบสวนและถ่วงดุลอำนาจกับทนายความกลุ่มมากกว่าโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายบุคคลธรรมดา เนื่องจากองค์กรเอกชนดังกล่าวมีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และ บุคลากร และที่สำคัญสภาพของความเป็นองค์กรนั้นย่อมมีความเป็นระบบในตัวเอง ซึ่งทำให้ทนายความใช้อิทธิพลเข้าครอบงำได้ยากกว่ากรณีบุคคลธรรมดา

¹⁶ Damian Santomauro, Melissa DeHoney, and Caroline E. Oks “A Discovery Checklist for Defeating Certification on Adequacy Grounds Accessed May 11, 2016, <http://apps.americanbar.org/litigation/committees/classactions/articles/spring2014-0513-discovery-checklist-for-defeating-certification-adequacy-grounds.html>

5.3 ปัญหาหรือข้อจำกัดเรื่องการเข้าเป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มกรณีมีกลุ่มย่อย

ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มบางคดี ผู้เสียหายซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มอาจได้รับความเสียหาย โดยมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงอาจมีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อให้สมาชิกกลุ่มที่มีความเสียหายในลักษณะเดียวกันหรือคล้ายกันมารวมตัวกัน เพื่อปกป้องผลประโยชน์ในกลุ่มย่อยนั้นๆ โดยมาตรา 222/24 กำหนดให้ศาลมีอำนาจในการแบ่งกลุ่มย่อยได้ ในกรณีที่ลักษณะความเสียหายของสมาชิกกลุ่มมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะการพิจารณาคดีจะดำเนินไปแล้วเพียงใด เช่น ในคดีหลักทรัพย์ หากผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกกลุ่มได้รับความเสียหายที่มีลักษณะแตกต่างกัน โดยผู้เสียหายเข้าซื้อหลักทรัพย์ในช่วงระยะเวลาที่ต่างกัน ศาลที่พิจารณาคดีแบบกลุ่มอาจพิจารณาแบ่งกลุ่มย่อยตามช่วงระยะเวลาในการเข้าซื้อหลักทรัพย์ของสมาชิกกลุ่มก็ได้ อย่างไรก็ตาม กฎหมายเพียงกำหนดให้มีโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเท่านั้น แต่ไม่ได้กำหนดให้มีโจทก์ประจำกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มไว้ด้วย ทั้งที่ในทางปฏิบัติแล้ว การมีโจทก์ประจำกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มถือเป็นเรื่องจำเป็นพอสมควร เนื่องจาก ในระหว่างกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มที่มีลักษณะความเสียหายแตกต่างกันส่งผลให้การค้นหาหรือรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ตลอดจน การดำเนินการอื่นใด มีความเฉพาะกลุ่มที่แตกต่างกันตามไปด้วย เช่น ในแต่ละกลุ่มย่อยมีความจำเป็นในการรวบรวมพยานหลักฐานในขอบเขตที่แตกต่างกันตามลักษณะความเสียหายเฉพาะกลุ่ม เป็นต้น ดังนั้น การมีโจทก์ประจำกลุ่มย่อยโดยเฉพาะจะช่วยให้สมาชิกกลุ่มในแต่ละกลุ่มย่อยได้รับการปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์อย่างเพียงพอและเป็นธรรมได้มากกว่าการมีโจทก์ในคดีแบบกลุ่มเพียงรายเดียว

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงเกิดปัญหาตามมาว่า สมาชิกกลุ่มย่อยสามารถร้องขอให้ มีโจทก์ประจำกลุ่มย่อยได้หรือไม่ หรือศาลจะมีอำนาจพิจารณาแต่งตั้งสมาชิกกลุ่มรายอื่น นอกเหนือจากโจทก์ในคดีแบบกลุ่มให้เป็นโจทก์ประจำกลุ่มย่อยได้หรือไม่ และหากศาลมีอำนาจดังกล่าว ศาลจะพิจารณาแต่งตั้งโจทก์ประจำกลุ่มย่อยภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขใด เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ไม่มีบทบัญญัติใดๆ รองรับกรณีการแต่งตั้งโจทก์ประจำกลุ่มย่อยดังกล่าว ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มที่อาจไม่ได้รับการปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเพียงพอเท่าที่ควรจากโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม หากผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์หลักในคดีรายนั้นๆ มิได้มีลักษณะแห่งความเสียหายที่สอดคล้องกับสมาชิกกลุ่มย่อย โจทก์ในคดีแบบกลุ่มนั้นๆ อาจมีความโน้มเอียงที่จะดำเนินคดีไปในแนวทางที่เรียกร้องปกป้องผลประโยชน์ให้กลุ่มย่อยที่มีลักษณะความเสียหายเหมือนหรือใกล้เคียงกับตัวโจทก์เองมากที่สุด ในทางตรงกันข้าม หากองค์กรเอกชนที่จดทะเบียนหรือได้รับการรับรองจากรัฐสามารถเข้าเป็นโจทก์

ในคดีแบบกลุ่มได้ ก็จะไม่เกิดปัญหาในกรณีที่มีการแบ่งกลุ่มย่อยดังกล่าวขึ้น เพราะองค์กรเอกชนที่จดทะเบียนหรือได้รับการรับรองจากรัฐย่อมต้องมีความเป็นกลางในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งดำเนินคดีในฐานะโจทก์โดยปราศจากอคติใดๆ ต่อกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม และยังได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในการดำเนินคดีเฉพาะด้านขององค์กรเอกชนดังกล่าวที่มีระยะเวลายาวนาน ย่อมทำให้สามารถรวบรวมข้อเท็จจริงหรือการดำเนินการใดๆ สำหรับกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มได้อย่างเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มย่อยด้วย

5.4 ปัญหาหรือข้อจำกัดเรื่องมาตรการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

เนื่องด้วยโจทก์ในการคดีแบบกลุ่มเป็นบุคคลที่ได้รับมอบหมายความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่ม โจทก์จึงต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นที่ไปเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้เสียหายส่วนรวมหรือสมาชิกกลุ่มทุกคนภายใต้หลักการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับมอบหมายความไว้วางใจด้วย กล่าวคือ โจทก์จะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยตัวเอง จะมอบหมายให้บุคคลอื่นกระทำการแทนไม่ได้ โดยปฏิบัติหน้าที่ตามขอบอำนาจของโจทก์ด้วยความระมัดระวังและซื่อสัตย์สุจริต อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ไม่มีการกำหนดให้โจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วยตนเอง และ/หรือปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตเลย อีกทั้งเมื่อพิจารณาบทบัญญัติในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ แล้ว ก็ยังไม่พบบทบัญญัติที่เป็นมาตรการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้เป็นที่ไปตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับมอบหมายความไว้วางใจแต่อย่างใด แม้จะมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์อยู่บ้างก็ตาม เช่น ข้อ 7 แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ซึ่งเพียงกำหนดให้โจทก์ที่จะขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องเป็นผู้ได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยสุจริต เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป บทบัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยมีหลักการและเจตนารมณ์ที่ดี แต่ก็ยังคงมีปัญหาอยู่บางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น แม้ในปัจจุบันประธานศาลฎีกาฯ จะได้ออกข้อกำหนด ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มอยู่ด้วย เช่น ข้อ 7 แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ กำหนดให้โจทก์

ที่จะขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องเป็นผู้ได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยสุจริต ทว่า บทบัญญัติในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ดังกล่าวก็ยังไม่สามารถสร้างความชัดเจนต่อเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ เพราะฉะนั้น จึงมีความจำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกันแก้ไขหรือขจัดปัญหาดังกล่าวออกไป เพื่อให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปเพื่ออำนวยประโยชน์แก่ผู้เสียหายจำนวนมากอย่างแท้จริงสมตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 6 ว่าด้วยบทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ได้รับอิทธิพลมาจากข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (Rule 23 FRCP) ของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ส่งผลให้มีหลักการบางประการที่ไม่เหมาะสมกับระบบกฎหมายของประเทศไทยซึ่งเป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นที่เกี่ยวกับคุณสมบัติและผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

คุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยที่สำคัญก็คือ โจทก์จะต้องเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีประเด็นแห่งคดีร่วมกันกับผู้เสียหายรายอื่นๆ และต้องมีสิทธิเป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ และข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเป็นอย่างเดียวกันกับของสมาชิกกลุ่ม (ความเป็นแบบอย่างแห่งคดี) ตลอดจนมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของผู้แทนกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม ซึ่งคุณสมบัติของโจทก์ประการหลังนี้ ถือเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปได้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากเลยทีเดียว เนื่องจากโจทก์ในคดีแบบกลุ่มมิได้มีหน้าที่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ของตัวเองเท่านั้น หากแต่ยังต้องปกป้องผลประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม จากการพิจารณาบทบัญญัติและเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มของโจทก์นั้นหมายถึงเฉพาะกรณีที่ผู้เสียหายเป็นเอกชนผู้เสียหายเท่านั้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีที่มีสิทธิเรียกร้อง ตามกฎหมายเฉพาะ ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถใช้สิทธิขอให้องค์กรเอกชนที่มีสิทธิฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะเข้าฟ้องคดีแทนตนได้ และกระทบต่ออำนาจหน้าที่ขององค์กรเอกชนดังกล่าวด้วย ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 5 แม้ต่อมาจะได้มีการออกกฎหมายลำดับรองเพื่อกำหนดรายละเอียดของหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ได้แก่ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 ก็ยังไม่สามารถแก้ไขข้อจำกัดประการดังกล่าวได้ ในขณะที่กฎหมายต่างประเทศหลายๆ ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ส่วนใหญ่ได้กำหนดให้องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนหรือได้รับการรับรองจากรัฐมีอำนาจหน้าที่เป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

6.2 ข้อเสนอแนะ

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 5 ว่าด้วยปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายไทย ในส่วนนี้ผู้เขียนจะขอเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาหรือข้อจำกัดดังกล่าว ดังต่อไปนี้

6.2.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มประกอบด้วยข้อเสนอแนะย่อย 2 ประการ ได้แก่ 6.2.1.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะสามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีเรียกร้อยสิทธิตามกฎหมายเฉพาะได้ด้วยประการหนึ่ง และ 6.2.1.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพิจารณาของศาลเกี่ยวกับคุณสมบัติในการแต่งตั้งบุคคลเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไปนี้

6.2.1.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะสามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีเรียกร้อยสิทธิตามกฎหมายเฉพาะได้ด้วย

หลักการ:

กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยไม่ได้วางหลักการให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะสามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีเรียกร้อยสิทธิตามกฎหมายได้ ดังนั้น ควรกำหนดให้องค์กรเอกชนดังกล่าวสามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีเรียกร้อยสิทธิตามกฎหมายเฉพาะแทนผู้เสียหายจำนวนมาก และเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากได้ด้วย ทั้งนี้ องค์กรเอกชนดังกล่าวจะต้องเป็นมีสถานะเป็นนิติบุคคล เนื่องจากนิติบุคคลนั้นมีวัตถุประสงค์ในการการจัดตั้งที่ชัดเจน โดยเพื่อการคุ้มครองผู้เสียหายโดยตรง และจะต้องจดทะเบียนหรือได้รับการรับรองจากหน่วยงานของรัฐแล้วเท่านั้น

การกำหนดให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะสามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะได้ด้วยนั้น อาจมีทางเลือกในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายอย่างน้อย 2 วิธี ดังนี้

วิธีที่หนึ่ง การกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมให้โจทก์ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะสามารถมอบอำนาจให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะ ได้แก่ องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนต่อองค์กรของรัฐโดยถูกต้องตามกฎหมาย และองค์กรเอกชนที่ได้รับการรับรองจากองค์กรของรัฐตามกฎหมาย ทำหน้าที่เป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนและเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมดในคดีได้ ทั้งนี้ ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้มอบอำนาจแก่องค์กรเอกชนฯ ดังกล่าวอาจไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกขององค์กรเอกชนฯ นั้นๆ ก็ได้¹ และเมื่อผู้เสียหายใช้สิทธิให้องค์กรเอกชนฯ ฟ้องคดีแบบกลุ่มแทนตนแล้ว ก็ไม่มีผลทำให้ผู้เสียหายมีสถานะเป็นสมาชิกของเอกชนฯ นั้นๆ ด้วย เช่น ในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเกี่ยวกับผู้บริโภค ผู้เสียหายที่ประสงค์จะขอให้มูลนิธิเพื่อผู้บริโภคฟ้องคดีแบบกลุ่มแทนไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกของมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค เป็นต้น

วิธีที่สอง การกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์ โดยกำหนดให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะสามารถเป็นโจทก์ในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะได้ด้วย

วิธีการแก้ไขกฎหมายที่เสนอไปทั้งสองวิธีข้างต้น มีข้อดีที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นการแก้ไขกฎหมายที่ยังคงหลักการตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในปัจจุบันและกฎหมายต้นร่างมากที่สุด ได้แก่ ข้อ 23 ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ ยังคงกำหนดให้ผู้มีบทบาทหลักในการริเริ่มคดีแบบกลุ่มเป็นเอกชนผู้เสียหาย นอกจากนี้ ยังเป็นการแก้ไขกฎหมายที่ช่วยให้หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีความยืดหยุ่นขึ้น และสอดคล้องความเป็นเอกลักษณ์ของระบบกฎหมายซวิสสโลว์ไว้ โดยเปิดช่องทางให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะสามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายจำนวนมากได้ด้วย

¹ เป็นหลักการในทำนองเดียวกันกับกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งกำหนดให้ผู้เสียหายที่ประสงค์จะขอให้สมาคมผู้บริโภคฟ้องคดีแบบกลุ่มแทนไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกของสมาคมผู้บริโภคก็ได้

อย่างไรก็ตาม ในความเห็นของผู้เขียน เห็นว่า วิธีการที่หนึ่ง ซึ่งเป็นหลักการในทำนองเดียวกันกับ มาตรา 140 bis-1 ประมวลกฎหมายว่าด้วยการบริโภคของประเทศสาธารณรัฐอิตาลี เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายประเด็นดังกล่าวที่เหมาะสมกว่าวิธีที่สอง ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นการแก้ไขกฎหมายที่สอดคล้องกับระบบการแสดงเจตนาเป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่า เนื่องจาก หลักการแสดงเจตนาเป็นสมาชิกกลุ่มของประเทศไทยเป็นระบบ Opt-Out แต่โดยทั่วไปแล้ว กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่กำหนดให้องค์กรเอกชนเป็นโจทก์ฟ้องคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายได้ จะต้องผูกติดอยู่กับหลักการแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-In) เพื่อให้ถือเสมือนว่าผู้เสียหายจำนวนมากได้มอบอำนาจให้องค์กรเอกชนดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายเหล่านั้นแล้ว เช่น กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสาธารณรัฐฝรั่งเศสซึ่งเป็นระบบกฎหมายซิวิลลอว์ เนื่องจากไม่ใช่กรณีที่เอกชนผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วยตนเองเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากด้วยกัน อันเป็นแนวคิดแรกเริ่มที่ทำให้เกิดการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้น ดังนั้น หากเลือกแก้ไขข้อจำกัดตามวิธีที่สอง (กรณีไม่ต้องได้รับมอบอำนาจจากผู้เสียหาย) ก็จะกระทบต่อหลักการแสดงเจตนาเป็นสมาชิกกลุ่มแบบ Opt-Out ของประเทศไทย กล่าวคือ ทำให้ขาดกระบวนการ (ในทางทฤษฎี) ที่อาจถือเสมือนว่าสมาชิกกลุ่มทั้งหมดมอบอำนาจให้องค์กรเอกชน แล้ว และผลที่ตามมาก็คืออาจต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย โดยกำหนดให้มีการส่งคำบอกกล่าวไปยังสมาชิกกลุ่มทุกคนเพื่อให้แสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหรือยินยอมให้องค์กรเอกชน เป็นโจทก์เป็นกรณีพิเศษด้วย ซึ่งเป็นวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่น่าจะมีกระบวนการยุ่งยากซับซ้อน ในทางกลับกัน กรณีวิธีที่หนึ่ง การได้รับมอบอำนาจขององค์กรเอกชนให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มจากผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์รายหนึ่งรายใด ย่อมมีผลทำให้องค์กรเอกชน นั้นๆ มีอำนาจฟ้องคดีแบบกลุ่มแทนสมาชิกกลุ่มจำนวนมากที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มภายในระยะเวลาที่กำหนดได้โดยอัตโนมัติและโดยชอบธรรมเนื่องจาก การมอบอำนาจโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์รายหนึ่งย่อมถือเสมือนเป็นการมอบอำนาจโดยสมาชิกกลุ่มทั้งหมดด้วย เพราะผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ดังกล่าวถือเป็นตัวแทนของสมาชิกกลุ่มนั่นเอง

ประการที่สอง ช่วยอธิบายที่มาของอำนาจขององค์กรเอกชน ได้ดีกว่า เนื่องจาก อำนาจในการดำเนินคดีแบบกลุ่มขององค์กรเอกชน ในกรณีแก้ไขตามวิธีที่หนึ่งนี้เป็นอำนาจที่มีกฎหมายบัญญัติรองรับไว้ และยิ่งไปกว่านั้นคือเป็นอำนาจที่ได้รับมาจากผู้เสียหายที่แท้จริง กล่าวคือ มีจุดเกาะเกี่ยวกับผู้เสียหายเป็นหลักเพราะผู้เสียหายเป็นผู้มอบอำนาจให้แก่องค์กรเอกชน นั่นเอง นอกจากนี้ ยังเป็นแนวทางเดิมที่มีอยู่แล้วในกฎหมายวิธีพิจารณาความของประเทศไทย ซึ่งกำหนดให้องค์กรเอกชน ต้องได้รับมอบอำนาจจากผู้เสียหายเพื่อฟ้องเรียก

ค่าเสียหายแทนผู้เสียหาย เช่น มาตรา 41 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522² อีกทั้งการแก้ไขกฎหมายตามวิธีที่หนึ่งดังกล่าว จะช่วยสร้างความชัดเจนให้กับปัญหาการตีความกฎหมายที่ยังเป็นประเด็นข้อโต้เถียงอยู่ว่า “ผู้เสียหายสามารถมอบอำนาจให้องค์กรเอกชนฯ ฟ้องคดีแบบกลุ่มแทนได้หรือไม่” ซึ่งในปัจจุบันมีนักกฎหมายได้ให้ความเห็นที่แตกต่างกันออกไป

ส่วนวิธีการแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าไม่อาจแก้ไขเพิ่มเติมในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ได้ เนื่องจากพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักไม่มีบทบัญญัติรับรองหรือให้อำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมกรณีดังกล่าวไว้

นอกจากนี้ ควรกำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมต่างๆ สำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะที่องค์กรเอกชนตามที่กฎหมายเฉพาะกำหนดรับมอบอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วย³ เพื่อให้สอดคล้องกับการฟ้องคดีเหล่านี้เป็นคดีสามัญตามกฎหมายเฉพาะด้วย⁴ อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นกระบวนการ

² มาตรา 41 ในการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคให้สมาคมที่คณะกรรมการรับรองตามมาตรา 40 มีสิทธิในการฟ้องคดีแพ่ง คดีอาญาหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ในคดีเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคได้ และให้มีอำนาจฟ้องเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคมได้ ถ้ามีหนังสือมอบหมายให้เรียกค่าเสียหายแทนจากสมาชิกของสมาคม

ในการดำเนินคดีตามวรรคหนึ่ง มิให้สมาคมถอนฟ้อง เว้นแต่ศาลจะอนุญาตเมื่อศาลเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนรวมสำหรับคดีแพ่งเกี่ยวกับการเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคมการถอนฟ้องหรือการพิพากษาในกรณีนี้คู่ความตกลงหรือประนีประนอมยอมความกัน จะต้องมิหนังสือแสดงความยินยอมของสมาชิกผู้มอบหมายให้เรียกค่าเสียหายแทนมาแสดงต่อศาลด้วย

³ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: ศึกษากรณีเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายฝรั่งเศส (Action de Groupe-Class Action a la francaise)”, รายงานการศึกษาวิจัยเสนอศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พฤษภาคม 2559, น.103.

⁴ เช่น มาตรา 10 วรรคสอง พ.ร.บ. ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 บัญญัติว่า “การฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้เสียหายตามวรรคหนึ่ง (โดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สมาคม และมูลนิธิซึ่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

พิจารณาคดีที่เกิดขึ้นใหม่ในประเทศไทย องค์กรเอกชนที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย เฉพาะเหล่านี้จึงอาจมีข้อจำกัดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และ แผนการบริหารจัดการเกี่ยวกับคดีแบบกลุ่ม ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรจัดให้มีการเสริมสร้าง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มแก่บุคลากรขององค์กรเอกชนฯ เหล่านี้ด้วย

ด้วยเหตุผลประการข้างต้น ผู้เขียนขอเสนอแนะให้แก่ข้อจำกัดดังกล่าวไป พร้อมกัน ดังนี้

(1) เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็นวรรคสองของมาตรา 222/8 ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง ความว่า แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ มาตรา 222/8 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง โดยเพิ่มเติมความเป็นวรรคสอง ความว่า “ในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่างๆ ตาม (3) โจทก์ ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มอาจมอบอำนาจให้องค์กรเอกชนที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย เฉพาะ แล้วแต่กรณีเป็นโจทก์เพื่อให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนตนและสมาชิกกลุ่มทั้งหมดก็ได้”

(2) เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็นวรรคห้าของมาตรา 222/1 ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะที่ 1.1) โดยเพิ่มเติมคำว่า “องค์กรเอกชน” และกำหนดนิยามความว่า “องค์กรเอกชน หมายความว่า องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนต่อองค์กร ของรัฐโดยถูกต้องตามกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กฎหมายเกี่ยวกับแรงงาน หรือกฎหมายอื่น หรือองค์กรเอกชนที่ได้รับการรับรองจากองค์กรของรัฐโดยถูกต้องตามกฎหมาย เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคหรือการแข่งขันทางการค้าหรือกฎหมายอื่น⁵”

(3) เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็นวรรคสองของมาตรา 222/49 ในส่วนที่ 6 ว่าด้วย ค่าธรรมเนียม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนี้

“การยื่นคำฟ้องตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ในคดีแบบกลุ่ม ซึ่งดำเนินการโดยองค์กรเอกชนที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายเฉพาะให้ได้รับยกเว้นค่าฤชา ธรรมเนียมทั้งปวง แต่ไม่รวมถึงความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด”

(4) เพิ่มเติมบทบัญญัติในกฎหมายเฉพาะต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้รองรับกรณีที่ องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนต่อองค์กรของรัฐโดยถูกต้องตามกฎหมาย หรือองค์กรเอกชนที่ได้รับการ รับรองจากองค์กรของรัฐตามกฎหมาย แล้วแต่กรณี ได้รับมอบอำนาจจากสมาชิกกลุ่มรายใด

ให้การรับรองตามกฎหมายว่าด้วยการบริโภค) ให้ได้รับการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง แต่ไม่รวมถึง ความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด”

⁵ นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 3*, น. 104.

รายหนึ่งหรือหลายรายให้ทำหน้าที่เป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนและเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม

(5) จัดให้มีการฝึกอบรมบุคคลกรขององค์กรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างถูกต้อง ตลอดจนจัดทำคู่มือว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับองค์กรเอกชนที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายเฉพาะด้วย

ผลของข้อเสนอแนะ:

การกำหนดให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ตามกฎหมายเฉพาะสามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะได้ด้วยจะช่วยแก้ปัญหาหรือข้อจำกัดของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ทำให้ประชาชนผู้เสียหายที่ประสงค์จะฟ้องคดีแบบกลุ่มในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะสามารถใช้สิทธิขอให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนตนได้

ประการที่สอง ทำให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ตามกฎหมายเฉพาะสามารถเข้ามามีบทบาทและปฏิบัติหน้าในการคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากได้ตรงตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งและอำนาจหน้าที่ขององค์กรเอกชนฯ ดังกล่าว

ประการที่สาม ทำให้ผู้เสียหายจำนวนมากที่เป็นสมาชิกกลุ่มในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะสามารถให้ความไว้วางใจในโจทก์ได้มากขึ้น ทั้งด้านความเป็นกลางในการดำเนินคดี ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการดำเนินคดีเฉพาะนั้นๆ

ประการที่สี่ ทำให้แก้ไขปัญหากรณีมีการยื่นขอดำเนินคดีแบบกลุ่มหลายราย ในสิทธิอย่างเดียวกัน และศาลมีคำสั่งให้โจทก์รายใดรายหนึ่งเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มเดียว เนื่องจาก สภาพความเป็นองค์กรหรือความเป็นนิติบุคคลขององค์กรเอกชนฯ เหล่านั้นที่ผู้เสียหายสามารถตรวจสอบประวัติความเป็นมาได้โดยง่าย และการมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรที่ชัดเจน ตลอดจนความรู้ ความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดีตามกฎหมายเฉพาะ ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มสามารถเชื่อถือและให้ความไว้วางใจได้แม้โจทก์รายที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะไม่ใช่โจทก์ในกลุ่มเดิมของสมาชิกกลุ่มก็ตาม

ประการที่ห้า ทำให้มีการสอบทานการปฏิบัติหน้าที่และวงดุลาอำนาจระหว่าง โจทก์กับทนายความกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะองค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหาย จำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะย่อมมีระบบการบริหารจัดการคดีอย่างเป็นระบบโดยบุคคลากร ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในคดีเฉพาะ

ประการที่หก ทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุผลประการข้างต้นประกอบกัน

6.2.1.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพิจารณาของศาลเกี่ยวกับคุณสมบัติในการ แต่งตั้งบุคคลเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

หลักการ:

การพิจารณาคุณสมบัติของศาลในการแต่งตั้งบุคคลเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจาก โจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในคดี ประกอบกับกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันยังกำหนดหลักการ เกี่ยวกับการพิจารณาคุณสมบัติของโจทก์ไม่ชัดเจนเท่าที่ควร จึงควรกำหนดหลักการ ดังต่อไปนี้

-ควรกำหนดให้มีแนวทางการพิจารณาของศาลเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณสมบัติของโจทก์ด้านความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ ของสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขพื้นฐานประการหนึ่งของการดำเนินคดี แบบกลุ่ม ทั้งนี้ จากการศึกษาหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ศาลสหรัฐ ได้มีแนวคำพิพากษาที่วางหลักเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติของโจทก์ด้านความสามารถ ในการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอตามข้อ 23(a) ของกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น กำหนดให้โจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องมีความสามารถดำเนินคดีอย่างจริงจังและเต็มที่ และมีความรู้ในเนื้อหาของคดีหรือข้อเท็จจริงพื้นฐาน แห่งคดี เป็นต้น

-ควรกำหนดคุณสมบัติเฉพาะของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มสำหรับคดีที่มีสิทธิ เรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะไว้ด้วย เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับประเภทของคดีเหล่านั้น ดังเช่น กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ (PSLRA) ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะฉบับหนึ่งของ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้กำหนดคุณสมบัติของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับ

หลักทรัพย์ไว้เป็นการพิเศษนอกเหนือไปจากคุณสมบัติพื้นฐานของโจทก์ตามข้อ 23(a) ของกฎหมาย
วิธีพิจารณาความแพ่งด้วย

วิธีการ:

(1) เพิ่มเติมความดังต่อไปนี้เป็นข้อ 7/1 ของข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ โดยกำหนดแนวทางการพิจารณาของศาลเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์ให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งรวบรวมจากแนววินิจฉัยที่สำคัญของศาลสหรัฐมาเป็นต้นแบบแนวทางการร่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเด็นคุณสมบัติของโจทก์ด้านความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ ยกตัวอย่างเช่น การกำหนดให้โจทก์ในคดีแบบกลุ่มต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

-มีการดำเนินคดีอย่างจริงจังและเต็มที่

-มีความรู้ในเนื้อหาของคดีหรือข้อเท็จจริงพื้นฐานแห่งคดี

-มีความซื่อสัตย์ คุณลักษณะที่ดี และน่าเชื่อถือ

-มีผลประโยชน์ร่วมกันกับสมาชิก และไม่มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียหรือขัดแย้งกับผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม

วิธีการแก้ไขในประเด็นนี้ไม่จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็ได้ เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 222/12 (5) ได้ให้อำนาจในการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับคุณสมบัติของสมาชิกกลุ่มไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ด้วย

นอกจากนี้ อาจจัดทำคู่มือการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Manual for Class Action) และระบุแนวทางการพิจารณาดังกล่าวไว้ในคู่มือก็ได้โดยนำแนวทางการวินิจฉัยของศาลสหรัฐอเมริกามาใช้เป็นต้นร่างเช่นเดียวกัน

(2) เพิ่มเติมความเป็น ข้อ 7/2 ของข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ โดยกำหนดคุณสมบัติเฉพาะสำหรับโจทก์ในคดีแบบกลุ่มที่ร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มอันเนื่องมาจากมูลฐานแห่งคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะไว้ เช่น คุณสมบัติของโจทก์ในคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ คดีผู้บริโภค และ คดีแรงงาน เป็นต้น

ยกตัวอย่างเช่น กำหนดให้โจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีเกี่ยวกับ หลักทรัพย์ จะต้องไม่ได้เข้าซื้อหลักทรัพย์ตาม ที่กล่าวอ้างจากการชี้แนะของนายความโจทก์ หรือ เข้าซื้อหลักทรัพย์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มีสิทธิเข้าร่วมในการดำเนินคดี ซึ่งเป็นหลักการ ที่มาจากบทบัญญัติ 15 U.S.C. 78u-4(a)(2)(A) กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ ของประเทศสหรัฐอเมริกา

ผลของข้อเสนอแนะ:

การกำหนดแนวทางพิจารณาคุณสมบัติของศาลในการแต่งตั้งบุคคลเป็นโจทก์ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้ชัดเจนขึ้น ทำให้การพิจารณาของศาลในประเด็นดังกล่าวในแต่ละคดี มีมาตรฐานและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลให้ได้โจทก์ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนที่สุดมาเป็น ผู้แทนเพื่อคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม และในกรณีที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะ การกำหนดคุณสมบัติเฉพาะของโจทก์ในคดีเฉพาะนั้นๆ ทำให้ได้โจทก์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะแห่งคดีมากที่สุด

6.2.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทและการคานอำนาจระหว่างโจทก์และนายความ

หลักการ:

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ ควรกำหนดให้ องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะสามารถเป็นโจทก์ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายได้ด้วย เพื่อให้องค์กรฯ เอกชนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ในการดำเนินคดีเฉพาะดังกล่าวเข้ามาตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจกับนายความของกลุ่ม

วิธีการ:

ใช้วิธีการตามข้อเสนอแนะที่ 6.2.1.2

ผลของข้อเสนอแนะ:

การกำหนดให้องค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ตามกฎหมายเฉพาะสามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนผู้เสียหายได้ด้วย จะช่วยให้โจทก์ สามารถสอบทานหรือถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีของนายความได้อย่างรอบคอบและ รัดกุมมากยิ่งขึ้น

6.2.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดให้มีโจทก์ประจำกลุ่มย่อยเป็นโจทก์ผู้แทนกลุ่มย่อย

หลักการ:

ในกรณีมีการแบ่งกลุ่มย่อยตามลักษณะความเสียหายของสมาชิกกลุ่ม สำหรับคดีทั่วไปหรือคดีที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีแบบกลุ่มด้วยตนเอง⁶ ควรกำหนดให้หากสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามมาตรา 222/16 ร้องขอหรือศาลเห็นสมควรศาลอาจแต่งตั้งโจทก์ประจำกลุ่มย่อยได้ ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับ มาตรา 33Q(2) ของส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย ที่ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งโจทก์ประจำกลุ่มย่อยไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ควรเพิ่มเติมข้อกำหนดอื่นๆ ที่จำเป็นเกี่ยวกับโจทก์ประจำกลุ่มย่อยให้สอดคล้องกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่มทั่วไป โดยลัดตามหลักการเกี่ยวกับโจทก์ในคดีแบบกลุ่มที่มีอยู่ให้เป็นไปในทำนองเดียวกัน ได้แก่ หน้าที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการวินิจฉัยประเด็นของกลุ่มย่อย และการขอเข้าแทนที่โจทก์ประจำกลุ่มย่อย

วิธีการ:

6.2.3.1 เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็นวรรคสองของมาตรา 222/24 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนี้ “กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้แบ่งกลุ่มย่อยตามวรรคหนึ่ง และสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามมาตรา 222/16 ร้องขอหรือศาลเห็นสมควรให้แต่งตั้งโจทก์ประจำกลุ่มย่อย ศาลอาจแต่งตั้งสมาชิกกลุ่มรายหนึ่งรายใดเป็นโจทก์ประจำกลุ่มย่อยเพื่อดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มย่อยก็ได้”

6.2.3.2 เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็นวรรคสามของมาตรา 222/14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ความว่า “เมื่อศาลแต่งตั้งสมาชิกกลุ่มซึ่งมิใช่โจทก์ผู้แทนกลุ่มให้เป็นโจทก์ประจำกลุ่มย่อย สมาชิกกลุ่มที่เป็นโจทก์ประจำกลุ่มย่อยนั้นจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการวินิจฉัยประเด็นของสมาชิกกลุ่มย่อยซึ่งเป็นประเด็นเดียวกัน”

⁶ ตามที่ได้กล่าวไปในข้อเสนอแนะที่ 1) จะเห็นได้ว่า โจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดี ที่มีสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเฉพาะตามข้อเสนอ อาจเป็นผู้เสียหายหรือองค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายก็ได้

6.2.3.3 เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็นวรรคสามของมาตรา 222/25 ว่าด้วยการขอเข้าแทนที่โจทก์ของสมาชิกกลุ่ม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ความว่า “ให้นำความตามวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับกับกรณีมีการแบ่งกลุ่มย่อยโดยอนุโลม”

ผลของข้อเสนอแนะ:

การกำหนดให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งโจทก์ประจำกลุ่มย่อยได้ ในกรณีมีการแบ่งกลุ่มย่อยตามลักษณะความเสียหายของสมาชิกกลุ่ม ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มย่อยได้รับการปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มย่อยโดยตรงและเป็นพิเศษซึ่งเหมาะสมกับลักษณะความเสียหายเฉพาะของกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม

6.2.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในฐานะเป็นบุคคลผู้ได้รับมอบหมายความไว้วางใจ

หลักการ:

เมื่อพิจารณากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย จะเห็นได้ว่า โจทก์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากทั้งหมด ผลแห่งคดีจะเป็นเช่นไรก็ขึ้นอยู่กับการดำเนินคดีของโจทก์เป็นสำคัญ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และเป็นไปตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับมอบหมายความไว้วางใจ โดยนัยดังกล่าว ผู้เขียนเห็นควรให้มีการกำหนดเพิ่มเติมให้โจทก์ปฏิบัติหน้าที่ด้วยตนเองและโดยสุจริต ตลอดจนกำหนดบทลงโทษของโจทก์กรณีไม่ปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับมอบหมายความไว้วางใจ ซึ่งจากการศึกษากฎหมายต่างประเทศ พบว่า กฎหมายของประเทศออสเตรเลียก็ได้มีบทบัญญัติกำหนดความรับผิดของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มกรณีโจทก์ดำเนินคดีโดยก่อความวุ่นวาย ตามมาตรา ZG(c) (i) ของส่วนที่ 4A ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศออสเตรเลีย นอกจากนี้ ควรกำหนดความรับผิดของโจทก์กรณีโจทก์ดำเนินคดีให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นหลักการในทำนองเดียวกันกับหลักความรับผิดของตัวแทนต่อตัวการ ในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นอย่างใด ๆ

เพราะความประมาทเลินเล่อของตัวแทน เพราะไม่ทำการเป็นตัวแทน หรือเพราะทำการโดยปราศจากอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจ⁷ ตามมาตรา 812 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั่นเอง

วิธีการ:

6.2.4.1 เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็นวรรคสามของมาตรา 222/9 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยกำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับมาตรการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งหมายรวมถึงทั้งกรณีที่โจทก์เป็นผู้เสียหายและองค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีตามกฎหมายเฉพาะ ความว่า

“ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี โจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องกระทำด้วยความสุจริต โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคน”

6.2.4.2 เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็นวรรคสามถึงวรรคห้า ของ มาตรา 222/14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยกำหนดบทลงโทษโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม ในกรณีที่โจทก์ไม่ปฏิบัติหน้าที่ ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับมอบหมายความไว้วางใจ (Fiduciary Duty) ทั้งนี้ เสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ ความว่า

“ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าโจทก์นำคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควร ประพฤติตนไม่เรียบร้อย ดำเนินกระบวนการอันมีลักษณะเป็นการประวิงคดีหรือไม่จำเป็น หรือมีพฤติการณ์อื่นที่ศาลเห็นสมควร (เช่น กรณีที่โจทก์และทนายความโจทก์มีความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างกัน และอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวแสวงหาประโยชน์จากการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยไม่กระทำการเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม) ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์ชำระค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดหรือแต่บางส่วนของคุณค่าอีกฝ่ายหนึ่งต่อศาล ภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้ หากไม่ปฏิบัติตามให้ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ นอกจากนี้ ศาลอาจมีคำสั่งห้ามไม่ให้โจทก์ดังกล่าวเข้าเป็นโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้

ในกรณีตามวรรคสาม หากโจทก์เป็นองค์กรเอกชนตามกฎหมายเฉพาะ ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์ชำระค่าฤชาธรรมเนียมที่ได้รับการยกเว้นตามมาตรา 222/49 วรรคสอง

⁷ นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ. หลักกฎหมายเอกเทศสัญญา ลักษณะตัวแทน-นายหน้า (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559) น. 121.

ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้ หากไม่ปฏิบัติตามให้ศาลมีอำนาจสั่งจำคุกหรือออกจากสารบบความ

ถ้ามีความเสียหายเกิดขึ้นอย่างไรๆ เพราะความประมาทเลินเล่อของโจทก์ก็ดี เพราะไม่ทำการเป็นโจทก์ก็ดี หรือเพราะทำการโดยปราศจากอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจก็ดี โจทก์จะต้องรับผิดชอบ”

ผลของข้อเสนอแนะ:

การกำหนดให้โจทก์ต้องปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยสุจริต ประกอบกับ การกำหนดบทลงโทษหรือความรับผิดของโจทก์ในคดีแบบกลุ่มดังกล่าว จะทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทยมี “มาตรการควบคุมและป้องปราม” การปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์โดย “รัดกุม” มากยิ่งขึ้น ซึ่งครอบคลุมทั้งกรณีที่โจทก์เป็นผู้เสียหายบุคคลธรรมดาและองค์กรเอกชนที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายตามกฎหมายเฉพาะ ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ของโจทก์เป็นไปโดยสุจริตและใช้ความระมัดระวังซึ่งบุคคลในฐานะเช่นโจทก์ในคดีแบบกลุ่มจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นสมตามเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

จากข้อเสนอแนะทั้ง 4 ประการดังกล่าว ถือเป็นเพียงข้อเสนอแนะเบื้องต้นในการแก้ไข ปัญหาและข้อจำกัดเกี่ยวกับคุณสมบัติและภาระหน้าที่ของโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม สำหรับคดี เรียกร้องสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ โดยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ การกำหนดให้องค์กรเอกชนที่มี อำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตามกฎหมายเฉพาะสามารถเป็นโจทก์ในการดำเนินคดี แบบกลุ่มได้ด้วย ซึ่งจะช่วยให้แก้ปัญหาได้หลายประการ ทั้งด้านความเหมาะสมในการกำหนด คุณสมบัติของโจทก์ รวมทั้งบทบาทและการคานอำนาจระหว่างโจทก์กับทนายความ ซึ่งทำได้โดย การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ข้อกำหนดประธานศาลฎีกา และกฎหมาย เฉพาะที่เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพและคุ้มครอง ประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

กมลทิพย์ คดีการ. มาตรการในการเรียกร้องค่าเสียหายจากคดีภาวะแวดล้อม. เอกสารการสอน
ชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ 14 สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2533.

จักรพงษ์ เล็กสกุลชัย. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ภาค 1 ถึง ภาค 3).
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2556.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.

นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์. หลักกฎหมาย ห้างหุ้นส่วน บริษัทจำกัด และบริษัทมหาชนจำกัด.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.

นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์. หลักกฎหมายเอกเทศสัญญา ลักษณะตัวแทน-นายหน้า.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1-2. กรุงเทพมหานคร
: แสงทองการพิมพ์, 2515.

ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1-ภาค 2.
กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา, 2544.

พระนิติการณ์ประสม. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร
พรินติ้งกรุ๊ป, 2515.

พิพัฒน์ จักรางกูร. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร
พรินติ้งกรุ๊ป, 2535.

ไพจิตร ปุญญพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด. พิมพ์ครั้งที่ 7
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2538.

มานิช จรมาศ. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บรรณาคม, 2522.

วรรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองยิ้ม. การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (อัดสำเนา).

วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และสิริพันธ์ พลรบ. หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556.

วิชัย วิวิตเสวี. คู่มือกฎหมายลักษณะกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2517.

วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. ย่อหลักกฎหมายแรงงาน. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2542.

สุดาศิริ เสงพุลธนา, คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาความแรงงาน พ.ศ. 2522. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2525.

สุขุม ศุภนิตย์, คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

สุขุม ศุภนิตย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ละเมิด. คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2543.

หลวงจํารูญเนติศาสตร์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่ง. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2518.

เอื้อน ขุนแก้ว และวรรณยา ไข่เทียมวงษ์. การดำเนินคดีแบบกลุ่มและการขออนุญาตฎีกา. กรุงเทพฯ: บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด, 2559.

อัยการสูงสุด. สำนักงาน. สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายประชาชน. คู่มือการดำเนินคดีคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และประโยชน์ของประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เซเว่นพรินติ้งกรุ๊ป, 2538.

วารสาร

กมล พ็ชรวิช. “ระบบอัยการของสหรัฐอเมริกา”. วารสารอัยการ 1 (ธันวาคม 2521): 14-16.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. “บทบาทอัยการในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม”. วารสารกฎหมายสิ่งแวดล้อม 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2521): 52-54.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. “ความเป็นมาและหลักการใช้นิติวิธีในระบบกฎหมายซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์ (ตอนที่ 1)”. ตุลพาห ปีที่ 41 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2537) :50-74.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. “ความเป็นมาและหลักการใช้นิติวิธีในระบบกฎหมายซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์ (ตอนที่ 2)”. ตุลพาห ปีที่ 41 (มีนาคม-เมษายน 2537) :50-65.

ดวงทิพย์ บุญปลูก. “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศในสหภาพยุโรป: มุมมองความเป็นไปได้ในการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ในประเทศไทย”. ตุลพาห ปีที่ 59(3) (กันยายน – ธันวาคม2555) :74-94.

นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์. “การคุ้มครองผู้บริโภคโดย “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” ศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย”. วารสารนิติศาสตร์ 44(1) (มีนาคม2558) :74-101.

วรรณชัย บุญบำรุง. “หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแพ่งของฝรั่งเศส”. วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 (มีนาคม 2543) : 105.

วรรณชัย บุญบำรุง. “แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สิทธิทางศาลหรือการฟ้องในคดีแพ่ง”. วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 33 เล่มที่ 2, (2546).

สถิตย์ เล็งไธสง. “สัญญาตัวแทน” วารสารกฎหมาย, ปีที่ 10 ฉบับที่ 2, (ธันวาคม 2528) : 25.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. “ค่าทดแทนความเสียหายจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ”. จุลสารภาวะแวดล้อม ฉบับที่ 1 (มกราคม 2540): 73.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. “แนวทางใหม่ในการระงับข้อพิพาทสิ่งแวดล้อม”. วารสารกฎหมาย 17 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2531): 9.

วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

กมลทิพย์ คดีการ. “มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและทดแทนความเสียหายอันเกิดจาก วัตถุประสงค์”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

คะนิงนิจ บุญบานเย็น. “ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

จาตุรนต์ จันทนะ. “กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีแพ่ง: ผลต่อการระงับข้อพิพาททางธุรกิจ โดยคู่ความ”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ภาณีนิ บูรณะกิจไพบูลย์. “บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีแพ่งเพื่อคุ้มครอง ประโยชน์สาธารณะ: ศึกษากรณีการเรียกร้องค่าเสียหายแทนประชาชน”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะ นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

วราภรณ์ มณีชื่น. “ปัญหาในทางกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายโดยผู้ลงทุนจำนวนมาก ในคดีหลักทรัพย์”. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

วัชรีย์ สุตะไล. “พนักงานอัยการในฐานะทนายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ศึกษาเฉพาะกรณี กฎหมายผู้บริโภค และกฎหมายสิ่งแวดล้อม”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551.

นิดา ว่องเจริญ. “การดำเนินคดีแพ่งของผู้เสียหายจำนวนมาก”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะ นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

น้ำแท้ มีบุญสร้าง. “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะ นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ปวีณา มาศมุกทิก. “การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาในคดีแพ่ง”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะ นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

ปราณี สาโร. “การดำเนินคดีแบบกลุ่มการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึง ได้รับ”. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

ปัญญาพร โกลกลิตวิวงศ์. “ความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษในคดีสิ่งแวดล้อม”. วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

พิพัฒน์ นรัจฉริยางกูร. “การให้อำนาจพนักงานอัยการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนผู้เสียหายในคดี มลพิษ”. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

รชฎ บุญสิน. “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์”
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

สุประวัติ สมดี. “บทบาทเชิงรุกของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

สายสุตา นิงสานนท์. “ความรับผิดชอบเด็ดขาดในกฎหมายลักษณะละเมิด”. วิทยานิพนธ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2525.

อายุธ สมานเดชา. “อำนาจหน้าที่ของอัยการสูงสุด: ศึกษาเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

อรรถกร องค์กรานุกวัฒน์. “บทบาทของนายโจทก์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม”. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

เจริญชัย อัครพิริยอนันต์. “ข้อพิจารณาเกี่ยวกับคุณสมบัติของโจทก์และสมาชิกกลุ่มในการ
ดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเพื่อ
กำหนดกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม”. [http://elib.coj.go.th/Ebook/
data/judge_report/jrp2555_10_111.pdf](http://elib.coj.go.th/Ebook/data/judge_report/jrp2555_10_111.pdf), 24 พฤษภาคม 2558.

ฐานข้อมูลสหภาพแรงงานไทย, [http://www.thailabordatabase.org/th/union.php?c=
about](http://www.thailabordatabase.org/th/union.php?c=about), 16 พฤษภาคม 2559.

มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค, , [http://thaigiving.org/
organization/detail/1100/info](http://thaigiving.org/organization/detail/1100/info), 16 พฤษภาคม
2559.

มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม. http://enlawfoundation.org/newweb/?page_id=4,
16 พฤษภาคม 2559.

ภูมินทร์ บุตรอินทร์. “บทวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)”. [http://Thailawwatch.org/research-
paper/classaction](http://Thailawwatch.org/research-paper/classaction), 24 พฤษภาคม 2558.

ราชกิจจานุเบกษา. “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558, <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2558/A/028/1.pdf>, 21 ตุลาคม 2558.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป, <http://library2.parliament.go.th/giventake/content.../law28-080458-1.pdf>, 20 ตุลาคม 2558.

เอกสารอื่นๆ

ธีรพันธ์ รัศมีทัต. “กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง”. (ม.ป.ท.). 2508.

นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์. “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เพื่อความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย”. เอกสารประกอบการบรรยายวิชา น.751 ปัญหากฎหมายธุรกิจ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2557.

นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์. “การดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส (Action de Groupe-Class Action a la francaise)” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. 2558.

นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์. “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม: ศึกษากรณีเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายฝรั่งเศส (Action de Groupe-Class Action a la francaise)”. รายงานการศึกษาวิจัยเสนอศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษา. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2559.

วิชัย อริยันทกะ และคณะ. กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม. รายงานวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. 2549.

วรรณชัย บุญบำรุง และเรวดี วัฏทองยี่ม. “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action): กุญแจดอกใหม่สำหรับการเข้าถึงความยุติธรรม”. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action), 2558.

วรรณชัย บุญบำรุง. “การดำเนินคดีของสมาคมแทนผู้เสียหายจำนวนมากในประเทศฝรั่งเศส” (เอกสารไม่ได้พิมพ์เผยแพร่)

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. “รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง”. (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. “รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม”. (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. “สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการฯ (Class Action Internal Workshop)”. 2546

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. “รายงานการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในการฟ้องคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์”. 2546 (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

อุดม เพ็องพุง. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 1 ตอน 1. สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, พ.ศ. 2545.

อุดม ศุภกิจ. ข้อพิพาทและการระงับข้อพิพาท (โดยการฟ้องร้อง ไม่ฟ้องร้อง). ในเอกสารการสัมมนาวิชาการ เรื่อง กฎหมายสิ่งแวดล้อมและการระงับข้อพิพาท. จัดโดย โครงการการจัดการสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ร่วมกับศูนย์กฎหมายและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 17 สิงหาคม 2538 ณ ห้องประชุม 2 ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ คลองเตย กรุงเทพมหานคร.

เอกสารประกอบการพิจารณาร่างแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ฝ่ายเลขานุการ และคณะอนุกรรมการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ได้จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะอนุกรรมการ. รายงานการประชุมพิจารณาร่างแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม, ห้องสมุด สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (เอกสารไม่ตีพิมพ์).

Books

ALR Federal Case and Annotation Vol 17 (USA: The Lawtews Co-operation Publishing, 1973). P. 913-952.

American Juriprudence. Securities Regulation-Federal. Second edition.

Armed Blomeyer. International Encyclopedia of Comparative Law: Civil Procedure. Chapter 4 Type of Available. Volume XVI. The Hague: Martinus NijHoff Publishers, 1982.

David W. Louisell and Geoferey C. Hazard, Jr. Cases and Materials on Pleading and Procedure state and Federal. New York: The Foundation Press, 1973.

Federal Court of Australia, 1976, 33 (c) (1) (a).

Federal Court of Australia Act, 1976, article 33 ((1) (b) และ (c).

Gene R. Shreve and Peter Raven-Hansen. Understanding Civil Procedure. Second Edition. Legal Text Series. (n.d.): Time Mirror Books, 1994.

Herbert B. Newberg. Newberg on Class Action. Second edition. New York: Shepard's/ McGraw-Hill, 1985.

Jack H. Friedenthal and Mary Kay Kane and Arthur R. Miller, Civil Procedure. St. Paul Minn.: West Publishing. 1985.

Jay Tidmarsh and Roger H. Trangsrud. Complex litigation: Problems in advanced civil procedure. Concepts and Insights series. New York: Foundation Press, 2002.

John J. Cound. Civil Procedure Case and Material. 5th edition. Minnisota: West Publishing. 1989.

Kane Mary Kay. Civil Procedure. St Paul, Minn: West Publishing. 1991.

Mauro Cappelletti. The Judicial Process in comparative Perspective. Reprinted. Great Britain: Clarendon press Oxford, 1991.

Morrison Alan B. Fundamentals of American Law: Oxford University Press, 1966.

Ratner David L. Securities Regulations in a Nutshell. 5th edition. St Paul, Minn: West Publishing. 1996.

Raymond J. Martin and Jacques M. Civil Procedure-France, The Hague: Kluwer Law International, 2002.

Richard L. Marcus and Edward F. Sherman, Complex Litigation Case and Material on Advance Civil Procedure, USA. West Publishing, 1989. p.47-48.

Richard L. Marcus, Martin H. Redish, and Edward F. Sherman, Civil Procedure and Modern Approach, USA. West Publishing, 1983. p.270.

Roberth H.Klonoff, Class Actions and Other Multi-Party Litigation in a Nut Shell, west group, St. Paul, Minn, 1999.

Stheven Emanuel, Civil Procedure New York: Emanuel Law Outline

Articles

Cappalli & Consolo. Class Actions for Continental Europe? A Preliminary Inquiry.6 Temp. Int'l & Comp. L.J.217, 1992.

Christopher Hodges. Multi-party Actions: A European Approach. Duke Journal of Comp. & International law [online]

Clark & Harris, Multi-Plaintiff Litigation in Australia: A Comparative Perspective, 11 Duke J. Comp.Int'll.289, 2001.

Cooper. Class-Action Advice in the Forum of Questions. 11. Duke J. Comp.Int'll.289, 2001.

Douglas M. Town. Merit-Based Class Action Certification: Old Wine in a New Bottle. 78Virginia Law Review, 1992.

Federal Court of Australia, 1976, 33 (c) (1) (a)

Federal Court of Australia Act, 1976, article 33 (1) (b) and(c)

Macinilian A. Grant. The Right Not to Sue: A First Amendment Rationale for opting Out of Mandatory Class Actions: The University of Chicago Law Review. 1996.

Mark W. Friedman. Constrained Individualism in Group Litigation: Requiring Class Members to Make a Good Cause Showing Before Opting Out of a Federal Class Action. 100 The Yale Law Journal, 1990.

Mauro Cappelletti. Governmental and Private Advocates for the Public Interest in Civil Litigation: A Comparative Study. 793 Michigan Law Review, 1975.

Nancy Morawetz. Underinclusive Class Actions. 71 New York University Law Review, 1996.

S. Stuart Clark and Christina Harris. Multi-plaintiff litigation in Australia: A Comparative Perspective, Duke Journal of Comparative & International Law [online].

Steven T.O. Cottreau. The Due Process Right to Opt Out of Class Action. 73 New York University Law Review, 1998.

Thomas C. Bartsh. A Class-Action Suint That Worked. Lexinton Books D.C. Health and Company Lexington Massachusetts Toronto, 1979.

Articles from Internet

Alexander Richard. "Class Action Protect Investors and Consumers from Abuse: An Overview of the Requirements for Prosecuting and Certifying a Class Action" June 1999.

Farley Gregg. "Locked Loophole-New Act Pre-empts Securities Class Action in State Court" January 1999.

Florida State Bar Association. "Attorney's Fees" September 1997.

Snow Jr Tower C. "Diamond Multimedia and the Uniform Standard Act: Will All Nationwide Securities Class Actions Now Be Field In Federal Court" August 1998.

Electronic Media

AHP Diet Drug Settlement IN RE: diet drugs, http://www.settlementdietdrugs.com/index.asp?page=dsp_pto1415, January 30, 2016.

BECKER, Circuit Judge. GEORGINE v. AMCHEM PRODUCTS INC PLC, <http://caselaw.findlaw.com/us-3rd-circuit/1221716.html>, January 25, 2016.

Bray v F Hoffman-La Roche Ltd. “Class Actions Instituted only for the Benefit of the Clients of the Class Representative’s Solicitors”. <http://www.austlii.edu.au/au/journals/SydLRev/2007/1.pdf>, January 11, 2016.

“Class action in Italy: Recent Developments”, Jones Day, May 2013 <http://www.jonesday.com/files/Publication/>, March 20, 2016.

Comes v. Microsoft Corp., 646 N.W.2d 440 (2002). <http://caselaw.findlaw.com/ia-supreme-court/1360100.html>, January 30, 2016.

Damian Santomauro, Melissa DeHoney, and Caroline E. Oks. “A Discovery Checklist for Defeating Certification on Adequacy Grounds”. <http://apps.americanbar.org/litigation/committees/classactions/articles/spring2014-0513-discovery-checklist-for-defeating-certification-adequacy-grounds.html>, May 11, 2016.

Edward H. Cooper, “Class action advice in the Form of questions”, Duke Journal of Comparative & International law (Spring/Summer, 2001) (online). <http://www.lexis.com>, August 2002.

Elizabeth J. Goldstein. “Federal Rule of Civil Procedure 23: A Need of technical Innovation”. Dickinson Law review (Spring/Summer, 2001) (online). <http://www.lexis.com> August 2002.

Geoffrey C. Hazard, Jr., John L. Gedid and Stepen Sowle. “An historical analysis of the binding effect of class”. The University of Pennsylvania Law Review (August 1998) (online). <http://www.lexis.com>, July 2002.

Giulia Principe, “ Italian Class Actions. AN UPDATE”, [http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Italian ClassActions Principe.pdf](http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Italian%20ClassActions%20Principe.pdf), March 10, 2016.

Gavin Broady, “Pharmavite Ducks Class Cert. In Vitamin Supplements Suit”. <http://www.law360.com/articles/463513> Law360, New York, May 5, 2016.

Harald Koch, Non-class Group Litigation under EU and German Law, Duke Journal of Comparative & International Law (Spring/summer, 2001) <http://www.Lexis.com>, October, 2002.

Harald Koch. “Non-class Group litigation under EU and German Law,” Duke Journal of Comparative & International law, (Spring/Summer, 2001) available from <http://www.Lexis.com>, September 2015.

In re Royal Ahold N.V. Sec. & ERISA Litig., 219 F.R.D. 343, 354-55 (D. Md. 2003) Catherine C. Blake, <http://www.mdd.uscourts.gov/Opinions/Opinions/PartialLiftingofDiscoveryStay.pdf>, January 29, 2016.

In re Safeguard Scientifics, 216 F.R.D. 577, 582-83 (E.D. Pa. 2003) J. Curtis Joyner, http://securities.stanford.edu/filings-documents-1019/SFE01/200647_r01o_0103208.pdf, January 30, 2016.

In re Host America Corp. Securities Litigation Case No. 3:05cv1250 (JBA) ¶ 2006 Joella W. Cheek, http://securities.stanford.edu/filings-documents/1034/CAFE05_01/2006622_r01c_051250.pdf, January 25, 2016.

Kami Haeri, “Class actions are now a reality in France, august & debouzy avocats”. <http://www.august-debouzy.com/fr/node/999>, January 10, 2016.

Lord Steyn refer by Christopher Hodges, “Multi-party Actions: A European Approach,” Duke Journal of Comp. & International law (online), <http://www.law.duke.edu/journals/djcil/article>, April 2002.

Milton O. Riepe. Legal-process constraints on the regulation of lawyer's contingent fee contracts. DePaul Law review (winter, 1998) (online). <http://www.lexis.com>, September 2002.

Marc E. Shelley and Emily R. Fedeles, "New French Class Action Law Could Span the Gamut" Law360 New York, <http://www.law360.com/articles/534323/new-french-class-action-law-could-span-the-gamut>, January 25, 2016.

Nicolò Calcagno. "Italian Class Action: The Beginning, SOCIAL SCIENCE RESEARCH NETWORK, "Introduction". http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1875424, July 1, 2011.

Nicholas M. Pace, RAND Institute for Civil Justice, Santa Monica, Class actions in the United States of America: an overview of the process and the empirical literature, http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/USA_National_Report.pdf, January 10, 2016.

Petitioner v. Mariano S. FALCON., "GENERAL TELEPHONE COMPANY OF the SOUTHWES". <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/457/147>, January 30, 2016.

"REPLACING INADEQUATE CLASS REPRESENTATIVES IN FEDERAL CLASS ACTIONS: QUO VADIS?, VINCE MORABITO". <http://www.austlii.edu.au/au/journals/UNSWLJ/2015/6.html>, April 18, 2016.

S. Stuart Clark and Christina Harris. "Multi-plaintiff litigation in Australia: A Comparative Perspective. Duke Journal of Comparative & International Law (Spring/Summer, 2001)" Available from: <http://www.lexis.com>, July 2002.

Sprague v. General Motors Corp., 133 F.3d 388, 397 (6th Cir.1998), <http://caselaw.findlaw.com/us-6th-circuit/1254340.html>, January 29, 2016.

Theodore Eisenberg and Geoffrey P. Miller "Incentive Awards to Class Action Plaintiffs: An Empirical Study" available from <http://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1326&context=facpub>, January 2016.

Timothy E. Eble, “Mandatory Prerequisites for Class Certification” The Federal Class Action Practice Manual, <http://www.classactionlitigation.com/fcapmanual/chapter2.html>, January 30, 2016.

Thomas E. Hudson, a William Sampson Fellow, https://app.pelorous.com/media_manager/public/138/Silver%20v%20Imax.pdf, March 25, 2016,

Thomas F. Cullen, Jr., “Class Actions in Italy: Recent Developments”, <http://www.jonesday.com/files/Publication/b4455abe-2b4d-4ae7-aa25-4812121db83b/Presentation/PublicationAttachment/7d08d564-b343-4c12-ba5b-4c7c802ef6c3/Class%20Actions%20in%20Italy.pdf>, February 14, 2016.

Encyclopedia

“Securities Regulation-Federal” 69 A American Jurisprudence 2nd edition

Others

Australian Law Reform Commission (ALRC). Grouped Proceeding in the Federal Court. Report No.46, 1998 (Mimeographed.)

Constitution of the United States. Federal Civil Judicial Procedure and Rules (Mimeographed.)

Herbert B. Newberg. Newberg on Class Action, Second edition. Chapter 13-21. Shepard’s/McGraw-Hill, 1977.

Herbert B. Newberg. Newberg on Class Action, Second edition. Chapter 22-25. Shepard’s/McGraw-Hill, 1977.

Herbert B. Newberg. Newberg on Class Action, Second edition. Check list, Appendix, Table of cases, Index. Shepard’s/McGraw-Hill, 1977.

Jocelyn Kellan and Peter Long. Product Liability and Class Action: A Review 9,5 Australia Product Liability Reporter, 1998 (Mimeographed.)

Linbodblom. Group Actions and the Role of the Courts,-European Perspective 12
(Mimeographed.)

Manual for Complex Litigation, Fourth, Judge Stanley Marcus, Federal Judicial
Center 2004.

Swanson v. American Consumer Indus., Inc., 415 F 2d 1326, 1333 n.9.7th Cir,
1969. (Mimeographed.)

The Law Reform Commission. Grouped Proceedings in the Federal Court Report.
1989 (Mimeographed.)

The Australian Law Reform Commission. Practice, Procedure and Case
Management in the Federal Court of Australia. (Mimeographed.)

ภาคผนวก

ตารางที่ 1

เปรียบเทียบสาระสำคัญของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ระหว่างประเทศไทย อเมริกา ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส และอิตาลี

หัวข้อ/เรื่อง	ไทย	อเมริกา	ออสเตรเลีย	ฝรั่งเศส	อิตาลี
1. ชื่อกฎหมายหลัก	พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558	Federal Rules of Civil Procedure ข้อ 23	Federal Court of Australia Amendment Act 1992 (FCAA) (ข้อ 33(Q)(2))	Consumer Code (Code de la Consommation) -ต้องเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำของ ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ของคณะ กรรมการแห่งสหภาพยุโรป 2013	Consumer Code-Article 140 bis
2. มูลฐานแห่งคดี	-คดีละเมิด คดีผิดสัญญา -คดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมาย พิเศษ เช่น กฎหมายสิ่งแวดล้อม การแข่งขันทางการค้า (ม. 222/8)	-คดีละเมิด คดีผิดสัญญา -คดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมาย พิเศษ เช่น กฎหมายสิ่งแวดล้อม การแข่งขันทางการค้า	-คดีแพ่ง เช่น ความรับผิดชอบที่เกิดจาก สินค้าที่ไม่ปลอดภัย หลักทรัพย์	-คดีเกี่ยวกับการบริโภค และการ แข่งขันทางการค้า (มี Bill ให้ขยายขอบเขตไปเรื่องสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมด้วย)	-คดีผู้บริโภคที่มีฐานจากสิทธิตามสัญญา -คดีที่ผู้บริโภคชั้นสุดท้ายฟ้องผู้ผลิต เกี่ยวกับสินค้าบกพร่อง แม้ไม่มี ความสัมพันธ์ทางสัญญา -คดีเรียกค่าเสียหายจากการค้าที่ไม่ เป็นธรรมหรือกีดกันการแข่งขันทางการค้า (Article 140 bis วรรค 2)
3. บุคคล/วัตถุประสงค์ การดำเนินคดี					
3.1) กลุ่ม	-บุคคลหลายคนที่มีสิทธิอย่างเดียวกัน เนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย เดียวกัน -มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน -ความเสียหายอาจต่างกันได้ (ม. 222/1) (ไม่กำหนดให้ประเด็นร่วมกัน ต้องอยู่เหนือประเด็นส่วนตัว)	-บุคคลหลายคนที่มีสิทธิอย่างเดียวกัน เนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ซึ่งอยู่เหนือประเด็นส่วนตัวของสมาชิก แต่ละคน (FRCP ข้อ 23(b)(3))	-บุคคลตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปที่มีข้อเรียก ร้องหรือบุคคลรายเดียวกัน ซึ่งเกิด จากสถานการณ์เดียวหรือคล้ายกัน และมีประเด็นร่วมกันในข้อกฎหมาย หรือข้อเท็จจริง (ข้อ 33(C)(1)) แต่ประเด็นร่วมกันนั้นไม่จำเป็นต้อง อยู่เหนือกว่าประเด็นส่วนบุคคล	-ผู้บริโภคตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปซึ่งอยู่ใน สถานการณ์เดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน อันเนื่องมาจากสาเหตุเดียวกันเกี่ยวกับการ ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ตามสัญญาหรือตาม กฎหมายของผู้ประกอบการรายเดียวกัน	-ผู้บริโภคหลายคนที่มีสิทธิอย่างเดียวกัน เนื่องมาจากการกระทำของผู้ ประกอบธุรกิจรายเดียวกัน (Article 140 bis วรรค 1)
-การรับรองกลุ่ม	-ศาลจะพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาต ให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบพื้นฐานกลุ่ม (ม. 222/1)	-ศาลถือว่าข้ออ้างของฝ่ายที่ร้องขอดำเนิน คดีแบบกลุ่มเป็นความจริงในเบื้องต้น (FRCP ข้อ 23(a)) และจะมีการรับรอง กลุ่มต่อไป	-ไม่มีขั้นตอนการรับรองกลุ่ม ศาลจะ สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นการดำเนิน คดีแบบกลุ่ม จนกว่าศาลจะสั่งไม่ รับรอง (Presumptive Certification)	-ไม่มีขั้นตอนการรับรองกลุ่ม ศาลจะ พิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีหรือไม่ ดูจากความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ	

หัวข้อ/เรื่อง	ไทย	อเมริกา	ออสเตรเลีย	ฝรั่งเศส	อิตาลี
-กลุ่มย่อย	-ศาลอาจสั่งให้แบ่งกลุ่มย่อยได้ ไม่ว่าจะพิจารณาคดีไปแล้วเพียงใด เพราะเหตุค่าเสียหายที่แตกต่างกัน (ม. 222/24) เพื่อความสะดวกในการพิสูจน์จำนวนค่าเสียหาย	-ศาลอาจสั่งให้แบ่งกลุ่มย่อยได้ เช่นกรณีมีความแตกต่างกันในรายละเอียดเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย หรือค่าเสียหาย (เหตุในการแบ่งกลุ่มย่อยกว้างกว่าไทย) (FRCP ข้อ 23(C)(4) ศาลไม่มีหน้าที่สร้างกลุ่มย่อยได้เอง	-ศาลจะแบ่งกลุ่มย่อยถ้าเห็นว่าประเด็นแห่งคดีร่วมกันมีอยู่เฉพาะกับสมาชิกบางคนเท่านั้น (ข้อ 33(O)(2))	-ไม่ได้กำหนดให้มีกลุ่มย่อยโดยชัดแจ้ง แต่ศาลจะกำหนดกลุ่มผู้บริโภคและกำหนดเกณฑ์การเป็นสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งกำหนดความเสียหายที่ผู้บริโภคแต่ละคนหรือแต่ละประเภทที่ประกอบกันเป็นกลุ่มจะได้รับ ตลอดจนจำนวนค่าเสียหายหรือเงื่อนไขต่างๆในการประเมินจำนวนค่าเสียหาย	-ไม่มีบทบัญญัติเรื่องกลุ่มย่อย
3.2) สมาชิกกลุ่ม					
-จำนวน	-มีจำนวนมาก แต่ไม่ได้กำหนดจำนวนตายตัว และทำให้การดำเนินคดีสามัญยุ่งยาก	-มีจำนวนมาก แต่ไม่ได้กำหนดจำนวนกำหนดตายตัว และทำให้การดำเนินคดีสามัญยุ่งยาก	-ตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป แต่มีบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้ไม่อาจเป็นสมาชิกกลุ่ม เว้นแต่บุคคลนั้นได้ให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น รัฐมนตรี (ข้อ 33(E)(2))	-ผู้บริโภคอย่างน้อย 2 คน (ตัวอย่างคดีที่ยื่นแล้ว เช่น 10 คน)	-มีจำนวนมาก แต่ไม่ได้กำหนดจำนวนตายตัว (ศาลจะพิจารณาเป็นรายกรณีไป)
-การเป็นผู้เสียหาย	-ต้องเป็นผู้เสียหาย	-ต้องเป็นผู้เสียหาย	-ไม่จำเป็นต้องได้รับความเสียหายแล้วเพียงแต่ถูกโต้แย้งสิทธิก็ได้	-ต้องเป็นผู้เสียหายเกี่ยวกับการบริโภคหรือการแข่งขันทางการค้า	-ต้องเป็นผู้เสียหาย
-การเข้าเป็นสมาชิก	-Opt Out (ม. 222/16)	-Opt Out	-Opt Out	-Opt In	-Opt In
3.3) ผู้แทนกลุ่ม	-เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีได้เฉพาะฝ่ายโจทก์ ผู้แทนกลุ่มจึงมีเฉพาะฝ่ายโจทก์ (นิยาม Class Action ม. 222/1, ม.222/8, ม.222/9)	-การดำเนินคดีแบบกลุ่มอาจทำโดยฝ่ายโจทก์หรือจำเลย ดังนั้น ผู้แทนกลุ่มอาจเป็นโจทก์หรือจำเลยก็ได้ (FRCP ข้อ 23(a) ".may sue or be sued.")	-ผู้แทนกลุ่มมีเฉพาะฝ่ายโจทก์	-ไม่มีเอกชนเป็นผู้แทนกลุ่ม แต่สมาคมผู้บริโภคระดับชาติที่ได้รับการรับรองจะเป็นผู้ฟ้องคดี	-ผู้แทนกลุ่มมีเฉพาะฝ่ายโจทก์
4. โจทก์					
4.1) คุณสมบัติ					
-ข้อความคิดพื้นฐาน	-เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย และเป็นมาตรการให้ผู้ประกอบการใช้ความระมัดระวัง	-เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย และเป็นมาตรการให้ผู้ประกอบการใช้ความระมัดระวัง +หลัก The Rule of Law		-ประโยชน์สาธารณะ -ป้องกันไม่ให้ผู้ประกอบการถูกกลั่นแกล้ง	-ประโยชน์สาธารณะ

หัวข้อ/เรื่อง	ไทย	อเมริกา	ออสเตรเลีย	ฝรั่งเศส	อิตาลี
-เชิงรูปแบบ	-โจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งอาจเป็น บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ (ม. 222/12(5) ประกอบ ม. 222/1)	-โจทก์ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มที่เป็น ผู้ถูกโต้แย้งสิทธิ	-โจทก์ผู้ริเริ่มคดีอาจมีได้มากกว่า 1 ราย (ข้อ 33(C)(1))	-สมาคมผู้บริโภคระดับชาติที่ได้รับการ รับรองตามกฎหมายซึ่งออกร่วมกันโดย รมต. ด้านการบริโภคและด้าน ยุติธรรม (ปัจจุบันมี 16 องค์กร)	-โจทก์อาจเป็นสมาคมผู้บริโภค หรือ ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาก็ได้ (Article 140 bis วรรค 1)
-เชิงเนื้อหา	-โจทก์ต้องมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็น อย่างเดียวกันกับของสมาชิกกลุ่ม -สามารถปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิก กลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (ม. 222/12(5))	-โจทก์ต้องมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็น อย่างเดียวกันกับของสมาชิกกลุ่ม -สามารถปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิก กลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ	-โจทก์ต้องมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ อย่างเดียวกันกับของสมาชิกกลุ่ม -สามารถปกป้องผลประโยชน์ของ สมาชิกได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ -ปกป้องดูแลกองทุนค่าใช้จ่ายในการ ดำเนินคดี (ที่รวบรวมจากนักลงทุน ภายนอก)	-กระทำการในนามผู้บริโภค เสมือน ได้รับมอบอำนาจจากผู้บริโภค	-โจทก์ต้องมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ อย่างเดียวกันกับของสมาชิกกลุ่ม (กรณีเป็นบุคคลธรรมดา) -สามารถปกป้องผลประโยชน์ของ สมาชิกได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ -ไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้งระหว่างโจทก์ กับสมาชิกกลุ่ม ทนายโจทก์ และจำเลย
4.2 โจทก์ในกลุ่ม ย่อย	-ไม่ได้บัญญัติให้ต้องมีโจทก์ในกลุ่มย่อย (ม. 222/24)	-ในแต่ละกลุ่มย่อยสามารถมีโจทก์ผู้แทน ได้ (จากการตีความประโยค "...each subclass treated as a class..." (FRCP ข้อ 23(c)(4))	-ถ้าศาลแบ่งกลุ่มย่อย ต้องแต่งตั้ง โจทก์ในกลุ่มย่อยด้วย (ข้อ 33(Q)(2)) ซึ่งต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในคดี สำหรับกลุ่มย่อย (ข้อ 33(Q)(2))	ไม่จำเป็นต้องมีโจทก์ในแต่ละประเภท สมาชิกสำหรับคดีเดียวกัน เนื่องจาก โดยสภาพความเป็นองค์กรของสมาคม ผู้บริโภคจะมีความเป็นกลาง และ สามารถดูแลผลประโยชน์ของแต่ละ กลุ่มได้อย่างไม่เลือกปฏิบัติอยู่แล้ว	-ไม่มีการบัญญัติ
4.3 ความรับผิดชอบ/ บทลงโทษ	-ถ้าโจทก์ปฏิบัติหน้าที่ไม่ชอบ ศาลอาจสั่ง ให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอเข้าแทนที่โจทก์ หรือสมาชิกกลุ่มร้องเองก็ได้ (ม. 222/25(1) + ม. 222/17(5))	-ถ้าโจทก์ปฏิบัติหน้าที่ไม่ชอบ ศาลอาจสั่ง ให้สมาชิกกลุ่มยื่นคำขอเข้าแทนที่โจทก์ หรือสมาชิกกลุ่มร้องเองก็ได้ (FRCP ข้อ 23(d))	-ถ้าโจทก์หรือโจทก์ย่อยขาด Adequacy ศาลสั่งให้หาโจทก์ใหม่ มาแทนที่ได้	-ไม่ระบุ	-ไม่ระบุ
4.4 ทนายความ ฝ่ายโจทก์ -คุณสมบัติ	-สามารถคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้ อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (ม. 222/12(5))	-สามารถคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลได้ อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ -กำหนดหลักเกณฑ์พิจารณาคุณสมบัติไว้ใน กฎหมายละเอียดกว่าของไทย เช่น	-มีความสามารถในการดำเนินคดี และคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มได้ อย่างเพียงพอ	-กำหนดให้สมาคมฯ มีอำนาจดำเนินคดี แบบกลุ่มเพียงผู้เดียว และทนายความ ไม่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ แต่ อาจช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของสมาคมฯ	-ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของทนาย ฝ่ายโจทก์ไว้ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้ บังคับให้ต้องมีทนายความในการ ดำเนินคดีก็ได้

หัวข้อ/เรื่อง	ไทย	อเมริกา	ออสเตรเลีย	ฝรั่งเศส	อิตาลี
<p>-เงินรางวัลนายความ</p> <p>-ความรับผิดชอบ/บทลงโทษ</p>	<p>-ไม่เกิน 30% ของจำนวนเงินที่โจทก์และสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับ (กรณีชนะคดี) (ม. 222/37) โดยจำเลยเป็นผู้จ่ายซึ่งเป็นเงินที่แยกจากจำนวนเงินค่าเสียหายซึ่งสมาชิกกลุ่มมีสิทธิได้รับ</p> <p>-ถ้าทนายปฏิบัติหน้าที่ไม่ชอบ ศาลอาจสั่งให้สมาชิกกลุ่มหรือโจทก์หาทนายใหม่ (ม. 222/17(4) + (ม. 222/19(2) + ม. 222/35 วรรคท้าย)</p>	<p>ดูประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ ความซื่อสัตย์ของคดี (FRCP ข้อ 23(g))</p> <p>-กำหนดหลักการคัดเลือกนายความที่ละเอียดกว่าของไทย โดยแบ่งเป็นกรณี มีผู้สมัครรายเดียวกับหลายราย (FRCP ข้อ 23(g)(2))</p> <p>- ตามความเหมาะสมโดยคิดจากทุนทรัพย์ ระยะเวลาและปริมาณการทำงาน และ อัตราส่วนของจำนวนเงินที่ชนะคดี (โดยทั่วไปอยู่ที่ 25-35%) โดยหักจากเงินค่าเสียหายที่โจทก์และสมาชิกได้รับ ซึ่งสมาชิกกลุ่มเป็นผู้จ่าย (FRCP ข้อ 23(h))</p> <p>-ถ้าทนายปฏิบัติหน้าที่ไม่ชอบ ศาลอาจสั่งให้สมาชิกกลุ่มหาทนายใหม่ (ตีความจาก (FRCP ข้อ 23(d) ไม่ได้เขียนชัดเจนให้หาทนายใหม่เหมือนของไทย</p>	<p>ไม่ให้มีเงินรางวัลนายความ และไม่ให้คิดค่าตอบแทนจากผลแห่งคดี (Contingency Fee) แต่ยอมรับหลัก No Win, No Fee ซึ่งนายความมีสิทธิโฆษณาให้ผู้เสียหายเข้าดำเนินคดีในฐานะโจทก์ได้</p>	<p>-ไม่อนุญาตให้มีเงินรางวัลนายความ และไม่ให้คิดค่าตอบแทนจากผลแห่งคดี (Contingency Fee)</p> <p>-ไม่ระบุ</p>	<p>-ยอมรับ Contingency Fee Agreement</p> <p>-ไม่ระบุ</p>
<p>5. กระบวนพิจารณาคดี</p> <p>5.1) การริเริ่มคดี</p> <p>-แหล่งที่มาของอำนาจของโจทก์</p> <p>-ระดับชั้นของการดำเนินคดี</p> <p>-กรณีมีผู้ร้องขอ</p> <p>ดำเนินคดีหลายราย</p>	<p>-โจทก์ไม่จำเป็นต้องได้รับมอบอำนาจจากสมาชิกกลุ่ม</p> <p>- 2 ชั้น คือ ชั้นพิจารณานุญาตให้ดำเนินคดีและชั้นพิจารณาคดี (ม. 222/35 วรรคท้าย)</p> <p>-ถ้ามีผู้ร้องขอดำเนินคดีหลายรายในสิทธิอย่างเดียวกัน ศาลต้องรวมพิจารณาและสั่งให้ผู้ร้องรายเดียวกันเป็นโจทก์</p>	<p>-โจทก์ไม่จำเป็นต้องได้รับมอบอำนาจจากสมาชิกกลุ่ม</p> <p>- 2 ชั้น คือ ชั้นพิจารณานุญาตให้ดำเนินคดีและชั้นพิจารณาคดี</p> <p>-ถ้ามีผู้ร้องขอดำเนินคดีหลายรายในสิทธิอย่างเดียวกัน ศาลจะรวมพิจารณาเพื่อป้องกันการนำเสนอพยานหลักฐานหรือ</p>	<p>-โจทก์ไม่จำเป็นต้องได้รับมอบอำนาจจากสมาชิกกลุ่ม</p> <p>- ไม่จัดให้มีขั้นตอนขออนุญาตการดำเนินคดีแบบกลุ่ม</p> <p>-ถ้ามีผู้ร้องขอดำเนินคดีหลายรายในสิทธิอย่างเดียวกัน ศาลจะรวมพิจารณา และอาจแบ่งกลุ่มย่อยต่อไป</p>	<p>-การที่สมาชิกกลุ่มแสดงเจตนา Opt in ถือเป็นเหมือนเป็นการมอบอำนาจให้สมาคมฯ</p> <p>-ไม่มีขั้นตอนการขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากสมาคมฯ จะยื่นคำฟ้องดำเนินคดีแบบกลุ่มคราวเดียวเลย</p>	<p>-กรณีที่โจทก์เป็นสมาคม ต้องได้รับมอบอำนาจจากผู้บริโภคซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาผู้ริเริ่มคดีก่อน</p>

หัวข้อ/เรื่อง	ไทย	อเมริกา	ออสเตรเลีย	ฝรั่งเศส	อิตาลี	
5.2) การส่งคำบอกกล่าวและประกาศ	(ม. 222/13) -ศาลเป็นผู้ส่งคำบอกกล่าวและประกาศทางหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลาย 3 วันติดต่อกัน รวมทั้งทางสื่อมวลชนอื่นหรือวิธีการอื่นใดเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควร (ม. 222/15) -คำบอกกล่าวฯ มี 3 ประเภท คือ คำบอกกล่าวในชั้นอนุญาโตตุลาการ (ม. 222/15) ขึ้นก่อนอนุญาโตประนีประนอม (ม. 222/29) และชั้นก่อนอนุญาโตให้เสนอข้อพิพาทต่ออนุญาโตตุลาการ (ม. 222/30)	ข้อโต้แย้ง แต่ไม่ได้กำหนดชัดเจนว่าเมื่อรวมพิจารณาแล้วต้องมีใจทรักรายเดียว (FRCP ข้อ 23(b)(3)(B)) -กฎหมายไม่ได้กำหนดให้บุคคลใดเป็นผู้ส่งคำบอกกล่าวและประกาศ และกฎหมายไม่ได้กำหนดว่าต้องประกาศนสพ.เหมือนไทย ซึ่งในทางปฏิบัติต้องต้องใช้สื่อที่เข้าถึงผู้เสียหายมากที่สุด อย่างไรก็ตามศาลมักกำหนดให้ผู้แทนกลุ่มร่างและจัดส่งคำบอกกล่าวให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง	-ศาลเป็นผู้สั่งว่าบุคคลใดเป็นผู้ส่งคำบอกกล่าว (ข้อ 33 y (3)(a) โดยอาจประกาศหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือวิธีอื่นๆ โดยหลักศาลจะไม่ส่งให้ notice ไปที่สมาชิกกลุ่มรายบุคคล เว้นแต่พิจารณาแล้วว่าสมเหตุสมผลและค่าใช้จ่ายไม่สูงเกินไป (ข้อ 33y (5))	-ในกระบวนการทั่วไป ศาลจะกำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อแจ้งคำพิพากษา/คำสั่งแก่ผู้บริโภค ที่อาจเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนค่าใช้จ่ายผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบ ทั้งนี้ ศาลต้องมีคำพิพากษา/คำสั่งเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ประกอบการถึงที่สุดแล้ว -ในกระบวนการแบบง่าย การโฆษณาจะไม่ได้กระทำเป็นการทั่วไป แต่จะแจ้งข้อมูลโดยตรงไปยังผู้บริโภคแต่ละคนเมื่อคำพิพากษา/คำสั่ง ถึงที่สุดแล้ว	-ศาลจะสั่งให้ประกาศให้เป็นที่แพร่หลายโดยวิธีที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด -เมื่อใจทรักยื่นคดีแล้ว นอกจากศาลต้องแจ้งจำเลย ยังต้องแจ้งพนักงานอัยการด้วย	
5.2) ชั้นพิจารณาคดี	-Pre Trial - กระบวนการพิจารณาคดีของศาล -ผลของคำพิพากษา	-ไม่มีกำหนดกระบวนการพิจารณาคดีในเบื้องต้น รวมทั้ง Discovery Process ไว้ในกฎหมาย -ศาลใช้อำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงแบบระบบไต่สวน -กำหนดการพิจารณาคดีที่แห่งเกี่ยวข้องเนื่องคดีอาญาไว้ (ม. 222/7) -คำพิพากษามุ่งพันคู่ความและสมาชิกกลุ่ม	-มีกระบวนการพิจารณาคดีในเบื้องต้น (Pre Trial) เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทและขั้นตอน Discovery Process -ศาลใช้อำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงแบบระบบไต่สวน -คำพิพากษามุ่งพันคู่ความและสมาชิกกลุ่ม	-ทำนองเดียวกับอเมริกา -ทำนองเดียวกับอเมริกา -คำพิพากษามุ่งพันคู่ความและสมาชิกกลุ่ม	-การเจรจาไกล่เกลี่ยเป็นทางเลือกหนึ่ง ที่อาจทำก่อนการดำเนินคดีแบบกลุ่ม -คำพิพากษามุ่งพันสมาชิกกลุ่ม	
6. กองทุน	-ไม่มี	-ไม่มีกองทุนช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เนื่องจากทนายความเป็นผู้ทรงรองจ่าย แต่มีกองทุนค่าเสียหาย (Settlement Fund) สำหรับจัดการค่าเสียหายที่ได้รับจากจำเลย	-อนุญาตให้มีกองทุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีจากบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นลักษณะที่บุคคลภายนอกเข้ามาลงทุน โดยอาศัยผลแห่งชนะแห่งคดี	-ไม่มีกองทุน	-มีแนวโน้มที่จะนำกฎหมายเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมายมาใช้กับคดี Class Action แต่ปัจจุบันยังไม่มีการก่อตั้งกองทุนใดๆ	

หัวข้อ/เรื่อง	ไทย	อเมริกา	ออสเตรเลีย	ฝรั่งเศส	อิตาลี
7. อื่นๆ				- ถ้าจำเลยมีถิ่นที่อยู่ในประเทศก็ให้ฟ้องศาลแห่งที่มีเขตอำนาจ แต่ถ้าจำเลยมีถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศ ให้ฟ้องศาลแห่งฝรั่งเศส (เขตอำนาจศาล)	- ไม่ยอมรับคำเสียหายเชิงลงโทษ

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาววรัญญา พรพรรณ
วันเดือนปีเกิด	1 ธันวาคม 2534
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2556: นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตำแหน่ง	นิติกร กลุ่มบริษัทน้ำตาลไทยรุ่งเรือง (ลิน)
ประสบการณ์ทำงาน	2556-ปัจจุบัน นิติกรบริษัทเอกชน